Redactor de carte: MANUELA ANTON
Coperta: MARIA PAŞOL
Tehnoredactare computerizată: GABRIEL N. COLŢA

Cartea a apărut cu sprijinul
MINISTERULUI EDUCAŢIEI ŞI CERCETĂRII

ISBN: 973-9363-32-6

B. P. HASDEU

PUBLICISTICA POLITICĂ

Volumul I (1858-1868)
Ediţie critică de STANCU ILIN

Editura FLOAREA DARURILOR
Bucureşti, 2002

grupul drago print
Printed in Romania
fed print sa O societate Butan Gas
B-dul Tudor Vladimirescu, nr. 31, sector 5, Bucureşti, ROMÂNIA
Telefon: 335.93.18; 335.97.47
Fax: 337.33.77

PREFAŢĂ

În articolele politice ale lui B. P. Hasdeu se oglindesc atât marile idei democratice ale vremii sale, cât şi efortul de a se impune şi de a prinde rădăcini în societatea românească. Când a trecut Prutul, în 1857, pentru a se stabili la Iaşi, renunţând la cetăţenia rusească, B. P. Hasdeu nu avea prea multe opţiuni pentru a se face cunoscut. Cu conştiinţa ascendenţei nobiliare a familiei sale, tânărul „prinţ" era privit cu răceală în capitala Moldovei. Urmând îndemnurile tatălui său, B. P. Hasdeu îmbrăţişa ideea Unirii tuturor românilor, prin deschiderea ce apăruse după Convenţia de la Paris din 7/19 august 1858. El s-a îndreptat, instinctiv, către cercul unionist, reprezentat, atunci, de Constantin Hurmuzachi, Anastase Panu, Vasile Alecsandri, Costache Negruzzi, Mihail Kogălniceanu. Se pare că un prim succes ar fi înregistrat, câştigând simpatia lui Anastase Panu, unul din cei trei caimacani, numiţi de puterile garante. Cu ajutorul lui, inclusiv cel financiar, ar fi scos prima sa revistă, intitulată simbolic „România". Alte păreri înclină spre varianta după care banii necesari publicaţiei ar fi provenit de la tatăl său, care este prezent, în paginile revistei, cu un articol iscălit cu pseudonimul Alexandru Hotineanul. Titlul revistei „România" era scris cu litere latine, deşi în corpul săptămânalului predomina alfabetul de tranziţie, în care literele chirilice încă mai persistau. Apărut la 18 noiembrie 1858, periodicul nu a rezistat mult, la 16 ianuarie 1859 încetându-şi apariţia odată cu alegerea ca domn a lui Alexandru Ioan Cuza. Tânărul aristocrat basarabean îşi făcuse datoria. Am reţinut în volumul nostru articole semnificative, precum *Convenţiunea şi ţara* sau *Adunărea* şi *Candidaturile la domnie*, pentru opţiunile sale politice.

După ce câţiva ani se va dedica activităţii didactice şi organizării „bibliotecii naţionale", pe care o înzestrează cu 4000 de volume, sau muncii ştiinţifice concretizată în articole enciclopedice în *Foaia de storie română* (1860) sau *Foiţa de istorie şi literatură* (1860). B. P. Hasdeu va reveni în polemicile politice, atacând pe C. A. Rosetti în „Aghiuţă" şi ziarul „Buciumul" (*Sofismele „Românului"*), pentru ca, ulterior, să colaboreze la ziarul „Românul". La Iaşi i se intenta un proces de încălcare a moralităţii şcolare, pentru publicarea, în paginile periodicului „Lumina", a „romanţului" *Duduca Mamuca*. Deşi a fost achitat, acţiune abuzivă la care s-a asociat şi Mihail Kogălniceanu B. P. Hasdeu se mută

Acestea sunt problemele cele mari de limpezit în studiul de față, probleme pe care de demult le-ar fi dezlegat știința, dacă întruna, pe fel de căi piezișe, nu s-ar fi silit să le tot încurce politica.

Negreșit, politica unui stat poate și chiar trebuie să se folosească de istorie la așezarea instituțiunilor interne și a raporturilor externe ale națiunii, tot așa precum profită de astronomie pentru marină sau de geometrie pentru cadastru; dar o politică uneltind falsificarea veridicității istorice este ca și când ar cere să dispară din spațiu planeta Marte sau să se schimbe proprietățile triunghiului.

Eu, unul, dacă aș ști că românii sunt țigani sau că ungurii au descoperit America, mi-ar părea rău, foarte rău, din punctul de vedere al simpatiilor și antipatiilor mele personale; totuși nu m-aș sfii o singură clipă de a spune adevărul în fața tuturora.

După această profesiune de credință, care nu e de prisos, intru de-a dreptul în materie.

Oriunde istoria ne arată vreo gintă temeinic așezată, pretutindeni sub această gintă ea ne lasă a vedea, sau măcar a zări pe furiș, niște rămășițe mai mult sau mai puțin stăruitoare dintr-o altă gintă mai veche, cucerită sau cotropită. Orice gintă se compune, ca terenurile în geologie, dintr-un strat actual și din substraturi succesive anterioare.

Pe Peninsula Balcanică, întrucât ne putem urca ceva mai sigur pe scara timpului cu ajutorul scriitorilor și al monumentelor, cinci-șase-șapte veacuri înainte de Cristos, ne întâmpină două straturi etnice învecinate: ginta greacă și ginta tracică, ambele suprapuse unui substrat comun pelasgic.

Cine anume să fi fost pelasgii, acei autohtoni între Marea Neagră și Marea Adriatică, mai presărați oarecând în Italia, poate și-n Spania, și din care în epoca lui Herodot abia mai rămânea licărind o urmă ? Această întrebare este, fără îndoială, mai întunecoasă decât aceea despre originea bascilor de astăzi;

dar cum că pelasgii au existat într-o vreme, e tot așa de pozitiv ca și existența în timpul nostru propriu a enigmaticului element basc.

Este probabil că pelasgii n-au fost nici indo-europeni, nici semiți, ci mai curând hamiți. Așezămintele lor în Asia mică și apoi în Europa sudică sunt în dreptul continentului african, unde Egiptul strălucea ca centru al hamitismului. Zidurile ciclopice ale pelasgilor par a fi surori piramidelor egiptene, cu care le și asemăna în vechime Pausanias, pe când semiților, și chiar indo-europenilor, nu le plăceau niciodată construcțiile gigantice. Dacă pelasgii au fost hamiți, după cum credem noi, atunci o personificație mitică a lor pe Peninsula Balcanică ar fi egipteanul Danaos fratele lui Aegyptos, cu vreo 1500 de ani înainte de Cristos, să zicem cu 2000 de ani, acel Danaos al cărui neam clădi minunata cetate ciclopică de la Tiryns.

Oricum, fie hamiți, fie semiți, fie indo-europeni, pelasgii n-au fost greci și n-au fost traci; însă tracii și grecii, descălecând în Europa, găsiseră pretutindeni o groasă pătură pelasgică și pretutindeni s-au amestecat cu ea, astfel că ei știau că nu sunt pelasgi, dar știau totodată că se trag din pelasgi, de unde asertiunile cele contradictorii în aparență la scriitorii antici, care deosebesc foarte lămurit pe pelasgi, pe greci și pe traci unii de alții, și totuși adesea îi împleticesc laolaltă.

Cu acest prim raport de strat și substrat se începe istoria Peninsulei Balcanice, și se desfășoară apoi de atunci, la intervale depărtate, prin alte două raporturi analoage:

1. peste cea mai mare parte din stratul tracic, devenit la rândul său substrat, se așază latinii, dând naștere naționalității traco-latine a românilor;

2. peste cea mai mare parte din stratul român, devenit la rândul său substrat, se așază slavicii, dând naștere naționalității româno-slavice a sârbilor și naționalității româno-slavice a bulgarilor.

Din prima amalgamare - latinizarea tracilor - se sustrage numai neamul albanez, unicul supravieţuitor nemijlocit al stratului ante-latin şi acela mulţumită căruia noi putem şti astăzi cam ce fel de gintă a fost aceea tracică, ceea ce n-am şti aproape deloc după puţinele date lingvistice şi etice împrăştiate pe ici-colea în literatura clasică.

Din amalgamarea a doua - slavicizarea latinilor - s-au sustras numai românii din Dacia. Repetăm încă odată: *numai românii din Dacia*, căci aşa-numiţii macedo-români şi istriano-români, aromânii din Pind şi rumerii din Dalmaţia, după cum ne vom încredinţa mai la vale, nu se pogoară din latinii de acolo din epoca cea ante-slavică, ci se trag din numeroase cete de daco-români din Carpaţi, trecute peste Dunăre abia în secolul X.

Pe greci, din cauza înaltei lor culturi literare, dinaintea căreia se închinau cu entuziasm scipionii şi cezarii, romanii n-au putut şi chiar n-au vrut să-i latinizeze. Din ce în ce mai scăpătaţi sub raportul moral şi intelectual, grecii totuşi şi-au păstrat astfel străvechea lor naţionalitate, o păstrează şi o vor păstra şi de acum înainte. Amestecul medieval cu slavici, cu albanezi, cu români, cu cine mai ştie cine, un amestec care făcea pe alde Fallmerayer să tăgăduiască elenismul palicarilor de astăzi, acel amestec greciza pe cei ce se însoţeau cu dânşii, dar pe dânşii nu i-a românizat, nici albanizat, nici slavicizat. Ca naţionalitate, Kir-Iane se trage de-a dreptul din Leonizi si Aristoteli, din Temistocli şi din Platoni, din acea pleiadă de capete sublime şi de inimi uriaşe, a căror răsărire pe un peticuţ de spaţiu într-un peticuţ de timp este un fenomen fără pereche în istoria omenirii. Grecii actuali sunt o continuitate directă a vechilor eleni, tot aşa precum copţii actuali, fără graiul cărora nu ş-ar fi putut descifra hieroglifele, sunt o continuitate directă a vechilor egipteni.

Numai şi numai legionarii romani ar fi fost în stare să deznaţionalizeze pe greci, şi ei n-au făcut-o. În Grecia cea cucerită – observă Mommsen (Rom. Gesch., V, 249) – se învăţa mai puţin latineşte decum se învăţa greceşte în Roma cea cuceritoare. Mai mult decât atât; romanii îngăduiau de bună voie grecilor să grecizeze întreaga parte meridională a Peninsulei Balcanice, în care de altminteri procesul de grecizare se începuse deja sub Filip şi sub Alexandru cel Mare. La umbra aquilei capitoline, această propagandă grecească se întindea până la Balcani. În Tracia propriu-zisă, devenită provincie romană cu un secol înainte de cucerirea Daciei, inscripţiunile până la Traian, sub Traian şi după Traian sunt aproape toate greceşti; ba chiar şi legionarii cei mai curaţi romani, bunăoară un Aurelius-Mucianus, cum s-ar zice la noi un „Aurel Muceanu", îşi făceau falǎ a nu scrie latineşte, ci: Αὐρελιὸς Μουκιανὸς πρετωριανὸς κώορτης τρίτης πρετωρίον etc. (Dumont, Inscr. de la Thrace, p. 11; cfr. Heuzey et Daumet, Mission de Macédoine, Paris 1864; О. Антонинъ, Поѣздка въ Румелію, Petersb. 1880). Este arheologiceşte absurd de a crede că românii de astăzi din Macedonia, din Epir, din Tesalia, s-au format acolo în acea epocă, şi vom vedea mai jos că aceasta este absurd nu numai arheologhiceşte. La nord însă, între Balcani şi între Dunăre, apoi pe întregul teritoriu iliric ocupat astăzi de elementul sârbo-croat, cu atât şi mai vârtos în Dalmaţia cea pe atunci privită ca o parte a Italiei, cultura latină şi numai latină se lăţea fără nici o piedică deasupra substratului tracic, pe care-l metamorfoza şi prin care se metamorfoza ea însăşi într-o naţionalitate românească trans-danubiană, paralelă cu naţionalitatea românească cea cis-danubiană din Carpaţi, născândă ceva mai târziu din aceleaşi două ingrediente – din latini şi din ramura tracică a dacilor. În Epir, graţie unor fericite împrejurări topice excepţionale, tracii scăpau şi de greci şi de romani, însă numai acolo.

Românii şi grecii împărţeau dară atunci, între secolele III-VII, în două jumătăţi aproape deopotrivă întinderea Peninsulei Balcanice: unii la nord de Balcani, ceilalţi la sud. Grecii mai aveau pe deasupra insulele şi fâşii grecizate din Asia

și din Africa, ba încă și orașele din Dobrogea și de lângă Dunăre, iar românii, pe lângă Oltenia, Banat și o parte din Ardeal, își întindeau ramuri peste Pannonia, unde mai în urmă îi găsi năvala maghiară. Cât se atinge de Muntenia propriu-zisă și de Moldova, să nu căutăm acolo pe români în acea epocă, în care vâjâia pe țărmul nordic al Mării Negre rostogolirea hoardelor răsăritene spre gurile Dunării. De la Nistru și până la Olt era o adevărată vale a plângerii, de unde nu scăpai decât numai doar înfundându-te în creierii Carpaților.

E comic, și totuși este foarte adevărat, că cel mai vechi monument al limbii române, un monument istoricește mai prețios pentru noi decât însăși Columna lui Traian, se datorează unui catâr, „τῷ ἡμίονῳ" despre care vorbesc pe larg doi scriitori bizantini din secolul VI: Theophanes în Ἱστοριῶν βίβλοι δέκα, și Theophylactus Simocatta în Ἱστορία οἰκουμενική. Începând de la Thunmann și până la Cipariu, începând de la Cipariu și până la mine, toți pe rând suntem nevoiți a încăleca pe acel năzdrăvan catâr, fără care n-am fi în stare astăzi a dovedi printr-un text neîndoios vechea latinizare a tracilor între Balcani și între Dunăre. Era pe la anul 580, sunt acum douăsprezece veacuri. Chaganul avarilor pustia Imperiul Oriental. Doi hatmani români, Comențiol și Martin, ascunși în codrii Balcanilor, au năvălit de acolo pe neașteptate asupra barbarilor. Izbânda era sigură, să nu se fi întâmplat catârul de mai sus, care purta o povară. Povara alunecându-se și căzând de pe catâr, fără s-o bage de seamă stăpânul dobitocului, un alt ostaș striga, cât îl ținea gura, să se întoarcă ca s-o ridice: τόρνα τόρνα φράτρε = toarnă, toarnă, fratre ! Așa zice Teofan, și tot așa povestește Teofilact, la care însă este forma retoarnă: ῥετόρνα, și se mai adaugă că aceste cuvinte erau în limba țării, adică în graiul locuitorilor din regiunea Balcanilor: „ἐπιχωρίῳ τε γλώττῃ". Întreaga oaste a lui Comențiol și a lui Martin fiind compusă din români, țipătul „toarnă, fratre !" produse între

dânșii o mișcare de spaimă, căci el însemna retragere: **înturnare** sau **re-nturnare**. Românii dară au fugit, însă „toarnă, toarnă, fratre" ne-a rămas, încât istoricul trebui să binecuvânteze acea fugă, datorită unui catâr.

Aceasta se petrecea, încă o dată, în a doua jumătate a secolului al VI-lea.

Precum la nord în Dacia peste substratul tracic se așternuse stratul latin, tot așadar au dispărut tracii sub latini la sud în antica Mesie, iar cu atât mai vârtos nu puteau să nu dispară în regiunea Iliriei, unde elementul tracic fusese cel dintâi cucerit și latinizat.

În locul numeroaselor dialecte tracice de altădată, trebuiau să se formeze trei mari dialecte traco-latine: dialectul daco-latin în Carpați, dialectul meso-latin în Balcani și dialectul iliro-latin spre Adriatică; trei dialecte care, de la apus spre răsărit, alcătuiau o prelungire organică a grupului dialectelor italiene.

Afară din Epir, traci nu mai erau nicăieri, adică nicăieri nu se mai vedeau pe deasupra.

Acum, în secolele VI și VII, se arată un nou strat: stratul slavic. Într-un mod sporadic și fără a rămâne pe loc, ci numai năvălind, prădând, învârtindu-se și apoi întorcându-se, slavicii făcuseră cunoștință cu Peninsula Balcanică deja cu mult mai dinainte, mai ales amestecați printre goți, printre huni, printre avari. În deșert însă slaviciștii de altădată cu generalul Certkow în frunte și d. Drinow mai încoace (Заселенie Балканскаго полуострова Славянами, Moscova 1873) și-au bătut și-și bat capul de a găsi locuințe compacte statornice de slavici în Dacia până la secolul VI, iar peste Dunăre până cu un secol mai târziu.

Pentru a ajunge la scopul lor, Certkowii și Drinowii sunt siliți a alerga la următoarele mijloace:

1. dânșii iau invaziile momentane de slavici, și chiar aparițiile individuale de câte un slavic, drept așezăminte etnice permanente, ca și când – de pildă – ar susține cineva că România

a fost colonizată de germani fiindcă armate austriece au trecut pe la noi nu o dată, sau fiindcă un Winterhalter a fost subministru de Finanţe, iar un Van Saanen la Externe;

2. dânşii răstălmăcesc prin lexiconul slavic vechea nomenclatură topică şi personală a Peninsulei Balcanice, adică nişte cuvinte al căror sens nu se ştie şi, prin urmare, e lesne orişicui, când apucă o vorbă *en bloc* fără s-o descompună în tulpină şi-n sufix şi fără a se întemeia pe vreo lege fonetică, să-i dea tot felul de sensuri cu ajutorul unor asemănări curat materiale, de exemplu un Hasdeu prin cele trei sonuri h-s-d poate să devină latinul Hosidius sau evreul Khisdaï sau olandezul Heusde;

3. în fine, dânşii resping mărturia contrarie a textelor celor mai necontestabile, bunăoară a împăratului Constantin Porfirogenet, şi se întemeiază pe vreo interpolaţiune posterioară dintr-un text indiferent, bunăoară pe pasajul despre cele „şapte neamuri slavice" în Tracia la armeanul Moise de Choren, scriitor din secolul V, dar a cărui cronică a fost refăcută în secolul X, când s-a şi intercalat în ea pasajul în chestiune, luat din Anastasius Bibliothecarius, scriitor din secolul IX.

Nici o dovadă serioasă despre aşezarea slavicilor pe Peninsula Balcanică înainte de secolul VII, nu există.

Cele „şapte neamuri slavice" ne întâmpină pentru prima oară la bizantinul Teofan sub anul 678, o sută de ani după „toarnă, toarnă, fratre".

Pe când românii din Balcani strigau: **toarnă, toarnă, fratre**, tot atunci trăia gotul Iornande, ajuns episcop al Ravenei în Italia, şi trăia grecul Procopiu, devenit prefect al Bizanţului, cele mai sigure două izvoare despre începuturile slavicilor pe Peninsula Balcanică, cele mai sigure nu numai prin aceea că erau contemporani, dar mai ales prin călătoriile lor şi prin înalta poziţie politică a amândurora. Pe timpul lui Procopiu şi al lui Iornande, adică în secolul VI, la miază-zi de Dunăre nu se afla

încă nicăieri nici un aşezământ slavic, ci numai la nord, şi anume în sus de la gurile Dunării. Iornande, mai ales, descrie pe cât se poate de limpede marginile topografice ale celor două mari ramuri slavice orientale de atunci: anţii şi slavicii. Slavicii - zice el - se întind de la Dunăre până la Nistru şi apoi spre nord până la Vistula, iar anţii de la Nistru spre răsărit până la Nipru.

Noi am tradus din textul lui Iornande numai partea care se cuprinde în toate ediţiile şi în toate manuscrisele. Am lăsat fără traducere pasajul pe care slaviciştii, cu Schaffarik în cap, îl tăgăduiesc sub cuvânt că n-are nici un înţeles: "sinnlos" (Abkunft d. Slawen, 115). Acel pasaj însă se găseşte atât într-un manuscris foarte important, precum şi-n primele ediţii, şi dacă el nu avea nici un înţeles pentru Schaffarik, l-a căpătat totuşi pentru Zeuss, iar de la Zeuss încoace se mai întăreşte printr-o descoperire arheologică. Pasajul în chestiune sună într-un manuscris: „a civitate novi et Sclavino rumunnense et lacu qui appellatur Musianus"; în primele ediţiuni, începând de la a lui Bonaventura Vulcanius: „a civitate nova et Sclavino Rumunnensi et lacu qui appellatur Musianus". „Lacus Musianus" se ştie că este lacul Ramsin din Dobrogea. Aci se împacă toţi comentatorii. Ceea ce nu plăcea lui Schaffarik este anume: „Sclavinum Rumunnense". Zeuss, un cap genial ca lingvist şi ca istoric totodată, acela care – după expresia lui Rösler (Üb. d. Zeitpunkt d. slaw. Ansiedlung, în Sitzungsb. d. Wien, Akad., phil.-hist. Cl. t. LXXIII p. 96) - ne minunează cu atât mai mult cu cât mai bine îl cunoaştem: „ein Forscher den wir desto mehr bewundern, je mehr wir ihn studiren"; Zeuss, reproducând pasajul de mai sus (Die Deutschen u. die Nachbarstämme p. 593-4), constată că „Civitas Nova" se numea la bizantini oraşul Nicopole, iar „Sclavinum Rumunnense" – zice el – ar putea să fie actualul sat Slăveni din districtul Romanaţi, astfel că textul întreg din Iornande înseamnă că locuinţele slavinilor se întindeau în jos până la gurile Dunării şi până la Olt: „die nördlichen Grenzen der Sklawenen lägen so am

Dniester und an der Weichsel, die südlichen an der Donaumündung und der Aluta."

Şi când zicea acestea pe ghicite prin puterea geniului său, Zeuss nu ştia că satul Slăveni de lângă Olt a fost în adevăr un punct foarte însemnat deja în epoca romană. Cu alte cuvinte, Zeuss nu putea sa ştie ceea ce va vorbi în urmă despre Slăveni d. A. Odobescu bunăoară, când – profitând de săpăturile altora de mai înainte - ne dă în studiul său despre „Antichităţile din Romanaţi" (Scrieri t. 2 p. 414, 447) următoarea notiţă: „Mai spre nord la Slăveni, alături cu calea lui Traian, este o cetate păstrată cu şanţ întreit şi cu un turn lângă dânsa, aşezate drept pe malul înălţat al Oltului. În râpa de sub cetate şi sub curtea dlui Murgăşeanu s-a deschis la 1837 o boltă subterană, din care s-au scos mai multe tăbliţe de piatră sculptate cu icoanele zeului Mitra şi cu inscripţiile: SOLI. INVICTO. MITHRAE., şi un altar purtând cuvintele: ARA. SOLIS..." Şi apoi mai jos adaugă: „Iată acum informaţiile ce ne veniră de la Slăveni (plasa Ocolului): în această comună Slăvenii se află în centrul său ruinele unei *vechi cetăţui*, care, după cercetările făcute prin bătrânii comunei, nu se ştie de când şi de cine este zidită, ale cărei şanţuri se văd a fi fost numai de pământ, iară nu de piatră sau de cărămidă. *Bănuţi cu inscripţiuni* foarte vechi s-au găsit adesea de locuitori pe ruinele acestei cetăţi. Se mai află încă prin această comună, ruinat, un *drum aşternut cu piatră* măruntă, având direcţiune de la miază-noapte spre miază-zi prin comună, care se zice a fi fost făcut de împăratul Traian. (subscr. P. Ionescu...)."

În România sunt mai multe sate numite „Slăveşti", dar – afară de acel sat de lângă Olt – nici o localitate nu poartă numele de Slăveni, în care se păstrează atât de viu „Sclavinum" al lui Iornande, „Sclavinum Rumunnense", adică Slăvinul românesc, marginea cea apuseană a stăpânirii slavice la noi în secolul VI. Sufixaţia românească cea mai obişnuită a nomenclaturii de sate

fiind în „-eşti" şi în „-eni", *Slăveni* este o formă posterioară analogică în loc de vechiul Slăvin, „Sclavinum", în care ne întâmpină sufixul -in, un sufix mult mai rar, dar foarte caracteristic în numiri topice oltene: Severin, Marotin, Potopin, Scorcodin, Robotin, Sâmbotin etc., şi-n cele personale ca: Tudorin, Florin, Sorin şi altele. Fie topic, fie personal, sufixul nostru -in este vechiul latin onomastic -īnus, -īna, -īnum, mai adesea numai amplificativ ca în „Severinus" din „Severus", „Justinus" din „Justus", „Constantinus" din „Constans", „Paulinus" din „Paulus" etc. Topicul „Slăvin" caută dară să se fi născut din personalul „Slăvin", o amplificare printr-un sufix curat românesc din numele „Slavic" foarte întrebuinţat altă dată la toţi slavicii: Slavicata, Slavicek, Slavicko, Slavicen etc. (Морошкинъ, Именословъ, p. 179-80; cfr. Венелинъ, Граматы p. 348). Românii, ca şi alte popoare, împrumutau nume personale de pe la toţi vecinii, adesea fără nici o schimbare; pe „Slavic" însă ei l-au românizat în „Slăvin" printr-o sufixaţiune de tot romanică. Mai este de observat că *v* între două vocale s-a conservat în „Slăvin" ca şi-n „Severin", căci fonetica numirilor topice şi personale diferă în această privinţă de fonetica vorbelor comune, în care un asemenea *v* tinde a se vocaliza ca în „cal = ital. cavallo". Identificarea între Slăvenii de astăzi şi între „Sclavinum" din secolul VI, bănuită de Zeuss printr-o interpretare exclusiv istorică a textului din Iornande, se confirmă dară pe deplin prin arheologie şi prin lingvistică totodată.

Întregul pasaj: „Sclavini a Civitate Nova et Sclavino Rumunnensi et lacu qui appellatur Musianus usque ad Danastrum et in boream Vistula tenus commorantur; hi paludes sylvasque pro civitatibus habent" însemnează astfel: „Hotarele slavicilor se încep în centru de la Dunăre în faţa Nicopolei, apoi la stânga de la Olt în dreptul Slăvinului românesc, iar la dreapta de la lacul Ramsin în Dobrogea, mergând de aci spre nord şi

spre răsărit până la Vistula și până la Nistru, pe unde nu sunt orașe, ci numai bălți și păduri."

Cele trei puncte slabe sudice, Iornande le înșiră în ordinea importanței lor relative: Nicopole, Slăvin, Ramsin; iar la „Scalvinum" el adaugă epitetul „rumunnense", „românesc", tocmai pentru a se feri de confuzie, deoarece în pasajul întreg e vorba de poporul Slavinilor, cărora „Sclavinum" nu le aparținea, ci aparținea românilor.

Acest „rumunnensis" ne aduce aminte că sufixul -ensis devenise așa zicând specific pentru numirile etnice din Dacia: Αλβοκήνσιοι, Πιαρήνσιοι, Τρικορνήνσιοι, Ποτουλατήνσιοι, Σαλδήνσιοι, Καυκοήνσιοι, Κιτήνσιοι, Ρατακήσιοι, Amicenses, Picenses etc. la Ptolemeu, la Dione Cassiu, la Ammian Marcellin și la alții. Către aceste numiri etnice din Dacia, „Namen dakischer Völkerschaften" după expresia lui Pott (Personennamen p. 459), se mai adaugă acum: Rumunnenses, – prima mențiune textuală a formei **român** sau **rumân**.

Pe când d. Gr. Tocilescu scormonește cu sapa în mână și descoperă în Dobrogea orașul roman Tropaeum, despre existența căruia nu mai e chip a ne îndoi, îmi pare bine de a descoperi și eu, la un alt capăt al lumii românești, orașul oltenesc „Sclavinum rumunnense"; totuși, mai puțin norocos decât vechiul meu elev și acuma iubit coleg, această descoperire eu cat s-o împart cu răposatul Zeuss, ba încă trebuie să-i las lui partea cea mai frumoasă. Merg cu altruismul și mai departe: îmi pare rău că împărțeala nu s-a făcut mai de-nainte între Zeuss și între d. A. Odobescu, căruia un Zeuss ar fi trebuit să nu-i scape din vedere când scria tocmai despre Slăveni.

La Iornande ramura Slavinilor se întindea de la Dunăre în sus până la Vistula, pe când la răsărit de dânșii locuia ramura anților de la Nistru până la Nipru. Această prețioasă indicațiune „Vistula" ar fi ea singură de ajuns pentru a ne arăta că slavinii

erau anume poloni, iar anții - ruși sau mai bine ruteni. Polonii dară au fost aceia care în secolul VI ocupaseră întreaga Moldovă cu Muntenia până la Olt și care – cu câteva zeci de ani mai în urmă – s-au revărsat peste Dunăre pentru a da acolo naștere naționalității bulgare. La acest polonism al bulgarilor noi vom reveni mai jos. Deocamdată să trecem la sârbi.

Ceea ce Procopiu și Iornande sunt pentru începuturile bulgarilor, pentru începuturile sârbilor este împăratul Constantin Porfirogenet. Nimeni nu era mai în poziție decât dânsul de a cunoaște tot ce se petrecea sau ceea ce se petrecuse într-o epocă destul de apropiată în marginile și la hotarele imperiului. Ei bine, el ne spune foarte limpede că întreaga gintă sârbească, sârbii propriu-ziși și croații cu diferitele lor subdiviziuni, s-a așezat pe teritoriul spre Adriatică în secolul VII, sub împăratul Eracliu, adică ceva mai înainte de anul 640, și că se pogorâse acolo din părțile Bavariei (Βαγιβαρεία) învecinate cu Franconia (Φραγγία = Francia orientalis), deci nicidecum din Rusia, și nici din Galiția, după cum unul după altul și unul de la altul tot repetă slaviștii, ci anume din ramura cea mai occidentală a slavilor, adică din ramura boemă.

Se pare că însuși cuvântul **sârb** a fost într-o vreme oarecare un nume generic pentru întreaga ramură boemă. Așa-zișii sorabi din Lusația, care își dau ei înșiși numele de „sârbi" întocmai ca și sârbii din Peninsula Balcanică, vorbesc un dialect boem, amestecat cu elemente polone. Nu e apoi fără însemnătate că în cronica boemă rimată a lui Dalimil, scrisă pe la anul 1800 pe baza legendelor poporane, ne întâmpină următorul pasaj despre „ceh", fabulosul părinte al naționalității boeme:

W srbském jazyku jest zemie
Jejžto Charwati jest imie,
W tej zemi bieše lech
Jemuž imie bieše Čech…

Adică: „În ginta sârbă este o țară care se numește Croația; în acea țară era un boier, care se numea Ceh...“. Scriind acestea pe la finea secolului XIII, Dalimil nu putea avea în vedere vreo altă Serbie sau vreo altă Croație decât singurele care existau atunci și care există până astăzi. Prin urmare, unicul sens legendar care se poate da într-un mod firesc pasajului de mai sus, este că la boemi era încă proaspătă în secolul XIII tradiția despre strânsa lor legătură de neam cu sârbii și cu croații și despre vechea răspândire a numelui de sârbi peste întreaga ramură boemă. Dalimil se împacă pe deplin în această privință cu ceea ce ne spune Constantin Porfirogenet.

Bulgarii priviți ca o colonie polonă și sârbii ca o colonie boemă, iată ceva cu totul nou, deși rezultă de-a dreptul din mărturia fântânilor istorice celor mai temeinice.

Această mărturie atât de pozitivă n-o vedeau oare predecesorii mei, aceia care citează mereu pe Iornande și pe Constantin Porfirogenet? Negreșit că ei o vedeau, dar se zbuciumau a n-o vedea, adică a o înconjura sau a o răstălmăci prin fel de fel de tertipuri, numai și numai fiindcă pe cei tendențioși îi nemulțumea că slavii nu sunt destul de vechi pe Peninsula Balcanică, iar pe cei nepărtinitori îi încurca o teorie lingvistică cu desăvârșire falsă, pe care dânșii o îmbrățișară fără s-o fi cercetat mai de aproape. Vom vorbi numai cu acești din urmă, a căror rătăcire e de bună credință.

Dobrowsky împărțea pe toți slavii în două ramuri: o ramură orientală, în care el bagă pe ruși, pe bulgari și pe sârbi, și o ramură occidentală, în care el pune pe poloni și pe bohemi. Criteriile acestei clasificări, așa cum ni le dă Dobrowsky (Institutiones linguae slavicae, Vindob. 1822, p. 1), sunt toate fără nici o greutate. Primul criteriu este că slavii orientali zic „razum“, pe când cei occidentali „rozum“; ultimul criteriu este că slavii orientali zic „desnitza“, pe când cei occidentali „pravitza“; și tot așa sunt celelalte opt din numărul total de zece

criterii. După niște asemenea criterii, rutenii trebuiesc despărțiți de slavii orientali, căci ei zic „rozum“, nu „razum“.

Nu după deosebiri lexice și nu după forme rare sau izolate se clasifică dialectele unei familii lingvistice, ci ele trebuie clasificate după trăsăturile cele fundamentale fonetice. Astfel, de exemplu, ceea ce caracteriza graiul rusesc și pe cel rutenesc după toate dialectele și-n toate monumentele literare, întrucât nu s-a furișat în ele limba bisericească paleo-slavică, este așa numitul **plenison**, rusește полногласіе, adică sonurile lichide *l* și *r* provoacă o reduplicare vocalică a silabei, de ex. „golova“ în loc de „glova“ sau „glava“, „gorod“ în loc de „grod“ sau „grad“, „koroli“ în loc de „kroli“ sau „krali“ etc. Acest plenison, cu care s-au bălăbănit toți slaviștii începând de la Vostokov și până la Potebnia, este atât de esențial și atât de circulator în graiul rușilor și al rutenilor, încât izbește de la cea dintâi clipă urechea oricărui ne-rus sau ne-rutean. Nici polonii, nici boemii, dar nici sârbii, nici bulgarii nu cunosc câtuși de puțin acest fenomen fonetic, de ajuns el singur pentru a constitui o unitate dialectală deosebită ruteno-rusă.

Unitatea ruteno-rusă este aceea pe care Iornande o numea **anți**, „Antes“, spunându-ne că ei stăpânesc dincolo de Nistru și că sunt ramura cea mai puternică a ginții slavice: „fortissimi eorum“, ceea ce e adevărat până astăzi.

Alături cu unitatea ruteno-rusă, fără ca să vorbim aci despre dialecte mici, care lesne își pot găsi locul intern sau intermediar deîndată ce se va stabili o adevărată clasificațiune a dialectelor celor mari, ne întâmpină alte două unități slavice dialectale: unitatea polono-bulgară și unitatea bohemo-sârbă.

Pe polono-bulgari îi caracterizează:

1. Vocala nazală. În vechea bulgară, adică în așa-numita paleo-slavică, această vocală se reprezenta prin literele chirilice ѫ și ѧ, rostite ca *on* și *en* în francezul „bon“ și „fin“; la poloni ea se scrie astăzi prin *a* și *e* cu cedilă: ą, ę. La bulgarii actuali

vocala nazală s-a păstrat numai în unele localități sau în unele vorbe, dar totuși s-a păstrat cu o deplină certitudine. Fenomenul a fost indicat de demult de Grigorovič, apoi studiat de Miklosich (Die Sprache d. Bulgaren, Wien, 1858) și urmărit de Hattala (Knijiževnik, t. 2, p. 461 sqq.). Între vocala nazală polonă și între cea bulgară nu există cea mai mică diferență. Nici ruteno-rușii, nici bohemo-sârbii nu cunosc această particularitate atât de caracteristică pentru fonetismul polono-bulgar. Luând exemple din textul publicat de Hattala, noi vedem bulgărește „*en*zik" = polonul „język (*ien*zyk)", pe când rusește, rutenește, bohemește și sârbește cuvântul sună „iazyk" sau „iezik" fără nici o nazală; bulgărește „r*an*kă" = polonul „ręka (r*en*ka)", pe când rusește, rutenește, bohemește și sârbește: „ruka". Vorbele noastre „por*un*că", „r*ân*d", „m*un*că", „răsp*ân*tie", „ogl*in*dă" etc., noi le-am împrumutat anume din vechea bulgară și sub aceeași formă nazală le-am fi putut împrumuta de la poloni, numai de la bulgari și de la poloni, niciodată de la ceilalți slavi. La ceilalți slavi vocala *on* și *en* nu ne întâmpină nici în graiul de astăzi, nici în monumentele lor cele mai vechi, afară numai de dialectul sloven, despre care vom vorbi mai jos.

2. Sonul *dz* pe lângă *z* nu există nici la ruteno-ruși, nici la bohemo-sârbi, ci numai la polono-bulgari. În grafica cirilică *z* se scria з și se numea „zemlia", iar *dz* se scria ѕ și se numea „dzialo", fiecare son posedând câte un semn grafic deosebit. Câte un semn grafic deosebit au ambele sonuri și-n alfabetul slavic cel numit glagoliță. Miklosich a dovedit de demult, că litera ѕ și cea corespunzătoare din glagoliță exprimă totdeauna anume sonul *dz* (Rad jugoslov. Akad., IX, 11-16). Tot așa în textele cirilice românești *s* se rostește totdeauna *dz* și este mai cu seamă des în cele moldovenești: рАѕѫ = ra*dz*ă, бръньѕѫ = brân*dz*ă etc., dar зълог = zălog. În poloneză se scrie *z* și *dz*: „ziemia" și „dzien". La bulgarii de astăzi sonul *dz*, ca și vocala nazală, nu se mai aude pretutindeni, dar pe unde s-a păstrat, acolo sună curat în poloneză și frații Tzankof (Gramm. d. bulg.

Spr. 7) observă cu drept cuvânt: „das *z* in einigen Wörtern wird in manchen Gegenden wie das polnische *dz* ausgesprochen". În bulgarul *dzvăneț* „clopoțel" *dz* sună întocmai ca în polonul *dzwónek* „clopoțel", rusește *zvonok*, bohemește *zwonec*. Nimic analog la toți ceilalți slavi, afară de slovaci, la care către elementul bohem s-a adăugat cel polon. Belorușii sunt pe jumătate poloni prin consonantismul lor. La ruteni *dz* sună numai în cuvintele împrumutate de la poloni sau de la moldoveni; iar la muntenegreni este un italienism: „*z* dolce" ca în „razzo" sau „pranzo".

3. În fine, polonii și bulgarii se întâlnesc în sonul *ia*, pe care ruteno-rușii și bohemo-sârbii rostesc *ie*. În alfabetul cirilic acest *ia* e reprezentat prin litera ѣ numită „iati". Împrumutând cirilica de la vechii bulgari, românii au conservat lui ѣ valoarea-i cea adevărată, pe care rușii și sârbii au schimbat-o în *ie*. Numai bulgarii și polonii zic: v*ia*ra (вѣра) – nu „v*ie*ra", „gn*ia*zdo (гнѣздо)" – nu „gn*ie*zdo", „nev*ia*sta (невѣста)" – nu „nev*ie*sta".

4. În acest mod, trei particularități fonetice de cea mai mare însemnătate: vocala nazală *on* și *en* (ѫ, ѧ), cuplul *z* și *dz* (з, ѕ) și iatismul în loc de ietism, stabilesc o unitate dialectală polono-bulgară în opoziție cu unitatea dialectală cea ruteno-rusă.

Unitatea bohemo-sârbă, pe de altă parte, se caracterizează prin:

1. Funcția vocalică a lui *r*. Bohemește și sârbește se zice deopotrivă *trn, prst, krk* etc., acolo unde toți ceilalți slavi trebuie să recurgă la o vocală propriu-zisă: *tern, perst*. Nici ruteno-rușii, nici polono-bulgarii nu cunosc acest fenomen.

2. Din toate dialectele slavice, numai bohemii și sârbii posedă cantitatea prosodică: vocale lungi și vocale scurte în sensul cel clasic muzical al cuvântului. O vocală lungă la bohemi poate fi scurtă la sârbi și viceversa, după cum este chiar

în unele dialecte boheme sau sârbești, dar fenomenul în sine e același și el deosebește cu totul unitatea bohemo-sârbă de celelalte două unități: cea ruteno-rusă și cea polono-bulgară. Compară oricine:

Rusul	*Polonul*	*Bohemul*	*Sârbul*
boloto	błoto	bláto	blàto
soloma	słoma	sláma	slàma
zdorov	zdrów	zdráv	zdràv
čerešnia	czereszn ia	třešně	trèšnia

etc.

Despre accentuarea polono-bulgară și cea bohemo-sârbă noi vom vorbi mai jos.

A pretinde că rutenii și rușii au avut și ei odată vocala nazală sau vocala lichidă și le-au pierdut mai în urmă, sau că polonii nu avuseseră dintru-ntâi pe *dz* și l-au căpătat mai târziu, este a confunda noțiunea concretă de un dialect național cu noțiunea abstractă de o limbă primitivă comună unei ginți. E vorba de ruteni, de ruși, de poloni, de bohemi, de când rutenii sunt ruteni, de când rușii sunt ruși, polonii poloni și bohemii bohemi, iar nicidecum nu e vorba de o teoretică epocă anterioara unitară.

Ei bine, de când rutenii sunt ruteni și rușii ruși, adică dintr-o perioadă cu mult mai veche decât secolul VI – și numai acest secol ne interesează pe noi în studiul de față – ei n-au nici o urmă de vocală nazală a polono-bulgarilor, de vocală lichidă a bohemo-sârbilor, de *dz*, de cantitate prosodică etc.

Oricare ar fi fost, sub raportul fonetismului, ipotetica „limbă primitivă comună" a slavilor, ea se diferențiase în câteva dialecte mari dintr-un timp imemorial, fiecare mare dialect dobândind un caracter propriu prin același proces prin care s-au caracterizat mai încoace bulgarii și sârbii: **stratificație.** Această lucrare a substraturilor eterogene asupra diferențierii slavilor era cât p-aci s-o ghicească eminentul lingvist rus Baudouin de Courtenay,

elev al lui Ascoli, dar a trecut iute pe deasupră-i cu următoarea observație nedezvoltată și neaplicată: „Probabil o înrâurire străină, de alt neam, a comunicat deosebitelor grupuri de dialecte și sub-dialecte slavice caracterul cel distinctiv al fiecărui grup." (Программа лекцій, Kazan 1881, p. 145: Вѣроятное чужое, иностранное вліяніе, сообщившее отдѣльным группам словянских нарѣчій и говоров своеобразный характер)

Trei straturi deopotrivă slavice așezându-se fiecare în trei regiuni diferite peste câte un astfel de substrat etnic, unul a devenit bohem pe Elba, celălalt polon pe Vistula, cel de al treilea ruteno-rus pe Nipru sau pe aiurea, și din același moment fonetismul fiecăruia din ele este un fonetism aparte. Substratul bohemilor va fi fost celtic sau german, substratul ruteno-rușilor va fi fost tătăresc sau fines, nu se știe; cu mai multă siguranță se poate crede că substratul polonilor a fost anume litvan, și numai asupra acestuia din urmă noi ne vom opri o clipă.

Litvanii nu sunt slavi, după cum nu sunt nici germani, ci o gintă indo-europeană separată. Prin încălcări succesive din partea altor neamuri, ei au ajuns a fi puțin numeroși, dar totuși se împart în două mari dialecte: cel lituanian propriu-zis și cel letic, după ce un al treilea dialect, cel prusic, a dispărut cu desăvârșire. Leții sau latișii sunt ramura cea mai nordică, lângă Marea Baltică; lituanienii propriu-ziși, ramura cea sudică, sunt din vecii vecilor la coasta polonilor, în același chip în care bascii sunt la coasta spaniolilor sau bretonii la coasta francezilor, adică: înghițind spaniolii substratul iberic, au rămas neînghițiți numai bascii; înghițind francezii substratul galic, au rămas neînghițiți numai bretonii; înghițind polonii substratul lituanian, pe care-l cotropiseră la așezarea lor în regiunea Vistulei, numai o parte din acel substrat a rămas neînghițită.

Acea vocală nazală pe care n-o au ruteno-rușii și bohemo-sârbii, pe care n-o are nici chiar ramura cea letică a litvanilor,

litvanii propriu-zişi o au pe deplin dezvoltată, de unde dânşii, ca substrat, au dat-o stratului polon.

Comparaţi:

Vechi bulgar:	**Polon:**	**Lituan:**	**Rus:**	**Ruten:**	**Bohem:**	**Sârb:**
des*en*ti	dziesi*enc*	dé*š*i*m*tis	desiati	desiati	deset	deset
p*en*ta	pi*en*ta	pé*n*tis	piata	piata	peta	peta (p*in*tene)
m*en*kuku	mi*en*kki	mè*n*kas	miagkii	miahkyi	mekky	mek
z*en*ti	zi*enc*	ge*n*tis	ziati	ziati	zet'	zet
z*on*bu	z*on*b	ža*m*bas	zub	zub	zub	zub (z*âm*besc)
m*on*dru	m*on*dry	ma*n*drus	mudryi	mudryi	moudry	mudr (m*ân*dru)
r*on*ka	r*en*ka	ra*n*ka	ruka	ruka	ruka	ruka (por*un*că)
bl*on*diti	bł*on*dzic	bla*n*sti	bluditi	bluditi	blouditi	bluditi (bl*ân*dă)
*on*gli	w*en*gieł	a*n*glis	ugoli	uholi	uhel	ugali...

Lăsăm ca alţii să urmărească mai departe ceea ce noi ne mărginim aci de a indica pe scurt, căci nouă ne ajunge a constata conformitatea faptului istoric cu faptul lingvistic. Când Iornande aduce pe bulgari de la Vistula, iar Constantin Porfirogenet pe sârbi din Bohemia, mărturia lor, atât de ponderoasă prin sine însăşi, nu numai că nu e în contradicţie cu adevărata clasificare a dialectelor slavice, ci tocmai se controlează şi se întăreşte prin această clasificare.

În invaziile polonilor peste Dunăre, înainte de aşezarea lor acolo, au participat uneori şi cete vecine de ruteni de peste Nistru, adică – în graiul lui Procopiu şi al lui Iornande – pe lângă „slavini" au fost şi „anţi", din care unii n-au putut să nu rămână şi ei peste Dunăre. Pe de altă parte, la năvălirea bohemilor în latura superioară apuseană a Peninsulei Balcanice, i-au însoţit o seamă de cete învecinate de poloni, după cum ne dă a înţelege însuşi Constantin Porfirogenet, când ne spune că unul din

principii sârbeşti era venit din regiunea Vistulei: „εἰς τὸν ποταμὸν Βίσλας". Dar grosul naţionalităţii bulgare s-a format din poloni cu un amestec prea mic de ruteni, iar grosul naţionalităţii sârbe s-a format din bohemi cu un amestec prea mic de poloni, în ambele cazuri fără nici un ingredient de ruşi propriu-zişi.

Aceste două straturi slavice, cel polon de o parte şi cel bohem de alta, s-au suprapus deopotrivă stratului anterior românesc, aşezat el însuşi de la Marea Neagră până la Marea Adriatică peste substratul primitiv tracic, adică s-au suprapus celor două dialecte latine transdanubiene dispărute: cel meso-latin şi cel iliro-latin. Românii de peste Dunăre au fost slavizaţi astfel pe deasupra, ceea ce vrea să zică că slavii de peste Dunăre au fost românizaţi astfel pe dedesubt: raport de strat şi de substrat.

Înainte de a trece mai departe, un cuvânt despre slovenii cei din Carintia şi din Stiria, cărora şcoala lui Miklosich, sau mai bine a lui Kopitar, le atribuie limba paleo-slavică, dându-i numele de paleo-slovenă.

Strânsa înrudire dialectală a slovenilor cu sârbii este mai presus de orice îndoială, şi totuşi ei posedă până astăzi pe alocuri vocala nazală ca polonii şi au avut-o deja în secolul X, judecând după textul aşa numit frisingian. Vocala nazală nu este singura particularitate fonetică care-i uneşte cu polonii. În acelaşi text frisingian, bunăoară, ne întâmpină contracţiile *tva, me* pentru *tvoia, moie,* întocmai ca în polonă şi până astăzi la sloveni, ca şi la poloni, circulă deopotrivă *člek* şi *človek* = *czlek* şi *człowiek.* Numele lor medieval „sclavini", identic cu numele medieval „sclavini" al bulgarilor, indică iarăşi un singur dialect polon, despărţit în două ramuri. Epoca despărţirii caută să fi fost secolul VI, poate chiar secolul V, când dintr-un punct comun la nord-est de Carpaţi, adică din Galiţia actuală, ramura cea mai orientală s-a pogorât spre gurile Dunării, unde ne-o arată Procopiu şi Iornande. Cealaltă ramură, mai occidentală, rămasă

dintâi în Galiţia, a început apoi, prin trecătorile munţilor Tatra şi Beskid, a străbate în Pannonia, nu înainte de finele secolului VII, după ce adică o ramură a bohemilor ocupase deja Iliria. Din Pannonia invazia maghiară împinse o parte din aceşti poloni către Carintia şi către Stiria, unde ei s-au amestecat cu sârbii.

Slovenii formează astfel un dialect intermediar între unitatea polono-bulgară şi între acea bohemo-sârbă. În timpul petrecerii lor în Pannonia – o vom vedea mai jos – slovenii s-au întâlnit cu elementul românesc. De la aceşti sloveni, iar nu de la bulgari, au căpătat ungurii cuvintele lor cu vocala nazală: *péntek* = пѧтъкъ, *rend* = рѧдъ, *szerentse* = сърѧща, *parancs* = порѫчѧ etc. Aceşti sloveni, la rândul lor, de la românii din Pannonia, iar nu de la cei din Dacia, au căpătat unele particularităţi lingvistice, bunăoară diftongul nostru *oa* (Miklosich, Lautl. p. 228).

Este de observat că, după cum trecerea polonilor din Moldova în Bulgaria în secolul VII a permis rutenilor a se aşeza în urmă pe malul nordic al Dunării, tot aşa rutenii au profitat de pogorârea celorlalţi poloni în Pannonia pentru a urma şi acolo după dânşii, prin aceeaşi cale a Tatrei şi a Beskidului, aşezându-se în unele părţi nord-estice ale Ungariei, unde-i găsim până astăzi.

Cât se atinge de cestiunea dacă limba paleo-slavică este vechea bulgară sau dacă e vechea slovenă, apoi pe noi - întrucât vechea slovenă şi vechea bulgară reprezintă deopotrivă un dialect paleo-polon - ea ne preocupă foarte puţin în cazul de faţă: lăsăm pe slavişti să se certe ei între ei.

Raportul de **strat** şi de **substrat** constituie substanţa unei naţionalităţi. Către această substanţă se adaugă pretutindeni din când în când **accidente**, adică o intervenire superficială a unor elemente etnice străine, deja după formarea cea definitivă a unei naţionalităţi. Fenicienii au fost un accident la vechii eleni. În Tracia occidentală a fost un accident elementul celtic al

scordiştilor sau al tauriştilor; în Tracia orientală, elementul german al bastarnilor, goţii, gepizii, longobarzii, apoi hunii, avarii şi câţi alţii, au fost accidente pe întreaga Peninsulă Balcanică. La neo-latinii din apus n-a fost decât un accident revărsarea elementului germanic peste stratul latin cel suprapus acolo substratului celtic, iberic, etrusc, pe alocuri chiar pelasgic. Din strat şi substrat se naşte organismul unei naţionalităţi; prin accidente se preînnoiesc moleculele acestui organism, se activează circulaţia, dar organismul rămâne acelaşi.

În dezvoltările de mai sus, noi n-am vorbit nimic despre elementele cele accidentale turanice pe peninsula Balcanică. Bohemii găsiră în Iliria stoluri de avari, care au pierit fără a lăsa mai nimic fino-tătăresc în naţionalitatea sârbă. Asupra polonilor, abia aşezaţi în Balcani, năvăliră alte stoluri fino-tătăreşti, aşa-numiţii bulgari din părţile râului Volga, care se arătaseră din când în când şi mai înainte în imperiul bizantin, atârnaţi de hoardele cele cotropitoare ale hunilor (Zeuss, op. cit., 710-27) şi care de astă dată, devenind stăpâni, deteră „slavinilor“ lui Iornande şi ai lui Procopiu până şi numele de „bulgari“. Un nume şi nimic mai mult. Bulgarii sunt tătari numai prin nume, după cum numai prin nume „anţii“ lui Procopie şi ai lui Iornande sunt scandinavi, căci „rus“ era numele varegilor celor veniţi în Rusia din Suedia. De aceeaşi natură ne-reală este numele de „romani“, „᾽Ρωμαιοι“, pe care şi-l dau grecii moderni.

Tătăresc între greci, slavi şi români nu e aproape nimic pe Peninsula Balcanică, afară numai doar de unele figuri cu nasuri turtite sau de unele căpăţâne brachy-cephalice, pe care le studiază antropologii, dar care nu dovedesc nimic, chiar dacă ele s-ar putea supune unui serios control statistic. La sârbi, la bulgari, la români, pretutindeni neamurile turanice se deznaţionalizau deîndată ce se vedeau izolate de restul tătărimii. Oare unde mai sunt astăzi cumanii din Moldova ?

Pentru Peninsula Balcanică întreagă, tătarii au fost ca o vijelie care trece înainte, iar slavii - poloni spre răsărit, bohemi spre apus - au fost o mănoasă ploaie care, intrând adânc în pământul cel românesc de mai înainte, a făcut să rodească acolo două naționalități noi pline de viitor: naționalitatea bulgară și naționalitatea sârbă.

Fiind vorba despre numele „bulgar“, pe care și l-au însușit mai târziu slavinii lui Iornande și ai lui Procopiu, aci este locul de a observa în treacăt că până-n timpii de tot noi el era cu desăvârșire necunoscut românilor. Moșii și strămoșii noștri numeau totdeauna pe bulgari **șchiai**. Așa, de exemplu, despre cucerirea Bulgariei de către turci cronicarul oltean Moxa (Hasdeu, Cuv. d. bătrâni, I, 402) zice: „Baiazit prinse pre Șușmanu domnulu șchiailoru de-l tăe, ani 1395, atunce luară turcii țara șchiailoru cu totul...“ Cuvântul „schiau“, ca simplu epitet, căpătase în gura poporului român înțelesul de „naiv“ sau „rustic“. Mitropolitul Dosoftei zice într-un loc (Synaxar, 1683, dec. 29, f. 244 a): „om prostacu și **șchiau** și cu totul țărănescu“. Să se bage de seamă că în „șchiau“, nefiind un nume personal sau topic, ci un termen comun, s-au păzit cu rigoare legile fonetice: „șchiau“ derivă din „sclavum“ prin aceeași trecere a lui *cl* în *chi* și prin aceeași vocalizare a lui *v* între vocale ca în „chee“ vechi „chiae“ din „clavem“, „chiamă“ din „clamat“, „râu“ din „rivum“ etc. Românii dară nu cunoșteau decât numele cel primitiv al ramurii polone așezate în secolul VII peste substratul meso-latin: „sclavini“ la Iornande, „Σκλαβηνοὶ“ la Procopiu. Albanezii, al căror fonetism se apropie în această privință și-n altele multe de cel românesc, nici dânșii nu numesc pe bulgari altfel decât **știa**, Bulgaria - **Știinică**.

Despre rolul substratului românesc în nașterea și-n dezvoltarea slavilor transdanubieni au vorbit mai mult sau mai puțin unii și alții, mai ales răposatul Miklosich, și eu însumi în studiul meu: „O pagină din sintaxa româno-albaneză“ (Cuv. d.

bătr., I p. 611-687). Va fi mult, mult, foarte mult de vorbit de acum înainte. Aci noi vom atinge un singur punct, care va întregi cele zise mai sus despre polonismul bulgarilor și bohemismul sârbilor.

Cele trei unități dialectale slavice se deosebesc una de alta nu numai prin fonetism, dar și prin accentuațiune. Ruteno-rușii au o accentuațiune de tot liberă: accentul poate să cadă pe oricare silabă a cuvântului. La polonezi și la bohemi, din contra, accentul este nestrămutat, și anume: la polonezi totdeauna pe silaba penultimă, la bohemi totdeauna pe prima silabă. Așa, de exemplu, numele râului Ialomița poate să fie accentuat rusește în patru feluri: Ìalomița, Ialòmița, Ialomìța și Ialomițằ; în poloneză numai: Ialomìța; bohemește numai: Ìalomița; trei sisteme de accentuație cu desăvârșire deosebite.

De aci urmează că la bulgari, după cum este la poloni, accentul ar trebui să cadă întotdeauna pe penultima, iar la sârbi, după cum este la bohemi, totdeauna pe prima; și întocmai așa ar fi fost, dacă substratul românesc cel trans-danubian n-ar fi zguduit accentuațiunea celor două straturi slavice de acolo. Românii, ca și italienii, având o accentuațiune pe deplin liberă, au altoit-o sârbilor și bulgarilor. Această libertate de accentuațiune s-a socotit până acum la sârbi și la bulgari ca un semn de unitate dialectală cu rușii, pe când în fapt rușii, precum am văzut, n-au avut deloc a face nici cu bulgarii, nici cu sârbii. Însă accentuațiunea românească n-a putut să distrugă peste tot la sârbi și la bulgari cele două sisteme anterioare, astfel că sistema penultimară cea polonă se mai recunoaște până astăzi la bulgari, iar sistema primară cea bohemă se mai recunoaște până astăzi la sârbi. Si iată cum:

1. Unele sub-dialecte bulgare, bunăoară zagoricenii și costurenii, accentuează totdeauna pe penultima întocmai ca polonii: èdno, mòmce, râkă, žènă, dète, òvčar, ùmrel, galèno, četìri, zatvorèni, napravìla, mesečìna, babìčka, golèmo, kralìță etc., etc., mutând accentul în flexiune iarăși întocmai ca polonii,

de exemplu: din *òvčar* „cioban“ *ovčàrkă* „ciobancă“ = poloneşte din „*òwczarz – owczàrka*“ (Tzonev, Za udarenieto v bălgarski ezik, în Sbornik t. 6, Sofia 1891, p. 23).

2. La sârbi, zdruncinându-se accentuaţiunea bohemă prin înrâurirea substratului românesc, a rămas totuşi tendinţa de a accentua pe cât se poate mai sus, astfel că la auz se pare ca şi când accentul ar fi totdeauna pe prima silabă. Din această cauză, ca o dovadă de tendinţa cea generală, când un nume se construieşte cu o prepoziţie, numele poate să devină atonic, urcându-se accentul pe prepoziţia, bunăoară: nà ranu, nà vodu, prèko brda etc. (Miklosich, Lautl. I, 320), întocmai ca bohemeşte: òb den, pòd nohou etc., ceea ce la nume disilabice sau polisilabice e peste putinţă în celelalte dialecte slavice.

Cunoscutul profesor de la Belgrad, d. Stoian Bošković, actualul ministru al Serbiei în România, mi-a observat într-o zi că din toţi străinii, slavi şi neslavi, bohemii sunt aceia care învaţă mai lesne şi vorbesc mai bine sârbeşte. Si nu e de mirare, de vreme ce numai pe bohemi nu-i poate încurca vocala *r*, cantitatea prosodică şi accentuaţiunea sârbească.

În acest chip băgarea sârbilor şi bulgarilor în unitatea ruteno-rusă a fost până acum ca un fel de iluzie optică, datorită împrejurării că ruşii, sârbii şi bulgarii au acelaşi alfabet şi aceeaşi limbă bisericească.

Limba bisericească mai cu deosebire, adică vechea bulgară, a servit a forma limba rusească cea literară, dându-i un aspect foarte depărtat de graiul rusesc poporan şi apropiind-o într-un mod artificial de graiurile slavice transdanubiene, şi aceeaşi limbă bisericească a fost în curs de secole limba oficială şi literară a sârbilor, astfel că – la prima vedere – ruseşte, sârbeşte şi bulgăreşte se pare a fi mai-mai totuna, deşi în realitate aceste trei graiuri aparţin la trei unităţi dialectale diferite.

Prin fonetism, până şi prin accentuaţiune, întrucât nu s-a amestecat în ele substratul cel românesc, bulgara este un vechi dialect polon, sârba un vechi dialect bohem.

La bulgari, fără îndoială, înrâurirea românească se resimte mai puternic decât la sârbi, ceea ce înseamnă una din trei:

1. Sau că stratul sârbesc a fost, în provinciile pe care le-a ocupat, mai numeros decât stratul bulgar în celelalte provincii;

2. Sau că meso-latinii au fost mai compacţi şi mai energici sub bulgari decât iliro-latinii sub sârbi;

3. Sau că sârbii n-au încetat mult timp de a fi în contact cu dialectele cele înrudite de la Iliria în sus până la Bohemia, pe când bulgarii s-au văzut deodată despărţiţi de trunchiul polonilor, aşa că cei dintâi au putut să reziste mai bine decât ceilalţi acţiunii substratului românesc.

Câteşitrele cauzele au putut să concurgă la producerea efectului; cauza a treia însă ni se pare a fi fost cea mai decisivă: grabnica izolare a bulgarilor de elementul polon şi prelungita comunitate a sârbilor cu elementul bohem.

Îndată după trecerea şi aşezarea slavinilor peste Dunăre, fostele lor locuinţe dintre Olt şi Nistru au fost ocupate de către porţiunea cea mai apuseană a anţilor, anume de către ruteni, care s-au grăbit a apuca Moldova, unde au şi rămas în curs de mai multe secole, luptându-se sau înfrăţindu-se acolo cu pecenegii, cu cumanii, apoi cu românii. Pe lângă ruteni, caută să fi fost şi stoluri de vechi vecini ai polonilor litvani, în poloneză „Litwa“, un neam mult mai sălbatic decât slavii şi a căror atingere de atunci cu românii, deşi foarte scurtă, totuşi ne-a lăsat o amintire supărăcioasă în cuvântul „litfă“ sau „liftă“: „litfă rea“, „liftă spurcată“. Această „litfă“ sau „liftă“ la moldoveni şi la munteni nu se poate trage decât numai din acea epocă, deoarece cu Lituania propriu-zisă românii de la Dunăre n-au fost niciodată în vecinătate. Prin ruteni dară şi prin ceilalţi, continuitatea între slavini, adică vechii bulgari, şi între poloni a fost astfel ruptă

pentru totdeauna. Substratul românesc a putut să lucreze fără nici o piedică asupra stratului bulgăresc, și a lucrat atât de viguros, încât nu numai a modificat gramatica și a zguduit accentuațiunea, dar încă a transmis bulgarilor trăsăturile cele mai caracteristice ale vocalismului românesc: pe *ea*, pe *oa* și pe vocala obscură mobilă. Despre *ea* și *oa* la bulgari noi nu vom vorbi aci; despre vocala obscură mobilă vom constata numai că bulgarii, întocmai ca românii și contra tuturor legilor foneticii slavice, lasă pe *a* a trece în *ă* de câte ori *a* pierde accentul; *slàtkă* și *slătkà*, ca la noi *bàrbă* și *bărbàt*.

Începând de pe la finele secolului VII și până pe la începutul secolului X, adică într-un interval de cel puțin două sute de ani, s-au cristalizat naționalitatea polono-română a bulgarilor și naționalitatea bohemo-română a sârbilor, deja după ce se traduseșe Sfânta Scriptură în vechea bulgară, de vreme ce în limba acelei traduceri nu se recunoaște încă puternica lucrare a substratului românesc asupra stratului slavic. În acest interval de timp, la finele secolului IX, cade năvălirea ungurilor în Pannonia, un eveniment care a dat naștere moravo-românilor pe de o parte, pe de alta macedo-românilor și istriano-românilor.

Noi înlăturăm cu totul pe faimosul *Notarius anonymus Belae regis* și celelalte fântâni în care se afirmă că maghiarii la intrarea lor în Pannonia au găsit acolo pe slavi, mai corect pe sloveni, și pe români. Acele fântâni pot fi criticate, pot fi bănuite, pot fi spulberate, pot fi **hunfalvizate**, - puțin ne pasă. Ca punct de plecare, nouă ne ajunge un text istoric mai presus de toate textele: existența românilor în Moravia. Este un text pe care o mie de Rösleri nu vor fi în stare să-l răstoarne, și nici măcar să-l răstălmăcească în felul lor. Acei români cum oare ar fi putut ei să nimerească în Moravia, dacă nu i-ar fi împins într-acolo din Pannonia năvălirea ungurilor ?

Astăzi, în urma cercetărilor lui Miklosich și ale lui Bartoș (Moravské Valassko, în Osveta, 1880, p. 369-86), nimeni nu se mai îndoiește că valahii din Moravia sunt adevărați români, cu desăvârșire slavizați de nu se mai știe de când, dar mai păstrând încă multe cuvinte românești, unele sub forma românească cea mai veche, de exemplu „glag = chiag", din latinul rustic „clagum = coagulum", cu nemuiarea lui *cl* în *chi*, sau „merenda = merindă", latinul „merenda", cu netrecerea lui *e* în *i*, moravo-românii au conservat chiar unele vorbe romanice dispărute din graiul românesc, bunăoară „tropa" = francezul „troupe" = spaniolul „tropa". Un moravo-român, Benes Kulda, a publicat în două tomuri basmele româno-morave (Morawské národní pohádky, Praga, 1874-5), în care cititorul se izbește mereu de asemenea românisme. Epoca slavizării acestor români din Moravia este așa de veche, încât nici un document morav nu-i deosebește de ceilalți slavi de acolo. În actele morave din secolul XI abia se mai găsesc câteva nume personale românești, precum „Crisan", „Bukan filius Neg" și „Kokor" într-un act din 1052 (Boczek, Cod. Morav, I, 125), care însă nici acelea nu sunt pe deplin sigure. Așezarea dară a acelor români din Moravia trebuie urcată cu vreo două secole mai sus, întâlnindu-se astfel din punct în punct cu năvălirea ungurilor în Pannonia.

Năvălind în Pannonia dinspre nord și orient, ungurii au trebuit firește să împingă pe românii de acolo în cele două direcții opuse punctelor de intrare, adică spre occident și spre sud. Spre occident au fost împinși românii pe care îi găsim apoi în Moravia, cu totul despărțiți de restul românimii și slavizați fără nici o greutate; spre sud, adică peste Dunăre, au fost împinse alte cete de români, din care unii, cei din Bosnia mai ales, și-au păstrat mult timp naționalitatea și s-au sârbizat d-abia după secolul XV (Miklosich, Wander. d. Rumunen, 3-6), alții – istriano-românii – au nimerit tocmai pe la Triest, unde au putut să reziste bine-rău sârbizării, mulțumită stăpânirii italiene de acolo; în fine o seamă, numărul cel mai mare, trecând prin

elementul sârbesc și prin cel bulgăresc, s-au strecurat în Macedonia, în Epir și-n Tesalia, unde nu s-au deznaționalizat din cauză că acolo se începuse deja lupta între greci și între slavi, astfel că nici grecii nu mai erau tari, nici slavii nu se întăriseră încă. Profitând de acest antagonism, românii știură cu dibăcie a se însoți: când cu grecii contra slavilor, când cu slavii contra grecilor, căutând mai presus de toate a se consolida ei înșiși, iar după ce se consolidară, peste vreo două secole și mai bine, ei au izbutit a fonda imperiul româno-bulgar al Asanilor.

Așadar nașterea macedo-românilor, a istriano-românilor și a moravo-românilor datează deopotrivă din secolul X, nefiind ei toți altceva decât niște daco-români împinși din Pannonia spre sud și spre apus prin năvălirea maghiară. Tocmai aceasta rezultă și din cronica rusească a lui Nestor, scriitor din secolul XI, care zice sub anii 886-898 (ed. Miklosich, p. 12): „au trecut lângă Kiev ungurii, pe dealul ce se numește cel unguresc, și ajungând la Nipru au așezat corturile lor, căci umblă și ei cu corturi ca cumanii, și venind din părțile răsăritului s-au repezit peste munți mari și au început a face război cu românii și cu slovenii care locuiau acolo, fiindcă de-ntâi locuiseră acolo slovenii, apoi românii au cuprins pământul slovenilor, de aci **ungurii au gonit pe români și au rămas cu slovenii**, pe care i-au supus, și de atunci se cheamă Țara Ungurească, și au început ungurii a face război grecilor, prădând Tracia și Macedonia până la Tesalonic, și au început a face război cu moravii și cu bohemii..." În acest prețios text nu numai se constată că ungurii au găsit pe români în Pannonia: „počaša voievati na živuščaia tu Vlahy" și că i-au alungat de acolo: „Ugri prognasa Vlahy i nasledisa zemliu", dar se mai constată totodată că mișcarea cea centrifugă a ungurilor s-a făcut anume în cele două direcții: spre sud către Balcani și spre apus către Moravia: prima mișcare ne-a explicat deja mai sus originea românilor transdanubieni de astăzi, iar a doua mișcare pe aceea a moravo-românilor.

În cronica lui Nestor trebuie despărțită cu stăruință partea cea de la început, în care nu se află nici o indicație cronologică, de partea cea următoare, unde evenimentele sunt înșirate an după an, anume de la anul 852 încoace. Prima parte, o stângace țesătură de legende, n-are aproape nici o valoare istorică. Acolo, bunăoară, Nestor ne spune de-ntâi că „vlachii" au alungat pe toți slavii din regiunea Dunării, făcându-i să plece spre nord, apoi mai jos ne povestește că apostolul Andrei a găsit pe slavi tocmai la Novgorod, de unde rezultă că acea alungare a tuturor slavilor din regiunea Dunării se întâmplase cu mult timp înainte de Crist, de vreme ce pe timpul apostolilor ei erau deja așezați la Novgorod, iar prin urmare numele „vlachilor" nu se mai poate aplica nici chiar la vechii romani, astfel că școala lui Schaffarik se văzu silită a preface pe acei „vlachi" în gali și a născoci o fantasmagorie a unor lupte pre-istorice între slavi și celți. Încă odată, prima parte a cronicii lui Nestor e aproape o galimatie. Cu totul altceva este partea cea cronologică. Aci călugărul de la Kiev, înșirând lucruri apropiate de timpul său și despre care el avea informații precise, devine unul din izvoarele cele mai prețioase pentru istoria medievală a Europei orientale. De această natură este și relațiunea de mai sus a lui Nestor despre mersul ungurilor pe lângă Kiev, despre trecerea lor prin Carpați, despre intrarea în Pannonia, despre lupta cu slovenii și cu românii, despre gonirea românilor. Această relație rezistă oricărei răstălmăciri röesleriene.

Primul text, care menționează pe macedo-români, este din anul 976, adică numai vreo optzeci de ani după năvălirea ungurilor în Pannonia. Acel text se cuprinde anume la bizantinul Kedrenos (II, 485) și ne spune că atunci un principe bulgar a fost ucis de „niște **drumași** români": „παρὰ τινων Βλαχων οδιτων". Românii cei fugăriți din Pannonia nu erau încă așezați nicăieri într-un mod statornic, ci alcătuiau deocamdată cete de bejenari fără adăpost.

Peste un secol lucrurile se schimbă. La bizantinul Kekaumenos, scriitor de pe la 1070, al cărui text s-a descoperit abia de vreo zece ani, ne întâmpină următorul pasaj:

Παραγγέλλω δὲ ὑμῖν καὶ τοῖς ἐξ ὑμῶν τοῦτο· ἐπεὶ δὲ τὸ τῶν Βλάχων γένος ἄπιστόν τε παντελῶς (ἐστι) καὶ διεστραμμένον, μήτε εἰς θεὸν ἔχον πίστιν ὀρθὴν μήτε εἰς βασιλέα· μήτε εἰς συγγενῆ, ἢ φίλον, ἀλλὰ ἀγονιζόμενον πάντας καταπραγματεύεσθαι· ψεύδεται δὲ πολλὰ καὶ κλέπτει πάνυ· ὀμνύμενον καθ' ἑκάστην ὅρκους φρικωδεστάτους πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ φίλους καὶ ἀθετοῦν ῥαδίως· ποιοῦντες ἀδελφοποιήσεις καὶ συντεκνίας καὶ σοφιζόμενοι διὰ τούτων ἀπατᾶν τοὺς ἁπλουστέρους· οὐδέποτε δὲ ἐφύλαξεν πίστιν πρός τινα, οὐδὲ πρὸς τοὺς ἀρχαιοτέρους βασιλεῖς τῶν Ῥωμαίων. Πολεμηθέντες παρὰ τοῦ βασιλέως Τραιανοῦ καὶ παντελῶς ἐκτριβέντες ἑάλωσαν, καὶ τοῦ βασιλέως αὐτῶν Δεκεβάλου ἀποσφαγέντος καὶ τὴν κεφαλὴν ἐπὶ δόρατος ἀναρτηθέντος ἐν μέσῃ τῇ πόλει Ῥωμαίων. Οὗτοι γάρ εἰσὶν οἱ λεγόμενοι Δάκαι καὶ Βέσσοι; ᾤκουν δὲ πρότερον πλησίον τοῦ Δανουβίου ποταμοῦ καὶ τοῦ Σάου, ὃν νῦν ποταμὸν Σάβαν καλοῦμεν, ἔνθα Σέρβοι ἀρτίως οἰκοῦσιν, ἐν ὀχυροῖς καὶ δυσβάτοις τόποις. Τούτοις θαρροῦντες ὑπεκρίνοντο ἀγάπην καὶ δούλωσιν πρὸς τοὺς ἀρχαιοτέρους βασιλεῖς καὶ ἐξερχόμενοι τῶν ὀχυρωμάτων ἐληΐζοντο τὰς χώρας τῶν Ῥωμαίων· ὅθεν ἀγανακτήσαντες κατ' αὐτῶν, ὡς εἴρηται, διέφθειραν αὐτούς. Οἱ καὶ ἐξελθόντες τῶν ἐκεῖσε διεσπάρησαν ἐν πάσῃ τῇ Ἠπείρῳ καὶ Μακεδονίᾳ, οἱ δὲ πλείονες αὐτῶν ᾤκησαν τὴν Ἑλλάδα....

Să ştiţi de la mine, voi şi ai voştri, că al vlachilor neam e necredincios la culme şi stricat, nici lui Dumnezeu ţinând credinţă dreaptă, nici împăratului, nici rudei sau amicului, ci silindu-se a-i amăgi pe toţi. Mari mincinoşi şi tâlhari vestiţi, ei sunt pururea gata a jura prietenilor cele mai grozave jurăminte, şi a le călca apoi cu uşurinţă, făcând fraţii de cruce şi cumetrii, meşteri de a înşela prin ele pe cei proşti. Niciodată n-au fost ei cuiva cu credinţă, nici chiar vechilor împăraţi ai romanilor. Împăratul Traian îi atacase, i-a strivit de tot şi i-a robit, ucigând pe împăratul lor Decebal, al cărui cap a fost înfipt într-o suliţă în mijlocul oraşului Roma. Ei sunt aşa-numiţii daci şi bessi. De-ntâi locuiseră în ***vecinătatea Dunării şi a fluviului Sau numit astăzi Sava, unde acum locuiesc sârbii,*** *în locuri tari şi grele de străbătut, pe care rezemându-se, făţăriau iubire şi supunere către vechii împăraţi, pe când din întăririle lor năvăleau şi pustiiau provinciile romanilor, încât aceştia, pierzând răbdarea, precum am spus-o, i-au strivit. Atunci,* ***fugind de acolo,*** *ei s-au răspândit în tot Epirul şi Macedonia, cei mai mulţi s-au aşezat în Elada...*

(Vasilievski, Совѣты и разказы византiйскаго боярина XI вѣка , Petersburg, 1881, p. 106-2, 169)

În acest pasaj, este o parte pe care Kekaumenos a luat-o din lecturile sale clasice, bunăoară despre bessi din Strabon (VII, 5 § 12) şi despre lupta lui Traian cu Decebal din Dione Cassiu (ed. Gros, IX, 419); este o parte însă în privinţa căreia el nu putea să aibă decât informaţii personale, şi anume:

1. în secolul XI românii locuiau în Epir, în Macedonia şi foarte mulţi în Elada;

2. acei români ştiau să ameţească şi să înşele prin viclenie pe toţi duşmanii lor;

3. ei veniră acolo, fugind dintr-o regiune învecinată cu râul Sava, adică nu din Dacia, ci din Pannonia.

De către cine fuseseră alungaţi românii din Pannonia? aceasta Kekaumenos n-o ştia, şi de aceea el o atribuie într-un mod vag „vechilor împăraţi", căzând astfel în două nepotriviri:

1. ar fi fost absurd ca „vechii împăraţi" să fugărească pe români prin Pannonia tocmai în interiorul imperiului, adică să-i adăpostească în loc de a-i goni;

2. din cauza acelei fugăriri românii veniseră a se aşeza până în Elada, unde iarăşi ar fi absurd de a-i căuta sub „vechii împăraţi".

Pasajul din Kekaumenos se poate înţelege pe deplin numai întregindu-se prin cronica lui Nestor: invazia maghiară a fost aceea care alungase pe români din Pannonia.

Tuturor istoricilor noştri le-a rămas necunoscut un preţios hrisov de la împăratul bizantin Vasile Bulgaroctonul, care – după ce nimicise primul imperiu bulgăresc – ne spune în anul 1020 că „în întreaga Bulgarie se află împrăştiaţi români, iar lângă râul Vardari, adică în Rumelia, locuiesc o samă de unguri": των ἀνὰ πάσαν Βουλγαριαν Βλάχων καὶ των περὶ τὸν Βαρδάρειον Τουρκων (Голубинскiй, История церквей, Moscova, 1871, p. 263).

Acei români din 1020 nu erau meso-latinii cei găsiţi de slavicini în Balcani în secolul VII şi dispăruţi apoi prin amestec

cu dânşii, ci erau românii cei alungaţi de către unguri din Pannonia pe la 900-950, pe care gonindu-i maghiarii, „Toῦϱϰοι“ în cronicile bizantine, o seamă din aceşti maghiari au rămas şi ei în Rumelia.

Menţiunea ungurilor la un loc cu românii în hrisovul împăratului Vasile Bulgaroctonul e foarte caracteristică. Pretinde-va un Hunfalvy, pentru a nu-şi pierde procesul cu românii, cum că şi acei unguri locuiau peste Dunăre tot din epoca lui Aurelian, ca şi colonia cea ungurească de lângă Ohrida, pe care o menţionează Anna Comnena: οἱ πεϱὶ τὴν ʽΑχϱιδὶν οἰϰουντες Τουϱϰοι ?

Despre aceşti unguri vorbeşte şi Anonimul regelui Bela, când ne spune că în invazia peste Dunăre, pierzând pe căpitanul lor, ei din prostie nu s-au mai întors în Ungaria: „stultus populus, quia mortuo domino suo viam non dilexit redire ad patriam suam“. Dânşii au rămas dincolo de Balcani din prostie, fie şi aşa, deoarece nu avem nici o probă contrarie; românii însă, alungaţi din Pannonia de neamul acestui „stultus populus“, au trebuit să rămână peste Dunăre de nevoie.

Năvălirea ungurilor a avut o importanţă extremă pentru istoria Peninsulei Balcanice în veacul de mijloc. Pe românii din Dacia, tari prin cetatea munţilor, Arpad şi urmaşii săi n-au fost în stare să-i sfărâme sau să-i gonească, ci chiar din contra au fost aproape totdeauna bătuţi de dânşii; pe românii însă cei de pe şesul Pannoniei, rău adăpostiţi şi poate şi rău organizaţi, maghiarii i-au alungat, şi de aci următoarele două consecinţe:

– de-ntâi, către naţionalitatea sârbă, plămădită din amestecul bohemilor cu iliro-latinii, s-a mai altoit acuma un element daco-latin, de astă dată nu ca substrat, ci numai ca accident, dar accident foarte însemnat prin înrudirea sa cu substratul;

– al doilea, s-a născut naţionalitatea macedo-română, care în curs de vreo două sute de ani, de la secolul X până la secolul

XII, n-a încetat de a se tot lăţi, de o parte până la poalele Balcanilor, de alta până la nordul Eladei.

Calea fiind odată deschisă, din când în când puteau a se mai adăuga către acei macedo-români cete noi de români din Dacia, sau din cei ieşiţi cu dânşii tot din Pannonia şi care se opriseră printre sârbi.

Să nu fi fost năvălirea ungurilor, nu s-ar fi născut acel puternic imperiu româno-bulgar al lui Ioniţă Asén, care dete Bizanţului prima adevărată lovitură de moarte.

Când alăturează cineva dialectului daco-român sau al *românilor* propriu-zişi cu dialectul macedo-român al *aromânilor* şi cu cel istriano-român al *rumerilor*, nu poate să nu constate următoarele:

1. Aceste trei dialecte diferă între ele mai puţin decât dialectele provinciale din Italia şi din Franţa, iar prin urmare e peste putinţă ca ruperea continuităţii între ele să fie veche. Separarea s-a operat foarte târziu, după ce totalitatea unei singure limbi româneşti fusese deja pe deplin formată, crescută şi consolidată, ceea ce s-a întâmplat anume între secolele III-IX, în curs de şase sute de ani, în ţara unde Traian îşi pusese piciorul trecând podul de la Severin şi de unde apoi elementul românesc s-a întins treptat în Ardeal, în Banat, în Pannonia.

2. Dialectul daco-român prezintă o dezvoltare liniştită organică, în care nu ne întâmpină contrastul între un prea mare conservatism pe de o parte şi între o prea mare desfigurare pe de alta, ca la macedo-români şi cu atât mai mare la istriano-români. Un asemenea contrast este rezultatul unei zguduiri. Orice zguduire dezechilibrează. Dialectul macedo-român şi cel istriano-român s-au zdruncinat prin colindările lor, pe când cel daco-român s-a mişcat simetric, rămânând nestrămutat în aceleaşi condiţii teritoriale, climaterice şi etnice.

Faimoasa teorie a lui Rösler este o ipoteză anti-lingvistică şi anti-istorică totodată. Anti-lingvistică, de vreme ce ea se

întemeiază pe absoluta neştire a legilor de formare a dialectelor. Anti-istorică, fiindcă ea uită în genere că popoarele din veacul de mijloc se împingeau de la nord spre sud, niciodată de la sud spre nord, şi uită în special că românii erau atunci ciobani, iar migraţiunile ciobanilor sunt totdeauna iarăşi de la nord spre sud, niciodată de la sud spre nord.

Când e vorba de începutul popoarelor şi de epoci întunecoase din viaţa lor, orice studiu exclusiv istoric duce la încheieri greşite; la încheieri greşite, nu mai puţin, duce orice studiu exclusiv lingvistic. Pentru a nimeri adevărul, sau încai a ne apropia de adevăr, trebuie neapărat un studiu paralel istorico-lingvistic. Când un text istoric se întăreşte printr-un fapt lingvistic sau viceversa, ambele urmărite pe o cale strâns metodică, atunci şi numai atunci adevărul e găsit.

Isprăvind, mă întreb acuma: izbutit-am oare a limpezi problemele cele mari, puse în capul studiului de faţă ?

Primul strat etnic cunoscut al Peninsulei Balcanice întregi au fost pelasgii, o gintă ne-semitică şi ne-indo-europeană, semănând la apucături mai ales cu vechii egipteni.

Peste substratul pelasgic, amestecându-se cu el, s-au aşezat cu vreo 2000 de ani înainte de Cristos, două ginţi indo-europene deosebite: elinii şi tracii.

Grecii de astăzi, cu toate ingredientele străine primite în cursul veacurilor, sunt o continuitate directă a anticilor elini; iar o continuitate directă a anticilor traci sunt albanezii de astăzi, care însă reprezintă numai unul din numeroasele dialecte tracice.

Afară de albanezi, toţi ceilalţi traci, împărţiţi într-o mulţime de popoare mari şi mici au fost deznaţionalizaţi sub dominaţia romană, şi anume tracii cei sudici, de la Balcani în jos până la Elada, au fost grecizaţi, tracii cei nordici au fost latinizaţi.

Latinizarea tracilor nordici, făptuită între secolele III-VI, au produs trei dialecte traco-latine: dialectul meso-latin între Dunăre şi între Balcani, dialectul iliro-latin între Balcani şi între Adriatica, dialectul daco-latin în Carpaţi.

În secolul VII, aproape în acelaşi timp, un popor slavic de ramură polonă s-a aşezat peste meso-latini, cu care amestecându-se a dat naştere naţiunii româno-slavice numite mai târziu bulgari, iar un popor slavic de ramura bohemă s-a aşezat peste iliro-latini, cu care amestecându-se a dat naştere neamului româno-slavic al sârbilor.

Înainte şi-n tot timpul acelor mişcări polono-boheme, daco-latinii locuiau netulburaţi în Oltenia, în Banat şi-ntr-o parte a Ardealului, de unde cu încetul îşi întinseră crengile asupra Pannoniei, pe când în Moldova şi până la Olt se învârteau – parte tătari, parte slavi – pecenegii, cumanii, rutenii, şi chiar lituanii.

Năvălirea ungurilor în secolul X n-a putut să nimicească sau să alunge pe românii cei din părţile Daciei propriu-zise, dar a reuşit să împingă o seamă de români din Pannonia spre Moravia unde ei n-au întârziat a fi slavizaţi, iar pe ceilalţi români tot din Pannonia i-a gonit peste Dunăre, unde dânşii parte s-au slavizat, parte s-au păstrat în Istria, partea cea mai mare au alcătuit sâmburele macedo-românilor de astăzi.

În acest mod, după secolul X, afară de daco-latinii cei vechi rămaşi în Carpaţi, care au păstrat numele de *români*, menţionat deja la Iornande, s-au ivit două odrasle ale lor peste Dunăre: *aromânii* la sud de Balcani şi *rumerii* lângă Triest.

Sunt acum treizeci de ani şi mai bine de când, printr-o monografie despre *Io* în titlul domnilor români şi bulgari şi printr-un studiu intitulat *Perit-au dacii ?* eu începusem un şir neîntrerupt de cercetări analitice asupra istoriei române. Lucrarea de faţă, o scurtă sinteză a acelei lungi analize, este ultimul cuvânt al meu asupra unor măreţe nedumeriri, care m-au zbuciumat peste un pătrar de secol. Căutând totdeauna adevărul

numai pentru adevăr, fără nici un folos egoist şi fără nici o tendinţă şovinistă, sunt fericit de a constata că nu m-am contrazis niciodată în trăsăturile cele fundamentale, deşi mi-a plăcut totdeauna a mă completa şi uneori a mă rectifica eu însumi în amănunte. Dar fericirea mea cea mai mare este că rezultatul definitiv al muncii mele nu împinge la dezbinare, ci îndeamnă la înfrăţire. Toate popoarele balcanice, românii, grecii, albanezii, sârbii şi bulgarii ne apar acum ca o singură familie strâns înrudită, ca un συμπόσιον de fraţi, de veri şi de cumnaţi.

LOUIS LEGER ŞI SLAVII

Russes et Slaves, Etudes politiques et littéraires, Paris (Hachette et C-ie), 1890, în 8, pag. XIV, 348

Titlul acestei cărţi arată din capul locului punctul de vedere al autorului: *Russes et Slaves*. Louis Leger nu identifică niciodată interesele **ruseşti** cu cele **slave**. Pentru dânsul ruşii şi slavii, neapărat, însă nişte slavi foarte amestecaţi cu ingrediente turanice: „Des Slaves et des Finnos, tels sont, au point de vue anthropologique, les éléments constitutifs de la nationalité russe“ (pag. 28). Şi într-un alt loc el adaugă (pag. 55): „On peut affirmer qu' Ivan le Terrible n'eût pas été possible si, avant lui, Gengis-khan n'avait pas existé“.

Acest titlu: *Russes et Slaves*, indică în acelaşi timp vasta sferă de activitate a lui Louis Leger, care nu este numai rusist, ca atâţia alţii, dar mai ales când vâlva lui Turguenieff, a lui Tolstoi sau a lui Dostoievski a introdus şi a răspândit în Franţa rusismul, ci este **slavist** în toată puterea cuvântului. Polonii îi sunt nu mai puţin dragi decât ruşii; „ce n'est pas en Russie seulement que la littérature se renouvelle; en Pologne, la poésie a produit, dans notre siècle, toute une série d'oeuvres remarquables qui ne pâlissent point à côté de celles de Byron ou de la Hugo“ (pag. X).

Louis Leger este, poate, singurul francez care vorbeşte ruseşte, polonă şi bohemeşte, înţelegând totodată perfect celelalte dialecte din aceeaşi familie etnică. Pentru a se familiariza pe deplin cu slavii, el făcuse prin ţările lor opt lungi călătorii, din care cea de-ntâi la 1864, când era numai de vreo 20 de ani, şi cea de pe urmă la 1883, în ajun de a fi numit la catedra de limbi şi literaturi slave, creată înadins pentru dânsul.

Lista scrierilor lui Louis Leger e foarte lungă. Lăsând la o parte articolele publicate în *Revue des deux Mondes*, în *Revue Moderne*, în *Revue Bleue*, în *Publications de l'Ecole des Langues orientales*, în *Revue Critique*, în *Magasin Pittoresque*, în reviste ruse şi boheme etc., vom menţiona numai:

Chants héroiques et chansons populaires des Slaves de Bohême, 1866;

La Bohême, historique, pittoresque et littéraire, 1867;

Cyrille et Méthode étude sur la conversion des Slaves, 1868;

Le Monde slave, 1872;

Etudes slaves, 3 vol., 1875-80-86;

Histoire d'Autriche-Hongrie, 1878;

Contes Slave, le Danube et le Balkhan, 1884;

La Chronique de Nestor, traduite sur le texte slavon, 1884;

La Bulgarie, 1886.

Şi-n toate aceste lucrări autorul este nu numai un specialist sigur, dar şi un distins scriitor, cu care înveţi şi petreci totodată;

pentru slavi el a făcut mai mult decât ceea ce făcuse Marmier pentru lumea scandinavă.

Ultima scriere a lui Louis Leger este acum de-naintea ochilor noștri: *Russes et Slaves.*

Ea cuprinde următoarele opt studii: *Les Slaves et la civilisation. – La formation de la nationalité russe. – Les débuts de la littérature russe. – La famme et la société russe au XVI-e siècle. – Les premiers diplomates russes à l'étranger. – La Bulgarie inconnue. – Le peuple serbe. – La poète du panslavisme.*

Capitolul intitulat *Slavii și civilizațiunea* formează o introducere la volum. Autorul își pune întrebarea: „Les Slaves sont-ils vraiment si indignes de figurer parmi des *Kulturvölker* ? Sont-ils vraiment si barbares et si incapables de civilisation ? La question vaut la peine d'être examinée."

Cuvântul nemțesc *Kulturvölker* arată foarte lămurit, fără a o spune pe față, cătră cine anume se adresează întrebarea; în joc sunt nu numai slavii, dar și germanii, judecați de un latin.

Slavii, germanii și latinii sunt cele trei mari ginți ale Europei. Oricine nu aparține nici uneia din ele, a dispărut sau rămâne ca și când n-ar fi. Nemic, dară, nu poate fi mai important, ca actualitate și mai cu seamă ca viitor, decât problema despre raportul între cei trei uriași.

Cărțile cele mai bune nu sunt tocmai acelea care ne învață, ci acelea care ne fac a cugeta peste cele cuprinse în ele.

Cartea lui Louis Leger ne-a făcut să cugetăm mult asupra următorului fenomen, pe care-l supunem, pentru altă ocazie, aprecierii eminentului slavist.

Nu vorbim de individualități. O familie franceză, strămutată în Germania, poate să producă pe un neamț curat, numit Du Bois Raymond. Dintr-o familie germană așezată în Polonia se poate naște un slav curat, numit Lelewel. Individualmente un latin se germanizează sau un neamț se slavizează. Nu așa însă când e vorba de mase. Aci istoria ne dă o lege fixă, o normă statornică

într-o singură direcțiune. De câte ori s-au ciocnit pe același spațiu, într-un timp îndelungat, elementul slavic și cel german, slavii au ajuns treptat a fi cu totul germanizați. De câte ori s-au ciocnit pe același spațiu, într-un timp îndelungat, elementul germanic și cel latin, germanii au ajuns treptat a fi cu totul latinizați. Mai căutați pe slavi în Brandenburg, în Pomerania, în Saxonia, în Meckelemburg, în Danemarca etc.; mai căutați pe goți, pe longobarzi, pe francezi, pe normanzi în Italia, în Franța, în Spania. Din acest providențial endosmos și exosmos rezultă că:

Slavii trebuie să se teamă de germani; germanii trebuie să se teamă de latini; latinii n-au de cine a se teme.

CINE SUNT ALBANEZII

Bibliografia

Hasdeu, *Cuvente den bătrâni*, I-II; *Etymologicum magnum Romaniae*, I-III; *Columna lui Traian*, 1883, p. 193-212. – Ascoli, *Studii critici*, I, Gorizia 1861, p. 85 sqq.; *Una lettera glottologica*, Torino, 1881, p. 18 sqq. – Benloew, *La Grèce avant les Grecs,* Paris 1877; *Analyse de la langue albanaise*, Paris 1879. – Biondelli, *Studii linguistici*, Milano 1856, p. 77 sqq. – Blau, *Das Albanesische*, în *Zeitschrift d. deutsch*

morgenländ. Gesellschaft, t. XVII (1863), p. 649 sqq. – Camarda, *Grammatologia comparata sulla lingua albanese*, Livorno 1864: Appendice, Prato 1866. – Diefenbach, *Die alten Völker Europas*, Frankfurt 1861, p. 69; *Die Volkstämme der Europäischen Türkei*, Frankfurt 1877; *Völkerkunde Osteuropas*, Darmstadt 1880, I, p. 25-90. – Dozon, *Manuel de la langue chkipe ou albanaise*, Paris 1879. – Hahn, *Albanesische Studien*, Jena 1854. – Jarnik, *Zur albanischen Sprachenkunde*, Leipzig 1881. – Katancsich, *Istri adcolarum geographia vetus*, Budae 1827, t. II, p. 287. – Kuluriotis, Γάλα διὰ νήπια, Atena 1882. – G. Meyer, *Etymologisches Wörterbuch der albanesischen Sprache*, Strassburg 1891. – Miklosich, *Albanische Forschungen*, Viena I-III, 1870-1871; *Die slavischen Elemente im Rumunischen*, Viena 1861, p. 6-10. – Moratti, *Studii sulle antiche lingue italische*, Florența 1887, p. 52 sqq. – Nikokles, *De Albanensium sive Schkipitar origine*, Gottingae, 1855. – Gir. de Rada, *Rapsodie d'un poema albanese*, Florența 1866. – Gius. de Rada, *Grammatica della lingua albanese*, Florența 1871. – Reinhold, *Noctes pelasgicae*, Atena 1855. – Réthy, *Daco-Roumains ou Italo-Roumains ?*, Budapesta 1897. – H. Schuchardt, *Albanisches und Romanisches*, în *Kuhn's Zeitschr. f. vergl. Sprachforschung*, t. XX (1872), p. 241 sqq. – Spata, *Studi etnologici di Nicola Chetta*, Palermo 1870. – Stier, *Die albanesischen Thiernamen*, ibid., t. 11 (1862), p. 132 sqq., 206 sqq. – Strangford, *Original letters and papers*, Londra, 1878, p. 137 sqq. – Tomaschek, *Zur Kunde der Hämus-Halbinsel*, Viena 1882, p. 44 sqq.; *Ueber Brumalia und Rosalia*, în *Sitzungsberichte der Wiener Akad. d. Wissenschaften*, XCIX; *Die alten Thraker*, ibid. CXXVIII și CXXX. – Vretos, Απολογία, Constantinopole 1878. – Xylander, *Die Sprache der Albanesen*, Frankfurt 1835. – Zeuss, *Die Deutschen und die Nachbarstämme*, München 1837, p. 696 sqq.

Sunt zece ani de când eu începusem a studia și nu încetez de a tot urmări marea problemă a genealogiei popoarelor balcanice.

În studiul meu «Strat și substrat» eu am obținut două soluțiuni capitale:

1. În secolul VII mai existau încă la sud de Dunăre două elemente latine compacte: meso-români în Bulgaria actuală și iliro-români în Serbia, mai ales în Dalmația pe care însă i-au slavizat apoi cu încetul bulgarii de o parte și sârbii de cealaltă;

2. Așa-numiții macedo-români și istriano-românii de astăzi sunt daco-români, goniți în secolul IX din Pannonia de către maghiari, de unde tot atunci alți daco-români s-au adăpostit în Moravia și s-au slavizat acolo. Aceste două soluțiuni, peremptorii după mine, vor mai fi completate și demonstrate definitiv în conferințe ulterioare succesive de 'naintea Academiei Române; dintâi: «Cine sunt bulgarii și sârbii ?», al doilea: «Cine sunt daco-românii și pannono-românii ?».

Acuma însă mă preocupă o altă soluțiune pe care n-am dezbătut-o deloc până aci în trecut, și care e tocmai cea mai importantă, căci este punctul de plecare pentru toate celelalte.

Cine sunt albanezii ? Unii istorici și filologi, între care și Tomaschek, îi crede posteritatea vechilor iliri, rămași nestrămutați din epoci imemoriale. Alții, între care Benlöw îi urcă până la ante-istoricii pelasgi; și Reinhold nu se sfiește de a intitula «Noctes pelasgice» o cărticică despre limba albaneză. Blau se încearcă a descifra prin albanezi inscripțiunile lykice din Asia Mică, pe când Moratti recurge tot la dânșii pentru inscripțiunile cele mesapice din Italia. Girolamo de Rada, albanez el însuși, nu se lasă câtuși de puțin mai jos, asigurându-ne că: «Gli Albanesi, popolo semitico disperso pel 1900 a. C. all'epoca degli Hyckshos che andò in Grecia, in Italia, ed in altri luoghi del Mediterraneo.» Despre păreri de felul acesta, ilustrul meu amic Ascoli vorbește serios, dar nu le ia la serios, și bine face.

Să ne întrebăm dară încă odată: Cine sunt albanezii ? Care să fie adevărata lor proveniență și raporturile lor mai cu seamă către români ? Când și de unde venit-au ei să se așeze în Epir ? Iată singura cestiune care îmi mai lipsea mie pentru a putea demonstra până la ultima certitudine persistența elementului românesc în Dacia lui Traian. Dacă albanezii ar fi în adevăr autohtoni acolo unde locuiesc ei astăzi, atunci vrând-nevrând am fi siliți a recunoaște că naționalitatea română s-a format anume în Iliria, iar nicidecum la nord de Dunăre. Numai printr-o comunitate de origine, și printr-o intimă veche conlocuire totodată, se poate explica natura cea organică primordială a legăturilor între limbile română și albaneză. Și zicând aceasta, eu am în vedere nu vreo asemănare formală oricât de surprinzătoare, ci fondul și numai fondul graiului românesc.

Încep printr-o listă de cuvinte curat albaneze la noi, ca:

brad	
buză	*barză*
codru	*stăpân*
ghimpe	*viezure*
mal	*gata*
bucur	*sat*
ghiuj în Moldova, *vâj* în Ardeal	*vatră*
grumaz	*moș*
napârcă	*mire*
bunget	*pârâu*
	văpaie, etc. etc.

Numărul unor asemenea vorbe, esențial albaneze în graiul nostru cel mai de baștină, adică din gura țăranilor, este foarte mare, cele mai multe fiind până acum necunoscute, o seamă păstrându-se abia ca niște resturi preistorice în câte un colțișor, în câte un district, în câte o localitate. Voi da un specimen din cele multe. În graiul obișnuit sinonimii *melc* și *culbec* însemnează «limaçon». Pentru *culbec* forma cea veche este *cubelc* la mitropolitul Dosoftei. În jocurile copilărești alături cu

melc și *cubelc* mai figurează o formă lungă: la munteni *codomelc*, în Transilvania *codobelc,* cu variante pe aiurea, constatate de d. profesor Crețu. *Melc* e un cuvânt separat, care este cu același sens și la celți: în dialecte celtice *melc'h* «limaçon». *Codobelc* este o acomodațiune consonantică din *codomelc. Cubelc* e o contracțiune din *codobelc.* În fine, *codomelc* este o compoziție din două vorbe, după cum e francezul *colimaçon* din «cochlias + limax». La români dară trăiește *codomelc* alăturea cu *melc* și *cubelc,* deși la albanezi a supraviețuit numai compoziția: *cadmili* «limaçon», unde există o mulțime de variante, toate corupte, pe când forma primitivă românească e intactă, conservată abia la copii în jocurile lor cele tradiționale, un admirabil «Überlebsel in Kinderspiel» (Dr. Floss, *Das Kind*, t. II, pag. 308.)

Foarte puține vorbe albaneze la români ar putea fi controversate ca termeni străbătuți la noi printr-un canal ne-albanez, bunăoară *stăpân* prin bulgari sau sârbi, sau *mal* prin celți direct sau indirect; celelalte sunt exclusiv albaneze. Cu toate astea, identitatea lexică albanezo-română e secundară, după mine, în comparație cu identitatea cea gramaticală.

Caracteristice mai ales sunt întâlnirile între români și albanezi nu prin vocabular, ci prin particularități fonetice, morfologice și sintactice, care nici într-o ipoteză nu se pot împrumuta de la străini, nu se pot altoi în cursul timpului, ci datează de la însăși obârșia limbii.

Bunăoară, pe terenul fonetic tranziția consoanei *n* în *r* între vocale, de ex. *fereastră* din *fenestra,* nu există nici la celți, nici la neo-latini, nici la germani, nici la slavi, nici la greci, ci unicamente la români și la albanezi, ba încă în aceleași condițiuni secundare. La albanezi în dialectul toskic fenomenul e general, în dialectul gheghic e mai parțial; tot așa la români în dialectul istriano-român e general, e mai parțial în celelalte dialecte, dar se află în toate. La români, ca și la albanezi, *n* trecut în *r* se poate reîntoarce la primitivul *n.* În Moldova *r* din *n* e mai

des în graiul vechi, în *Cazania* mitropolitului Varlaam, în glosele românești din documentele slavice de la Ștefan cel Mare, peste tot în textul Psaltirii Scheiane. În Transilvania *r* din *n*, obișnuit chiar astăzi la moți ne apare dezvoltat la culme în textele Măhăcene de lângă Turda de pe la: *lură = lună, cire = cine, omeri = omeni, mâra = mâna* etc. Prin acest fonetism, cuvintele cele mai latine sună la noi neaoș albanezește.

În același mod, o vorbă curat latină la români devine un învederat albanism printr-o schimbare de sens, printr-un proces logic, printr-o altă idee în locul celei latine. Un exemplu: o mică bucățică de carne, care spânzură la capătul cerului gurii în gât, se cheamă franțuzește *luette*, în vechea franceză *l'uvette*, diminutiv din latinul *uva*, adică strugurаș, iar românește se zice *omușor*, diminutiv din *om* «homo». La francezi asociațiunea de idei este latină, după cum latină e și materia cuvântului căci aceeași părticică a corpului la vechii romani, în Pliniu anume, se cheamă *uva* «strugure». Ce fel de asociațiune de idei să fie oare *omușor* la români ? Prin materie, cuvântul e latin; dar din punct în punct este o idee albaneză. *Om* albanezește *nieri;* diminutivul din nieri-nierith «omușor»; acest nierith «omușor» înseamnă la albanezi un om mic și totodată acea părticică a corpului. Această întâlnire semasiologică între români și albanezi este cu atât mai semnificativă, cu cât ea nu se găsește nicăieri pe aiurea. La alte popoare noi vedem: la italieni, ca și la francezi, *ugola, uvola*, «strugușor»; la spanioli *campanilla* «clopoțel»; la nemți *Zäpflein, Zäpchen* «dopușor»; la ruși și la poloni *iazycok, języczek* «limbuță» etc. etc.; absolut nicăieri ideea de *omușor* decât numai și numai la români și la albanezi.

În fine, identitatea structurii morfologice și sintactice la români și la albanezi, cu totul în opozițiune cu cea latină îi cu celelalte limbi romanice, pune vârf. Unele fenomene au fost de demult observate în treacăt de Kopitar, de Miklosich, de Ascoli. Foarte pe larg eu am urmărit o mică parte din această vastă sferă în studiul meu sub titlul «O pagină din sintaxa româno-albaneză»

în *Cuvente den bătrâni*. Mă mărginesc dară de a atrage atențiunea asupră-i. Acolo veți vedea cele două articole definite unul post-pozitiv substantival și celălalt prepozitiv adjectival; reduplicarea, triplicarea și chiar quadruplicarea ambelor articole; aceeași normă în construcțiunea substantivului cu adjectivul; aceeași formă adjectivo-adverbială și genitivo-dativală; aceeași întrebuințare genitivală a articolului definit prepozitiv etc. Sub raportul sintaxei se poate zice că românul la formarea cea *ab-ovo* a graiului național s-a mărginit a așeza materia latină peste fondul albanez. Prin fond dară, prin fondul cel nealterabil și neînlăturabil, românul e albanez, după cum francezul e celt. Ceea ce e celtic la francezi, nu se vede pentru ochi superficiali, și totuși pretutindeni prin analiză se descoperă celtismul. Elemente germanice la francezi sunt foarte multe și palpabile, întocmai ca elementele cele slavice la români. Ei bine, slavismele la români, ca și germanismele la francezi, fiind accidentale, aproape toate s-ar putea goni fără ca prin aceasta să se zguduie edificiul limbii naționale, pe când celtismul la francezi și albanismul la români nu se poate atinge fără o catastrofă totală.

După premisele de mai sus, mintea se sperie de consecințe, consecințe «à la Dr. Réthy László» din Budapesta, care își conchide argumentația cu sentința «l'Académie de Bucarest ne pourra jamais décerner à qui que ce soit le prix de 20.000 francs fondé par le prince Couza»; mintea se sperie de amenințarea maghiară și cere o pauză pentru a se dumeri ce să facă mai departe.

Eu unul nu voi căuta a-mi înlesni tranzițiunea prin vorbe multe și prin căi lăturalnice, ci de-a dreptul voi tăia nodul lui Gordia.

Întreb dară fără ocol:

Este oare cu putință ca albanezii actuali să fie posteritatea unor daci, transportați peste Dunăre în epoca împăratului

Aurelian, adică vreo 150 de ani după cucerirea Daciei ? Este oare cu putinţă ?

Răspund:

E nu numai cu putinţă, dar încă datele cele istorice confirmă pe deplin datele cele lingvistice.

După căderea lui Decebal, o parte dintre daci s-au supus lui Traian şi au început a se amalgama încet-încet cu colonii romani, dând prima naştere naţionalităţii daco-romane. Alţi daci însă, retrăgându-se mai sus în creierii Carpaţilor sau mai la răsărit de Provincia Traiană, şi-au menţinut individualitatea lor proprie sub diverse nume etnice, mai ales trei popoare dacice cu totul nesubordonate Romei, anume costobocii, carpii şi bessii.

Aproape un secol şi jumătate după Traian, când dacii cei domesticiţi puteau să fie şi au şi fost deja romanizaţi, dacii cei rebeli au profitat de marea mişcare a germanilor, cunoscută în istorie sub termenul de «bellum Marcomannicum», şi au devenit periculoşi pentru provincialii romani. Atunci sub împăratul Antonin Filosoful, poate şi ceva mai înainte, vedem foarte pronunţată tactica imperială de a muta peste Dunăre şi de a aşeza acolo, pe un teritoriu de demult asigurat, triburi şi popoare întregi dacice, întrucât ele erau biruite. Dacii cei liberi, adică cei neromanizaţi, cu voie sau fără voie trebuiau să se mute în Mesia şi mai departe.

Cei dintâi, pare-se au fost costobocii. Ei se bucurau de un regim foarte independent, având chiar regi ai lor, dintre care doi ne sunt cunoscuţi din epigrafia romană. Unul, pe care vi l-a menţionat aci zilele trecute amicul meu Tocilescu: «Pieporus rex Coisstobocensis», care fusese prins de romani şi dus la Roma cu întreaga sa familie. Celălalt, scăpat din vederea istoricilor noştri, ne apare într-o inscripţiune şi mai interesantă tot de la Roma: «Sabituus rex Ostabocesis Dacus».

În acelaşi interval de timp, înainte de împăratul Aurelian, sub Marc Aureliu, Dione Cassius zice că germanii astingi au năvălit şi au izbutit a cuprinde ţara costobocilor (71, 12, 1: «τὴν τῶν

Κοστουβώκων χώραν τοῖς ὅπλοις κτησόμενοι, νικήσαντες δὲ ἐκείνους καὶ τὴν Δακίαν οὐδὲν ἧττον ἐλίπουν.»). În acest mod, Roma trebuia să facă una din două: sau să lase pe toţi costobocii a se aşeza în Dacia Traiană peste provinciali, ori să-i mute peste Dunăre. Ei au fost dară duşi în Mesia, şi împinşi apoi până în Epir, unde însă nici acolo ei n-au încetat de a se burzului mereu. În adevăr, contemporanul Pausanias, după anul 150 din era noastră, se plânge că costobocii au năvălit hoţeşte departe în Ellada: «τὸ δὲ Κοστοβώκων τῶν λῃστικῶν τὸ κατ᾽ἐμὲ τὴν Ἑλλάδα ἐπιδραμὸν ἀφίκετο καὶ ἐπὶ τὴν Ἐλάτειαν.» Iată dară puternicul trib dacic al costobocilor la coastele Greciei, lângă Fokida, tocmai acolo unde locuieşte astăzi ramura cea toscă a neamului albanez. Însuşi numele actual al acestor albanezi *Tosco* nu este decât o simplă metateză din *Costo,* asemenea metateze fiind obişnuite la albanezi, de ex. λιχνάρε = χιλνάρε, φελτόνjε = λεφτόνjε etc., după cum observă Camarda: «Le metatesi, sia di consonanti, sia di vocali, o di sillabe intiere, sono tra le affezioni, che molto spesso si manifestano nei vocaboli albanici.»

A doua mare migraţie a dacilor, spre acelaşi punct teritorial cu costobocii sau ceva mai sus, dar în orice caz în vecinătate, au fost dacii carpi sau carpiani sau carpodaci, «Κάρποι, Καρπιανοί, Καρποδάκαι», după cum îi numesc autorii greci. Despre carpi, ca şi despre costoboci, textul contemporan e foarte limpede. Aurelius Victor vorbeşte despre împăratul Diocleţian «caesi Marcomanni, Carporumque natio translata omnis in nostrum solum, cujus fere pars jam tum ab Aureliano erat.» Prin urmare, întreaga naţiune a carpilor «natio omnis», a fost mutată peste Dunăre de către Diocleţian, după ce în parte o mutase deja Aurelian.

Şi fiind vorba de împăratul Aurelian, aci este locul de a pricepe faimosul pasaj din Flavius Vopiscus, citat într-una şi neînţeles până acuma: «Quum vastatum Illyricum ac Moesiam

deperditam videret, provinciam trans Danubium Daciam a Trajano constitutam sublato exercitu *et* provincialibus reliquit, desperans eam posse retineri: ab-ductosque ex ea populos, in Moesiam collocavit appellavitque suam Daciam...» Despre acest text, Nisard zice cu drept cuvânt: «tout ce passage est un peu obscur dans notre auteur.» Ba s-ar putea zice chiar: «très obscur» în toate edițiunile obișnuite, care reproduc orbește pe aceea a lui Puttmann din 1774. Pasajul însă e foarte clar în edițiunea cea veche, pe care eu o găsesc la Wolfgang Lazius, *Reipublicae Romanae commentariorum libri duodecim*, Francofurti 1598, p. 34: «Quum vastatum Illyricum ac Moesiam deperditam videret, provinciam trans Danubium Daciam, a Traiano constitutam, sublato exercitu, provincialibus reliquit, desperans eam posse retineri. Abductosque ex ea populos, in Moesiam collocavit, appellavitque suam Daciam.» În edițiunea din Lazius fiind introdusă o punctuațiune corectă, și mai ales desființându-se absurdul *et* între «exercitu» și între «provincialibus», sensul devine cât se poate de lămurit, și anume: socotind că oștirea nu mai e în stare să mai apere Provincia Traiană, unde provincialii, adică colonii romani și dacii cei romanizați, erau expuși nu numai la năvăliri din afară, dar și la popoarele dacice cele nesupuse, Aurelian a retras de acolo oștirea și a scos din Dacia pe dacii cei periculoși pentru provincie, cu atât mai mult că Iliria și Mesia aveau trebuință de locuitori, fiind pustiite. Cuvintele: «provincialibus reliquit Daciam», față cu «populos abduxit ex Dacia» lămuresc cu perfecțiune totul. Între dacii cei mutați în pasajul din Vopiscus, figurează și acea «parte din carpi», «pars nationis Carporum», în pasajul din Aurelius Victor tocmai despre Aurelian. Unul completează pe celălalt.

Dintre daci, carpii au fost totdeauna dușmanii cei mai neîmpăcați ai Romei, «qui saepe Romanis infesti sunt», după cum zice Iornandes. E remarcabilă inscripțiunea de la Alba-Iulia din Transilvania, unde un roman, Gaius Valerius Serapides,

mulțumește zeilor că a scăpat teafăr din mâna carpilor: «a Carpis liberatus». Tocmai din cauza extremei energii a carpilor, «Carporum natio omnis» din Aurelius Victor nu se poate lua într-un sens literal, ci trebuie să înțelegem că cei mai mulți au fost scoși din Dacia, nu toți însă. Un număr oarecare a rămas în adăpostul cel inaccesibil al munților, și au mai reapărut la Zossimus (IV, 34), în epoca hunilor în alianță cu alți barbari; dar toiul carpilor au trecut odată Dunărea și nu s-au mai întors, pășind spre Iliria pe urmele fraților lor costoboci, lângă care ei au format ramura cea nordică a albanezilor: gheghi.

Numele *carp* înseamnă la albanezi «vultur», cuvânt rămas până astăzi sub forma aproape intactă: *karbă* «aigle, Adler» în cântece poporane la Culuriotis. Acest nume de «vulturi» sau «aquile», pasăre răpitoare, era foarte potrivit pentru un trib muntos, cel mai crud și cel mai neînfrânat dintre daci. Este de observat că și la albanezii actuali, la gheghi în specie, numele lor cel obișnuit, *șkipetar* vine din *șkipă* «vultur». *Șkipetar* e pur și simplu un sinonim cu *«carp»*: «die Skipetaren als das Adlervolk erseheinen», zice albanistul Stier.

Este important de a constata, că gheghii, posteritatea carpilor, nu poartă ei înșiși numele de *ghegă*, pe care i-l dau toskii cu un fel de dispreț, după cum ne-o spune Hahn: «diese Benennung wird eigentlich nur von dem Südalbanesen gebraucht, der Gege hält sie für unehrenhaft und nennt sich selbst Skipetar.» Numele dară cel vechi al gheghilor este numai «vultur», fie *carp*, fie *schipetar*, două forme pentru unul și același sens. Termenul *karp* «aigle» devenind rar în grai, gheghii n-au făcut altceva decât a-l înlocui prin sinonimul cel răspândit: *șkipă* «aigle», fondul rămânând identic.

Dintâi costobocii, apoi carpii, două dialecte deosebite deja în epoca dacică, s-au stabilit în Iliria, înființând acolo noua națiune a albanezilor în ambele lor ramuri: tosci și gheghi, deja înainte de anul 300. Un al treilea trib dacic plecase din Dacia cam tot pe timpul împăratului Aurelian, dar a zăbovit mai multă vreme pe

țărmul sudic al Dunării, și în urmă a mai poposit în Rodop. Aceștia au fost așa numiții bessi, care erau daci curați; nu trebuie confundați prin urmare cu bessii cei anteriori, descriși la Herodot: traci și aceia, dar nu daci. În epoca lui Cezar, dacii constituiau un puternic imperiu în regiunea Carpaților, deci erau și dacii bessi între dânșii, pe când tot atunci – la contemporanul Strabon (VII, 12) – tracii bessi locuiau departe de Dunăre în Balcani, unde geograful lămurește foarte precis hotarele lor. D-l Tomaschek comite o eroare capitală de a nu-i deosebi pe dacii bessi de tracii bessi; mai bine zicând, eminentul profesor de la Viena comite aci una din erorile cele capitale, care sunt cam multe în studiile sale succesive despre bessi. Constat dar din capul locului, că noi în cazul de față avem a face numai cu dacii bessi, pe care Ptolemeu îi pune nu aiurea decât în Carpați: «Βίεσσοι παρὰ τὸν Καρπάτην ὄρος» pe care deci Traian îi găsise printre daci, și pe care tot printre daci noi îi vedem figurând în epoca războiului marcomannic la Capitolinus, după cum o mărturisește în treacăt însuși d-l Tomaschek.

Numele acestor bessi din Dacia amintește imediat vorba albaneză *bessă*, care înseamnă «credință» și care circulă necontenit în gura albanezilor ca cel mai familiar jurământ al lor. Răposatul Ioan Nenițescu, în călătoria sa prin Turcia (p. 478) ne spune: «Călătorul străin, când umblă prin părțile Albaniei de Nord, își ia de conducător un albanez, care, după ce i-a dat cuvântul său: *bessa-bess*, este dator să moară apărându-l.» Ca dacică, vorba *bessă* cu același sens de credință, cu același uz de jurământ, s-a păstrat la români ca un provincialism poporan. În prețiosul dicționar român-bănățean, scris lângă Lugoj sau Caransebeș pe la 1670, figurează cuvântul *abesh* fără explicațiune. Cercetând, am putut verifica că până astăzi el se aude foarte des în partea răsăriteană a Banatului. Bănățeanul Sofronie Liuba din Maidan îmi scrie: «*Abeș* se întrebuințează în vorbire ca adverb afirmativ. De ex.: *abeș* că-i zic oamenii prost, că nu-i zic în zadar. De asemenea, unul vorbind ceva, celălalt

afirmă vorba, zicând *abeș !*» Prin urmare, *abeș* înseamnă: pe lege, pe cinste, pe credință, «ma foi, en vérité», adică întocmai adverbul afirmativ albanez: ***bessa-bess! bessă păr bessă!*** Printr-o scăpare din vedere, eu am spus în *Etymologicum magnum* că *bessă* se conservă la albanezi numai în dialectul toskic. Nu e așa. Cuvântul e deopotrivă răspândit în dialectul gheghic, fiind comun tuturor albanezilor. Românii adăugând prepoziția *a* (=lat. *ad*) bănățeanul *abeș* va să zică literal: «ad fidem», pe când albanezul *păr bess* = «per fidem».

După trecerea peste Dunăre, bessii nu se grăbiră de a se depărta. Un interval oarecare ei rămaseră aproape de marele fluviu. Iornande, în secolul VI, știa dintr-o fântână anterioară că numele Dunării se poate explica prin limba bessilor: «Danuvius qui lingua Bessorum Hister vocatur» (XXXVII, 12). Această glosă este de o importanță extremă. Nu bessii au numit *Ister*, care există din timpuri ante-istorice de prin epoca argonauților; dar Iornande ne spune că în graiul bessilor se află cuvântul *Ister* cu un sens aplicabil la acest râu. În adevăr, albanezște *i-sterhă* este un adjectiv articulat, care înseamnă «foarte negru» «tiefschwarz», «adânc» în privința apei, după cum și la eleni o apă adâncă se zicea «neagră»: «μέλαν ὕδωρ». În *I-ster* la bessi vedem dar nu numai adjectivul albanez *ster*, dar până și articolul prepozitiv adjectival *i* al albanezilor de astăzi: *I-ster* – cel adânc. Pasajul din Iornande aruncă o vie lumină asupra identității lingvistice între acei bessi și albanezi. În loc de albanezul *ister*, d-l Tomaschek alerga cu glosa bessică la osetinii cei din Caucaz!

Tot Iornande vorbește despre împăratul Leon Tracul din jumătatea secolului V: «Leo, Bessica ortus progenie», adică «era bess de neam». D. Tomaschek mai adaugă că și bizantinul Malala îl numește pe împăratul Leon tot bess: «ὁ Βῆσσος». A uitat însă în această privință fântâna cea mai însemnată, anume pe Candidus Isauricus, istoric contemporan cu însuși împăratul Leon, despre care ne spune că era dac din Iliria: «ὅς ἦν ἐκ

Δακίας της ἐν Ἰλλυρίοις», nu din Balcani, nici din Rodop. Acest bess din Iliria era deci albanez, ca și costobocii și carpodacii. Bessii nu mai erau atunci lângă Dunăre, ci în direcția Mării Adriatice.

Tot ce ne poate interesa din cercetările d-lui Tomaschek despre bessi este numai doară culegerea datelor relative la creștinarea acestui popor, de unde le-a reprodus apoi iezuitul belgian Van den Gheyn. Ambii însă se feresc mereu de a pune punctul pe *i*, că acești bessi erau daci veniți anume din Dacia lui Traian.

Pe timpul lui Herodot, dacii și daco-bessii nu puteau locui în Carpați, deoarece locuia acolo un neam eterogen al agatirșilor. Ei se aflau încă la sud de Dunăre; dar sub ce fel de nume oare printre celelalte popoare tracice ? Dacă vom admite că în acea perioadă din istoria lor ei erau «Δῖοι, Θρᾷκες τοῦ Διακοῦ γένους» la Thucydide (VII, 27), care îi distinge printre traci ca «Δῖοι μαχαιροφόροι» (II, 96), adică «purtători de săbii», o armă atât de caracteristică a dacilor pe Columna Traiană, în această ipoteză vom admite de asemenea pe daco-bessi sub numele de *diobessi* (= Dio-bessi) la Piliniu, unde nici acolo ei nu se confundă cu bessii cei propriu-ziși. Oricum ar fi, teoria cea pan-bessică a d-lui Tomaschek se distruge printr-o linie de demarcațiune foarte riguroasă între traco-bessi și între daco-bessi, acești din urmă strâns legați cu costobocii și cu carpii ca străbuni ai arnăuților.

Acești arnăuți, foarte viteji ca totdeauna, se mai menționează sub numele de bessi nu odată, fie ca ostași izolați, fie ca cete numeroase, în scriitorii bizantini până la jumătatea secolului VI, ca o naționalitate cu totul deosebită de celelalte naționalități de pe Peninsula Balcanică, și chiar ca o naționalitate separată de ceilalți traci, anume la Theophanes: «στρατὶα Γότθων τε καὶ Βεσσῶν καὶ ἑτέρων Θρᾳκῶν ἐθνῶν». La anul 539, numele de bessi dispare, și peste cinci secole, la 1079, apare în istoria bizantină numele de arnăuți: Ἀρβανῖται.

Iată dar întreaga geneză a albanezilor: trei popoare dacice – costoboci, carpi și bessi pribegiți din Carpați în epoca împăratului Aurelian, după ce mai întâi, în curs de 150 de ani, el conlucraseră deja aici în Dacia Traiană la formarea naționalității române.

De la anul 300 până la marele Scanderbeg, eroul, național al arnăuților, trecuseră aproape 1200 de ani. Într-o asemenea duzină de secole, stând nestrămutați pe același loc în Iliria, nu e de mirare că posteritatea dacilor a ajuns a se crede autohtonă pe țărmul Adriaticii, astfel că Scanderbeg scria către un principe italian: «Tu nu cunoști pe albanezii mei ! noi ne tragem din acei macedoni, cari cu Alexandru «al nostru biruiseră India. Astăzi istoria dezminte macedonismul arnăuților, dar le recunoaște totuși o viță nu mai puțin ilustră. Un nou Scanderbeg le-ar putea zice: «noi suntem neamul lui Decebal care făcuse tributar imperiul roman și speriase pe însuși Traian !»

Mă opresc aci. Voi reveni în studiul meu ulterior «Cine sunt sârbii și bulgarii ?» mai cu seamă însă în conferința: «Românii din Pannonia», unde vom analiza noul text confirmativ al bizantinului Kekaumenos.

Albanezii dară nu sunt rude cu noi, românii, ci ne sunt chiar frați buni, frați din același sânge dacic. Albanezii sunt pentru noi ceea ce sunt celții pentru francezi.

Terminând, voi trage două concluzii de actualitate:

1. Oricare filolog român, fie cât de serios, fie cât de metodic, va rătăci cu desăvârșire, mai ales în privința gramaticii, dacă nu va studia mai întâi limba albaneză în toate dialectele sale, precum și folclorul albanez;

2. Națiunea română e datoare a susține frățește pe albanezi, după cum susține pe macedo-români, care și ei, macedo-românii și albanezii, s-au iubit totdeauna unii pe alții și ar putea laolaltă foarte bine, «daci redivivi», să formeze într-o zi un frumos regat neo-dacic de 3-4 milioane, alături cu actualul regat neo-elenic.

Proverb albanez: *ghiaku uiă s'bănetă* = românește din punct în punct: sângele apă nu se face.

DISCURSUL DLUI B. P. HASDEU

Primind preşedinţia Societăţii „Românismul", în şedinţa din 15 Noiembrie 1869.

Domnilor,

Mi-aţi oferit preşedinţia acestei societăţi.

O consider mai mult decât o onoare, mai mult decât o plăcere, mai mult decât o manifestaţiune: m-aţi pus, dlor, în stare de a lucra cu vigoare în înţelesul convincţiunilor mele.

Am crezut totdauna că mântuirea neamului nostru consistă, nu în neguroasele sfere ale abstracţiunii, ci numai şi numai în stindardul cel viu al Românismului.

Am crezut totdauna că acest măreţ drapel nu poate fi ridicat sus de nişte mâini veştejite, ci numai şi numai de puternicul braţ al junimei.

Românism ca ţintă, junimea ca glonţ: o teorie întreagă în două cuvinte !

Privindu-vă, mă simt fericit de a vede realizată în miniatură.

Suntem puţini docamdată.

Nu ! Suntem foarte mulţi.

Sămânţa, din care se desfăşoară acel brad al Carpaţilor, care ne apare ca un munte înfipt într-un alt munte, – e măruntă şi este uriaşă totdodată, căci arborele întreg se cuprinde deja într-însa.

Leul este leu chiar când se naşte.

Astfel e şi Românismul.

Dar o sămânţă, dlor, lesne poate fi strivită în faşă.

Aci e răul.

Să veghem dar; să ne ferim de uneltirile vrăjmaşilor; să apărăm sâmburele viitorului.

Indignarea se zugrăveşte pe feţe d-voastre: se poate oare ca Românismul să nu fie sigur tocmai în ţara românului ?

E ruşine s-o spunem; ar fi o greşală s-o ascundem, şi o pieire ca să n-o înţelegem.

Să cercetăm situaţiunea.

Inamicul este pe jumătate dezarmat, când începem a-l cunoaşte mai de aproape.

Viermii cei mai periculoşi nu sunt din afară, ci se formează din însuşi corpul nostru gangrenat.

Când boala ajunge până acolo, omul moare, dacă nu se leapădă în clipă de membrul cel căzut în putregiune.

Popoarele – ca şi indivizii !

Bubă mai mare, dureri mai crude, agonie mai lungă, – iacă toată diferinţa.

Există la noi o legiune de oameni pentru cari un grec, un turc, un otentot, un român – e totuna.

Ei pretind că meschina cestiune a naţionalităţilor trebuie să se piarză în grandioasa concepţiune a umanităţii.

Nenorociţii, ei nu ştiu sau nu vor a şti că adevăratul amic al genului omenesc este numai acela care-şi iubeşte mai nainte de toate propria sa ginte.

Ce aţi zice d-voastră despre un tablou în care nu s-ar vedea decât o singură culoare ?

Ce aţi zice despre o arie în care nu s-ar auzi decât un singur ton ?

Varietatea culorilor constituie pictura; varietatea tonurilor constituie muzica; varietatea naţionalităţilor constituie umanitatea.

Fiecare neam reprezintă în concertul total o idee diferită, fără care n-ar putea fi armonie.

Precum tipograful aşează literă lângă literă, tot aşa Providenţa a cules naţiune lângă naţiune, combinând din diversitatea lor unirea unui „Cuvânt".

Lăsând ca românul să devină neamţ sau muscal, aţi şters o culoare, aţi supres un ton, aţi năbuşit o idee, aţi pierdut o literă: aţi făcut din umanitate o caricatură, o disonanţă, o galimatie !

Oare acesta se cheamă a iubi ?

Amoarea cea adevărată se manifestă numai în concret: creându-şi un ideal, sufletul îl întrupează.

Indianul este şi mai sublim decât cosmopoliţii noştri; el adoră natura întreagă, de la furnică şi până la elefant, de la pai şi pene la banan, de la grăunte şi până la Imalaiul.

Şi cauza: îi este lene a iubi !...

De ce să ne oprim şi noi la umanitate, când ne putem întinde în elastica afecţiune asupra nefinitului universal ?

Pentru ce să uităm acele drăgălaşe steluţe, pe cari le putem iubi prin telescop ?

Ridicol în teorie, cosmopolitismul este în practică un egosim rafinat !

E comod a iubi umanitatea, când aceasta ne scuteşte de a vedea altceva în lume afară de propria noastră nulitate !

Pentru ca să vă convingeţi, dlor, până la ce grad de cinică ostentaţiune s-a ridicat, eram să zic s-a pogorât la noi cosmopolitismul, – îmi veţi permite a vă citi un pasaj, publicat mai deunăzi într-o foaie periodică, destul de răspândită.

Iată-l:

Românismul ? Ce-i acela ? {n urechi frumos loveşte,
Ce-nsemnează-i greu a spune, însă sună româneşte.
Crezi tu c-or îndrăzni încă să deschidă a lor gură,
Când vom striga Românismul în politică,-n pictură ?
Domnilor, literatura românească să vă fie
Arta fie românească, fiţi români în poezie;
Industria şi comerţul să vă fie româneşti,
Româneşti d-acum să fie dogmele bisericeşti,
Maniera românească, fiţi români în îmbrăcare,
Românească să vă fie băutură şi mâncare,
Mândrul soare sus pe ceruri româneşte să lucească,
Căci română e dasupra împărăţia cerească !...
Prea-frumos le spui aceste, însă cam braşoveneşte !...

Prin urmare literatura noastră nu trebuie să fie românească, arta noastră nu trebuie să fie românească, poezia noastră nu trebuie să fie românească, industria noastră nu trebuie să fie românească, maniera noastră nu trebuie să fie românească, căci nişte asemeni pretenţiuni sunt tot atât de absurde, ca şi când ar propune cineva românizarea soarelui şi a împărăţiei cereşti !

Este o adevărată nenorocire, că până şi versurile de mai sus nu sunt scrise astfel încât fiecare vorbă să fie luată dintr-o altă limbă !...

Scriind curat româneşte, poetul căzu într-o groasă contradicţiune !

Nu toţi cosmopoliţii sunt atât de sinceri.

Unii dintre ei nu combat pe faţă românismul.

Ei posedă două stratageme ingenioase, ca să ajungă la acelaşi rezultat pe o cale mai sucită.

Dintâi: libertatea mai presus de naţionalitate. Un liberalism în culme !

Dar pentru ca cineva să fie liber, cată mai nainte să existe.

Românul nu mai există, dindată ce încetează de a fi român.

Devenind muscal, el există ca muscal; devenind neamţ, el există ca neamţ; însă ca român – nu.

Babilonieni, asirienii, cartaginezii, sute de naţiuni stinse, nu mai există astăzi, nu pentru că n-au lăsat copii şi nepoţi, ci numai pentru că aceştia au uitat individualitatea lor naţională.

Un mort are el nevoie de libertate ?

Ce satiră !

Când această frumoasă tactică nu reuşeşte, mai este o alta şi mai dibace.

Noi am dori a lucra româneşte, – zice oftând cosmopolitul mascat, – dar nu e oportun !

Oportunitatea cere să fim turci, tătari, israeliţi, până ce va veni odată rândul Românismului.

Ce este oportunitatea, dlor ?

Negaţiunea principiului.

Ce este principiul ?

Adevărul.

Oportunitatea este o minciună !

Arătați-mi însă un singur popor, crescut prin regimul minciunii ?

Așa se dumesnicesc numai sclavii, pe cari adevărul i-ar smulge de sub jugul despotului !

Nimic mare în lume n-a prins rădăcină fără să fi avut martiri.

Dacă apostolii lui Crist ar fi judecat că nu era oportun a se expune la tortură, omenirea ar fi idolatră până astăzi.

Răscoala lui Tudor Vladimirescu n-a fost oportună, deoarece n-a reușit.

Revoluțiunea din '48 – de asemenea.

Cu teoria oportunității, România s-ar mai zbuciuma încă sub talpa fanariotului !

Națiunile merg înainte numai pe calea principiului.

Cine se teme a fi român totdauna, sub pretext de oportunitate, nu e român niciodată !

Cosmopolit ca și ceilalți, dânsul n-o spune verde și limpede, calculând a nu fi oportun nici aceasta ! !...

Șiret de meserie, el uită că viclenia nu este nici măcar un semn de inteligență...

Așadară, Dlor, dușmanul cel mai neîmpăcat al românismului este spiritul cosmopolit, răspândit în țară, mai mult sau mai puțin, sub diferite forme, când mai fine, când mai grosolane, când fățiș, când îmbrobodit în larva libertății fără naționalitate sau al oportunității fără principiu.

Din fericire, el nu ne poate amăgi.

Junimea este incapabilă a trăi în minciună și în metafizică: îi trebuie adevăr și viață !

Plină de forțe, ea nu le ascunde precum se pitulează slăbiciunea: până și apatia aparentă este somnul unui Vezuviu !

Neatinsă de miasma corupțiunii, ea caută să-și exercite puterea pe calea binelui; până și rătăcirile sale sunt ca sufletul alunecat în treacăt pe luciul unui cristal.

Neamețită prin vârtejul străinătății, ea nu s-a deprins a-și batjocori leagănul: dovadă această societate !...

Iată de ce, Dlor, vă mulțumesc din adâncul conștiinței, că m-ați crezut destul de tânăr între cei bătrâni pentru ca să poci înțelege aspirațiile și să împart speranțele D-voastre.

Să trăiască Românismul !...

El este pentru noi prima condițiune pentru ca să putem iubi umanitatea.

El este pentru noi prima condițiune pentru ca să putem iubi libertatea.

El este pentru noi prima condițiune pentru ca să putem iubi adevărul.

Românismul este umanitate, libertate și adevăr...

Cosmopolitismul – egoism, sclavie și minciună !...

COSMOPOLITISM ȘI NAȚIONALISM

Discursul președențial de redeschidere a ședințelor societății „Românismul“, ținută în 26 septembrie 1870

Și iată o muiere Chananeiană ieși dintr-acele hotare, strigă lui grăind: „fie-ți milă de mine, Doamne, fiul lui David !...“

Iară el răspunzând zise: „nu sunt trimes, ce numai cătră oile cele pierite ale casei lui Israil.“

Dară ea veni și se închină lui, grăindu-i: „Doamne, ajută-mi !“

Iară el răspunzând zise: „nu-i bine a lua pâinea feciorilor și a o arunca câinilor“

Mântuitorul, Mat. XV, 22-26 (după edițiunea din 1648)

Domnilor,

Sunt două luni de când nu ne-am văzut. Prea puțin și prea mult totodată.

Două luni d-abia rădică din sământă un fir de iarbă; două luni rostogolesc după piedestaluri seculare împărățiile cele mai strălucite; două luni – nimic pentru un atom și o eternitate pentru un colos.

Ce contrast !

Dar tocmai această extremă fragilitate umană în fața mersului domol și trăgănat al naturii întregi, ne îndeamnă a fi pururea în pază, pururea observând legile lumii morale, pururea calculând relațiunile dintre cauze și efecte, pururea paralizând catastrofa și asicurând succesul prin puterea cugetării, care nu este decât programa acțiunii.

În intervalul despărțirii noastre s-a petrecut un mare eveniment. Este războiul granco-german. Electrizați prin suferința fraților noștri din Gallia, noi am oftat, am plâns, am gemut.

Acum însă, în urma unei sincere expansiuni, să oprim pentru un moment prin stavila rațiunii impetuosul torent al simță-mântului.

Să ne întrebăm cu sânge rece: care să fie secretul triumfului prusian și al calamității franceze ?

Pentru noi unii aceasta nu este o cestiune de actualitate politică, ci o problemă eminamente științifică.

Și dacă m-am decis a o atinge anume dinaintea d-v., o fac numai și numai în vederea sublimei ținte, pe care și-a propus-o societatea „Românismul“. Această asociațiune a fost efectul unei necesități. Ea trebuia, și de aceea este, și de aceea va fi.

Grupându-ne pentru prima oară prin impulsul unei comune aspirațiuni, noi ne-am fost zis: România piere prin cosmopolitism, de nu se va găsi un pumn de cetățeni, de juni, de apostoli, cari s-o recheme de timpuriu la calea naționalității.

Așa-i Domnilor ?

Așa este.

Însă de unde știați dv. cu atâta convicțiune că generalitatea cosmopolită trage după sine pieirea individualității naționale ?

Era o teorie. Lipsea practica.

Teribilul duel de la Rin a venit să demonstreze prin faptă ceea ce dv. concepurăți în idee.

Prusia învinge, din nenorocire; ea învinge, pentru că urmează un drapel național: *germanismul*.

Francia este învinsă, iarăși din nenorocire; ea este învinsă fiindcă aroganta nepricepere a unor oameni de stat i-a legat brațele, i-a trândăvit inima, i-a zăpăcit mintea prin *umanitate*.

E destul a zice că ministrul cel mai influent al actualei republici, arbitru de justiție și arbitru de război totodată este un evreu: *Crémieux*.

E destul a zice că președintele Parlamentului lui Bonaparte era un neamț: Schneider.

E destul a zice că geniul cel mai superb al Franciei, marele Victor Hugo, nu se sfiește a striga într-un palid manifest: de ce să ne batem cu germanii, când suntem *om și om* !

„Om și om", negațiunea naționalismului, înscrisă cu litere rabinice pe lojele francmasonilor, aci este pogorâșul Franciei.

„Om și om", ziceau cu un aer filosofic 50.000 de cetățeni din Nancy, lăsându-se pălmuiți și despuiați în voie bună de către patru soldați prusieni !

„Om și om", Schneider, Crémieux sau Bismark, totuna ! !

Acei ce confundă naționalitățile într-o singură abstracțiune haotică a umanității, de ce oare să nu facă încă un pas înainte: dobitoc și dobitoc ?

Francezul este om, ca și germanul; germanul este om, ca și francezul; dar omul în genere, fie francez sau german este animal ca și hiena, care-i dezgroapă și-i mănâncă pe furiș cadavrul. O consecință logică a patimei de a generaliza !

Să dea Provedința, ca sora noastră mai mare din Apus să înțeleagă cu o oră înainte absurditatea cosmopolitismului. Atunci și numai atunci ea va fi nebiruită.

Cel puțin nouă, coloniei lui Traian de la Dunăre, să ne profite deocamdată dureroasa lecție de familie. Să fim român mai presus de toate.

Ca români să nu uităm că suntem latini. *Numai* români și *numai* latini. Zic „numai", și mă grăbesc a da cheia cuvântului. Ceea ce nu se pierde n-are nevoie de veghere. Așa este calitatea de *om*. Chiar dacă am voi s-o renegăm, și tot încă vom conserva nestrămutat sigiliul lui Adam.

Oare tot așa de sigură să fie și *naționalitatea* ? Cine n-o iubește, n-o conservă.

Să păstrăm dară cu o fanatică gelozie acest gingaș tezaur, pe care poate să ni-l răpească într-o zi pentru totdauna pestifera suflare a demonului de monotonie, distrugând în cale-i orice varietate, reducând armonia la un singur ton, încarcerând lumina

într-o unică rază, ucizând originalitatea prin imitațiune, sugrumând entuziasmul prin apatie, înlocuind lupta prin inerție și depunând viața în mormânt !

Acesta este nivelul cosmopolit, dușmanul cel mai înverșunat al adevăratei umanități, pe care o pogoară până la o brută uniformitate.

Trăiască Naționalismul !

III
CAUZELE ȘI REZULTATELE COSMOPOLITISMULUI

Discursul președențial la inaugurarea anului III al societății „Românismul", rostit în ședința publică din 24 ianuarie 1871

…Un nuovo
Ordin sorge di cose, una novella
Norma civile, ed il passato è scuola
Del prudente avenir…
MONTI

Domnilor,

Din două punturi de vedere mă crez dator a deschide această ședință prin câteva cuvinte introductive.

Pe de o parte serbând aniversarea societății, noi nu putem a nu ne aduce aminte cu toții originea, ideea, ținta micului nostru grup: „Românismul", adică lupta principiului național contra uzurpațiunii cosmopolite.

Pe de altă parte, ales de trei ori în fruntea aspirațiilor Dv., n-aș putea arăta mai bine omagiul meu de recunoștință, decât

întreţinându-vă despre ceea ce vă mişcă, ceea ce vă doare, ceea ce vă întruneşte.

V-am vorbit pentru ultima dată după calamitatea de la Sedan. Ne întâlnim acum după catastrofa de la Paris.

Am plâns atunci, plângem cu atât mai mult astăzi dureroasa experiinţă a unei scumpe surori; dar plângând în faţa rezultatului, cată să medităm asupra cauzei, pentru ca nu cumva un deznodământ analog să ne surprindă pe noi înşine, cufundaţi într-o stearpă bocire.

Când un om cade sau o naţiune se poticneşte, a înţelege sorgintea răului este unica garanţie de vindecare, dacă nu pentru victimă, cel puţin pentru toate gemenele sale prezinţi şi viitoare.

Ceea ce pregătise dezastrul Franciei a fost adormirea simţului naţional, dilatat până la dispariţiune prin cultul unei universalităţi nedefinite.

Visând a deveni lume şi încetând de a fi Francia, asemenea alchimistului din evul mediu, ea pierdea aurul cel adevărat în iluziune de a căpăta un aur imaginar.

Imperiul spulberat, Republica moşteni toga lui Cezar, dar buba rămase tot bubă, căci nu în forma guvernului se ascundea cangrena.

Mâine Regalitatea va înlocui Republica, tot aşa de lesne precum poimâine se poate rentoarce Imperiul, şi totuşi slăbiciunea va persista, pe cât timp lipseşte miraculoasa gimnastică a naţionalismului, singura aptă, fie sub despotism sau în libertate, a forma Achili în ţara Mirmidonilor.

Din norocire, lumina începe a licări în animele şi-n minţile francezilor.

Cu câtăva săptămâni înainte, dictatorul din Bordeaux scria circulări prefectorale, în cari Umanitatea era la tot pasul şi Franţa nicăieri.

Astăzi acelaşi Gambetta zice într-o epistolă către eruditul Littré: „noi pierim prin necunoştinţa istoriei naţionale".

Ce metamorfoză !

Dacă piloţii Imperiului şi ai Republicii, în loc de a fi curtezani şi advocaţi ar fi consultat la timp busola istoriei naţionale, pe care o regretă prea târziu, ei s-ar fi convins cu o oră înainte că Francia a fost mare şi tare numai atunci când voia a fi Franţa.

Cel mult latinitate.

Atâta !

Jeanna d'Arc;

Henric IV;

Richelieu;

Colbert.

Acestea sunt punctele culminante.

Au trebuit sute de mii de cadavre, turtite sub o imensă panoramă de ruine, pentru ca să revenim în agonie la eterna maximă a lui Socrat: „cunoaşte-te pe tine însuţi" !

Franţa a fost paradisul, dar nu şi patria narcoticei doctrine: „om şi om".

Cosmopolitismul s-a născut printr-o consecinţă firească în Elveţia şi-n Statele Unite, precum acţiunea climatologică naşte în Egipt ciumă şi lăcustă.

Acolo unde naţionalitatea nu există, toate naţiunile fiind cusute într-o peticărie de paiaţă, este absurd a cere naţionalism.

Contrabandiştii însă Contrabandiştii însă n-au vrut să observe absurditatea şi mai flagrantă de a nu-l vedea acolo, unde naţionalitatea constituie un adevărat geometric.

Elveţia şi Statele Unite sunt fruntea civilizaţiunii !

Aşa strigă admiratorii Parisului în America.

Naturala concluziune a acestei premise este:

Civilizaţi-vă ca cei de la Zürich şi de la Washington.

Epilogul:

Cosmopolitism !

Să judecăm un moment.

Fără naţionalism progresul poate ajunge la apogeu, dar numai progresul material, progresul brut, progresul vitei.

E sublimă în această privinţă parabola biblică a turnului de la Babilon.

Oamenii s-ar fi urcat în cer, dacă speriata Divinitate nu se grăbea a amesteca toate limbile, producând în lumea primordială un fel de Elveţie sau de de Statele Unite.

Naţionalismul este o condiţiune esenţială a tuturor creaţiunilor mari în sfera ideii.

Ceea ce-i originalitatea pentru un individ, este naţionalitatea pentru un popor.

Reduşi la caracterul general de bipede umane, noi ne învârtim exclusiv în preocuparea curat zoologică de a satisface materia prin materie: să trăim bine, să mâncăm bine, să nembrăcăm bine, să ne mişcăm bine, toate bine în simţul vulgar al cuvântului.

O furnică perfecţionată !

Arătaţi-mi în Statele Unite şi-n Elveţia un Bacon, un Shakespeare, un Gibbon, un Leibniž, un Goethe, un Niebuhr, un Corneille, un Molière, un Descartes, un Montesquieu, un Dante, Ariosto, Petrarca, Vico, un mare pictor, un mare sculptor, un gigant în ştiinţă, în arte sau în inspiraţiune, în fine un adevărat *om*, căci materia este a animalului şi numai omului îi aparţine geniul !

În loc de aceştia, cosmopolitismul ne oferă ceasornice de la Geneva şi drumurile de fier cu cai !

„Civilizaţia americană, zice celebrul economist italian Boccardo, este un corp cu membre de uriaş şi cu un căpuşor de copil ! Nervoase şi putinţi sunt braţele; săracă şi îngustă e mintea. Ciudat lucru ! Într-un secol întreg de cea mai liberă şi cea mai prosperă viaţă, Statele Unite nu ne-au dat încă nici o literatură, nici o filosofie în proporţie cu mărimea şi importanţa lor politică. Elementele materiale de civilizaţiune sunt îngrămădite în culme, dar nu ajung multe din elemente morale…“

Această riguroasă constatare, pe care o face francamente tocmai un autor cosmopolit fără să-i înţeleagă el însuşi greutatea, se aplică cu atât mai mult către obscurele cantoane şvitereze.

Este reversul medaliei…

Republici ca Statele Unite şi Elveţia au fost şi-n Grecia antică, dar Grecia antică a produs totuşi pe Platon, pe Aristotel, pe Tucidide, pe Homer, pe Anacreon, pe Fidias, pe Apelle…

De ce ?

Era o naţionalitate.

Astfel de republici să imiteze la noi ceea ce confundă cosmopolitismul cu ideea republicană.

Sau mai bine, să nu imiteze pe nimeni: fie români şi numai români !…

Am început prin imagini triste: Sedan şi Paris. Voi încheia, domnilor, printr-o perspectivă de speranţă.

Capitala Italiei se mută la Roma.

Latinitatea n-a pierit.

Trăiască românismul !

DISCURSUL DE DESCHIDERE LA SERBAREA PE CAMPIA COTROCENI ÎN MEMORIA LUI TUDOR VLADIMIRESCU

Domnilor,

Am ascultat serviciul divin în memoria lui Domnu-Tudor.

Mişcat împreună cu dv. de accentele religiunii, să-mi permiteţi a începe şi eu prin cuvintele Evangheliei.

Mântuitorul a zis: „Rodul iese din grăuntele cel putrezit în pământ.“

Această învăţătură se aplică dopotrivă la om şi la plantă. Viitorul unei naţiuni răsare din cadavrele străbunilor.

Niciodată România nu va scoate din sânul său flori şi poame dacă nu va sorbi mai întâi măduva puterii şi a virtuţii, sucul iubirii şi al sacrificiului, aburul sângelui vărsat pentru ţară, din mormintele acelora care s-au făcut pulbere pentru ca să ni se lase nouă sufletul !

Grăunţii cei putreziţi în pământ ai neamului românesc, sunt oasele unui Mircea, ?tefan, Mihai, Greceanu, Miron Costin, Horia, ?incai, sute şi mii.

Acesta este cimitirul în care, din sămânţa cea îngropată a înţelepciunii şi a bărbăţiei strămoşeşti, dacă ne vom da dulcea osteneală de a mai mişca din când în când uitatele brazde, sau cele puţin câte una din ele, va înflori o nouă Românie.

E ceea ce ne-a întrunit astăzi.

Am venit aci pentru a zgândări lespedea funebră a lui Domnu-Tudor, scăpărând din grăuntele cel putrezit al martirului ideii naţionale o nepieritoare scânteie de viaţă curat română !

Sunt acum tocmai cincizeci de ani şi tocmai pe această câmpie a Cotrocenilor, căpitanul pandurilor de peste Olt strigase din băierile inimei: al românului este cuibul românesc şi numai al românului !

El căzu, căzu victima sublimului ţipăt de renaştere, căzu prinosul de răscumpărare pe altarul naţionalismului, dar n-a căzut singur, ci trăgând în prăpastie cu dânsul dominaţia cea venetică a fanariotului !

Cu anul 1821 se începe istoria modernă a României; cu anul 1821 se curmă veacul nostru de mijloc, periodul de întuneric, epoca de ruşine sub jugul plăcintarilor din Ţarigrad, un lung secol de palme pe divina icoană a lui Badea Traian; cu anul 1821 se redeşteptă din dureroasa-i letargie conştiinţa naţională a ramurii latine de pe ţărmii Dunării.

Ceea ce s-a făcut d-atunci şi până astăzi, trecu pe dasupra.

Nu vreau a turna veninul mustrărilor în cupa acestei serbări, pe care aş dori din tot adâncul sufletului să devină cât mai curând o horă de împăcare a întregului popor român, încât numai lipsa de mijloace a putut împiedica societatea „Românismul“ de a chema pe toţi de acelaşi nume şi de aceeaşi limbă la agapa înfrăţirii naţionale sub grandioasa umbră a lui Domnu Tudor !

Oricâte rele să se fi strecurat după 1821, simţul românesc nu se mai stinge !

Închipuiţi-vă, Domnilor, că această întinsă câmpie ar fi acoperită de stoluri de lăcuste.

În loc de verde vi s-ar părea că vedeţi numai negru.

Ei bine, mulţumită anului 1821, eu nu m-aş speria nici chiar atuncea.

Lăcustele sunt mari, dar sunt puţine, alăturea cu nenumăratele fire de iarbă şi aceste nenumărate fire de iarbă sunt românii.

Lăcustele cotropesc, mănâncă, distrug, dar nu şi rădăcina, şi această nemuritoare rădăcină este Românismul.

Lăcustele sunt mari, cotropesc, mănâncă, distrug, dar se găseşte totdauna, la un moment predestinat, câte un plugar ca Domnu Tudor.

Să trăiască românii !

Să trăiască Românismul !

Să trăiască memoria lui Vladimirescu !

PAPA DE LA NEVA

Conferință ținută la Ateneul Român în ziua de 7 decembrie 1901 pentru Societatea „Tinerimea Română"

Vasile Urechiă, președintele Ateneului și primul fundator, nu mai este printre noi.

Fost-am cu dânsul într-o strânsă legătură în curs de aproape patruzeci de ani; și regret că n-am putut să fiu de față la înmormântare, ca să fi vărsat atunci o lacrimă fierbinte. Acuma, după două săptămâni, lacrima cea caldă s-a răcit, s-a cristalizat; dar tocmai de aceea a devenit cugetată și trainică. Mă simțesc dator a începe conferința mea printr-un omagiu adus marelui ateneist.

Într-una din nenumăratele sale lucrări, Urechiă povestește cum într-o zi m-a ferit dânsul de cnuta muscălească, și cum, la rândul meu, într-altă zi, l-am ferit eu de iataganul turcesc. Așa a fost. Ne-am scăpat viața unul altuia. Este nu mai puțin adevărat - ceea ce el n-a spus-o, dar o spun eu - în timp de treizeci de ani noi necontenit ne-am certat, ne-am ciorovăit, ne-am pișcat mereu. Și totuși noi n-am încetat niciodată de a ne iubi vrând-nevrând, simțind o imperioasă neînțeleasă atracție reciprocă. Voi da un exemplu din cele multe.

Ca ministru sub Ioan Brătianu, Urechiă m-a destituit din membru al consiliului permanent al instrucțiunii publice, fiindcă refuzasem de a-i satisface o veleitate ministerială; ei bine, peste câteva zile Facultatea de Litere m-a ales Decan, și printre ceilalți profesori m-a votat și Urechiă; iar după o lună, nu mai departe, el însuși m-a rugat să reintru în consiliul permanent, numindu-mă printr-un nou decret regal, și m-a și trimis imediat la Paris pentru ca să reprezint acolo România la inaugurarea monumentului lui Michelet.

Același fel de antinomie ni s-a întâmplat amândurora mai la fiecare pas; ne supăram, ne izbeam, ne respingeam, și nu ne puteam despărți, nu era chip a nu ne iubi.

Să fie oare o enigmă psihologică ? Să fie o tainică fatalitate a soartei individuale ? Nu. Sunt aproape patruzeci de ani de când eu sunt căsătorit. Eu unul n-am avut pretenția niciodată de a fi sfânt în sensul canoanelor sinodale; am fost păcătos, rău, iute; și în curs de aproape patruzeci de ani, nu o dată pe an, uneori nu o dată pe lună, m-am certat cu nevasta mea; dar o secundă măcar noi nu ne-am gândit la divorț, ci ne-am iubit și ne iubim din ce în ce mai mult, amândoi ajunși bătrâni. Odată, în tinerețe, nevasta mea se plângea unei prietene de peccadilele mele. Prietena a întrebat-o: cum dară de-l mai iubești ? Nevasta mea i-a răspuns simplu: nu-l pot lăsa, e mare patriot... De aceeași natură, sau foarte asemănătoare, este iubirea între doi adevărați amici. O idee supremă, o idee eternă unește două suflete, pe când totodată idei secundare și terțiare le dezbină: le dezbină și trec. Cu Urechiă mă lega într-un mod indisolubil ideea supremă eternă a Românismului; ne dezbinau procedurile și punturile de vedere, – diferență radicală de temperamente.

Cele mai multe instituții culturale la noi se datorează direct sau indirect lui Urechiă. Între altele, cea mai de frunte este Academia Română. Așa cum se întemeiase din capul locului, Academia noastră este Urechiă întreg: reprezentarea tuturor provinciilor române înainte și mai presus de toate, culminarea științifică sau specialistă pe a doua linie. A fost inspirațiunea cea mai fericită. Grație lui Urechiă, românii n-au căzut în pacostea zâzaniei academice așa zicând confesionale ca la sârbi, care au o Academie pravoslavnică la Belgrad și o altă Academie papistașă la Agram, adesea dușmănoasă una alteia, ambele sterpe pentru viitoarea renaștere a totalității naționale sârbești.

La orice capăt al Europei, fie congres, fie o solemnitate internațională, pretutindenea unde putea să răsune faima numelui român, Urechiă trebuia să fie acolo, trebuia să înfrunte

pe rău-voitorii noştri, trebuia să acaţere tricolorul nostru, trebuia să se bage printre somităţi străine, pentru a câştiga tovarăşi cauzei naţionale. Pe la noi mulţi zâmbeau, privind pe Urechiă la Capitoliu însoţit de un cioban ardelean; mulţi zâmbeau citind neterminabila polemică daco-romanică a lui Urechiă în ziare franceze, italiene şi spaniole; mulţi zâmbeau la noi, dar nu zâmbeau ungurii, muscalii şi evreii, ci scrâşneau din dinţi cu furie duşmanii avântului panlatin al românilor. Telegrama de condoleanţe pe care s-a grăbit a o trimite primarul Romei principele Colonna la moartea preşedintelui nostru, este cel mai elocvinte epitaf pentru mormânt, şi cea mai vie mângâiere pentru spiritul cel dezincarnat al lui Urechiă: te plânge Urbea Eternă !

Moldovean din fundul munţilor de la Neamţ, Urechiă simţea aceeaşi simpatie pentru orice suflare românească de orişiunde. Macedonoromânii îi datorează imens, dacă nu chiar tot sub raportul mişcării intelectuale. Românimea de peste Carpaţi n-a încetat şi n-ar trebui să înceteze de a-l binecuvânta. Câtă brumă a putut, a făcut el şi basarabenilor, pentru care mult va putea să facă numai doară Dumnezeu faţă cu pravoslavnica Rusie. Urechiă îmbrăţişa deopotrivă pe toţi românii, mai ales pe cei înstrăinaţi. Printr-un fel de instinct, el susţinea de asemenea cu căldură pe albanezi, fără a le fi studiat originile; şi când eu am demonstrat într-o şedinţă a Academiei că albanezii sunt posteritatea directă a dacilor, Urechiă era fericit că ghicise adevărul şi mi-a zis emoţionat: ? ? ?

Pornirea firească a lui Urechiă nu era spre cugetare, ci spre acţiune: acţiune, iarăşi acţiune, nentreruptă acţiune, o forţă gigantică de acţiune pe aceeaşi întinsă sferă a naţionalităţii române în toate raporturile ei. El a scris şi a tipărit prodigios de mult; dar om de ştiinţă n-a fost în înţelesul riguros al cuvântului; prea puţin artist în literatură; prea îl dezgusta obiectivitatea, prea îl obosea recea şi înceata metodă. Ca agitator însă pentru binele şi mărirea neamului românesc, Urechiă a fost sublim,

nimeni nu va putea să-l înlocuiască, nimic nu va putea să-l întunece în istoria noastră naţională, în care el va rămânea ca un arhanghel al entuziasmului în memoria tuturor românilor.

Bătrânii se duc unul câte unul; câţi mai rămân încă pe pământ, să nu le amărâm ultimele lor momente. Un vechi proverb românesc zice: „cine n-are bătrân, să-şi cumpere“. Sunt timpuri în istorie când tineretul dictează, iar moşnegii cată să asculte: aşa este într-o epocă de revoluţiune. Sunt alte timpuri când tineretul trebuie să urmeze ascultător după povaţa moşnegilor: aşa este într-o epocă de progres normal. Moşneag a fost Cavour; moşneag a fost Bismarck; moşneag a fost Gladstone; astăzi bătrânul Krueger abia se mai ţine pe picioare şi totuşi zguduie pe uriaşa Anglie. Oricând însă, fie în revoluţiune, fie în evoluţiune, tinerii şi bătrânii să păşească braţ la braţ cu dragoste şi în armonie. Iată de ce eu, bătrân, vă vorbesc astăzi în numele Societăţii „Tinerimea“.

Societatea *Tinerimea*, nu cumva s-o confundaţi cu Societatea *Junimea*, care nu mai există. *Tânăr* şi *june* nu sunt sinonime în limba română. *Tânărul* este numai tânăr, iar *junele* poate să nu fie „tânăr“, căci *june* înseamnă româneşte om neînsurat în genere, un celibatar, un amator de însurătoare, fie el chiar un flăcău unguresc de şaizeci de ani. De aceea, se vede, Societatea *Junimea* nu mai există, fiindcă s-a însurat; şi dacă soţia e prea zglobie şi zburdalnică, două zeflemele la un loc, în curând se va întâmpla o jalnică văduvie. Repet dară că eu n-am a face cu fosta junime, nici cu junimea cea transformată, ci numai cu tinerimea.

O altă lămurire. Un ziar bucureştean, de altminterelea foarte amical, anunţând conferinţa mea de astă-seară, adăugă că voi combate pe slavi. Pe slavi ? nu; este o eroare. Eu n-am combătut niciodată pe slavi peste tot; ba încă pentru bulgari şi pentru sârbi în special am avut pururea o deosebită simpatie, ci am combătut şi voi combate oricând pe muscali. Tot aşa eu nu sunt contra semiţilor peste tot. Arabii sunt semiţi, şi totuşi eu i-am lăudat

totdauna; dar în veci voi fi contra evreilor. Pe evrei şi pe muscali eu nu-i voi cruţa nici chiar pe patul de moarte, căci sunt elementele cele mai periculoase pentru români şi pentru oricare altă naţionalitate, unii deznaţionalizând, ceilalţi cosmopolitizând, în fond totuna, muscali şi evrei.

Ultima mea conferinţă de pe această tribună a Ateneului a fost ţinută cu ocaziunea asasinatului lui Mihăileanu. Nenorocitul patriot macedoromân fusese împuşcat în mijlocul Bucureştiului de către un fanatic bulgar, împins la aceasta de faimosul Boris Sarafov, preşedintele comitetului cel bulgăresc de ucigaşi şi de excroci. Indignaţi la culme, românii acuzau întreaga naţionalitate bulgară. Presa română, mai ales cea bucureşteană, fulgera şi trăsnea fără excepţie asupra vechilor noştri prieteni de peste Dunăre. Atunci eu mă crezusem chemat a demasca pe adevăraţii criminali, pe singurii instigatori ai duşmăniei între români şi bulgari, pe pururea ascunsul Mefistofeles: Rusia, lucrând nu pe faţă prin guvernul cel oficial, ci printr-un guvern ocult, aşa-numita societate panslavică filantropică de la Petersburg, înfiinţată altădată de nefastul Ignatiev, menţinută şi întărită de alţi mii de Ignatievi şi mai de ai dracului. Comitetele bulgăreşti şi Sarafovii lor sunt un simplu instrument al muscalilor, Rusia fiind împiedicată prin elementul românesc de a-şi putea realiza pretinsa lor „misiune istorică" de a apuca mai curând Stambulul.

Prin acea conferinţă eu am arătat românilor în 1900, ceea ce arăta nemuritorul nostru Heliade la 1850 în a doua lui scrisoare către români, publicată în Curierul de ambe sexe. Pentru ca să vedeţi că tactica Rusiei a rămas astăzi întocmai după cum a fost cu o jumătate de secol înainte şi după cum a fost totdauna, voi reproduce textual un pasaj din acea scrisoare a profetului Heliade.

Iată-l:

„Am dezvălit, – zice Heliade –, am dezvelit înaintea soarelui cabalele protectoratului răpitor, cabale de mai mult de un secol; smuls-am masca ţarului, şi am înfierat pe acest faraon de la nord, am însemnat cu Crucea pe Dracul de miazănoapte..."

Şi mai jos Heliade urmează:

„Această Rusie care vă trimise zavera cu Ipsilante, care vă aduse ciuma, holera şi Regulamentul la 1828, care vă făcu a mânca humă şi coajă de copaci luându-vă făina şi mălaiul; această Rusie ce vă prepară omorul, focul şi prada averilor la 1848; tot această *ortodoxă* şi *protectoare* putere nu încetează prin uneltele sale a vă turbura din nou pacea..."

Când oare vorbeşte Heliade: la 1850 ? sau nu cumva tocmai astăzi ?

Şi acele cuvinte la 1850 le repeta cu Heliade: Tel, Magheru, fraţii Goleşti, fraţii Brătieni şi legiunea tuturor adevăraţilor români.

Drept răspuns, muscalii vindeau la noi pe la sate iconiţe de sfinţi şi caricaturi de împăraţi, nişte mâzgălituri ieftine şi proaste şi fiindcă românii le luau mai mult gratis, Rusia striga: „vedeţi că poporul moldovenesc iubeşte sfânta Rusie !" pe când în realitate ţăranii, în graiul lor cel fără etichetă, niciodată nu caracteriza pe muscali altfel decât *porci*, mai ales *porci hărbareţi*, cuvântul *hărbareţ* aplicându-se numai la porci şi la muscali.

Ar crede cineva că ţăranii noştri au citit pe marele francez de altădată, pe nemuritorul Montesquieu, care în „Esprit des lois", cartea XIV, capitolul 2, zice lămurit: „Il faut écorcher un Moscovite pour lui donner du sentiment" – Muscalul nu simte până ce nu-l jupuieşti de piele, şi fiindcă noi nu-l jupuim, hărbareţul revenea mereu şi a revenit şi acuma.

Abia s-au aşezat în mormânt oasele lui Mihăileanu, abia a fost demascată mişelia societăţii panslavice de la Petersburg, nu s-a uitat încă scandalul achitării lui Sarafov de către uneltele

cele muscălești de la Sofia, și iată că porcul cel hărbareț reapare în capitala României, printr-o foiță periodică rusește și franțuzește, sub titlul de „L'Orient orthodoxe", unde își începe profesiunea de credință cu următoarele cuvinte:

„Le but de l'*Orient orthodoxe* est de rapprocher les peuples des Balkans: les grecs, les roumains, les bulgares et les serbes avec la Russie, avant une religion commune; de montrer leur intérêts vitaux et de les défendre contre les attaques des etrangers. Pour arriver à ces fins il est absolument besoin d'une confédération balkanique, **sous la protection d'une puissance comme la Russie**..." etc., etc., din ce în ce mai nerușinat.

În capul acestei foițe figurează un sârb: d. Dragutin Ilici, – un fel de paravan, pentru ca să nu se zică că este o operă exclusiv muscălească, sau mai bine pentru ca să fie un simbol că un sârb scriind rusește în România reprezintă deja un început al confederației balcanice. Asemenea marafeturi nu sunt ceva nou în tactica muscălească. Sârbul însă, d. Ilici, ne surprinde că nu cunoaște istoria literaturii sârbești. A mai fost un sârb, tocmai cel dintâi panslavist în legătură cu muscalii, un sârb tobă de carte: Iurai Krijanici, care la 1645 a plecat la Moscova și peste câțiva ani s-a văzut condamnat și exilat în Siberia. În Siberia, un sârb panslavist foarte învățat ! Norocul dlui Ilici este că prea învățat nu pare a fi; dar muscalii trimit în Siberia și pe cei ignoranți.

Pentru o confederațiune balcanică am fost și eu totdauna; ba ținusem chiar în Ateneu în acest sens o conferință sunt acum vreo patruzeci de ani, când ateneiștii se întruneau în palatul de lângă Cișmigiu; o confederațiune însă fără muscali și fără motiv ortodox: o confederațiune între români, greci, bulgari, sârbi, albanezi și poate și unguri. Muscalii n-au ce căuta în Balcani, locul lor fiind în Urali. Apoi, dacă e vorba de ortodoxie, muscalii se pretinză cel mult că sunt un soi de creștini, fie; dar ortodocși ei nu sunt, ci profesează numai un rit cu totul deosebit, care se poate numi *tzarodoxie* cu un *Papa de la Neva*. Aceasta

nu este un paradox, ci un adevăr demonstrabil, pe care îl voi și demonstra.

{nceputurile ortodoxiei la români sunt din veacul de mijloc, împreună cu sârbii și bulgarii, din aceeași fântână greacă bizantină. Până la secolul trecut noi, românii, nici n-am fost vecini cu muscalii, ci cu rutenii, cu rușii propriu-ziși, „les petits russiens", care vorbesc o limbă slavică distinsă ca și cea polonă sau cea bohemă, nicidecum un simplu dialect muscălesc: „das Kleinrussische – zice Miklosich - ist eine selbstständige Sprache und nicht ein Dialekt des Grossrussischen". Deci a nu se amalgama muscalii cei stăpâni cu rutenii cei robiți, rutenii, ca și polonii, sunt niște victime ale barbarului muscal. Totuși nici cu rutenii noi n-am avut vechi legături religioase, ci numai cu sârbii și cu bulgarii. Cu sârbii dar și cu bulgarii noi suntem de la început coreligionari prin ortodoxie; și dorim a rămâne nestrămutați. Singura mare deosebire între ortodoxia românilor și între aceea a sârbilor și a bulgarilor a fost totdauna și persistă: lipsa la noi absolută de bigotism.

Din toate popoarele creștine, numai și numai românii, din momentul de când apar pe scena istoriei ca o naționalitate separată și până în ziua de astăzi, n-au dat naștere nici unui sfânt.

Faptul este ciudat și totuși noi provocăm pe oricine de a ne da o singură dezmințire.

Sfinții noștri așa-numiți naționali: sântul Ioan de la Suceava, sânta Paraschiva de la Iași, sânta Filotea de la Curtea de Argeș au fost bulgari, sârbi, greci.

Biserica noastră a posedat în diferite timpuri bărbați mari, iluștri prin știință și prin moralitate, precum, de exemplu, mitropolitul Dosoftei, sau încă mai bine mitropolitul Iacob Stamati, născut porcar din munții Ardealului, care, ridicându-se numai prin învățătură și prin virtute din stâna ciobănească până la culmea ierarhiei spirituale, a fost un adevărat scut al poporului contra desfrâului despotic și oligarhic; dar niciodată n-a trecut

prin mintea strămoşilor noştri tentaţiunea de a sfinţi aceste somităţi ecleziastice.

Nu ne-au lipsit, de asemenea, pustnici, eremiţi, ascetici, ducând o viaţă nu mai puţin dură şi nu mai puţin contemplativă de cum se crede a fi fost sfinţii cei ieşiţi în primii secoli ai creştinismului din fundul Tebaidei. Astfel a fost, între alţii, acel sihastru Daniil, care trăia într-o peşteră de la Voroneţ şi pe care Ştefan cel Mare îl consulta în afacerile cele mai grave ale statului, primind drept răspuns consiliile cele mai patriotice, bunăoară: „nu te închina turcului, ci te du de te luptă".

Românii nu făceau sfinţi calendarişti, dar totuşi ei numeau sfinţi pe oamenii cei mari ai neamului românesc, de exemplu cronicarul Ureche ne spune despre Ştefan cel Mare: „îi zicea sfântul Ştefan-Vodă nu pentru suflet, că este în mâna lui Dumnezeu, că el încă a fost om cu păcate, ci pentru lucrurile sale cele vitejeşti..."

Pentru faptele cele curat cetăţeneşti, românul ar putea chiar astăzi să zică: sfântul Mihail Kogălniceanu, sfântul Ion Brătianu, sfântul Lascăr Catargi, însă nu într-un sens clerical; pe când amicii noştri sârbii şi bulgarii au speriat până şi pe muscali de mulţimea sfinţilor bisericeşti sadea bulgăreşti şi sadea sârbeşti. Profesorul de la Moscova Golubinski numără 52 sfinţi exclusiv bulgăreşti, dintre care unii proaspeţi din zilele noastre, de pildă un sfânt Ignatie de la Eski-Zagra mort la 1814 şi un alt sfânt Onufrie din Gabrova de la 1818. Sârbii, la rândul lor, au mers până a clasifica pe sfinţii lor cei proprii, anume 10 principi, 8 vlădici şi nu mai ştiu câţi alţi de alte categorii.

Cu toate astea, oricât de caracteristică ar fi diferenţa între români şi între sârbo-bulgari din punctul de vedere al bigotismului, noi recunoaştem cu dragă inimă că suntem cu sârbii şi bulgarii deopotrivă ortodocşi: toţi pe deplin coreligionari; nu însă, nu şi de o mie de ori nu, nu cu muscalii, care nu sunt deloc ortodocşi.

Să examinăm cestiunea pe faţă şi fără ocol, pentru ca să ne poată răspunde cei agramaţi de la „L'Orient orthodoxe".

Biserica cea muscălească se împarte în două tabere distincte: biserica muscălească cea oficială şi o biserică muscălească neoficială.

Să începem prin cea neoficială: aşa-numitul *raskol*, literalmente „schismă".

Această schismă se compune dintr-o mulţime de secte mari şi mici, toate proprii muscalilor, absolut necunoscute rutenilor.

Rutenii şi-au căpătat, abia de vreo 50 de ani, una singură sectă, care orişicum este mult mai cuminte decât toate cele muscăleşti, anume *stundismul.* Stundismul se înrudeşte cu protestantismul german, şi s-a născut pe la 1860 în coloniile nemţeşti din Rusia meridională, mai ales într-o colonie nemţească din Basarabia, în satul Sărata din districtul Akermanului, unde primii predicatori au fost nemţii Lindl şi Strohle. Este remarcabil că propaganda ştundistă a debutat în Basarabia, dar n-a putut să molipsească pe nici un moldovean, ci a trebuit să treacă peste Nistru şi acolo s-a răspândit cu o neînchipuită repeziciune printre ruteni; fiind însă o sectă mai de treabă, ea n-a putut străbate la muscali. Muscalii se mulţumesc cu sectele cele mai absurde, uneori chiar criminale, care formează biserica lor cea neoficială.

Această biserică muscălească neoficială nu este o glumă numerică de vro câteva mii de oameni, nici chiar câteva sute de mii, ci nu e departe de jumătatea numărului total al muscalilor propriu-zişi, ai stăpânilor Rusiei, ai candidaţilor de a stăpâni pensinsula balcanică. La 1830 contele Krasinski constatase 5 milioane „et le nombre allait sans cesse en augmentant". În România, în Bucovina şi-n Dobrogea, muscalii cei imigraţi la noi: lipoveni şi scopeţi, pe care îi descrie răposatul episcop Melchisedek şi preutul Dimitrie Dan, ne pot da o idee despre ceea ce este biserica muscălească cea neoficială, dar o idee slabă, căci cei mai răi au rămas la nord în patria lor. Acolo se menţine până

astăzi, bunăoară, secta celor porecliţi Duhobortzi, ale cărora asasinate îngroziseră la 1839 pe contele Worontzof, descoperindu-se o insulă a lor numită *Rai i muka*, adică „Paradis şi tortură", unde s-au găsit mii de cadavre a victimelor. O altă sectă, *Hlestovşciki*, reprezintă întocmai pe flagelanţii din veacul de mijloc. O altă sectă, *Subotniki*, imită obiceiurile şi riturile evreilor. O sectă consideră sinuciderea sau omorul prin ardere ca un botez de foc. Baronul Haxthausen, care trăise în Rusia pe la 1843, ne povesteşte cum, cu câţiva ani înainte, pe o moşie de lângă râul Volga, vro cincizeci de sectari s-au întrunit pentru a se omorî unul pe altul, şi toţi au căzut măcelăriţi unul cu cuţitul altuia, afară de numai doi rămaşi vii, fiind surprinşi de către autoritate.

Înlăturându-se fanatismul cel sălbatic al acestor sectari, ei sunt cei mai onorabili dintre muscali: sunt cinstiţi, ţin la cuvântul lor, se feresc de minciuni, astfel că în ultimul război turco-rus, dacă un lipovan ar fi fost în capul statului rusesc, e sigur că nu ne-ar fi răpit petecul de Basarabie, după ce se îndatorise a păstra integritatea teritoriului românesc. Ei toţi sunt ţărani şi negustori, mulţi foarte bogaţi. Şi fiind mulţi foarte bogaţi, să ne permită ziarul domnului Ilici a-l întreba: oare nu cumva în numele acestei ortodoxii ne face propagandă ?

Să trecem însă la cealaltă biserică muscălească, la cea oficială, la care aparţine şi pe care o protege făţiş guvernul de la Petersburg, numind-o cu fală *pravoslavnică*. Ultimul nostru cronicar, Zilot Românul, care scria pe timpul lui Tudor Vladimirescu, caracterizează româneşte şi greceşte întreaga lume oficială muscălească în două versuri:

„Iar înăuntru ce să vezi ? un lup supt pielea oii:

De la împărat până la ofiţer, απαυτες ἔνα σιι..." adică toţi unul ca altul. Aceşti „lupi supt pielea oii", fie cât de răi, au fost în adevăr ortodocşi, cel puţin un fel de ortodocşi, până la Petru cel Mare. Până atunci muscalii aveau în fruntea bisericii un cap canonic. Doctrina evanghelică nu îngăduie unui mirean să stea în capul bisericii, căci însuşi Crist zice: „Daţi Cezarului cele ce

sunt ale Cezarului, şi lui Dumnezeu cele ce sunt ale lui Dumnezeu". La 1702 Petru cel Mare a desfiinţat patriarhatul de la Moscova şi s-a proclamat el însuşi şef suprem al bisericii. De atunci şi până astăzi ţarul este *Papa de la Neva*, întocmai după cum la catolici este *Papa de la Vatican*, însă fără asemănare mai teribil Papa cel muscălesc, de vreme ce în loc de cârjă ţine în mână o nagaică, un gârbaci special al cazacilor. Este o kesarodoxie, o ţarodoxie, o nagaicodoxie, dar nu poate fi ortodoxie. Muscalii nu sunt coreligionari cu românii, cu grecii, cu sârbii şi cu bulgarii. Un mic pas mai departe, o simplă variaţiune, şi sultanul ar putea să desfiinţeze patriarcatul de Constantinopole, proclamându-se şef suprem al bisericii creştine. Cum dară, domniile voastre cei de la „L'Orient orthodoxe", cum dară domniile voastre, fie lipoveni, fie ţarodoxi, una din nouă, cum de ne vorbiţi de ortodoxie ? Ba încă ne vorbiţi de un protectorat ortodox al Rusiei ! Protectorat !...

Am terminat cu ambele biserici cele quasi-creştine muscăleşti; ne mai rămâne cestiunea protectoratului. Protectorat eminamente politic, nu religiunea, este ceea ce preocupă pe patronii domnului Ilici. În secolul trecut Rusia exercitase câtva timp mai întâi un protectorat asupra tătarilor din Crimeea, măcar că tătarii de acolo erau mahometani; şi exercitase câtva timp mai întâi un protectorat asupra Poloniei, măcar că polonii sunt catolici. Chiar astăzi Rusia ar fi foarte bucuroasă să exercite câtva timp mai întâi un protectorat asupra Chinei, măcar că chinezii sunt budişti. Cestiunea ortodoxiei este o pură farsă pentru muscali; realitate serioasă pentru dânşii este protectoratul, negreşit *câtva timp mai întâi, şi apoi nagaică* ! Drama muscălească este o piesă în cinci acte: primul act – dragoste, actul al cincilea - asasinat, cele trei acte de la mijloc – ruble, decoraţii, titluri, minciuni şi infamii !

Miron Costin ne spune că sub Ştefan-vodă Tomşa a fost osândit la moarte un diac sau gramatic. „Pentru un diac ce era foarte de treabă de scrisoare – zice cronicarul - s-au rugat boierii să-l ierte că

este cărturar bun. A răspuns Ştefan-vodă: ha, ha, ha, mai cărturar decât dracul, nu este altul." Ei bine, Rusia, când îi trebuie, găseşte totdeauna la nevoie indivizi mai cărturari decât însuşi dracul. Printre ceilalţi este Paul Lilienfeld, german prin origine şi prin inteligenţă, muscal prin creştere şi prin foloase materiale. Lilienfeld a studiat la universitatea din Petersburg şi a înaintat foarte sus în ierarhia administrativă: guvernator al Curlandiei, viceguvernator în capitala Rusiei, senator imperial. Specializându-se în sociologie, el a publicat studii ruseşti; a scos apoi aceleaşi studii nemţeşti în cinci tomuri: *Gedanken über die Socialwissenschaft der Zukunft* (Cugetări asupra Sociologiei viitorului), în fine franţuzeşte: *La pathologie sociale*, care nu poate să nu încânte pe francezii cei de astăzi, deoarece autorul e muscal.

Cu multă abilitate şi aşa zicând pe nesimţite, Lilienfeld susţine şi dezvoltă teoriile cele plăcute guvernului rusesc, pe care îl justifică nu numai pentru prezent, ci mai ales pentru viitor: „în Zukunft". În operele sale el nu zăreşte nicăieri un singur rău la muscali: despotismul, cruzimea, barbaria Rusiei, toate sunt bune la Lilienfeld. Regimul constitutiv al Angliei – zice el – nu este ceva mai presus decât absolutismul muscălesc: „L'autocratie correspond parfaitement au caractère de la nationalité russe, à ses tendances et ses as, irations; ainsi qu'aux conditions ethnographiques... Non seulement au point de vue des exigences de la vie réelle, mais de *même au point de vue scientifique*, ou ne saurait soutenir que la constitution politique de l'empire britannique soit plus parfaite que celle de la Russie". Aşadară polonii, germanii din provinciile baltice, rutenii, moldovenii din Basarabia, toţi trebuie să sărute oribilul jug al muscalilor, fiindcă muscalilor le convine despotismul, care din punctul de vedere ştiinţific nu e mai puţin perfect decât constituţia engleză. Dar dacă elementele cele nemuscăleşti se indignează de despotism ? O, atunci – zice Lilienfeld: „en rejetant de son sein les éléments pernicieux, en les refoulant à sa périphérie *en analogie avec le travail de sécrétion* des organismes de la nature, la societé effectue un triage dans le sens

négatif. L'exécution capitale, la déportation, la réclusion temporaire ou viagère, le bannissement vers les bas-fonds sociaux des individus moralement dégénérés, sont les moyens dont la societé se sert pour se debarrasser de ces éléments". Deci călăul, cnuta şi Siberia sunt un fel de purgativ foarte ştiinţific, după Lilienfeld, pentru a restabili buna digestiune a guvernului muscălesc. Cu alte cuvinte, pentru sociologul de la Petersburg, polonii, rutenii şi moldovenii cei decapitaţi, spânzuraţi, torturaţi sau surghiuniţi, reprezintă nişte ingrediente scoase din stomacul cel stricat al ţarului: „en analogie avec le travail de sécrétion".

Şi pentru uşurarea acestei opreaţiuni servă o lungă ierarhie de cinovnici mari şi mici, o ierarhie întemeiată pe cete de jandarmi şi de cazaci. Iată soarta, pe care în ziarul „L'Orient orthodoxe" o aşteaptă confederaţiunea cea balcanică sub protectoratul Rusiei.

Mai drept va fi ca redactorii să lase în pace România, dar nici la Belgrad sau la Sofia să nu meargă, ci să plece mai curând în sfânta Rusie, unde, după teoria lui Lilienfeld, vor putea să serve guvernului muscălesc muscălesc «en analogie avec le travail de sécrétion». Pe noi, românii, nu ne-a ameţit Papa de la Roma, dar cu atâta şi mai puţin ne va înşela enciclicele Papei de la Neva !

Un singur punct, de care se fereşte Lilienfeld cu tot dinadinsul în operele sale, ruseşte, nemţeşte şi franţuzeşte, un singur punct uitat sunt spionii. Ar fi trebuit cu orice preţ să justifice rolul pe care îl joacă spionii în organismul statului muscălesc, rolul cel mai important în Rusia. În imperiul ţarului, între fiecare zece indivizi figurează cel puţin un spion. Deci se numără minimum zece milioane de spioni de ambele sexuri, afară de mulţi spioni nu din interes, ci gratis: spioni pentru artă, quintescenţa caracterului muscălesc. Mai pe dasupra, în fiecare capitală europeană în permanenţă, în unele puncturi într-un mod provizoriu sau transito, circulează o droaie nenumărată de spioni muscăleşti, poliţia secretă a Papei de la Neva. În Bucureşti a fost totdauna o mulţime. Chiar aici în Ateneu nu poate să lipsească vro câţiva. Să-şi facă dară infama meserie ! să raporteze că un bătrân moldovean a fotografiat Rusia în numele *Tinerimii Române*.

ÎN PERIODICE

CONVENȚIUNEA ȘI ȚARA

Congresul de la Paris a așezat în tratatul din 30 martie 1856 bazele noii organizări a Principatelor Române. Aceste baze, după hotărârea congresului, trebuia dezvoltate, pentru a fi prochemate apoi ca constituțiunea fundamentală a țărei. Actul convenției a celor șepte puteri, care cuprinde această constituție, în sfârșit s-a promulgat.

Oricât de mari au fost speranțele și dorințele noastre, noi trebuie să mulțămim mărinimoaselor puteri căci ele au introdus Principatele Române în dreptul public european.

Mulțămită fie lor, căci ele au luat supt a lor garanție drepturile Principatelor pe temeiul vechilor lor capitulații încheiate cu Înalta Poartă.

Mulțămită fie lor, căci în constituțiunea ce ne-au dat videm că sistemul reprezentativ formează baza legislației noastre, că în București și în Iași două Camere vor reprezenta națiunea, că la Focșani reprezentarea amânduror țărilor are a fi una și nedespărțită, că, în sfârșit, dreptatea înaltă va fi aceeași pentru românii din Moldova și acei din Țara Muntenească: din Focșani își va câștiga dreptul său fiecare român.

Mulțămită fie lor, căci nimărui nu-i va fi iertat a încălca pământul României! Garanția colectivă a puterilor l-au încunjurat de un zid moral, peste care nici o armie a staturilor megieșe nu va păși.

Mulțămită fie lor, căci toți românii sunt de acum deopotrivă înaintea legii, înaintea dărilor, și deopotrivă admiși în funcțiile publice a îmbelor Principate; căci libertatea lor individuală este de acum garantată; căci toate privilegiile, scutințele și

monopolurile de clasă sunt de acum desființate; căci răspunderea funcționarilor înalți ne dă garanții în contra arbitrariului și a abuzurilor ce ne-au sfâșiat până acum; căci, dacă așteptarea ne-a fost mai mare, dacă dorințile românilor din amândouă Principatele, rostite de către adunările ad-hoc, nu s-au îndeplinit, totuși nu suntem îndrituiți a ne arata ingrați.

În adevăr, am fi fost mai feriçiți dacă conferințele din Paris, conformându-se cu dorințele Principatelor, ar fi decretat unirea lor într-un singur stat și punerea în capul noului stat al României a unui prinț străin. Unirea ne-ar fi dat o viață mai puternică; prințul străin ne-ar ft ferit de noi înșine, de patimile și rivalitățile ambițiilor personale, într-un cuvânt de pericolul dezbinărilor și a prigonirilor interioare, tocmai în momentul crizei de moarte sau de viață prin care avem a trece.

Dar trebuie să recunoaștem că, dacă din împrejurări a politicei europene, puterile s-au găsit în neputință a răspunde cu deplinătate la dorințele românilor, dacă ele nu au putut a ni da unirea și asigurarea vieței noastre politice prin prințul străin, trebuie să recunoaștem înșine că, aflându-se în o așa neputință, ele ne-au dat acum deodată totul ce erau în putință de a ni da.

Multe staturi ale Europei civilizate doresc și suspin de secole după așezăminte ca aceste de care avem a ne bucura noi românii din Principatele Unite, dar până astăzi încă soarta nu le-au ajutat de a le câștiga.

Menținerea cu nestrămutare a bazelor constitutive a Convenției să fie de acum înainte deviza tuturor românilor, insuflați de iubire pentru țara lor. Să ne adunăm cu toții împrejurul acestui princip și să înscriem cu litere mari și neșterse pre stindardul nostru: *„Respectarea Constituțiunei și apărarea ei de orice încălcare, ori din ce parte ea ar veni!“*

Acest stindard va fi singur mântuirea noastră. Toți bărbații bine-cugetători să-și deie mână supt umbra lui nu numai încât privește criza electorală ce avem a petrece, dar și în ceea ce va privi după aceasta, dezvoltarea principiilor ale noii constituțiuni și dreapta lor aplicare.

Astfel puterile și-au îndeplinit mandatul ce-și dăduse de însăși Trussepte își au de acum înainte ochii pironiți pe țările surori; și oricare ar fi deosebirea simțimentelor cu care ele vor urmări lucrarea ce are a se desăvârși în sânul Principatelor, trussepte așteaptă cu deopotrivă nerăbdare rezultatul ei. Acest rezultat va fi justificarea opiniunei a unora din ele și condamnarea opiniunilor celorlalte. Așadar, puterile și-au îndeplinit mandatul și Principatele Unite sunt chemate astăzi a-și îndeplini pe al lor.

Românii, prin purtarea lor, dau-ar oare dreptate acelora ce i-au descris cu cele mai negre coloare ? Dau-ar o dezminţire acelora ce au pretins că ei formează elementul puternic al unei națiuni ? Că sângele vechilor români, ce curge în vinele lor, închezășluiește despre dezvoltarea lor națională.

Aceasta este întrebarea ! Să așteptăm răspunsul, căci faptele românilor pot singure a-l da.

ADUNAREA ȘI CANDIDATURILE LA DOMNIE

Sosiți în momentul așteptat de țară cu așa nerăbdare, sosiți în momentul în care suntem chemați a ne pune noi înșine la o cale, să aruncăm mai întâi o ochire asupra tristului nostru trecut, căci experiințele trecutului trebuie să ne servească de învățătură să examinăm apoi conștiincios situațiunea actuală a lucrurilor, și să ne uităm cu sânge rece împrejurul nostru, izgonind din inimă spiritul de partidă și patimile personale.

Ce ne înfățoșează trecutul ?

Experiința ni arată că modul aplicărei Regulamentului Organic nu a țintit la alta decât la răsturnarea spiritului acelui așezământ. Puterea executivă au împresurat fără crutare, prin ajutorul unei majorități servile al Obșteștii Adunări, drepturile acestiea. Adunarea a consacrat toate câte Domnitorul a dorit !

Prefaceri în legea fundamentală, întindire a puterilor Domnului, sporirea listei civile; într-un cuvânt, câte sacrificii s-au cerut în prejudiciul interesului public, Adunarea toate le-a concedat ! Astfel puterea legislativă a ajuns a fi către sfârșit o simplă condițiune de formă pentru a îmbrobodi abuzul.

Ce să mai vorbim de multe alte ? de discreditul general în care au picat toate funcțiile publice, de predomnirea abuzului în toate ramurile guvernului. Care din noi nu le cunoaște, care din noi nu le simte. Nime din noi nu poate tăgădui că chiar de la început răua aplicațiune a Regulamentului a zguduit tot sistemul nostru guvernamental și social, slăbănogind toate legămintele ce era menite pentru a-l mănținea.

Din zi în zi lucrul obștesc a mers mai rău, până ce evenimentele din 1848 au dat și țărilor române un motiv de explozie în contra apăsărilor supt care stau ele gemând.

Dar vocea adevărului, în demnațiunea publică grabnic au fost înădușite. Fiecare își aduce aminte întrarea în țară a legioanelor rosiene. Zece ani au trecut de atunci peste noi. Care a fost însă rezultatul mișcării din 1848 ! Nu a fost altul decât depărtarea domnilor de atunci și inaugurarea Convenției de la Balta-Liman.

Această Convenție a fost o ciuntire manifestă a pincipiilor statornicite prin Regulament și epoha ce a urmat ei o necontenită zguduire a bietelor țări. De abia au putut ele gusta o liniște de doi ani numai în tot cursul acestui timp. Iar legămintele noastre constitutive nu au putut decât a să slăbănogi și mai mult încă. Anul 1856 a adus cu sine o răsturnare totală și deplină – domnirea a singurului arbitrar.

Uitându-ne dar astăzi împrejurul nostru, nu vedem alta decât triste ruine.

Noul edificiu politic, la a căruia înălțare suntem astăzi chemați, are a să rădica pe baza noii Constituțiuni.

Diferite partizi să și formează și să mișcă, luând fiecare de deviză prosperitatea patriei și consolidarea națiunei române. Fiecare din ele manifestează aceeași dorință patriotică; despărțirea nu provine din alta decât numai din diferitele

mijloace şi diferitul sistem ce ele adoptează pentru a dobândi rezultatul dorit.

Două idei predomnesc mai cu seamă.

Întâia idee pretinde că trebuie să aşteptăm totul de la persoana Domnului, că de la a lui putere atârnă binele sau râul, că legile el singur are a le face şi că Adunarea nu va avea decât a le primi sau a le înlătura, că Domnul poate desfiinţa Adunarea după placul său, că totul în sfârşit are a atârna de la a lui bunăvoinţă şi că de aceea ţara politică întreagă să se înţeleagă asupra omului ce are a fi chemat la această înaltă misie, împuind deputaţilor voinţa ei – aceea de a da votul lor pentru cutare sau cutare.

Oare acesta să fie adevăratul spirit al Convenţiei ? Toate principiile constituţionale scrise în ea să fie oare un neadevăr, o iluzie mai mult de pierdut ? Aceasta nu o putem crede. Iată cauza. Noi vedem că Domnul are a împărţi puterea legislativă cu Adunarea; Domnul are în adevăr dritul dizolvării Adunărei, însă, să înţelege de la sine, numai pe motive binecuvântate şi justificate de către ţară prin o a doua alegere; Adunarea n-are dritul iniţiativei legiuirilor, ea are însă acela de a le delibera, a le amenda sau a le respinge; ei este dat a vota până şi câtimea listei civile a Domnului; şi nu videm ca Adunărei să-i fie oprit prin Convenţie dritul de a face observaţiile şi reprezentările sale puterei executive. Afară de aceste, comisia legislativă din Focşani are a fi compusă pe jumătate de către Domn, şi cealaltă jumătate are a fi din sânul Adunărei; această comisie este înadins impusă, cu scop de a controla faptele puterei executive, căci fără ea Domnul nu poate promulga nici o lege în ţară. Să mai adăogim că miniştrii sunt răspunzători şi că nu numai Domnul, ci şi Adunarea poate pune supt acuzaţie, că prin urmare asemine miniştri nu mai pot servi de unealtă Domnului, carele va trebui să respecteze responsabilitatea şi prin urmare neatârnarea lor de voinţa lui personală.

Dacă toate principiile de mai sus sunt un adevăr, atunci, pentru ca Domnul să fie totul, ca totul să atârne de la a lui voinţă, atunci trebuie mai întâi să violăm principiile şi actul Convenţiei, să ne înturnăm cu grăbire sub regimul în aplicarea Regulamentului Organic, să ne plecăm de pe acum capul dinaintea unui om, să compunem o Adunare, luând de exemplu trecutele Adunări Obşteşti şi atunci în adevăr Domnul va fi totul iar ţara întreaga nemica !

Dar chiar aşa să fie, totuşi această idee, adică aceea că „trebuie să aşteptăm totul de la Domn, că totul are a atârna de la a sa bunăvoinţă, că de aceea ţara trebuie să înţeleagă asupra omului ce are a fi chemat la domnie şi să-l impuie Adunărei, totuşi ea nu se poate pune în aplicaţie cu exactitate de către apărătorii ei; căci până astăzi privim că, în loc ca ţara să caute a impune Adunărei omul pe care s-ar socoti mai demn de încrederea ei, privim că din contra cu ajutorul acestei idei nu să fac alte mişcări decât acele de a se impune ţărei pe cutare sau cutare candidat, într-un cuvânt, nu videm că ţara să-şi fi pus de la sine candidatul ei, dar vedem candidaţii cercând a se impune ţărei.

A doua idee este aceea în circularea partidei naţionale din 24 a trecutei luni august. Fiecare o cunoaşte. Prin ea să sprijinim ca mai înainte de toate să ne silim a compune o Adunare naţională şi demnă de gravitatea împrejurărilor în mijlocul cărora ne aflăm. Această idee o sprijinim şi noi.

O sprijinim fiindcă drepturile Adunărei sunt mari şi necontestabile, fiindcă voim mănţinerea iar nu dărâmarea lor.

O sprijinim fiindcă Adunarea are a alege Domnul; fiindcă ea are a vota lista lui civilă, o dată pentru totdeauna; fiindcă dacă s-ar alege deputaţi numai pentru ca ei să aleagă pe cutare Domn, vom avea atunci, în curs de şepte ani şi în epoha cea mai importantă pentru ţară, o majoritate servilă a omului pentru care ea a fost compusă, o majoritate dezbrăcată de neatârnarea

trebuitoare spre îndeplinirea cu sfinţenie a unui aşa mare mandat.

O sprijinim fiindcă forma mandatelor imperative, ce se întrebuinţează astăzi întru sprijinirea întâiei idei şi asigurarea izbutirei ei, nu este alta decât un semn de supunere a tuturor celor ce contractează asemine legături la un om; când noi avem din contra nevoie de a păstra în toată a ei întregime neatârnarea noastră personală spre a putea răspunde la chemarea ce ni se face.

O sprijinim fiindcă neatârnarea deputatului aduce cu sine neatârnarea Adunărei; fiindcă o majoritate de oameni de princip, liberi în opiniile lor, va da desigur votul ei acelui mai demn, ţintind a-l lega pe dânsul cu aspre îndatoriri către ţară, iară nu a lega ţara cu îndatoriri de supunere către dânsul; fiindcă oameni liberi în opinia lor nu vor da votul lor decât acelui ce va înfăţoşa cele mai mari garanţii pentru respectarea drepturilor naţiei şi a constituţiei ţărei.

O sprijinim acea idee fiindcă, dacă o aşa majoritate s-ar şi înşăla în alegerea ce ar face, dacă omul în care şi-ar pune ea toată încredirea ar înşăla aşteptarea ei şi a ţărei, acea majoritate va fi atunci cel puţin ferită de a fi unealtă în mânile înşălătoriului, punându-să ca o stavilă în contra încălcărilor lui.

Unii zic că pentru reprezentarea principiilor, fiecare partidă trebuie să puie înainte omul în care principiul ei să fie personificat.

Fie şi aşa. Însă ce princip înfăţoşază candidaţii ce avem astăzi dinaintea noastră? Pe de o parte vedem sfâşierea Regulamentului Organic, mai departe nu vedem alta decât întunericul.

În sfârşit, sprijinim a doua idee fiindcă mai cu greu ţara întreagă să va înţelege asupra unui singur om, fără a fi în pericol de a fi ademenită, decât fiecare district asupra persoanelor care sunt mai demne a reprezenta ţara în Cameră şi a hotărî asupra ţării întregi. Lesne ne-am putea convinge de acest adevăr dacă

am fi în putinţă a zice districtelor: „trimeţi fiecare lista oamenilor pe cari-i socotiţi mai demni de a reprezenta marele interese ale naţiei"; şi apoi, întornându-ne către acei care cheamă astăzi ţara a impune Adunărei Domnul, să le zicem şi lor: „daţi-ne şi voi lista persoanelor care au jurat de pe acum credinţă unui om şi de care aveţi a compune viitoarea Adunare".

Comparând apoi amândouă listele şi punându-le sub ochii ţării, nu rămâne vreo îndoială căria din aceste amândouă adunări, ieşite din una şi alta din combinările arătate, ea ar da preferinţă.

Noi sperăm că ţara, considerând adevăratul ei interes şi vor vedea cât este de mare pericolul. Nu dar alegerea cutăruia la domnie, ci înfiinţarea unei Adunări neatârnate şi demne, care nu va fi servilă, care va şti a să opune încălcărilor şi abuzurilor; iată ţelul ce fiecare trebuie să aibă dinaintea ochilor. Altfel vom face noi înşine iluzorii toate dispusăciunele congresului. Căci unde este omul acela care, având în mânele sale toată şi întreaga putere, care, neavând teamă de controlul unei Adunări, formată numai pentru a-l rădica pe dânsul pe tron, şi nu pentru a da legi şi a-l controla, unde este, zicem, acela care va şti să se mărginească în acele prescrise de legi. În alte ţări mai învăţate cu virtuţile cetăţeneşti un asemine om este un fenomen Oameni la Washington sunt rare geniuri care apar din când în când, şi noi le vom găsi la noi ? au dacă ar exista acest geniu, nu ar fi luminat pe orizonul patriei, nu ar fi lucrat puternic în timpurile de luptă ale naţiei ?

Iată în ce prăpastie am pica ţiindu-ne de întâia idee şi uitând de aceea care este singurul liman de scăpare: *„Apărarea Constituţiei prin neatârnarea Adunărei"*.

*   *
*

Vedem cu o adevărată mâhnire că conflictul ce s-a iscat în sânul Comisiei interimare stă încă în suspens E. S. Afif-Bei, aducătorul haţişerifului de promulgare a Convenţiei şi a

firmanului de instalare a Comisiei interimare, au desăvârşit zilele trecute o a treia tentativă pentru a impune Comisiei interimare comunicări ale Înaltei Porţi.

Nu cunoaştem cuprinderea acelor comunicaţii, spre a ne putea rosti asupra lor, căci ele s-au împărtăşit verbal de către E. S. Afif-Bei care a declarat că nu ar avea autorizaţie a le da în scris; şi majoritatea Comisiunei interimare a arătat la aceasta că nu-şi poate face aprecierile asupra unor ziceri verbale la care nu are vreun răspuns de dat înainte de a le primi oficial şi în scris.

Fiecare însă se întreabă: până când şi în cât răbdarea noastră va fi pusă la probă prin aşa urmări !

Care este oare misia E. S. Afif-Bei ? Pentru care motiv E. S. prelungeşte şederea sa aice, când misia aducerei şi a cetirei hatişerifului şi a firmanului, singură misie pentru împlinirea căreia a fost acreditat oficial de către Poartă guvernământului nostru, s-au îndeplinit de E. S. din momentul instalării guvernământului interimar ?

Aceste sunt întrebările ce fiecare îşi face, fără a-şi putea da seamă de ele. Noi însă venim a crede că dacă E. S Afif-Bei s-ar fi întors la Constantinopole după îndeplinirea misiei ce avea, precum era de aşteptaţ, dacă E. S. nu s-ar fi aşăzat aice fară a avea vreun titlu cunoscut şi care ar fi putut autoriza la aceste, venim a crede că trista dezbinare ce avem a regreta astăzi, desigur nu s-ar fi iscat în sânul guvernământului.

Suntem conduşi la această concluzie prin factul faţăşului patronaj ce trimisul Înaltei Porţi exercitează în favoare d-sale logofătul Catargiu, membru al Comisiunei interimare şi cari a provocat dezbinarea. Ce însemnează dar acest patronaj de nu încurajarea ilegalilor urmări a d-sale Catargiu, de nu sprijinirea lor în contra majorităţii şi prin urmare a legalităţii.

Dacă Înalta Poartă crede că are drept a impune Principatelor voinţele sale arbitrare, dacă ea socoate că stipulaţiile ale Convenţiei sunt în această privire o literă moartă, dacă ea are întru aceasta aprobarea puterilor garante, apoi arate fatiş,

ingerinţa sa în administraţia noastră dinlăuntru; atuncea vom şti cel puţin de ce avem să ne ţinem. Iar în cât Înalta Poartă va mănţinea agenţi *gentili,* vom fi purure expuşi a vedea confuzii şi dezbinări în sânul guvernământului nostru. Acest conflict pune astăzi ţara întreagă în îngrijire şi o împiedică în pacinica îndeplinire chemării ce i s-a făcut prin Convenţia de la 7/19 august Încât va continua astfel de urmări în contra principiului de autonomie, garantat nouă de către Puteri, noi nu vom avea linişte şi de aceea nu vom înceta de a protesta din toate puterile noastre în contra unor aşa fapte, care sunt mărturisirea ingerinţelor pe supt cumpăt în lucrurile administraţiei noastre dinlăuntru.

Recheme dar Înalta Poartă cu cât mai în grabă în Constantinopole pe E. S. Afif-Bei şi conflictul ce ne-au pus în aşa mari îngrijiri să va alina de îndată; iar actul Convenţiei, ordinul legal şi liniştea publică vor fi respectate în aşa chip de către toţi şi în totul.

ALEGEREA DOMNULUI

One person of whose acts a great multitud by mutual covenants one with another have made themselves every one the author, to the end he may use the strenght and means of them all, of he shall think expedient for their peace and common defense.

Hobbes, *Leviathan,* ch XVII.

În foaia trecută „României“, un român drept, un român al cărui iubire de moşie îmi este cunoscută de vro douăzeci ani şi nici nu poate fi pusă la vro îndoială, rostise două mari prorocii:

„Cine ni s-a alegi de Domn nu o va gâci strigătul partidelor, ci o vroință din sus care, când timpul ei va fi sosit, însufleți-va inimele deputaților prin sloboda-nțălegere și sfătuire fiecărui dintr-înșii cu ceilalți ș-a tuturor împreună. Acea voință din sus ni va alege de Domn p-unul din acei ce se sprijină de vuietul partidelor împuindu-se-șiși țărei, ci p-un român ce nu țintește la scaunul domnesc, însă, alegându-să, va priimi-ncredințata lui povară cu frica lui Dumnezeu.

Au această prorocie, mulțumită fie Adunărei, nu s-a-mplinit în toata sa cuprindere ? Credem că se va-mplini d-aseminea și cea a doua:

„... Va muri pentru sine și pentru rudele sale, pentru prietenii și cunoștințele, pentru dușmanii și rău-voitorii de-nainte, va-nvia pentru a se jărtfi-n tot ceasul binelui țărei !"

Să trăiască Măria Sa Vodă !

MANDATELE-MPERATIVE-N PRIVIREA PROPĂȘIREI

Des caractères gravés sur la baignoire du roi Tching-thang disaient: renouvelle-toi complètement chague jours, fais-le de nouveau, encore de nouveau, et toujours de nouveau...

Khoung-foutseu, *Lo Ta-Hio*, I, 1

Viața publică omenirei facu-n zilele noastre un singur progres ș-anume progresul d-a se-ncredința că omul propășește-n tot minutul cătr-un viitor de ce-n ce mai bun, mai frumos, mai adevărat și mai folositor, progresul d-a recunoaște ființa unui progres.

Mii de secole trecură până ce-omenirea ș-a luat aminte ist mare adevăr: căci lumea-nțelepcioasă pășea ca [cum] pășesc trupurile cerești, tăinuind de la ochiul pipăitor cel mai mic semn mișcarei sale.

N-avem două sute de ani de când Bossuet învălea viețuirea omenimei într-o pânză mormântară unui adevărat pesi[mi]sm teologic. Abia trecu un secol de când Giambatista Vico-nchidea istoria neamului nostru-n trei cercuri fataliste, cercul puterei preoțești, cercul înrâurirei ostășești ș-acel al cetățeniei, în ist chip c-ajungând la cea mai-naltă treaptă, omenirea trebuie să cadă-napoi în starea-i începătoarnică, sub jugul popiei.

În sfârșit, sosi timpul a recunoaște ființa progresului.

Lessing rostise-ntâiul cuvânt nimerit și-n urmele marelui poet se sculară vechilii ai *sfintei cauze.* Unul întrecea-n altul, pân'ce-n vremea noastră Feuerbach în Germania, Carlisle în Anglia, Everson în America, August Comte în Franța ș-alții dezvoltători nemuritorului principiu al lui Hegel: „Zeul își află conștiința-ntru omul", nu pătrunseră chiar însuși izvorul progresului; nu ni arătară pân'la ce-nălțime a ajuns și poate ajunge geniul omenesc.

Iată trecutul progresului: omenirea, țintind din tot timpul, ca și sistemul nostru solar, câtr-un Hercule al său, multă vreme nu-și găsea un Herschell spre a dovedi acea neîntrecută țintire.

În timpul de față, peri-o-ar cele mai puternice-mpărății, stânge-s-ar cele mai mărețe popoare... ideea progresului va rămâne neclintită !

Studiul firei omenești este de dovadă-ntr-aceasta.

Înainte, omul nădăjduia numai pentru însuși, cel mult pentru prăsirea sa. Filosofia indiană, chineză, elină, dezlegările psihologice ale sholasticăi sunt marturi. Nădejdea era o simțire-ndividuală, un fenomen mărunt și singuratic. Omenirea-ntreagă, neamurile, națiunile *(races et nations)* n-aveau, nu puteau avea ceva asemeni, îndeobște lor tuturor... pân'ce cuvântul „progres" nu fu dat la lumină.

Oricum să tâlcuiţ[i] acest cuvânt, orice doctrină să primiţ[i] de temelie-n tâlcuirile voastre, veţ[i] vedea că el nu-nsemnează alta decât nădejde, cu aceea numai deosebire, deosebire curat sinonimică, că progresul nu cuprinde-n sânu-i un singur om, ci toate ramurile omenirei-ntrunite prin credinţa-ntru a doua zi !

Nădejdea este propăşire-ndividuală; propăşirea este nădejdea colectivă.

Dacă-i aşa (căci nu poate fi altminte) c-este oare-n firea omenimei mai statornic, mai ţiitor, mai îndărătnic decât credinţa-n progres ?

De la leagănul şi până-n ceasul morţii, omul cel mai nenorocit nu se leapădă de nădejde: aceasta este un adevăr banal, oare se va lepăda d-ea omenirea-ntreagă, chiar sub domnirea chinurilor celor mai grele ?

Iată viitorul progresului, acestui perpetuum mobile aducător cu fiecare-naintire o aşteptare de ceva-ncă mai dorit.

Privirăm trecutul, adâncirăm viitorul.

Privirea trecutului ni trebuie spre a dovedi că recunoştinţa progresului este-ntocmai însuşirea timpului de faţă. Adâncirea viitorului ni trebuie spre a arăta că progresul nu este o sistemă care ar trece lăsând loc unei alte, ci trebuinţa neapărată a firei omeneşti.

Să tragem din zisele propuneri urmările lor logice:

1. Un om lucrând împotriva progresului nu este un om al secolului nostru.

2. Un om lucrând împotriva progresului se leapădă chiar de firea sa d-om.

Iată pentru ce voiesc arunca o ochire asupra mandatelor imperative nu-n privirea Constituţiunei sau a legilor puse *(positives)*, nu-n privirea-ndatoririlor cetăţeneşti, ci numai în a progresului.

Un cutare nu bagă-n seamă Constituţiunea, legile puse, îndatoririle cetăţeneşti, şi însuşi recunoaşte aceasta nebăgare-n seamă; o recunoaşte căci toate constituţiunile, legile, îndatoririle

cetăţeneşti sunt dopotrivă supuse multura-ndoieli şi nenţelegeri.

Însă tot acelaşi cutare n-ar recunoaşte, cred, că el nu este om de secolul al XIX; că el nu este om ... de fel.

Prin urmare, el n-a recunoaşte aşişderea necrederea sa-n progresul şi, dacă ş-o va recunoaşte, nu va arăta prin aceasta alta decât că nu-nţelege ce-nsemnează ist cuvânt.

Să considerăm dar mandatele-mperative-n privirea progresului.

Legea neapărată propăşirei, lege *sine qua non*, criter al său, este ca fiecare zi-n urmă să ni-aducă oreşicare-mbunătăţire necunoscută-n zilele de-nainte. O aşa-mbunătăţire ne-ntâmpină tocmai atunci când noi o dorim, adică când o cer ideile şi trebuinţele noastre, căci altminte noi nu o am înţelege, ş-ea ar trece nesimţită.

Mozaismul era trebuitor vechilor israeliţi, potrivindu-se cu neprelucratele idei şi trebuinţi d-atunci; mozaismul fu dat.

Papismul era trebuitor popoarelor mezăvului spre a le-nainta prin cunoştinţa cu cetăţenia răsăriteană: papismul fu dat.

Luteranismul era trebuitor în vremea dezvoltărei facultăţilor cugetative a e omenirei; luteranismul dat. Şi c.l.

Aşa fiecare minut al necontenitului progres omenesc are un ce al său, potrivit cu ideile şi trebuinţele lui.

Un aseminea ce se cheamă: „dreptul", „adevărul" al unui minut hotărât:

Mozaismul fu dreptul ş-adevărul pentru vechii izraeliţi.

Papismul fu dreptul ş-adevărul pentru popoarele mezăvului.

Luteranismul fu dreptul ş-adevărul pentru-nţelegințele secolului al XVI.

Deci, pe când dreptul ş-adevărul erau însuşite mozaismului, papismul şi luteranismul n-ar fi putut fi ceva aseminea. Pe când dreptul ş-adevărul era însuşite papismului, mozaismul şi luteranismul ar fi părut nedreptul şi neadevărul etc.

Iată de unde izvorăşte lămurirea mandatelor imperative-n privirea progresului.

Noi jos-iscăliţii jurăm că-n ziua de mâine n-om fi mai înţelepţi decât suntem în ziua d-astăz[i] şi prin urmare ş-astăz(i) şi mâine vom socoti p-*un ce* de dreptul ş-adevărul nostru. Noi jos-iscăliţii jurăm aşişderea c-om lupta fară cruţare cu toţi acei ce să vor face mâine mai înţelepţi decât noi suntem astăz[i] şi n-or socoti, prin urmare, p-*un ce* de dreptul şi adevărul lor.

Deşi articolul din supra ni este trimes prea târziu pentru ca să-l putem apleca la cestiunea candidaturilor la domnie, nu ne oprim totuş(i) a-l împărtăşi aci, socotind c-un mandat imperativ, departe de a fi numai o specialitate, *este-n deobştie orice hotărâre zămislită mai-nainte d-a nu fi sosit neapăratul ei timp, orice oarbă-ndatorire a lucra aşa iar nu alminte-n zilele viitoare.*

O NOTIŢĂ ISTORICĂ ÎN OBIECTUL LARGIREI BAZELOR LEGEI ELECTORALE

În arhivul statului din Iaşi, în una din condicile cuprinzătoare documinţilor mânăstireşti, am aflat un act din anul 1828 genar 16, doveditor că în ţara noastră Adunările legiuitoare se alcătuiau în vechime din reprezintanţii tuturor claselor societăţei, departe de a fi numai cât un monopol al boierismului. În orice stat constituţional nişte asemene documinţi păstrează totdeauna caracterul unei legi învechite dar nu stricate: *a precedent.* Aduc aci începutul actului:

„Io, Miron Barnovski Movilă voevoda Bojiiu Milostiiu Gospodar zemli Moldavskoi. Adecă s-au jăluit înaintea domnii mele rugătorii noştri episcopii şi egumenii din prin toate

mânăstirile, şi mazilii, şi feciorii de boeri din ţară, şi giupânese sărace, într-acela chip zicând că li s-au pustiit satele şi li s-au răşchirat vecini[i] prin slobozii şi prin satele boereşti şi ei au rămas numai cu siliştile; alta s-au jăluit prin pârcălabii de ţinuturi că le intră în sate de le pradă vecini şi-i zobotesc fară de ispravă; alta îmblă dişugubinarii în toată vremea de fac năpăşti a fămei şi a fete de oameni buni şi a sărace, pe minciuni de fac pradă şi-i bagă în hier şi-i ciobotesc; alta îmblă slugile hătmăneşti şi giuzii ţărăneşti de la învăluesc ţâganii şi-i pradă; într-aceea domnia mea am sfătuit cu tot sfatul nostru: *cu mitropolitul şi cu alţi episcopi şi cu egumeni şi cu boierii cei mari şi al doilea şi al treilea şi cu mazilli şi cu feciorii de boieri de ţară şi cu slugi domneşti voinici dinaintea şi cu toată ţara,* aşa s-au tocmit şi s-au rupt denaintea domniei mele.“

Urmează după aceea însuşi (sic) legiuirea, menită a curma neorânduielele enumerate mai sus, şi carea este mai puţin însemnată în cazul de faţă. Nimene nu poate tăgădui că bazele adunărei legiuitoare, convocate, sunt acum preste două sute de ani, de către Miron Barnovski Movilă Vodă, sunt mult mai liberale, mult mai drepte, decât acele ale Adunărilor noastre legiuitoare de astăzi. O, propăşire !

CÂTEVA CUVINTE ÎN CESTIUNEA MONASTIRILOR ÎNCHINATE

Ocupându-mă, de o bucată de vreme, în Arhiva Statului de aice (nu *ex officio,* ci ca un semplice *diletante),* avui ocaziunea de a mă încredinţa, prin studiarea condicei documinţilor monăstireşti, despre uşurinţa de a se mătura din ţară nesuferita rapână a călugărimei greco-turceşti, fără multă şi zădarnică procedură.

Temeiurile mele sunt destul de tari pentru a se scuti guvernul și națiunea de necesitatea umilitei așteptări „doar vor hotărî ceva străinii". Alergând tot la străini și la străini, nu am ajuns oare ca, mai la urmă, până și pedepsirea tâlharilor de prin temnițele noastre să atârne de la bunavoință a unor conferinți europeane ? !

Din cercetarea actelor se adeverește că monăstirile cereau succesivaminte întăritură peste întăritură de la fiecare domn nou venit, asupra stăpânirei averilor ce li s-au fost hărăzit de către un domn oarecare de mai-nainte. Nu se vede de nicăire că unele asemene cereri să fi urmat în temeiul proceselor, al îndoielelor, al protestăciunilor din partea cuiva. Deci a posteriori suntem fundați a încheia că însuși dreptul țărei cuprindea în sine clauzula unor așa întărituri, adecă mai clar: *daniile neîntărite de către oareunul din domnitorii posteriori încetau de a fi tari.*

Cea mai mare parte a moșiilor hărăzite alcătuiau, mai-nainte de hărăzirea lor, dreapta proprietate a deosebitelor politii ale țărei. Uricile sunt foarte lămurite în această privire: satul cutare ce *asculta* (sau în hrisoavele slavonești; prislușal) de târgul Vasluiului, de târgul Iașului, etc. Însă ce fel de drept avut-au domnii de a secestea și de a înstrăina proprietățile orășenești, de au numai *singură sâlnlcia, care este însuși opusul dreptului* ?

Pre lângă acerile politiilor, mânăstirile căpătau un mare număr de alte averi și mai puțin disponivere (sic). Documinților (sic) rostesc: să dăm satul domnesc cutare (în slavonește: selo gospodskoe). Pentru ce oare ele nu zic: satul domniei mele ? Prin urmare, niște așa proprietăți alcătuiau apanajul tronului, iar nu moșia unui singur Domn. Au cu ce chip de dreptate un individ, urcat din întâmplare pe scaunul țărei, să se fi putut desface de ceea ce nu era legalminte a lui, strâmbând nestrămutatele drepturi ale tuturor celorlalți indivizi, meniți de a se urca din timp în timp pe același scaun ? !

VOTUL UNIVERSAL

De o bucată de vreme urmăresc cu cea mai vie atențiune polemica despre votul universal încinsă și învăpăiată între cele două foi mari ale noastre cotidiene „Buciumul" și „Românul".

Ambii antagoniști recunosc în fond bunătatea și trebuința lucrului în dezbatere: ambii resping în formă amestecul străinilor într-o cestiune atât de autonomică: însă, de aci înainte unirea între ei dispare și divergința opiniunilor să iscă asupra modului de manifestare. Ziarul de la Caimata cere ca votul universal să ni se acoarde de către Adunarea convențională de pe Dealul Mitropoliei: ziarul de pe Podul Mogoșoaei, din contra, voiește ca să ni-l decrete d-a dreptul puterea executivă. Camera sau guvernul ? „Românul" sau „Buciumul" ? Alegeți !

Mare e prestigiul „Românului". Cine oare din noi nu-și aduce aminte nobilul foc cu care acest vechi ziar a apărat odată interesele țărei ? De aceea, mai înainte d-a osândi noua cale pe care a apucat a păși d. Rosetti, fiecare din noi se întreabă cu o dureroasă îndoială pe sine însuși: Este oare adevărat că *Românul* s-a unit cu *ciocoli ?* a întins grecilor mâna de ajutor ? critică actele guvernului numai pentru că sunt ale guvernului, fie ele bune sau rele ? Este oare adevărat ? Și zău ! trecutul acestei foi e atât de măreț, încât sunt mulți de aceia ce-și fac întrebările de mai sus fără a simți curajul d-a răspunde la ele fără să cuteze măcar a cerceta faptele !

Pe de altă parte, a devenit mare și tot crește din zi în zi prestigiul „Buciumului". E plăcut a citi o foaie scrisă nu cu stilul oficios și leșinat al ziarului de la Caimata, ci într-o limbă curat românească, cu o vervă și cu o artă stilistică ce urcă pe redactor la treapta celor mai buni prozaici români. E și mai plăcut a vedea în fruntea acestei foi, nu deviza cea vagă și cu două fețe a „Românului"; *voiește și vei putea ! Luminează-te și vei fi* (căci voința poate fi rea sau bună și lumina e naturală sau artificială);

nu ! ci niște cuvinte sublime în toată preciziunea lor; *instrucțiunea obligatorie, armarea țărei, votul universal, împroprietărirea țăranilor* ! O foaie în care pășurile guvernului sunt lăudate sau reprobate după adevăratul lor merit; în care se combat până la cea de pe urmă picătură de cerneală scandalurile călugărilor greci și șovăiturile ciocoismului, în care se urează tot ce promite zile senine viitorului României; o așa foaie este menită a atrage la sine cu încetul toate înimile adevărat patriotice !

Ei bine ! e greu a alege între aceste două prestigiuri. „Românul" cântă: Camera să legiuiască asupra votului universal ! „Buciumul" sună: Proclame-l Domnitorul ! Și noi, cei mai mulți, ne uităm cu nedumerire unii la alții, clătinându-ne în dreapta și-n stânga, ca păpușile chineze așezate pe o emisferă, ce se leagănă necontenit de la o parte la alta ! „Buciumul" ne zice: votul universal va strivi oligarhia ! – și iată-ne plecați în dreapta, celebrând perspicacitatea „Buciumului" și trămițându-i bilete de vizită. „Românul" ne spune: votul universal e subterfugiul dictaturei ! – și iată-ne reveniți în stânga, proslăvind patriotismul „Românului" și vizitând Caimata. În toate lunile suntem „buciumiști" și în toate vinerile „româniști" ! Totuși, oricât de puternic să fie prestigiul fiecăruia din cele două foi vrăjmașe, oricât de fermecător să fie numele d-lui Rosetti sau condeiul d-lui Bolliac, oricât de luminos să fie trecutul unuia și prezintele celuilalt, totuși, zic, publicul român de mult s-ar fi deșteptat, cred eu, dacă cestiunea, oricât de spinoasă la întâia privire, i s-ar fi înfățișat din adevăratul și principalul său punt de vedere. Un tablou d-al lui Rafael lesne poate fi neînțeles de către un spectator ce-l vede lipsit de cuvenita lumină.

Am zis odată că „Românul" și „Buciumul" recunosc amândoi necesitatea și oportunitatea votului universal. Acesta e un lucru constatat. Am mai zis că ambii doresc răsărirea votului universal din sânul patriei, iară nu din grația străinilor. Și acest punt e nu mai puțin netăgăduit. Însă „Românul" adaugă că

muma votului universal *trebuie* să fie Camera, pe când dupre „Buciumul" că acest rol *trebuie* să fie al Domnitorului. Precum vedeți toată vorba este numai despre agintele sau organul ce *trebuie*.

Of ! Doamne ! Dacă votul universal ne este în adevăr neapărat – și aceasta o recunosc la noi înșiși inimicii politici și d. Rosetti și d. Bolliac –; dacă un asemenea, în adevăr, poate contribui la fericirea și mărirea României; dacă el e pentru noi o cestiune de viață sau moarte, *to be or not to be !*, apoi ce ne pasă de ne va veni t.l de la Cameră sau de la Domnitor, numai să vină fără întârziere, să vină atunci când și în cât timp mai suntem în stare de a sughița după el ! De am ști bine (ferească-ne D-zeu !) că nu e chip a-l căpăta din întru, din patrie, atunci... atunci s-ar găsi mulți deznădăjduiți ce nu s-ar sfii, vai ! a-l priimi chiar din afară, *cadeau* de la străini, precum au mai priimit Convențiunea ! Când omul e flămând, el nu caută dacă hrana ce o găsește se află jos sau sus, în dreapta sau în stânga: el o ia orideunde o vede, fără multe marafeturi: o ia, mănâncă și se întărește. Ar fi glumeț acela ce ar spune nenorocitului: pânea ta *trebuie* s-o iei din stânga, iară nu cumva de aiurea !

— Lasă-mă în pace, domnule, ar răspunde muribundul de foame; lasă-mă în pace cu sătulul *trebuie* al d-tale ! Noi, românii, suntem întocmai într-o astfel de pusătură față cu votul universal.

Așadară, ne e totuna a câștiga îndestularea suveranei noastre dorințe fie de la puterea legiuitoare a d-lui Rosetti fie de la aceea executivă a d-lui Bolliac; și e crud a zice nouă, cari suferim și ne simțim în agonie, că *trebuie* s-o căpătăm anume de la cea dintâi, sau anume de la cea de al doilea. *Trebuie* și *nu trebuie* sunt din resortul teoretic al filosofiei; legile și politica, științe esențialmente practice, cercetează și stabilesc nu aceea ce *trebuie* sau ceea ce nu *trebuie*, ci ceea ce *se poate* sau ce *nu se poate*. *Putința* și *neputința* sunt adevăratele margini ale acțiunii juridice și politice. Oricare publicist cată să o știe.

Filosofia ne învață că *nu trebuie* să ucidem; legile și politica studiază dacă acest precept e cu *putință* și enumeră excepțiunile de *neputință*, precum: *poți* ucide apărându-ți viața, *poți* ucide pe ostașul trădător etc. Străbunii noștri știau foarte bine filosoficește că *nu trebuie* să furăm; cu toate astea, pravila lui Vasile Lupul legiuiește că un sărac silit de foame poate să fure o bucată de pâne. Iată adevăratul și principalele punt de vedere din care cată să prezentăm cestiunea votului universal. Să nu ne întrebăm ca până acum: cine oare *trebuie* să ni-l acorde ? Această formă de întrebare nu e nici juridică, nici politică ! Nu ! ci ne întrebăm așa: în starea de față a lucrurilor, cui oare e dat a ne acorda votul universal ? cine oare poate s-o facă ? Camera ? Domnitorul ? Cine *poate* ?

Să se fie propus cestiunea în așa mod din capul locului, discuțiunea era de mult sfârșită, adevărul devenea pipăit, și opiniunea publică n-ar mai roti astăzi în cercuri vițioase de teorii filosofice în loc de a păși cu grabă drept înainte pe calea aplicațiunii practice, unică rațională în sfera legilor și a politicei. D. Rosetti ar fi plecat în jos cu umilință steagul bucățit al Camerei și d. Bolliac n-ar mai avea trebuință d-a se lupta cu un antagonist învins și fără arme. Toate astea urmau neînlăturat dacă jurnalismul ar fi formulat preocupațiunea sa în următorul chip: De vreme ce votul universal e pentru români de primă importanță, apoi îl vom priimi cu bucurie orideunde ne va veni el; așadară cată să ne aruncăm ochii în jurul nostru și să recunoaștem de aproape pe acela care *poate* să ni-l dea !

Am declarat odată, împreună cu d.d. Bolliac și Rosetti, că pe străini îi lăsăm la o parte în cât timp mai nutrim în sânul nostru cea mai slabă și efemeră speranță d-a fi auziți și ascultați de către puterile țărei. Treaba străinilor a fost d-a ne confirma autonomia și treaba lor va fi d-a confirma orișicând actele și faptele autonimiei noastre: exemplu: Unirea ! Deci, rămâne pe tapet Camera cea de până mai deunăzi și față cu ea guvernul. Nu ne va fi greu a aprofunda dispozițiunile acestor două elemente

luptătoare în privința materiei ce ne ocupă. Au Camera ne va putea da votul universal ? Au ni-l va putea da guvernul ?

Mai multe cestiuni, foarte dificile la întâia vedere, lesne se limpezesc de îndată ce izbutim a găsi dreapta și cea mai scurtă cale la înțelegerea lor. Așa e și cu votul universal. Un simplu principiu luminos ca ziua, recunoscut de toată lumea și pe baza căruia ființează însăși umanitatea, coprinde în sine cheia enigmei: *Nimenea nu poate dori propria sa nimicire !* Cine oare este acela care a tăgăduit neatacabilitatea acestei axiome ? Ei bine: introducerea votului universal e în cea mai nedezlipită legătură cu acest principiu, atât de adevărat încât devenise banal. Aplicați-l către puterea executivă și întrebați-vă: Domnitorul se nimicește el oare introducând votul universal ? Se nimicește el ? Nu ! Domnitorul rămâne Domnitor ca mai nainte și, prin urmare, el poate dori această instituțiune. Aplicați-l acum către Camera de pe Dealul Mitropoliei, întrebându-vă: această Cameră compusă numai din clasa înstărită a țărei, nimici-se-va ea oare introducând un vot în puterea căruia vor veni s-o *înlocuiască* toate clasele unite ale societății noastre, toate fără deosebire ? Nimici-se-va ea ? Răspunsul se cuprinde în însăși întrebarea și rezultatul este că oligarhica noastră Cameră nici într-un fel nu *poate* dori votul universal.

D. Rosetti, apărându-și ideea și arătând toată buna voință de a proba (dacă aceasta se cheamă *a proba)* liberalismul Camerei d-lui, zice ca ea singură a cerut lărgirea legii electorale. O așa obiecțiune aruncă pe onorabilele directore al „Românului" în alternativa următoarei dileme, cam puțin măgulitoarie pentru caracterul d-lui intelectual și moral. Dacă domnia sa e sincer, atunci ne pare rău pentru înțelegerea d-lui d-al vedea amăgit; dacă, viceversa, domnia sa nu este amăgit, atunci ne pare și mai rău pentru moralitatea d-lui, d-al vedea nesincer. Una din două ! Cum de nu știe d. Rosetti că *lărgirea legii electorale* nu e totuna cu votul universal ? Când trei oligarhi își mai însoțesc alți trei oligarhi, suma lor se face șase oligarhi... Oare aceasta e votul

universal ? Oare aceasta dorește d. Rosetti ? În orice caz, glasul poporului nostru nu se unește în această privință cu liberalismul Camerei: și al „Românului"... Noi cerem o lege electorală *nemărginită,* iară nu *lărgită,* ba încă lărgită în înțelesul unei adunări oligarhice !

Știu bine și mă mângâi în simțul meu de român măcar cu atâta că, oricât de oligarhică) Camera d-lui Rosetti, tot încă coprindea în sine totdauna câțiva bărbați plini de iubirea patriei, plini de abnegațiune de clasă, plini de râvnă pentru nivelarea drepturilor cetățenești și pentru renașterea României din fenixul votului universal. Știu bine că, slava Domnului ! nu tot boierul e oligarh precum nu tot oligarhul e boier ! Adesea – ori vedeți pe un Văcărescu, un Golescu, un Bălăceanu strângând cu simpatie mâna țăranului, pe când, alăturea cu ei, un parvenit, căsap, bucătar sau țigan el însuși sau părintele lui, rădică în sus o frunte pe care se citește cu litere neșterse stigma oligarhului: *Privilegiul !* Însă, apelez la memoria însului d. Rosetti rugându-l a-mi enumera pe degete fracțiunea cea frumoasă și democratică a Camerei d-lui. Mulți sunt oare ? Norocul nostru este că această Adunare nu reprezintă națiunea, căci altminte ar trebui să murim de rușine !

Dacă un străin, venit de aseară, ne-ar încredința despre *putința* Camerei d-a ne înzestra cu votul universal, nu m-aș mira nicidecum de simplicitatea lui și i-aș ierta pe loc neștiința. Dară o asemenea aserțiune izvorăște din gura, din pana, poate chiar din înima d-lui Rosetti; mă mir și nu iert. Uitat-a d-lui *istoria* acestei Camere ? O istorie sistematică și pe larg înscrisă în coloanele „Românului" ! Scăpata-a din vedere d-lui acea draconiană *lege rurală* care a ieșit din sânul oligarhicei majorități a Camerei, fiind destinată pentru a strivi și a șterge de pe fața pământului pe bietul țăran român, și pe care lege, mostru al seculului XIX, a respins-o... Domnitorul ! ? E scurtă ținerea de minte a d-lui Rosetti și strâmbă e logica d-lui ! O. Cameră ucizătoare a țăranilor de astăzi, prin ce minune *putea-va* ea să se

pronunțe mâne sau veriodată pentru votul universal, care este rumperea deosebirii politice dintre ciocoi și clăcaș ? Lucrul e cu *neputință,* de o mie de ori cu *neputință* !

Dară votul universal e nu numai *sinuciderea* Camerei d-lui Rosetti, e nu numai necompatibilă cu *solt—disant* lărgirea legii electorale, e nu numai *diametralmente opus* cu principiile desfășurate la văzul totora în faimoasa lege rurală a acelei Camere... nu ! Votul universal tăinuiește în sine, ca floarea tăinuită în sămânță, câteva consecinți neapărate, scumpe pentru țară, dară cu cari în veci nu se va *putea* împăca oligarhia) pe cari în veci nu va *putea* îmbrățișa Camera d-lui Rosetti. Aceia cari cer votul universal nu au în vedere o simplă înmulțire numerică și varietate socială a reprezentanților națiunii, ci anume foloasele ulterioare, câte vor să se nască din introducerea acestei măsuri. Dacă am ști sau am crede că votul universal nu ne va aduce în viitor decât ceea ce ne-a adus până astăzi, votul restrâns, dacă nu ne-am aștepta la schimbarea efectelor din schimbarea cauzelor, apoi la ce ne-ar mai sluji dorința noastră ?

Dacă consecințele votului universal ar fi aceleași cu ale votului restrâns, apoi înșiși oligarhii, în loc d-a țipa furios în contră-ne, bucuros ar veni să se unească cu noi și să ne saluteze cu nepoftitul nume de frați ! Prin urmare, nu atât votul universal în sine, precât frumoasele lui rezultate sunt ceea ce ni-l face drag nouă și ceea ce-l arată slut în ochii oligarhiei. Ele sunt atât de vederate, încât nu ne-a fost greu a le ghici nici chiar nouă, neciopliților și *nevârstnicilor* democrați, cum ne numește epitrofica foaie a d-lui Rosetti, iară cu cât mai vârtos culților și maturilor oligarhi ai Camerei !

Cine oare nu știe că între celelalte lucruri frumoase, emise într-o vreme, ce e dreptul cam de multișor, de către directorele „Românului" s-au celebrat în gura mare și cu emfaz următoariele grandioase principiuri: *împroprietărirea țăranilor, armarea țărei, instrucțiunea obligatorie.* Să nu fi fost sau să nu se fi arătat d. Rosetti, în cursul mai multor ani, sprijinitor aprins

al acestor idei progresiste și mântuitoare. D-sa au era astăzi ceea ce este, nu ne impunea chiar în căderea sa, ca Satan al lui Milton, strălucitor încă după prăvălirea sa din cer! Noi l-întrebăm acum, pe d. Rosetti de astăzi, dacă d-lui tot mai ține cu vechea sa profesiune de credință? dacă d-lui tot mai dorește ca țăranul să fie proprietar? ca românul să știe carte? ca patria să fie armată și în stare de apărare? o mai dorește d-lui? Toate astea sunt consecințe directe și neînlăturate ale votului universal, pe cari d-lui unul ne asigură cu sânge rece ca totu-l mai vrea; însă toate astea nu sunt de fel ceea ce ar putea surâde Camerei d-lui, care astfel nu poate voi nici însuși votul universal. Cu cât mai departe adâncim cestiunea, cu atât mai mult ne vine a gândi că toată polemica ‚Românului" de o bucată de timp trebuie înțeleasă pe dos: d. Rosetti glumește proslăvindu-ne prea vestita Adunare de pe Dealul Mitropoliei, d-lui o ia în râs făcându-se din politeță că ar fi lăudând-o, d-lui o păcălește... Și naivul public crede că d-lui vorbește serios. O! nu e așa de neconsecinte d. Rosetti! D. Rosetti nu e atât de nelogic! Însuși d-lui ne povestise într-o vreme în „Românul", mi-aduc aminte, despre poznașa republică de la Babin în Polonia, al cării scop a fost d-a biciui vițiul și nepriceperea, trimițând la cei proști diplome de erudiți, la ucigași testimoniuri de filantropi, la furi certificate de oameni cinstiți etc., adică descriind neajunsul individului prin arătarea virtuții opuse. Ei bine! D. Rosetti e tocmai *republica de Babin* a obligarhilor noștri. D-lui vede necapacitatea, reaua voință, egoismul, sceleratețea Camerei și o numește înțeleaptă, bine dispusă, națională, patriotică și așa mai departe. Și apoi însuși d-lui își râde în barbă! Ce satiră!

Am analizat și am probat *neputința* Camerei d-a ne da votul universal. Acest fapt se bazează pe principiul natural că nimini nu-și dorește, cel puțin când se află într-o stare normală de sănătate, propria sa nimicire; sc bazează pe caracterul profundamente antidemocratic al *legii electorale* și al *legii*

rurale născute din sânul majorității Camerei; se bazează pe consecințele implicate în introducerea votului universal, precum, bunăoară și mai cu deosebire, *împroprietărirea țăranilor*! Nu cred ca o cestiune să poată fi demonstrată într-un mod mai peremptoriu și cutez a zice, mai geometric. Rezultatul discuțiunii noastre ne înfățișează două punturi culminante, asupra cărora atragem toată luarea-aminte a bărbaților ce-și iubesc țara, ce au puterea în mână) ce ar voi să-i pregătească un viitor falnic. *E absurd* a cere votul universal de la sau prin camera. *E primejdios* a recurge la intermediul oligarhiei. E absurd și e primejdios!

Când d-ta ai nevoie de bani, oare îi vine în cap a alerga la acela care știi bine că nu-ți va împrumuta nici într-un chip? Cine voiește a se răcori nu se expune la razele soarelui; și cine voiește a se încălzi, nu se adăpostește în umbra pădurii. Unele așa apucături ar fi singure de ajuns pentru a merita unui individ beneficiul balamucului, cu cât mai vârtos ar fi ele ridicule din partea unui guvern, compus, firește, din somitățile țărei întregi! Însă ministerul care s-ar aluneca pe o asemenea cale nu numai ar cădea în cea mai poznașă și copilărească absurditate, ci încă ar împinge patria la marginea pieirii; și ne-ar face pe d-o parte să râdem cu hohote; pe de alta să plângem cu amar rătăcirile și aiuririle necapacității urcate la putere!

Să presupunem că puterea executivă convoacă faimoasa noastră Cameră și depune pe biroul ei proiectul votului universal. Oligarhii *nu pot* să-l primească: neputința lor e tot atât de neînvingibilă precum e aceea a orbului d-a vedea și acea a surdului de a auzi. Ei bine! Camera se simte constrânsă sau de a modifica proiectul după sensul oligarhic, sau de a-l respinge. Guvernul înțelege greșeala comisă și recurge la privilegiul său de a dizolva Adunarea. Dară e târziu! Oligarhia vede înainte-i trista perspectivă sau de a fi spulberată sau de a se mănține prin rezistență. E lucrul firesc ca ea să aleagă mijlocul de pe urmă, declarându-se în *permanentă.* Exemple citiți în istoria Franciei

și a Angliei. Atunci ce oare rămâne de Vacut puterii executive ? întrebuințarea forței armate ? Ce va urma ? ! ... Gândiți-vă, gândiți-vă pentru mila lui D-zeu, d-lor miniștri !

De unde oare poți cunoaște d-ta cu o așa spăimântătoarie siguranță și amănunțime consecințele convocării Camerei ? Cine oare te-a înzestrat cu darul năzdrăvan d-a citi așa de limpede în paginile viitorului ? În ce chip ne vei putea încredința că ceea ce s-a întâmplat în Anglia și Francia o să se întâmple și la noi, ginte neatârnată și diferită prin moravuri și tradițiuni istorice ? Acestea sunt întâmpinările ce ne-ar putea face un antagonist serios adică un antagonist ce n-ar voi să semene cu *bravii* din „Convențiunea – „Independința“ și C-nia. Acestea sunt obiecțiunile ce ne-ar putea face, bunăoară, d. Rosetti, pe care ne place până acum a-l respecta ca pe un patriot rătăcit, încunjurat, în nenorocirea sa, de *sălbatici din codrii Tesaliei*, de *bufoni*, de *turciți* etc. cărora li se pare că veștede personalități, mârșave calomnii și caraghioslâcuri de a lui Cacavella sunt de ajuns spre a răspunde la argumente, pentru a răsplăti politețea de bună creștere, pentru a sfărâma principii !

De unde știu eu că, convocându-se Camera și propunându-i-se votul universal, ea se va constitui în permanență și va da naștere unui războl civil ? – Această știre a mea nu e o certitudine, căci nimica nu este cert în combinările politicei; dară probabilitatea e aci foarte mare și un adevărat român se teme, se înfioară și se ferește de realizarea unor asemenea probabilități ! Închipuiți-vă că o mumă trebuie să treacă o prăpastie, peste care suat întinse două poduri: un pod larg, bine întărit, nesupus pericolului, și un altul îngust, slab, nesigur. Tu, fiule, lăsa-vei pe muma-ta să aleagă puntea cea primejdioasă pe când nimica n-o împiedecă să abordeze trecătoarea cea liniștită și tare ? Tu, fiule, cuteza-vei să concepi în mintea-ți criminalele raționamente: de unde pot ști că mama va cădea în prăpastie ? cine e în stare a cunoaște viitorul ? Las-o să cerce ? Un atare nu va fi rușinea naturei !

SOFISMELE „ROMÂNULUI“

Proudhon a făcut sofisme asupra *proprietății*, Fourier asupra *famlliei*, Owen asupra *comunității*, Michelet asupra *istoriei*, fiziocrații asupra *economiei politice*, omiopații asupra *medicinei* etc.... D. Rosetti, o sofismă între aceștia, face sofisme asupra *situațiunii noastre politice și sociale;* și trebuie să recunoaștem, fără a măguli cât de puțin pe directorele „Românului“, că sofismele d-lui ar putea pretinde, orișiunde și orișicând, la o întâietate *cantitativă și calitativă.*

Sofismele sunt ceva mijlociu între adevăr și minciună. Ele sunt adevăruri prin formă și minciuni prin fond, adică, mai pe scurt și în termeni tecnici, *adevăruri formale* și *minciuni fundamentale.* Meșteșugul frazeologiei, întrebuințarea nedefinită a cuvântului cu mai multe înțelesuri, sărituri de la o idee la alta fără a trece prin punturile intermedie etc. pot concurge pentru a îmbrăca o absurditate în haina argumentațiunii logice.

Minciuna simplă e ridiculă și nevătămătoare; ea poartă cu sine carta sa de vizită, toți o cunosc pe nume și o primesc fără multe ceremonii după cum ea merită. Dacă ne-ar spune cineva, bunăoară, că Dracul e redactorele „Nichipercii“, noi nu ne-am stânjini a-i răspunde cu zâmbet: „minţești, bădiță ! nu e atât de prost Dracul !“ Sofisma, din contra, e gravă și periculoasă. Ea apare înaintea noastră sub numele uzurpat al adevărului, ascunde propria sa natură, solicită din parte-ne un respect nemeritat și adeseori îl și capătă. De pildă, ni se zice: trebuie să apărăm patria; însă d. Rosetti, ca patriot, o reprezintă; deci trebuie să apărăm pe d. Rosetti. Debitați această frază în piața publică și pariez că) din o sută de ascultători, nouăzeci și nouă nu vor descifra sofisma ! căci ei nu vor fi în stare a defini mai nainte de toate ceea ce este *patria*, ce e *patriotul*, ce e *apărarea*, ce e d. *Rosetti.*

Nu toate spiritele sunt înzestrate cu o îndestulă pătrundere anatomică pentru a putea opera asupra sofismei, analizând și scoțând la lumină toate tecnele ei, până și cele mai mărunte. Dară răsplata unei așa greutăți se află deplină în mulțămirea ce ne procură rezultatul operațiunii, arătându-ne ușurătatea cu care se rătăcește mintea omului când crede ceea ce nu înțelege. Atunci ne coprinde o adâncă mirare despre tristele mijloace prin cari se câștigă reputațiunile, se dobândește popularitatea, se formează autorități. Acest fapt e mai cu seamă vederat în țărele noastre, unde puțini și prea puțini sunt deprinși și capabili d-a cugeta asupra lecturei.

Am întreprins a combate numai și numai sofismele „Românului", lăsând la o parte celelalte organe reflexive și diminutive ale coalițiunii. De întâi, singură foaia de la Caimata ne prezintă deja un prea mare belșug de materie foarte deasă, pentru ca să ne mai putem bate capul și cu sucursalele sale. Al doilea, sofismele din „Convențiunea", „Independința" et C-nie sunt mai mult minciuni, simple decât sofisme și prin urmare, le-am socotit a fi *ridicule și nevătămătoare,* chiar dacă nu ne-ar fi ajutat în această privință d. Millo, caracterizându-le în personagiul atât de comic al lui Mofturianu !

Un singur exemplu va ajunge pentru a da o idee despre geniul inferior al sofismelor Caimatei de jos (căci Caimata, ca Parlamentul englez, înfățișează două Camere). Atingând articolul meu asupra votului universal, *un întreținut* de la „Convențiunea" (No. sau litra 17) se rostește așa: „Acățându-ne acum și d. Hăjdeu de votul universal, zice că să nu ne întrebăm ca până acum cine *trebuie* să ni-l acorde, ci să ne întrebăm cine *poate* să-l facă: Camera sau Domnitorul ? Noi ne-am pronunțiat pentru Cameră, când ne-am întrebat cu cine să ținem: cu Camera sau cu Domnitorul ?" Prin urmare oamenii Coalițiunii nu-și fac întrebarea filosofică *cine trebuie ?* nici acea juridico-politică *cine poate ?* ci întrebarea mercenarilor: *cu cine să ținem ? Pas d'argent, pas de Suisse !* Bravo „Convențiunea" !

Să nu gândiți însă că sucursalele Caimatei ar fi având totdauna o proviziune gata de sofisme, măcar de felul *cu cine să ținem* ? De cele mai multe ori le lipsesc până și acestea, încât ele se văd forțate a alerga la un mijloc și mai demn: la personalități, și încă ce personalități ! Ele vă încredințează, de exemplu, că un român din Basarabia, Bogdan Hăjdeu, e *rus* și rusolatru. Cerceteze ele în consulatul moscovit și vor afla că acest rus și rusolatru e osândit la Siberia de către guvernul țarului, pentru a fi desprețuit supunerea muscălească și pentru a se fi încercat de a deștepta spiritele basarabenilor deznaționalizați prin diabolica politică a cabinetului de Petersburg ! Părintele acestui rus și rusolatru e acel Alexandru Hăjdeu care a cutezat să proteste energic în favoarea naționalității române, sub guvernul barbarului Nicolae ! Unicul frate al acestui rus și rusolatru, pictorele Nicu Hăjdeu, a murit de oftică în vârstă de 19 ani, câteva zile după ce a ieșit din adâncul temnițelor moscovite ! Cu toate astea, caimatiștii cred că Bogdan Hăjdeu e rus și rusolatru, pentru că el scrie în „Buciumul", pentru că el dorește *.Regatul României,* pentru că el cere *votul universal...* pentru că el are curajul convincțiunii d-a-și subsemna numele ! Nu ne îndoim că Bogdan Hăjdeu va deveni mâne mongol, pentru că nu cruță acum sofismele „Românului" ! Logică !

Așadară, înlăturăm și „Independința", (în sensul republicei de la Babin) și „Convențiunea" (în înțelesul negutătoresc de învoială) și ‚Nichipercea" (cel naiv ca un înger), le înlăturăm pentru că, după vorba cântecului:

„Stăpânii să războiască
Și slugile să-i privească.

Ne vom mulțumi a combate direcțiunea sofistică a „Românului", acestui visternic al Caimatei (de la cuvântul turcesc *caimé* – bani de hârtie), prin care viețuiesc și cu care, odată la un loc, vor apune credincioasele sale... ecouri.

Făgăduim că nu vom lăsa pe d. Rosetti a comite de acum înainte o singură sofismă care să scape nedemascată de atențiunea noastră. Deocamdată vom analiza cele mai importante din sofismele trecute, ce s-au bucurat până astăzi de privilegiul impurității, contraria principiului de egalitate – fraternitate – libertate !

I

Votul universal duce la dictatură

Iată calul de bătălie ce-l încalecă pe rând toți generalii coalițiunii, silindu-l să galopeze pe gheață și uitând că-i lipsesc potcoave.

Să începem prin definițiunea terminilor. Votul universale e *voința și controlul tutora;* dictatura este *voința fără control a unuia,* adică votul universal e tocmai ceea ce nu este dictatura și viceversa: dictatura e opozitul votului universal.

Prin ce minune dară votul universal ne va putea duce la dictatură ? O asemenea asertiune oare nu este ea identică cu următoarea: mergând spre miazăzi vei ajunge la nord ? sau cu astalaltă: să au te speli căci te vei feșteli ?

Ideile de *miazăzi,* de *nord,* de *spălare,* de *feștelire* sunt niște idei prea vulgarii, a căror înlănțuire nu poate înșela pe nimene, de vreme ce fiecare știe din copilărie, orbește, ca pe *Tatăl nostru,* că miazăziua e diametralminte contrarie nordului și spălarea feștelirii. Votul universal și dictatura sunt idee de o ordine mult mai înaltă și atât de nefamiliară pentru gloată, încât legătura lor ca efect și cauză, deși cu desăvârșire absurdă în ochii criticei, totuși lesne poate să apară unui din cei fericiți în împărăția cerului a fi sigură tocmai ca 2+2=4. A vorbi politică fără definițiuni se cheamă a vorbi către români chinezește; și a vorbi către români chinezește se cheamă a nu vorbi politică. *Bum-bum*

ne va aduce la *bam-bam* o pricepeți, domnilor cititori ai „Românului“ ? Cum să n-o pricepeți, deoarece v-o spune d. Rosetti, nici mai mult nici mai puțin decât însuși d. Rosetti ! Iată, fraților, *bum-bum* însemnează *alb* (votul universal) și *bam-bam* însemnează *negru* (dictatura !)... Aha ! D. Rosetti nu ne-a spus-o ! Acuma am dori și noi să întrebăm pe prea înțeleptul nostru dascăl de la Caimata, dacă *negrul* urmează din *alb.* Degeaba, domnilor ! D. Rosetti vă va răspunde, ca teologia dogmatică: credeți și nu raționați, adică luminați-vă și veți fi, voiți și veți putea ! *Bum-bum* ne va duce la *bam-bam* !

Să presupunem însă că sofisma d-lui *directore al „Românului“* nu e sofismă, ci un adevăr pur și demonstrat. Ei bine ! D-ta ne zici, d-le Rosetti, că votul universal ne va duce la dictatură; te credem pentru un moment cu aceeași abnegație de cugetare cu care alții te cred în toată viața lor; dară este un lucru la mijloc ! tot d-ta, d-le Rosetti, ne cânți de mai multe luni de zile, chiar din ceasul dizolvării Camerei, cum că guvernul nostru e dictatorial. Fiindcă, după părerea d-tale, dictatura la noi este un fapt acomplit, apoi cum oare ne-o va mai putea aduce votul universal ? Suntem sub dictatură, zici d-ta: vom fi sub dictatură, ne cânți d-ta; deci d. Rosetti, cu voia d-tale, votul universal ne va lăsa cum ne va găsi, fără a produce cea mai mică schimbare în situațiunea noastră. Așa gândești d-ta; nu eu, ferească-mă D-zeu ! Pentru ca să poți fi consecinte cu sofisma cum că votul universal ne duce la dictatură, d-ta trebuie să recunoști neapărat că până acum noi n-am fost sub dictatură; pentru ca să poți recunoaște una ca asta, trebuie numaidecât să arzi toate numerile foaiei d-tale încoaci de la actul de botez al coalițiunii; și apoi să te confesezi cu franchețǎ că ... ai glumit.

Atunci ne vei spune, fără teamă d-a cădea, nu în sofismă, ci în galimatias: ministerul Crețulescu a fost de minune, dară votul universal ne duce la dictatură ! Ș-o zice d. Rosetti ? D-lui ? – Niciodată ! Ș-apoi cine poate crede că d-sa e sofist și se contrazice la tot pasul ! Eu unul am această antinațională

cutezanță, pentru că sunt rus și rusolatru, ba încă pe cale de a deveni mongol. Opiniunile d-lui sunt clare, precise, logice, consecinți și, mai cu deosebire, laconice. Luminează-te și vei fi, voiește și vei putea, crede-mă și vei ști! Dictatura .... însă votul universal tot are să ne-o procure, măcar ca ea este!

Precum vedeți, cuvintele: *votul universal ne duce la dictatură* coprind două feluri de contradicțiuni enorme: dintâi, contrazicerea ideilor emise în frază între sine (votul universal – dictatura); al doilea, contrazicerea acestor idei cu altele, tot ale d-lui Rosetti (dictatura e introdusă – se va introduce).

Una la mână și cele multe înainte!

II

Poporul să ceară votul universal în Câmpul Libertății

După ce „Românul" a simțit că nu ne poate speria prin faimoasa sofismă cum că votul universal duce la dictatură, d. Rosetti a întors cestiunea pe altă foaie și a început a striga ca nu cumva să se ia o măsură mai nainte de a se consulta poporul adunat în Câmpul Libertății și învățat să țipe: vreau votul universal!

D. Aricescu s-a supărat foarte mult pe această cerere a Caimatei. După părerea d-lui, demagogia sau d. Rosetti voiește adunarea poporului pe Câmpul Libertății, pentru ca să amăgească vulgul, să provoace turburări, să pună în conflict gendarmeria sau oștirea cu poporul și să justifice o invaziune. Nu mă îndoiesc nici eu că acestea ar fi rezultatele unei asemenea întruniri; dară socot din parte-mi că planul d-lui Rosetti nu merită a fi combătut cu atâta seriozitate: căci pentru a ajunge la același scop, vreau să zic pentru a nimici efectele machiavelicei combinațiuni a „Românului", era destul a demonstra absurditatea sofismei!

E frumos și măreț cuvântul „popor"! Poporul s-adună, poporul dorește, poporul cere!... Totuși, acele câteva mii de bucureșteni între cari vor fi pe jumătate greci, bulgari, sârbi, unguri și nemți; acele câteva mii grămădite pe Câmpul Libertății, după apelul d-lui Rosetti, sunt ele oare „poporul românesc"?

Pentru ca în adevăr să se poată reprezenta cinci milioane de români și pentru ca imaginea lor să încapă pe Câmpul Libertății, sau în oricare altă localitate izolată, există un singur mijloc și acel mijloc se cheamă: „votul universal". *Toate clasele și toți locuitorii României să aleagă deputați* însărcinați cu cererea... ca sa se îndreptuiască *toate clasele și toți locuitorii României să aleagă deputați!* Iată ceea ce propune d. Rosetti. Să vină însuși votul universal, pentru a face votul universal!

Precum vedeți, logica „Românului" e un ce tot atât de nou ca *Epoptica D-lui Vaillant!*

Mai este un alt punt de vedere din care propunerea lui Rosetti nu e mai puțin absurdă, adică e nu mai puțin consecinte. D-lui cheamă poporul...! pentru ce? – pentru ca să-l întrebe: voiți votul universal? Această întrebare arată cât de mult despretuiește d. Rosetti pe acel nenorocit popor românesc, al cărui nume, ca o amară ironie, umple toate coloanele foaiei d-lui! Votul universal este o instituțiune în puterea căreia tot românul devine *cetățean.* Ei bine, patrioticul *directore* al Caimatei are înimă să se îndoiască despre dorința românilor d-a fi *cetățeni*! Întrebarea ce o adresează d-lui poporului nostru este ca și când nescine ar îndrăzni să-l întrebe pe însuși d-sa: Dle Rosetti, voiești a fi *om*? d-lui ar avea tot dreptul de a întoarce spatele la o așa cestiune: au care este dreptul poporului român în privința d-lui Rosetti?

Deci, d. Rosetti stăruiește ca *votul universal să se introducă prin votul universal* și ca *românii să se roage d-a fi români* ... Am voit să ne luminăm și n-am putut a fi!

Două la mână; am început a osteni.

III

Ministerul Kogălniceanu nu e din majoritate

Lumea antică credea că a fost odată un timp de aur când zeii ar fi domnit pe fața pământului. În țara noastră și în zilele noastre zeii n-ar fi buni nici ca miniștri: „Independința" i-ar ataca pentru că ei nu sunt nici beizadele, nici logofeți, nici vornici, ceea ce se numește în limba „Independinței" a nu avea *consistență;* „Convențiunea" ar observa că natura lor zeească nu are greutate și, prin urmare, nu se poate cântări; „Nichipercea" ar fi în contra lor pentru că i-ar plăcea lui a fi în contra lor; „Românul" cu d. Rosetti ar zbiera că *ei nu sunt din majoritate* !

D. Kogălniceanu cu colegii săi sunt oamenii pământeni: cu cât dară mai vârtos ei *n-au consistență, n-au greutate, nu plac cui place ca niminea să nu-i placă, nu sunt din majoritate !*

Dacă „Independința", „Convențiunea" et C-nie vorbesc de clacă, nu e de mirare: ele ar dori ca să nu se stingă în vecii vecilor împărăția clăcilor ! Dară e mult mai gravă *majoritatea* d-lui Rosetti; oare ce înțelege d-lui sub acuzațiunea aruncată în fața noului minister ?

În ordinea sistemului constituțional reprezentativ este generalmente admis, ca două condițiuni *sine qua non,* că misterul este expresiunea majorității Camerei și Camera, pe aceeași bază, este expresiunea majorității poporului. Poporul se răsfrânge în Cameră; Camera se răsfrânge în minister; încât însuși ministerul este o răsfrângere indirectă a poporului. Iată principiul !

D. Kogălniceanu este din maioritatea Adunării de la Dealul Mitropoliei, iară ceilalți colegi ai d-lui nici nu au fost în stare, adică nici *au avut starea* pentru a fi deputați veriodată. Aceasta e rațiunea că ministerul Kogălniceanu nu e *din majoritate.*

Totuși, de ce oare prea constituționalele *directore al „Românului"*, imputând ca o crimă noului Cabinet d-a nu fi din

majoritatea adunării; de ce oare prea reprezentativul *directore al „Românului"* nu impută totdodată, ca o crimă, oligarhicei adunări d-a fi din *majoritatea poporului* ? De ce ?

Este o deriziune sofistică d-a cere una din aceste condițiuni, fără a avea sau a îndeplini pe cealaltă. Camera fiind oglinda poporului, ministerul e oglinda Camerei. Când adunarea nu este din majoritatea țărei, cu ce drept, cu ce logică, cu ce obraz cutezați voi a pretinde ca ministerul să fie din majoritatea Adunării ?

Trei la mână; acuma să ne mai răsuflăm.

SOLIDARITATEA PRESEI !

Am citit în ziarul d-voastră părerea de rău ce arătați pentru suprimarea foaiei mele umoristice „Aghiuță".

Nu întru aci în dezbaterea cauzelor acelei suprimări, căci sunt dator a nu vă atrage neplăcerea de a priimi cel puțin un avertisment.

Totuși, mă grăbesc a vă mulțumi din suflet pentru că măcar d-voastră ați rădicat vocea pentru nenorocirea bietului „Aghiuță", onoare ce nu i-a făcut-o acele ziare în cari am scris, pentru cari am simțit, de la cari aveam dreptul de a cere un sprijin moral. Dar vai ! lucrurile morale sunt acum atât de rare și atât de scumpe !

Cu această ocaziune, priimiți, etc.

B. P. Hăjdeu.

FRATERNITATEA ȘI UNIREA

Va veni un timp, pre care speranțele și dorințele noastre ar voi să-l realizeze cât mai în grabă, va veni un timp, mai curând sau mai târziu, când primul articol, articolul fundamental, *lex anima reipublicae,* ce se va înscrie cu litere neșterse în fruntea Constituțiunii poporului român, va fi: toți românii sunt frați, toate provinciele române sunt unite, toate naționalitățile ne-române, învecinate, de aceeași forță cu noi și cari au suferit ca și noi, sunt confederate cu românii contra inamicilor celor puternici și cuceritori. Fraternitatea între membrii națiunii, unire între provincii, confederație ofensivă și defensivă cu naționalitățile, aceste trei mari principii constituționale sunt adânc gravate, domnilor, în natura românilor. O vom proba aceasta în lectura de astăzi cu istoria în mână.

De întâi, fraternitatea.

Cel mai vechi document de limba noastră românească, citat și recitat mereu de toți istoricii și filologii naționali și străini, Thunmann, Petru Maior, Engel, Șincai, Cipariu, Vaillant etc. sunt două cuvinte, reproduse în cronicele bizantine ale lui Teofan și a lui Teofilact Simocatta. Pe la anul 587, într-o bătălie de lângă munții Balcani, între avari și armata greacă compusă, cea mai mare parte, din români de peste Dunăre, un ostaș strigă către altul să se întoarcă înapoi, pentru a rădica de jos un lucru oarecare ce-i căzuse de pe cal.

Această întâmplare, atât de simplă, fu cauza pierderii bătăliei; căci oastea, auzind cuvintele: τσπγαφρατρε, fu cuprinsă de o spaimă panică și se întoarse la fugă. Două vorbe, această exclamație: *toma, fratre,* sunt, domnilor, precum am spus-o, cel mai vechi document de limbă română. Ele constată că deja atunce, sunt acum peste doisprezeci secoli, străbunii noștri se adresau unul către altul, ca și în ziua de astăzi, cu dulcele nume de frate sau, după forma latină mai pură, *fratre.*

Nici într-o altă limbă de origină latină cuvântul frate nu ne întâmpină într-un sens atât de universal și cu un uz atât de des ca la români; iar o limbă națională fiind, totdauna, imaginea cea mai fidelă a moravurilor, urmează dară consecvența că nici la un alt popor latin ideea de *fraternitate* între toți membri națiunii n-a fost niciodată încuibată ca la români. În adevăr, domnilor, la noi nu numai toți își adresează acest nume unul altuia, adeseori fără a se cunoaște cât de puțin, dar românul e dispus a zice „frate", în unele cazuri, până și unor lucruri neînsuflețite, cum, bunăoară, în următorul cântec popolar, unul din cele mai vechi și totdodată unul din cele mai frumoase:

„Frate, frate, de stejar !
Lasă-mă să tai un par
Să-mi fac osie la car.
— Frățioare românaș !
Parul mare dați-l-aș,
Dac-ai face tu din el
O armă de voinicel:
Ghioagă mare, năstrujită,
Cu piroane țintuită,
Și cu dânsa d-ai scăpa
Sărmană moșia ta
De tătari și de lifteni
Și de dușmani ungureni..."

În această sublimă poezie, domnilor, vedeți fraternizând pe voinicul român cu mărețul stejar, regele codrului; principiul fraternității e aci foarte bine caracterizat: românul cere de la fratele său stejar, ca sacrificiu frățesc, un par pentru ca să-și facă o osie; stejarul pe de altă parte, nu refuză fratelui românaș, însă cu patriotica condițiune de a întrebuința acel par nu pentru osie, ci pentru apărarea țărei; pentru apărarea țărei în care au crescut ei amândoi, și românul și stejarul; pentru apărarea țărei care este muma lor a amândurora și pe baza căria ei amândoi au dreptul

de a se numi *frați*. Așadară, domnilor, sub *fraternitate* românul nostru înțelegea comunitatea patriei și, de aceea, nu e de mirare când îl auziți numind *frate* stejarul cel verde născut în România, pe când niciodată, cel puțin în poeziile sale poporale, el nu acordă acest simpatic nume vreunui străin. Către străini românul se adresează totdauna numai cu satiră, dacă nu și cu ură; el le cântă, de pildă, în loc de fraternitate:

„Ungurean cu sucman scurt
Nu ședea-n Moldova mult...'

Sau:

„De tătari am o săgeată,
De turci sabia cea lată,
Și de leși un buzdugan,
Și de unguri un arcan..."

Sau:

„Sas viteaz
Cu nod pe nas..."

Străinul, domnilor, nu poate fi *frate*, după ideea românului; dar sunt frați toți românii unii cu alții și sunt frați toți românii chiar cu stejarul din țara lor !

Nu e greu a descoperi originea acestei idei de fraternitate națională, o idee prea puțin pronunțată la celelalte popoare latine; o idee prea puțin familiară vechilor romani; o idee, în fine, care se pare a se fi născut și dezvoltat la străbunii noștri anume pe teritoriul Daciei. Surorile noastre Spania, Galia și Italia fuseseră deja de mult timp provincii romane când Dacia începe a fi sub Traian. Spania, Galia și Italia rămaseră încă pentru mult timp provincii romane, când Dacia înceta a fi sub Aurelian. Astfel, legătura coloniștilor din Dacia cu centrul imperiului a fost cea

mai scurtă, abia de un secol și jumătate; încât în Spania, în Galia, în Italia, romanii niciodată nu s-au văzut așa de izolați ca în Dacia unde, lăsați prea de timpuriu ca o pradă în mânele barbarilor, ei nu s-ar fi putut mănținea dacă nu se grupau în jurul unul lângă altul formând o strânsă și intimă familie de frați. Bântuiți când de goți, când de huni, când de avari, de maghiari, slavi, pecenegi, comani, noi am rezistat apărându-ne nu ca indivizi, căci am fi pierit cu toții unul câte unul; am rezistat apărându-ne nu ca un stat, căci fiecare stat are un centru iar centrul lipsea românilor: noi am rezistat, domnilor, apărându-ne ca niște frați, pe cari au-i conduce interesul politic, ca într-un stat, nici egoismul, ca pre un individ, ci-i povățuiește numai solidaritatea de sânge, simpatia de familie, amorul frățesc.

Însă, pe lângă această fraternitate națională generală, străbunii noștri au crezut de trebuință a mai crea, domnilor, alte două specii de frăție artificială, destinate anume pentru acele înime alese cari formează floarea unei națiuni. Aceste două specii, cu totul uitate în ziua de astăzi, zi rece și prozaică, sunt: frăția decruce și frăția de moșie. De-ntâi, frăția de cruce.

Vă aduceți aminte, domnilor, frumoasa baladă popolară intitulată: *Balaurul ?*

„La mijlocul drumului,
La puțul porumbului
Văzui floarea câmpului.
Dar n-i floarea câmpului,
Șerpuleț cu solzii verzi,
Nici să-l vezi,
Nici să-l visezi,
Și-nghițea pe jumătate
Trup cu arme ferecate,
Trupușor de voinicel
Ce striga mereu din el..."

Dar iată că se ivește în cale un mândru călăreț; vede această jalnică scenă și strigă șarpelui:

„Nu-nghiți pe bietul frate
Că-ți tai trupu-n jumătate..."

Aci, domnilor, sub numele de *frate* deocamdată simpla poezie înțelege comunitate de patrie, după cum am explicat-o mai sus. Călărețul strigă șarpelui să nu înghiță pre român, căci toți românii fiind frați, el va fi dator a-și apăra pre fratele său. Șarpele rezistă și amenință. Atunci viteazul nostru, zice balada:

„Iute paloșul scotea,
Pe balaur îl tăia,
Copilandrul mi-l scotea
Și-n cârcă mi-l rădica
Și la stână mi-l ducea
Și-n lapte mi-l tot scălda,
De venin îi curățea
Și cu viață-l dărui..."

Până aci, precum ați văzut amândoi voinicii au fost frați numai ca români, adecă în sensul cel mai întins al cuvântului; de aci însă legătura devine mai strânsă; unul altuia a scăpat viața, s-au expus unul pentru altul; și fraternitatea generală nu le mai ajunge; ei devin *frați de cruce*.

„Ș-apoi, mări, cât trăia
Frați de cruce se prindea,
Și-mpreună voinicea
Și balaurii stârpea..."

Publicând această baladă, d. Alecsandri o însoțește de următoarea notiță: „A se prinde frați de cruce este un obicei vechi – zice d-lui – pe care îl aflăm în cele mai vechi povești și balade. Această legătură strânsă impunea datorința de a se jertfi unul pentru altul. Ea se forma prin ajutorul unor formule tainice, dintre cari cea mai puternică era amestecarea sângelui. Așa când doi bărbați vroiau a se prinde frați de cruce, fieșicare dintre ei

trebuia să-și facă la brațul drept o tăietură în formă de cruce și să amestece sângele fratelui său cu al sau".

D. Alecsandri crede că acest obicei se va fi născut în veacurile de mijloc. După noi însă, el are o origine romană mult mai antică și nu are a face cu *frăția de arme* a cavalerilor feodali din evul mediu, frăție bazată pe schimbul armelor. Cum că la vechii romani amestecarea sângelui crea un fel de amicie mult mai intimă decât chiar fraternitatea naturală, dovadă cuvintele lui Valeriu Maxim, cuvinte ce au rămas până astăzi ne-nțelese de filologii occidentali numai din cauza că lor nu le sunt cunoscute obiceiele românilor. Iată textul: „Mixtum cruorem amicorum et vulneribus innexa vulnera, mortemque morti inhaerentem videre; haee sunt vera Romanae amicitiae indicta...

Astfel Valeriu Maxim, carele a trăit sub împăratul Tiberiu, distinge *amiciția română* de amicia de la celelalte popoare. La romani, zice el, semnul caracteristic al amiciei era amestecul sângelui din ranele celor doi amici cu hotărâre de a muri unul pentru altul. Ei bine, domnilor! Întocmai așa, în fond și în formă, a fost și așa-numita frăție de cruce la români.

Și la sârbi a existat și pare-mi-se că ezistă și astăzi această instituțiune; dar învederat că sârbii au luat-o de la români. Dovadă că ea nu există la celelalte popoare slave și, prin urmare, nu poate fi de origine slavonă; când, din contra, noi am reușit a proba originea sa romană antică.

Afară de amestecarea sângelui, românii mai întrebuințau încă o formalitate simbolică pentru a deveni frați de cruce. Sommer, amicul și biograful lui Despota-Vodă, zice că domnul moldovenesc Ștefan Tomșa, voind a se face frate de cruce cu unul numit Dimitrie, amândoi au mâncat dintr-o turtă făcută în forma crucii, ceea ce, zice Sommer, însemnează la români alianța cea mai sacră: „bolum in crucis formam compositum, quod sanctissimum apud illos foedus existimatur, edere..." Și aci, domnilor, strălucește, se zbuciumă pentru a ieși la lumină, antica origine romană a instituțiunilor noastre naționale. La

romani măritişul cel mai solemn era per *confarreationem*, adecă măritişul prin formalitatea turtei. Acest măritiş era atât de sacru, încât, după mărturia lui Gaiu, puteau deveni *Flamines majores* şi *Reges Sacrorum*, adecă sacerdoţi .principali numai acei născuţi dintr-o însoţire *per confarreationem*. Deci turta, ca simbol de alianţă cea mai sacramentală, fie între doi bărbaţi, fie între un bărbat şi o femeie, căci sensul este aci un lucru de tot secundar, iar ideea fundamentală este numai ideea însoţirei: turta, ca simbol de alianţa cea mai sacramentală, este o instituţiune romană pură.

Am explicat, domnilor, principiul fraternităţii generale între toţi românii şi principiul frăţiei speciale numite frăţie de cruce, prin sânge şi prin turtă, *per cruorem* şi *per confarreationem*, adecă a unei fraternităţi în puterea căruia doi voinici se legau a se apăra unul pe altul cu forţa braţului. Am spus însă că mai era o altă specie de frăţie, în care se asocia nu braţele ci se asocia averile: frăţia de moşie.

În Arhiva Statului se conservă două documinte, un hrisov din 1577 de la Alesandru-Vódă Mircea din Ţara Românească şi un zapis particolar din 1620, de la un postelnic Muşat tot din Ţara Românească. Pe baza acestor două acte noi putem descrie, domnilor, până şi cu detaliele ceremonialului această curioasa şi frumoasă instituţiune naţională; o instituţiune de care astăzi mi se pare că n-a mai rămas nici o urmă, şi care se conservase la munteni mai mult timp decât la toţi ceilalţi români.

Când doi indivizi, având fiecare ceva stăricică sau moşioară, voiau a se *înfrăţi*, ei îşi făceau dentâi unul altuia câte un dar De pildă, unul numit Voilă înfrăţindu-se în 1577 cu fiii unui popă Nan, le dede în dar 250 lei pe d-asupra şi un cal negru, iar ei îi dederă din parte-le o bucată de pământ din satul Topliţă. O a treia persoană juca în asemenea cazuri rolul de tată comun pentru acei înfrăţiţi şi, în această calitate, le făcea şi ea părinteşti daruri la fiecare. De pildă, în 1620, postelnicul Muşat înfrăţind pre Fătul, Neagoe şi Vasile, dede lui Fătul o dulamă cu vulpi,

dede lui Neagoe un cal murg înfrânat turceşte şi o cabaniţă cu guler blăniţă, dede nevestei lui Fătl 10 coţi de tulpan, iar Vasile primi doi robi şi o bucată de pământ. Din aceasta vedeţi, domnilor, că frăţia de moşie era accesibilă şi pentru femeie. Solemnitatea înfrăţirii se executa în biserică. Preutul întreba pe flecare dacă se înfrăţeşte de bunăvoie. La ceremonie asista toată populaţia locului. În documentul din 1577 se zice lămurit că înfrăţirea lui Voilă cu feciorii lui popa Nan „s-a făcut denaintea popilor şi a tuturor orăşenilor din Argeş, şi înaintea tuturor vecinilor buni de pe împrejur". În fine, cel mai bogat dintre cei înfrăţiţi da un banchet de frăţie, un banchet pentru care, observaţi bine, trebuia neapărat să se junghie un porc gras după expresiunea hrisovului din 1577.

Cum că instituţiunea frăţiei de moşie a fost odată comună tuturor românilor, dovadă că cronicarul bizantin Pachymeres o descrie la românii de peste Dunăre şi, prin urmare, origina să e anterioară timpului împăratului Aurelian, când o parte din coloniştii romani din Dacia lui Traian se strămutară de ceea parte a Dunării. Sub anul 1277 Pachymeres povesteşte că Maria împărăteasa româno-bulgarilor, din ilustra dinastie românească a Asanilor, temându-se de o rudă a sa, anume Svetislav, care domnea ca principe feodal peste românii din munţii Balcani şi afişa pretenţiuni asupra tronului imperial, îl invită la Târnovo, capitala imperiului româno-bulgar, şi-l îndemnă a se înfrăţi cu fiul ei Mihai. Mihai era un prunc din leagăn, zice Pachymeres, pe când Svetislav era bătrân cărunt. Cu toate acestea înfrăţirea se operă cu multă solemnitate în biserica catedrală, unde bătrânul Svetislav se recunoscu frate mai mic al pruncului Mihail, iar împărăteasa Maria deveni mama lor comună. O asemenea înfrăţire trebuie să fie fost foarte sacră la români, de vreme ce în urma acestei solemnităţi împărăteasa Maria nu se mai temea de rivalitatea lui Svetislav, dezarmat prin legătura frăţiei.

Precum frăţia de cruce prin sânge se trage din *amicitia* per *cruorem* şi precum frăţia de cruce prin turtă se trage din *foedus*

per confarreationem, tot aşa, domnilor, şi frăţia de moşie e de origine romană, căci norocul nostru este că românul nu poate să facă nici un pas fără ca din acel pas să nu se cunoască îndată *pupulus quiritium.*

Aţi văzut, domnilor, că frăţia de moşie presupune totdeauna o a treia persoană, care lua asupă-şi rolul de părinte şi, prin urmare, era nu numai o frăţie ci încă o adopţiune sau o înfiere. Acuma aduceţi-vă aminte în ce mod se executa la vechii romani acea specie de adopţiune care se numea *arrogatio* sau *adrogatio.* Iacă ce zice Gaiu: „Populi auctoritate adoptamus eos qui sui juris sunt: quae species adoptions dicitur adrogatio, quia et is, qui adoptant, rogatur, id est interrogatur, an velit eum, quem adoptaturus sit, justum sibi filium esse; et is qui adoptatur, rogatur, an id fieri patiatur; ut populus rogatur, an id fieri jubeat..." Acest fel de adopţiune, zice Tacit, se numea „lege curiata, apud pontifices, ut moris est". Aşadară, *adrogatio* la romani se făcea în templu, denaintea sacerdoţilor şi denaintea poporului care o ratifica prin prezenţa sa. Tot aşa a fost şi înfrăţirea de moşie la români, cu acea numai diferinţă că biserica creştină înlocui templul idolatru şi preoţii înlocuiră pe sacerdoţi. Este învederat că românii n-au făcut alta decât numai a lăţi sensul primitiv al adrogaţiunii romane, introducând pe lângă paternitate, lăsată acum pe un plan secundar, ideea de fraternitate, devenită predominantă.

Afară de aceasta, avem să mai facem, domnilor, o observaţiune ce ni se pare a fi prea importantă în fond deşi este cam comică în formă. Aţi văzut că la înfrăţirea de moşie, ultima formalitate, prin care se încheia şi se întărea ceremonialul, era înjunghiarea unui porc. Originea acestui obicei este romană din timpii cei mai antici, încă din epoca regilor şi a fundaţiunei Romei. În Roma primitivă alianţele socotite ca cele mai inviolabile erau însoţite de junghiarea unui porc. Feţialul, adică un fel de sacerdote însărcinat cu executarea acestei operaţiuni simbolice, zicea cine va călca alianţa, pe acela „Jupiter să-l lovească precum lovesc eu pre acest porc". Descrierea acestei

legis actio o puteţi găsi în Tit-Liviu. Aşadară, junghiarea unui porc în solemnitatea înfrăţirii de moşie da acestei alianţe fraterne caracterul cel mai sacru, în sensul roman antic. Ei bine, domnilor ! Oare nu avem dreptate de a repeta ceea ce am spus altădată că un Niehbur sau un Mommsen ar putea descoperi în obiceiele românilor toată istoria socială a Romei primitive !

Legătura de frăţie, fie aceea de cruce, fie aceea de moşie, era pentru doi bărbaţi tot atât de strânsă ca legătura măritişului între un bărbat şi o femeie. În adevăr, românul considera pe nevasta sa ca şi pe o soră. De aci cuvântul a *se însura,* adecă a lua o soră, în loc de a se căsători. De aci iarăşi mai multe pasagii în cântecele naţionale, precum: bunăoară, într-o poezie publicată de d Alecsandri, voinicul, având să ia o fată, îi zice:

„Tu soră să-mi fii,
Mumă la copii..."

Şi aci însă ideea e romană antică: căci cuvântul latinesc *uxor,* adecă nevastă, derivă din *uti-sonor* sau *ut-soror,* după forma mai veche *us (ωε) soror,* adecă *ca-şi-soră.*

Aşadară, domnilor, principiul fraternităţei este săpat în natura naţionalităţei noastre, noi am vrut frăţie între toţi românii; frăţie de cruce sau asociaţia braţelor; frăţie de moşie sau asociaţia averilor, frăţie, în fine, precum nu veţi putea găsi, într-un grad atât de dezvoltat şi cu o expresie atât de complectă, nici la un alt popor de pe faţa pământului. Ce-i drept însă. străbunii noştri înţelegeau frăţia altfel de cum o înţeleg acei ce ne dau astăzi pompoase lecţiuni de fraternitate.

Pentru străbunii noştri fraternitatea n-a fost un principiu cosmopolit şi abstract; fraţi erau toţi românii, însă numai românii; fraţi erau toţi aceia ce nu se sfiau a-şi sacrifica viaţa unul pentru altul, adecă român pentru român; fraţi erau toţi aceia ce deschideau cu generozitate pungele lor pentru a se ajuta unul pe altul îa cercul patriei, iară nu pentru a trimite bani în America sau în Noua-Zeelandă, pe când românul moare de foame.

După ce am analizat fraternitatea între toţi membrii naţiunii, să trecem acum la un alt principiu constituţional mai vast, dar nu mai puţin înrădăcinat în trecutul românilor: anume unirea între provincii. Aş fi silit a face istoria întreagă a României dacă m-aş apuca, domnilor, a descrie aci planurile unioniste ale lui Mircea cel Mare, Ştefan cel Mare, Petru Rareş, Ion cel Cumplit, Mihai cel Viteaz şi alţi principi cari îşi puseseră în gând de a uni sub un singur sceptru toate provinciele române. Această istorie ar fi cu atât mai interesantă cu cât mai multe din episoadele sale sunt până astăzi prea puţin cunoscute; precum, bunăoară, – voi aduce un singur exemplu —cronicele ne povestesc despre încercarea lui Ştefan cel Mare de a uni Moldova cu Ţara Românească, dară nu găsim nici într-o cronică ca acest mare principe să fi avut în privinţa Transilvaniei întocmai planul realizat mai târziu de Mihai cel Viteaz. Ei bine, domnilor ! În Arhiva imperială de la Viena, într-o condică manuscriptă intitulata *Maximilian's Registraturbuch des ungrischen Ausfertigungen,* sub no. 30, se află un act oficial din 1490 prin care împăratul Maximilian numeşte pre Ştefan cel Mare locoteninte imperial în Transilvania; întocmai precum peste un secol a făcut împăratul Rudolf pentru Mihai cel Viteaz, cu toate astea, domnilor, spaţiul unei singure lecture şi mulţimea materiilor de prima importanţă de care avem a ne ocupa în cursul nostru îmi impune imperioasa datorie de a fi cât se poate mai laconic, câte se poate mai concis, lăsând la o parte tot ce ar cere o expunere mai detaliată.

Şi apoi, domnilor, cestiunea principală nu consistă întru a constata tendinţa unionistă a principilor, căci principii, chiar cei mai celebri, nu sunt decât oameni, nu sunt decât indivizi, şi-mi vine greu a mă împăca cu teoriele cele cam despotice ale lui Carlysle, Emerson, Thibaut, Napoleon III şi alţii, cum că un principe personifică o naţiune. Nu, domnilor ! După mine, şi sper că în privinţa aceasta nu fac decât a exprima şi opiniunea d-voastră, după mine o naţiune nu poate fi reprezentată printr-un singur om; şi dovada cea mai bună, cea mai logică şi cea mai înţeleasă este istoria feluritelor parlamente sau camere; o istorie

din care lesne ne încredinţăm că nici chiar sute de deputaţi de frunte nu reprezintă totdeauna cumsecade naţiunea ce-i alege; apoi dară cu cât mai vârtos nu o poate reprezinta un singur individ, fie cât de mare ! Aşadară, pentru a proba tendinţa unionistă a românilor, noi nu vom cerceta istoria principilor, ci istoria poporului român !

În cestiunea unirei puntul cel mai interesant şi cel mai important, cel puţin astăzi sau deocamdată, mi se pare a fi Transilvania. În adevăr, domnilor, stăpâniţi de frâul guvernului austriac, ziariştii de peste Carpaţi ne încredinţează pe toate tonurile cum că românii de acolo n-ar fi dorind deloc unirea cu Principatele. Voi sunteţi turci, sunteţi greci, sunteţi muscali, nu vă vrem ! ne striga mai an cel mai celebru publicist ardelean în foaia transilvăneană cea mai răspândită. Un Meternich n-ar fi putut scrie cu mai multă înverşunare ! Ei bine, noi nu ne supărăm pe acel publicist şi pe ai săi, căci credem că d-lor chiar dacă ar vrea şi tot încă n-ar avea voie să scrie altfel. Respectăm fiarele ce-i jenează; dară fie-ne permis a dovedi cum că poporul român din Transilvania nu are pentru guvernul austriac acea simpatie ce se tipăreşte cu litere mari în jurnalele transilvane, şi pe când ziariştii celebrează curtea de la Viena, ştiţi oare, domnilor, ce cântă ţăranul român din Ardeal ? Iată cântecul:

„Decât cătană la rând
Mai bine în codru flămând;
Decât cătană în şireag
Mai bine în codru pribeag."

Şi apoi încă:

„Eu voios aş cătăni
La străin de n-aş robi
Da-i ştiut de orişicine
La străin cât e de bine,
Că străinul te tot poartă
Până-ţi e viaţa moartă !"

Pe de altă parte, ca contrast cu această antipatie românească pentru străin, adecă pentru austriac, permiteţi-mi a vă aduce aminte o colindă transilvană populară, publicată de d. Marienescu şi pe care o cântă toţi ţăranii români din Ardeal:

„Colo sus la răsărit
Mândru-i câmpul înflorit,
Şi e soare ca de vară,
Ziua lungă până-n seară;
Dar nu-i soare ca de vară
Ci-s feciori din altă ţară:
Unu-i oacheş moldovean
Altu-i sprinten ardelean
Stau aproape d-un ţăran,
Fac trei jocuri în trei locuri
Ca şi para cea de focuri,
Călţuni roşii tropotind,
Pinteni galbeni zuruind".

Să observaţi, domnilor, că sub numele de ţăran cântecul înţelege anume pe românul din Ţara Românească. Deci, iată puşi în joc românii din cele trei provincii, din cari una mai aşteaptă încă cu nerăbdare momentul unirii: moldovean, ardelean şi muntean. Să ascultăm acum conversaţiunea lor:

„Moldoveanul le grăia:
D-aţi veni în ţara mea,
Să vă împart eu murgi d-ai mei
Să vă poarte ca şi lei,
Să vă-ntreceţi şi cu zmei !

Vedeţi, domnilor, că moldoveanul din acest cântec, adecă un adevărat moldovean, este mai mult decât unionist: el nu numai invită pe fraţii munteni şi ardeleni la Moldova, ci încă se arată gata a împărţi cu ei frăţeşte tot ce are mai scump; să vă împart eu murgi d-ai mei ! Şi ascultaţi acum pe ardelean:

„Ardeleanul le grăia:
N-aveţi ţară ca a mea,

Că e cerc d-atâţia munţi,
Ca grădină între curţi,
Iar în munţi e avuţie,
Să ne-ajungă pe vecie !"

Astfel ardeleanul ne propune nouă, ăstora din Principate, de a împărţi cu noi aurul din munţii Transilvaniei, aurul ce-i pare rău să-l stăpânească străinii. Bietul ardelean e unionist ca şi moldoveanul, cel puţin până nu se apucă a citi jurnalele transilvane. În fine, iacă ce spune munteanul:

„Dar ţăranul le grăia:
N-aveţi ţară ca a mea,
Că în ea e apa dulce,
Cine bea nu se mai duce..."

Dacă n-ar mai fi, domnilor, altă dovadă afară de acest preţios cântec şi tot încă ar rămânea constatat pentru totdeauna că sentimentul unirii naţionale între toate provinciele române este un sentiment providenţial, sădit de destin în înima poporului nostru, pre care nu-l poate nimici despotismul străinului şi nu-l poate ascunde ipocrizia egoiştilor. Transilvanul, ca şi moldoveanul, ca şi munteanul, sughiţă unul după altul, domnilor.

De la poezia populară, care este totdauna ecoul cel mai fidel al ideilor naţionale, să trecem la istoria pozitivă, alegând iarăşi exemple mai cu seamă din trecutul Transilvaniei, căci tendinţele unioniste ale moldovenilor şi muntenilor nu se mai pot discuta, fiind deja justificate prin factul împlinit, pe când Transilvania mai rămâne încă deocamdată afară din hora unirii. Aşadară, domnilor, vă poci asigura că istoria Transilvaniei e plină de mişcări unioniste din partea poporului românesc de acolo. Un document din 1335 din colecţiunea lui Kosenfeld arată cum mai mulţi români din districtul Haţeg au fugit în Moldova şi s-au unit cu moldovenii contra ungurenilor. Cronica săsească intitulată *Album Oltardiaium* povesteşte sub anul 1530 despre invaziunea

domnului muntenesc în Transilvania de unde a scos şi a dus cu el în Ţara Românească mai multe familii de români, de către cari fusese invitat să vie să-i elibereze de jugul saşilor: „per quos in ruinant saxonum evocatus erat". Tot pe atunci, după mărturia lui Lazius, neşte români din Transilvania au găsit o comoară şi au fugit cu ea în Moldova, pentru ca s-o ofere ască domnului Petru Rareş... Aş putea înmulţi până la nefinit aceste exemple, dară mă voi mărgini a mai cita numai unul singur, din timpii mai noi şi de o evidenţă unionistă surprinzătoare.

În colecţiunea legilor ruseşti, o colecţiune care formează o bibliotecă întreagă de documinte juridice, am descoperit, domnilor, proba cea mai strălucită de sentimentele unioniste comune tuturor românilor din câteşitrele provincii, Moldova, Transilvania şi Ţara Românească. În 1767, sunt acum un secol, Principatele gemeau sub jugul fanarioţilor, iară românii ardeleni se aflau în culmea iobăgiei. Aşadară mai mulţi locuitori din câteşitrele ţări s-au înţeles unii cu alţii şi, alegând deputaţi, i-au trimis în Rusia la împărăteasa Ecaterina cea mare, cerând ca ea să le acorde undeva aproape de Kiev un teritoriu întins, unde ei să fundeze o republică românească sub protecţiunea Rusiei, însă cârmuindu-se după legile româneşti, în limba românească şi având magistraţi naţionali români. Între celelalte, articolul 19 din acest act cerea următoarele: „Rugăm pre înalta graţie imperială ca să ne acorde o diplomă de garanţie; însă numai neamului nostru românesc, sub care se înţeleg locuitorii a câteşitrei principate, axtume moldovenii, muntenii şi transilvănenii, popor de o limbă şi de o credinţă". Negreşit, muscalii n-au vrut să primească asemenea condiţii; dară actul rămâne publicat, publicat în ediţiunea oficială a legilor ruseşti şi de câte ori guvernul moscovit ar vorbi despre sentimintele separatiste ale românilor, n-ar trebui, domnilor, să-i răspundem alta decât numai atâta: citeşte colecţiunea legilor tale, tomul 18, pagina 44.

RECHIZITORIUL DLUI PANTAZI GHICA

Poco vedete e parvi molto...

Vedeţi puţin şi vi se pare a vedea multe

Petrarca, *Canzone 4*

D. Pantazi Ghica, încredinţându-se, cu durere, că noi nu răspundem decât numai în note şi în parantezi de câte două-trei rânduri la lungele şi neîntreruptele atacuri ale foii numite „Independinţa română", se decise în fine a ne trimite o rachetă fulminantă pe o altă cale, anume prin ziarul „Ţara", cunoscând pesemne nestrămutata consideraţiune pe care noi am arătat-o totdauna pentru acest organ al înaltei nobleţe.

Tactica d-lui Pantazi Ghica i-a reuşit astă dată de minune: serviciele, aduse partidei democratice în timpul fierberii electorale prin francheța feodală a ziarului „Ţara", sunt atât de mari încât ar fi o lipsă de recunoştinţă din parte-ne de a nu lua în băgarea de seamă cea mai serioasă tot ce se publică în coloanele sale, fie măcar supt iscălitura d-lui redactor al „Independinţei române".

Aşadar, citind în foaia cea mult făcătoare-de-bine din 22 decembre un lung articlu, intitulat *Metamorfozele d-lui Hăjdeu* şi subscris cu toate literile *„Pantazi Ghica"*, noi ne simţirăm cu desplăcere prinşi în cursă, adică puşi în necesitate de a răspunde nu în note şi nu în parantezi, ca până acuma, ci prin un articlu special şi ad-hoc, în vederea simţului de gratitudine ce-l datorim ziarului „Ţara", după cum am lămurit-o mai sus.

Ne veți întreba, însă, de ce oare am lăsat atacul d-lui Pantazi Ghica fără nici o întâmpinare de la 22 decembre și până astăzi ? O ! adversarul nostru lesne va să recunoască d-lui însuși că cestiunea „jurisdicțiunii consulare“, care ne-a preocupat în acest interval, merita, din toate punturile de vedere, un pas de preferință asupra unei polemice personale, chiar cu d. Pantazi Ghica !

Ș-apoi această amânare nu poate a nu fi în avantajul domniei sale, căci ea readuce deodată aminte publicului un articlu demult uitat, o lucrare încă din anul trecut și la care autorul său trebuie, negreșit, să fi ținând foarte mult de vreme ce n-a publicat-o în „Independința română“.

După această mică introducțiune, intrăm acum de-a dreptul în analiza *Metamorfozelor d-lui Hăjdeu* pe cari, după nefericitul obicei contractat prin genul studielor noastre istorice, le vom descoase fir câte fir, ață câte ață, rugând totdodată pe d. Pantazi Ghica de a imita această metodă, singură leală, de câte ori i se va întâmpla a ne ataca, se-nțelege, în coloanele ziarului „Țara“.

Articolul începe așa:

„D. Hăjdeu de la «Românul» (actualmente), după ce a jurat o vendetă formidabilă în contra tuturor oamenilor de ordine, nemulțămindu-se numai a calomnia, se acață personalmente de indivizi, citează nume proprii cu felurite glume pline de maliție, de politeță, de urbanitate și de bună-creștere. Intre persoanele cari au fericirea de a vedea numile lor citate de către ilustrul scriitor actual de la «Românul» figurează și numele meu, care mai cu osebire se vede că este onorat de către d. Hăjdeu cu o ură și o înverșunare cu totul particulară“.

Noi au negăm adversarilor noștri numele de „oameni de ordine“; în sensul ordinii ce domnește într-un mormânt unde nimic nu se mișcă, nimic nu turbură liniștea, nimic nu produce „dezordine“. Nu înțelegem însă în ce chip înțelege d. Pantazi Ghica cum că d. Hăjdeu ar fi „jurat o vendetă formidabilă“ contra acestor oameni, atât de pacinici și atât de inofensivi. O

vendetă este consecința unei insulte primite și pentru ca ea să fie „formidabilă“, insulta trebuie să fi fost foarte gravă. Șnsă o partidă întreagă poate el oare a insulta pe un om, pe o simplă individualitate ? Nu ! Ea poate să insulte numai doară națiunea, lucrând la înapoiarea ei, la sugrumarea viitorului său; și atunci vendeta izolată a fiecăruia dintre cetățenii cei adoratori ai progresului, o vendetă într-adevăr formidabilă, nu mai este o manifestațiune personală, cu un ecou general. În acest înțeles, mărturisim și noi, domnule Ghica, c-o să exercităm totdauna o vendetă, nu zicem formidabilă, dar cel puțin foarte activă, contra partidei actualmente a domniei voastre, însă această vendetă noi n-am „jurat-o“ de ieri de alaltăieri, ci de când ținem pana în mână, și drept dovadă vă înaintăm a citi un articlu al nostru din ziarul „Dacia“ de la 1861, ce se redacta altădată la Iași supt redacțiunea d-lui Gheorghe Petrescu și a d-lui Vasile Alecsandrescu-Urechiă.

Pe de altă parte, tăgăduim cu desăvârșire ca în vreunul din articolii noștri noi să fi calomniat pe cineva sau să fi menționat numile proprii într-un mod nedemn. Pe când d. Pantazi Ghica ne numea în „Independința română“ „Hăjdeu – Răzvan“, însoțind acest elegant epitet de nește comentarii tot pe atât de cavalerești, pe cât de veridice, nouă ne-ar fi fost lesne de a uni de asemene numele d-sale cu „Boemul“, cu „Iadeșul“ sau cu „Pățitul“, însă chiar să nu ne fi oprit bunul simț, ne-ar fi luminat însuși exemplul adversarilor noștri politici, pe cari-i vedeam prăvălindu-se în râpă tocmai din cauza puținului respect pentru adevăr și a puținei stime pentru persoane.

Dar ceea ce e mai frumos, mai neașteptat, mai sublim în articolul d-lui Pantazi Ghica este convicțiunea ce o are cum că „numele d-sale mai cu osebire se vede că este onorat de cătră d. Hăjdeu cu o ură și o înverșunare cu totul particulară“.

Plângerea fiind anecdotică, să ne permiță adversarul nostru a-i spune și noi o poveste.

Un englez cutreiera Europa cu un companion de călătorie. Adjungând la Strasburg, ei ieşiră ca să vază oraşul şi deteră la capătul podului peste un băiat ce vindea nişte turte. — Îţi plac aceste turte, milorde? întrebă companionul. Englezul nu răspunse nemica. A doua zi ei plecară. Peste un an amândoi călătorii se întoarseră la Strasburg. Englezul voi din nou să vază oraşul şi, zărind la capătul podului pe acelaşi băiat cu turte, el se întoarse către companionul său şi-i răspunse cu gravitate la întrebarea de an: „Îmi plac“.

Noi putem asigura pe d. Pantazi Ghica că „ura şi înverşunarea noastră“ se gândeşte la numele d-sale întocmai precum englezul îşi aduce aminte despre turtele de la Strasburg: peste un an.

Dumnealui urmează mai departe:

„Mă simt dator să explic, nu d-lui Hăjdeu, mărturisesc că am scepticismul de a nu ţinea compt în societate de d. Hăjdeu şi de operele sale, dar publicului motivele acestei animozităţi, acestei teribile uri care stă suspensă asupra capului meu, ca sabia lui Damocles“.

Iarăşi *animozitate*! iarăşi *teribila ură* a d-lui Hăjdeu contra d-lui Pantazi Ghica! Iarăşi turtele de la Strasburg.

Să observăm însă adversarului nostru că dacă o asemenea ură există undeva apoi desigur nu în noi ci în însuşi d. Pantazi Ghica.

În adevăr, o ură, mai cu seamă o *ură teribilă*, este o pasiune în toată puterea cuvântului, ce nu poate a nu arunca o confuziune radicală în creierii victimei sale, şi pe acea confuziune radicală noi o găsim anume în pasagiul de mai sus din articolul d-lui Pantazi Ghica.

Dumnealui zice că *în societate* nu ţine compt de noi şi de operele noastre.

Apoi adaugă îndată că ţine compt de noi şi de operele noastre *în public*.

Însă ce este *publicul* şi ce este *societatea*, domnule Pantazi Ghica?

Dacă *societatea* consistă în acele două-trei saloane unde se vorbeşte numai franţuzeşte, unde întreţinerea unghielor formează ocupaţiunea cea mai gravă, unde „dicţionarul de conversaţiune“ serveşte la afişarea unei instrucţiuni universale de unde orice lucru românesc se respinge cu dispreţ: *c'est valaque*, apoi vă rugăm noi înşine, domnule, de a nu ţinea compt de noi şi de operele noastre în acea briliantă „societate“, şi vă mulţămim din toată inima de a ne pune faţă în faţă nu cu „St. Germainul“ ci numai cu bietul *public*, cu acei români ce vorbesc româneşte, lucrează în sudoarea frunţii, au-şi dau aerul de a şti ceea ce a-au învăţat şi pun o doină românească mai presus de un madrigal francez.

Să venim acuma la cauzele pentru cari d-lui Pantazi asupra capului domniei sale.

Iată ce zice articolul din ziarul „Ţara“:

„Am avut nefericirea de a spune şi de a publica că d. Hăjdeu nu este astăzi consecinte cu ideile sale de ieri şi de a ne mira să vedem acum în d. *Hăjdeu februaristul* cel mai entuziast şi *carlistul* cel mai fanatic, pe când îl ştim, şi operele sale probă aceasta, că alaltăieri era *maistul* cel mai călduros şi *cuzistul* cel mai frenetic; am mai comis păcatul de a compara scrierile d-lui Hăjdeu de pe la februarie, martie şi aprilie, în *contra domnului străin* cu scrierile d-sale de pe la noiembrie şi decembre *pentru domnul străin*“.

Aşadară, făcând rezumatul acestei lunge fraze urmează că:

1. D Hăjdeu a fost *maist;*

2. A fost *cuzist;*

3. *Este februarist;*

4. Este *carlist;*

5. A scris contra principelui străin *în februarie, martie şi aprilie;*

6. A scris pentru principele străin *în noiembre şi decembre.*

Să relevăm mai întâi de toate acele erori absolute în cari nu se află o umbră, o picătură, un atom de adevăr.

Noi n-am scris niciodată în viaţa noastră o singură silabă contra principelui străin, dar preferam totdeauna, până la stabilirea actualii ordini de lucruri, ca noua dinastie română să fie din Francia, din Italia sau din Spania.

Această opiniune politică personală ne îndemna a supscrie în registrul negativ la plebiscitul de la 1 aprilie.

Peste două zile, însă, izbucni la Iaşi mişcarea separatistă de la 3 aprilie şi noi ne grăbim îndată a ne retracta votul, prin o epistolă publicată atunci în „Românul" şi în „Dezbaterile", declarând pe faţă că principiul unirii, adecă al acelui principiu suprem la care trebuie supuse toate principiile secundare, mă face a vota pentru Carol I, căruia grabnică venire va fi în stare de a mântui şi de a consolida Unirea.

Dacă de atunci şi până acuma eu am devenit pe nesimţite şi treptat în scrierile mele un admirator sincer al suveranului actual al României, aceasta mi se pare a fi mai natural şi mai legitim din parte-mi decât chiar din partea d-voastre, domnule Pantazi Gica.

Admiraţiunea este totdeauna efectul d-a vedea ceva măreţ sau frumos, la care omul nu s-a aşteptat dintru-ntâi.

Faptele M. S. Carol I, de la început şi până astăzi au fost pentru noi, ca şi pentru naţiunea întreagă, o serie neîntreruptă de asemeni efecte.

Cum dară puteţi d-voastră, domnule Ghica, a ne face o crimă de neconsecinţă politică dintr-o logică a naturei lucrurilor ?

D-ta mă mai acuzi însă de a mă fi făcut dintr-o dată februarist.

Februariştii, domnule, sunt de două feluri.

Unii au conceput, au preparat şi au executat cu periclul vieţei lor căderea fostului Domnitor; aceştia sunt prea puţini şi ne îndoim foarte mult ca să poată face parte din numărul lor acei sibariţi ce dormeau alene în noaptea din 11 februarie şi cari

începură a striga apoi a doua zi pe piaţă în gura mare: iată cine suntem noi !

Într-un alt sens, mai general, dar nu mai puţin adevărat, sunt februarişti toţi aceia ce au îmbrăţişat şi au ştiut să-şi asimileze faptul împlinit, adecă naţiunea întreagă.

Este foarte probabil, d-nule Pantazi Ghica că noi amândoi facem parte cam din această ultimă categorie.

Cât mă priveşte pe mine, eu o recunosc cu francheţă.

De aci, nu se mai aruncă blamul de a fi fost *maist*.

Da; am fost, d-nule; am fost dimpreună cu *mai* toată ţara; şi d. Rosetti v-a explicat deja mai deunăzi, într-o epistolă către Vodă-Cuza, în ce chip tocmai d-voastră înşivă aşa-numiţii conservatori, aţi procurat fostului principe ocaziunea de a captiva aproape naţiunea întreagă la plebiscitul din 2 mai.

Capii partidei liberale, voind a preveni şi a paraliza lovitura de stat, nu vă propuneau ei oare de a supscrie de mai nainte o programă prin care să vă îndatoraţi între altele, în faţa României, a vota o lege electorală şi o lege rurală pe baze mai întinse ? Programa se supscrie de către doi-trei dintre d-voastră. Ceilalţi i-au întors spatele. Apoi cum oare vreţi, domnilor, ca naţiunea întreagă să nu fi primit cu bucurie sufragiul universal şi împroprietărirea muncitorului din mânele lui Cuza, de vreme ce ea ştia că din mânele d-voastră n-o să le capete în vecii vecilor !

Aşadar, noi nu ne sfiim a zice că am fost maist şi mai adăugăm şi mai mult: în favoarea votului universal şi a emancipării ţăranului, noi închiserăm ochii cu abnegaţiune chiar asupra statului, carele însă nu face parte strictă din 2 mai, fiind un subterfugiu, afişat cu o zi mai târziu.

În politică nu toate principiile sunt egalmente importante. Există o gradaţiune pe care trebuie s-o studieze îndelung şi s-o mediteze neîncetat bărbaţii ce doresc a lua o parte oarecare la direcţiunea morală a patriei lor. Pe această bază, de câte ori se întâmplă ca naţiunea să nu poată dobândi realizarea unui

principiu mai mare, decât numai prin sacrificiul unui alt principiu mai mic, omul politic sacrifică principiul cel mai mic şi dobândeşte pe cel mai mare. Astfel, de exemplu, în ajunul lui 11 februarie, pentru a reda ţărei libertatea, partida democratică sacrifică, pentru un moment, caracterul său antiaristocratic, făcând un pact de alianţă cu oamenii trecutului. Tot astfel, la 2 mai 1864, noi credeam că sufragiul universal şi împroprietărirea ţăranilor sunt două principii atât de colosale, încât alăturea cu ele toate celelalte consideraţiuni se reduceau la neşte proporţiuni microscopice. Tot astfel, iarăşi la 3 aprilie 1866, în favoarea sublimului principiu al unirii naţionale, noi am jertfit, fără sfială şi cu lealitate, ideea noastră personală de dinastie latină. Nu sacrifică cele mai mici pentru cele mari numai aceia ce nu vor a merge înainte, d-le Pantazi Ghica.

D. Pantazi Ghica nu se poate plânge astă dată că noi i-am fi răspuns cu uşurinţă. Scrupulozitatea noastră de a satisface pe deplin ambiţiunea domniei sale este atât de mare, încât noi am reprodus până aci şi vom mai urma a tot reproduce până la sfârşit mai totalitatea articlului din ziarul „Ţara“, „din cuvânt în cuvânt, din virgulă în virgulă, d-a totului tot“, după cum zic fraţii noştri din Ardeal. Având astfel ambele piese puse faţă în faţă, publicul o să poată judeca, în cunoştinţă de cauză, din care parte este logica, dreptatea şi buna-cuviinţă a tremenilor.

Pe lângă acele cinci acuzaţiuni pe cari le analizarăm deja cu d-amănuntul în „Românul“ de ieri, d. Pantazi Ghica ne mai incriminează de a fi fost „cuzist“.

O, Doamne ! Dar cuziştii au fost toţi aceia ce aclamaseră cu entuziasm pe fostul Vodă de la 14 şi 24 ianuarie 1859, adică toată naţiunea română de la Herţa şi până la Turnul-Severin, printre cari aţi fi fost, negreşit, d-voastră înşivă, domnule Pantazi Ghica.

Agresorul nostru nu se mărgineşte însă de a ne arunca nouă epitetul de „cuzist“, deşi numai „Hăjdeu“ figurează în titlul

articulului. D. d. I. Brătianu şi C. A. Rosetti, zice dumnealui, au fost de asemenea cuzişti.

Iată anume cum se pronunţă d. Pantazi Ghica în această privinţă:

„Pe când conservatorii supscriau o petiţiune ca să se aducă aminte lui Vodă-Cuza angajamentele sale şi să ceară domnitorul străin, d. d Ion Brătianu şi C. A. Rosetti, cu partizanii dumnealor, scriau o petiţiune pentru Vodă-Cuza şi ziarul „Românul“ de atunci publica articli fulgerători în contra unui domnitor străin. Vodă-Cuza era sublim ! aşa scria d. C. A. Rosetti de la Iaşi“.

Este un ceva admirabil cum o tendinţă fatală a naturei întregi, fizice, morale şi intelectuale – de a se lepăda de negativ, căutând totdeauna pozitivul – face ca în societatea umană adevărul să nu se poată ascunde niciodată supt o mască fie cât de deasă şi cât de bine acăţată.

Astfel, de exemplu, crima pe care d. Pantazi Ghica o impută în pasagiul de mai sus, cu uxt aer atât de triumfal, dlor Rosetti şi Brătianu, căci despre mine însumi o să spui ceva şi mai la vale, este cea mai gravă, cea mai lovitoare, cea mai oribilă acuzaţiune din câte au primit vrodată însuşi partita aşa numită conservatoare.

Natura trebuie să tindă la pozitiv, chiar fără s-o vrea; limba oamenilor dezvăleşte adevărul, chiar fără s-o ştie.

D. d. Brătianu şi Rosetti sunt stigmatizaţi de către d-nul Pantazi Ghica pentru două monstruozităţi nesuferite:

Dumnealor nu s-au declarat contra lui Cuza chiar de a doua zi după a sa alegere; dumnealor n-au vrut să-l răstoarne încât timp mai conservau o rază de speranţă despre îndreptarea lucrurilor; dumnealor îl numeau „sublim“ într-un moment în care fostul domnitor, nedezminţit încă prin o lungă serie de loviri date naţiunii, jura cu solemnitate că voieşte a lucra la libertatea şi mărirea României.

Dumnealor combăteau ideea principelui străin atunci când ea ar fi zdruncinat în zadar starea lucrurilor existinți, fără a avea totdodată nici o garanție de realizare; dumnealor nu se sfiau a *fulgera* chiar contra acestei idei, atunci când se temeau că, supt firma unui principe străin imposibil, se ascundea în realitate, pentru a ieși apoi la lumină în momentul oportun, ca *deus ex machina*, vreun candidat...

Dumneata ne înțelegi foarte bine, domnule Pantazi Ghica.

Acestea sunt crimele cele nepilduite de cari sunt culpabili d. d. Rosetti și Brătianu.

Partita așa-numită conservatoare, din contra, a posedat totdeauna și nu se poate ca să nu fi fost reținut cu sanctitate până astăzi virtuțile străbune, opuse caracterului crimelor de mai sus, și anume:

1. Ea dorea din toată inima a vedea răsturnat pe Vodă-Cuza chiar de a doua zi după a sa alegere.

2. Ea proclama pe toate tonurile pe principele străin tocmai atunci când era mai sicur că Europa nu poate să ni-l dea.

Ambele aceste virtuți se reduc prin analiză la una singură: „amor pentru vacanța tronului".

Iată consecința riguroasă și necesară ce rezultă din cuvintele d-lui Pantazi Ghica.

După ce am explicat în ce mod au fost „cuziști" veteranii partidei democratice, modestia ne permite acuma a răspunde mai pe scurt în propria noastră privință.

Vodă-Cuza a fost cel dentâi domn român modern, ieșit din clasa de mijloc iar nu din cerculețul *protipendadei.*

Acesta a fost pentru noi primul motiv d-a fi „cuzist".

Prin 2 mai se dede țăranului pământ și mi se dede mie, adecă la un milion ca mine, dreptul de a reprezinta și noi țara noastră, în loc de a fi neşte simple obiecte asupra cărora legiferau nu patriotismul și nu inteligența, ci averile moștenite, câștigate și dotale !

Acesta a fost pentru noi un al doilea motiv de a fi „cuzist".

Întrebăm însă chiar pe d. Pantazi Ghica dacă putea să mai rămână „cuzist" după 2 mai, un om a cărui toată viața este cugetarea și pana și carele, plini de iluziuni cu o zi mai-nainte, văzu deodată cugetarea-i năbușită, pana-i sfărâmată, tiparul zdrobit !

În „Românul" din 6 iunie 1864 se află o epistolă a noastră către redacțiune protestând cu amărare contra sugrumării presei.

Publicând-o, „Românul" a însoțit atunci cu următoarea observațiune:

„D. Hăjdeu ne trimite o epistolă pe care o reproducem mai la vale; d-sa s-a văzut dator a ne mulțămi, căci am susținut dreptul la viață ce avea «Aghiuță», ca și oricare altă foaie publică; aceasta însă este numai o simplă formă. D. Hăjdeu n-a luat pana în mână nici pentru a mulțămi unui individ, nici spre a apăra o singură foaie, fie chiar foaia creată de d-sa, scopul ce a urmărit d-sa, ca și noi toți, în această privință este mai mare, este scopul cel nobil, cel sânt: libertatea presei, adecă lumina și adevărul."

Aceasta o să încredințeze poate, pe d. Pantazi Ghica, cum că noi nu suntem tocmai-tocmai „actualmente" de la „Românul", după cum i se pare domniei sale.

Într-o notiță dintr-un articol noi rugarăm mai deunăzi pe antagonistul nostru de a ne indica în toate scrierile noastre de la 24 mai 1864 și până la 11 februarie 1866 o singură frază prin care noi să fi susținut regimul lui Vodă-Cuza în urma artisticei aplicări a art. III din statut.

D. Pantazi Ghica se grăbi atunci a ne răspunde în „Independința română", când cum că opera noastră întreagă *Ion cel cumplit* n-ar fi decât o apologie a fostului domnitor.

Ei bine, noi îl rugăm pe d-lui de a ne indica din acea operă, care numără 264 de pagine, o singură frază prin care să fie susținut regimul lui Vodă-Cuza după 24 mai 1864.

D. Pantazi Ghica afirmă cum că cartea întreagă ar fi cuzistă: cât dară de lesne o să-i fie d-sale de a extrage din ea, după

rugămintea noastră, nu mai mult decât numai curat şi simplu o frază.

Ceea ce este „cuzist“ în *Ion cel Cumplit* o să susţinem noi înşine d-lui Pantazi Ghica.

Pe pagina 23 noi susţinem că polonii, cari au călcat în 1863 cu armele în mână teritoriul liber şi neutru al României, trebuiau respinşi cu energie şi înfrânaţi cu asprime.

Opiniunea noastră poate fi eronată, dar noi o mănţinem chiar astăzi.

Pe pagina 31, noi ziceam cu durere că „Camerele legislative nu fac un 2 mai“.

Este vina partitei d-voastră, dle Pantazi Glxica, dacă ea, având singură în mână toată puterea legislativă până la 2 mai fusese absolutamente incapabilă de a da ţărei legea rurală şi legea electorală.

Iată toată actualitatea „cuzistă“ din *Ion cel Cumplit.*

Ba nu: mai este încă ceva.

Pe pagina 47 noi ziceam:

„Astăzi legile noastre pedepsesc cu temniţa pe debitorul unui particolar, de cele mai multe ori al unui grec sau evreu căci românii nu prea au bani de dat cu împrumut: debitorul statului rămâne nepedepsit.“

Nu cumva şi aceasta să fie o apologie a regimului lui Vodă-Cuza după 2 mai ?

Precum vedeţi, domnule Pantazi Ghica, noi vă răspundem chiar la acelea ce nu sunt coprinse în articolul d-voastră din ziarul „Ţara“, fiind decişi a ne răfui acum din toate punturile de vedere, pentru a vă lăsa apoi iar în linişte, ca să ne atacaţi din nou fără nici un răspuns din parte-ne, româneşte şi nemţeşte, în toate coloanele „Independinţei române“.

Astfel, noi arătarăm pe larg agresorului nostru în ce sens am fost cuzist-maist, în ce chip suntem carlist-februarist şi, în fine, până la ce grad sunt neadevărate aserţiunile d-sale, cum că noi am fi combătut oareşicând ideea principelui străin.

Concluziunea este că noi am fost totdauna în acea tabără pe stindardul căreia vedeam „rădicarea poporului şi combaterea partizanilor trecutului“.

Tari în acest principiu fundamental, suntem mândri de a nu ne fi contrazis niciodată în scurta noastră viaţă politică, şi tocmai acei ce ne atacă probează mai bine decât oricine, căutând cu stăruinţă să descopere vro neconsecinţă din parte-ne şi nefăcând alta decât de a ne procura mereu ocaziuni de a le demonstra prin fapte nestrămutata noastră persistenţă în credinţele democratice.

Cuzist, maist, februarist, carlist... să mai fie oare, afară de acestea, vreo altă învinovăţire pe care să ne-o mai fi imputând articolul d-lui Pantazi Ghica ?

Mai este încă una, şi anume cea mai comică.

Antagonistul nostru ne spune cu gravitate cum că revoluţiunea de la 1848 a fost opera cea mai necontestabilă a aşa-numiţilor conservatori, d. d. Mavrocordaţi, Filipeşti, Catargieşti, Cazimireşti, etc., punând din zăpăceală printre boieri şi pe d. Heliade Rădulescu, apoi se adresează d-a dreptul către noi cu o asprime catoniană, întrebându-ne unde adecă am fost la 1848 ? şi în fine răspunde tot dumnealui însuşi, cum că noi ne închinam atunci „la Suleiman-paşa şi la Tangher-effendi, lăsând ţara în anxietate şi agonie“.

La 1848 noi aveam d-abia 12 ani şi gemeam în Basarabia supt jugul unui guvern străin carele nu ne permitea nici măcar de a cugeta româneşte ! !

„Închinarea noastră la Suleiman-paşa şi la Tangher-effendi“ caracterizează pe deplin maniera d-lui Pantazi Ghica.

CARACTERUL NAŢIONALITĂŢII ROMÂNE CA BAZA LEGISLAŢIUNEI SALE

Pour bien comprendre l'histoire des peuples, il faut s'assoir longtemps auprés de leur berceau et les suivre pas à pas à leur entrée dans la carière...

Pentru a înțelege bine istoria popoarelor trebuie să ne așezăm mult timp lângă leagănul lor și să le urmărim apoi pas la pas la intrarea lor pe scenă...

Guizot, *Essais sur l'histoire.*

I

E ciudat că unul şi acelaşi principiu este universalmente recunoscut în privinţa mizerabilei individualităţi şi scapă cu desăvârşire din vedere, chiar din partea oamenilor celor mai serioşi, dindată ce este vorba a-l aplica către colectivităţi, către popoare, către naţiuni.

Când o persoană vrea să-şi confecţioneze o haină, ea nu trimite pe croit ca să ia măsura după corpul vecinului, sau al celui dentâi trecător, ci, din contră, o croieşte după propria sa statură, care nu poate fi întocmai egală cu nici o alta în lume, căci natura a făcut astfel, încât să nu existe două frunze absolutamente deopotrivă.

Când un bolnav cheamă pe un medic, el nu-i zice: domnule doctor, caută pulsul jupânului de peste drum sau du-te de ia

diagnoza cutare din strada de alăturea şi apoi vino de-mi scrie o reţetă.

Ei bine! numai staturile, numai corpurile cele imense ale cărora formă şi conservaţiune sunt de mii de ori mai importante şi mai preţioase decât personalitatea cea mai ilustră, numai ele sunt osândite a suferi cu răbdare şi a îndura în tăcere ceea ce n-ar primi a i se face omul cel mai de pe urmă!

Când un popor are cumva nevoie de o haină, adică de vro reformă exterioară, legislatorii şi administratorii săi se grăbesc pe dată a-l înveli în nişte veşminte exotice, aduse cine mai ştie de pe unde şi croite mai ştie pentru cine. Dacă haina este prea largă, se răspunde că purtătorul o să se mai îngraşe cu timpul; dacă e prea strimptă, se asicură că ştofa o să se mai întinză mai în urmă; şi astfel, nenorocitul popor se vede constrâns, vrând-nevrând, a târî după sine o hlamidă de astrolog sau a strânge din umeri într-o scurteică de arlechin.

Când o naţiune este bolnavă, medicul său, în loc s-o întrebe unde o doare şi cum se simte, în loc de a studia cauzele locale ale morbului, în loc de a aprofunda organismul izolat al paciintelui, încalecă deodată pe un bidiviu, pleacă la Paris, la Bruxelles, la Berlin, la Londra, pipăie cu cea mai mare îngrijire pulsurile oamenilor de acolo şi apoi trimite o reţetă, adică o lege!

Trebuie o orbire extraordinară pentru a au observa de la prima vedere, pe de o parte bufonada, iar pe de alta pericolul acestei procedure; totuşi sunt ani întregi, ba încă mai multe zecimi de ani, începând de la Regulamentul Organic sau chiar de la Pravilele lui Caragea şi Ipsilant, de când sărmana Românie zace într-o asemenea oribilă oftalmie, uneori forţată, câteodată benevolă, primind legi şi reforme de la muscali şi de la austriaci, sau comisionându-le ea însăşi din dreapta şi din stânga, după capriciul modei.

Este timp însă, acum sau niciodată, de a ne lepăda de hainele altora şi de a înţelege în fine că la boalele noastre, cari sunt cam multe, fiind efecte cronice ale unui trecut păcătos, nouă ne trebuiesc nişte reţete scrise anume pentru noi, iar nu pentru China sau Japonia. Însuşi mesagiul tronului, prin care s-a deschis mai deunăzi o nouă legislatură a ambelor Camere, ne îndeamnă la acest mare pas, zicându-ne că armarea generală a ţărei o să se opereze nu dupre sterpe imitaţiuni din străinătate, ci în spiritul românesc cel vechi.

În adevăr, caracterul unei naţionalităţi este singura fontană, singurul criteriu, singura bază a legislaţiunii sale, întărindu-se şi generalizându-se astfel ceea ce a zis nemuritorul Montesquieu în privinţa guvernului unui stat: „Guvernul cel mai conform cu natura este acela a căruia dispoziţiune particulară se potriveşte mai bine cu dispoziţiunea poporului în fruntea căruia se află“[1].

Dar cum oare se poate cunoaşte caracterul naţionalităţii române ? Unde oare să fie busola care să ne conducă pe acest ocean atât de unduios, atât de multicolor, atât de nestatornic ? Fost-au oare vrodată doi autori cari să ne fi caracterizat în acelaşi mod, cari să fi găsit în noi aceleaşi elemente, aceleaşi viţiuri, fără a cădea unii în neşte laude exagerate, alţii în nişte detractări peste măsură ?

În afară şi întrul ţărei, în vechime şi în timpii moderni, au fost mulţi şi foarte mulţi de aceia ce ne zugrăveau în faţa lumii cu un complex de văpsele atât de posomorâte, atât de infernale, încât una singură dintre ele ar fi fost de ajuns pentru a face naţionalitatea noastră un obiect de dezgust şi de despreţ pentru toate popoarele.

Aşa, de exemplu, după mărturia istoricilor maghiari şi saşi, toţi românii, toţi fără deosebire, mic şi mare, sunt furi, ucigaşi şi incendiari[2] şi nu trebuie să ne mirăm de a auzi o asemenea sentinţă din gura unor străini, inamici secolari ai naţionalităţii

[1] Esprit des lois, liv. I, chap. 3.

[2] Eder: *Observationes ad historiam Transilvaniae*, Cibinii, 1803, p. 267.

noastre, de vreme ce mai tot în acest fel ne depingeau de noi până mai alaltăieri chiar boierii noştri româneşti, zicând, de exemplu, în petiţiunile şi memorandele lor către puterile Europei.

„Proprietarii de la ţară, mai cu seamă tăcând parte din acea clasă numără între dânşii mulţi oameni onorabili şi inteligenţi; dar sunt puţini care au îndestulă instrucţie şi destulă speriinţă ca să poată fi în stare a trata afacerile nalte ale ţărei lor: d-aceea, liniştiţi şi modeşti în pretenţiunile lor, se mulţămesc a se ocupa de starea şi de speculaţiile lor şi se mărginesc a da ţărei oamenii cei mai recomandabili între funcţionarii ordinului al 2-lea şi al 3-lea.

Asupra ţăranilor români, nici sfaturile, nici exemplele cele mai doveditoare (concluante) n-au putere. Ca să le facă cineva bine trebuie ca binele să-i vie din porunca guvernului, ş-atunci chiar se-mpotriveşte la acel ordin, de câte ori nu este însoţit de ameninţări executive foarte persistinte.

Dacă nu zicem nimic asupra profesiunilor libere este că lipsesc cu totul la noi. Câţiva indivizi cari cu pompă (îngâmfare) iau titlul de profesori şi d-avocaţi n-au nici numărul nici calităţile cerute ca să constituie o clasă în societate“.

Acesta să fie oare în realitate caracterul românilor ?

Dacă ar fi aşa, atunci ar trebui îndată să aruncăm jos condeiul, încrucişând mânele pe piept, cu desperata imposibilitate a unui fachir indian, şi să aşteptăm apoi cu apatie, din moment în moment, fatala pieire a gintei române, căci un popor compus de furi, din ucigaşi, din incendiari, din nerozi şi din şireţi nu poate să trăiască, nu poate să existe, fiind o pură negaţiune.

Din norocire, nu maghiarii, nu saşii şi nu clasa feudală de valvasori şi de valvasini, numiţi astfel boieri, au putut să cunoască şi au dreptul de a judeca caracterul românilor. Lupul este un expert de minune în privinţa cărnii oii, însă numai atâta, şi nu cumva să vă bazaţi pe ceea ce-o să vă spună despre

calitățile morale ale victimei sale. Sunt alte izvoare, unde se oglindește, ca într-un tapet de apă limpede, caracterul cel adevărat al naționalității noastre și atari izvoare sunt anumîe acele fapte din istoria română în cari poporul nostru s-a manifestat uniform și consecutte, deși secolii le despărțeau unul de altul și deși ele avură loc nu numai în diferite timpuri, ci încă în diferite regiuni pe cari le separă munții cei mai nestrăbătuți și fluviile cele mai gigantice.

Este învederat că, dacă națiunea română, în nește împrejurări analoage întâmplate în Transilvania, în Moldova, în Țara Românească, în seclul XV, în seclul XVII, în seclul nostru, s-a arătat totdauna pretutindeni, întocmai în același mod, fără să fi avut în vedere sau măcar fără să fi auzit despre exemplele trecutului și ale provinciilor surori, această admirabilă identitate de procedură, derivată numai din însăși natura intimă proprie a poporului, denotă și definește caracterul său.

Iată sarcina ce ne-am impus-o noi în studiul de față. Este grea, este spinoasă, dar noi suntem fericiți numai de a o începe, indicând adevărul în trăsături generale...

II

Unul din elementele cele mai decisive ale caracterului național al românilor și carele totdodată, precum vom vedea mai la vale, este cel mai fecund în consecințe legislative speciale, este o moderațiune extremă, pe care în zadar am căuta-o la vecinii noștri de altă viță, turci, slavoni, greci sau maghiari și nici chiar la frații latini din Occidinte, cunoscuți cu totul din contra prin feluritele nuanțe turbulinte: turbulința veselă a francezului, turbulința posomorâtă a spaniolului, turbulința calculată a italianului.

Pentru a descoperi prototipul și originea sublimei moderațiuni a poporului român, trebuie să ne rădicăm sus în istoria Romei antice, șt anume la acel moment când plebea, pe o parte iritată prin neauzitele torture și nesăturata lăcomie a nobleței, iară pe de altă parte văzând o invaziune inamică pe teritoriul patriei, dintâi se crede datoare a respinge pe dușmani de la hotarele țărei, apoi se întoarce și, în loc de a depune armele după cum o cerea obiceiul în urma fiecărui războl le reține, se retrage în gloate pe muntele Aventin și declară de acolo că nu voiește a mai îndura tirania patricianilor.

Speriându-se de o deciziune atât de energică, Senatul Romei se teme ca mojicii cei înarmați și setoși de răzbunare să nu recurgă la calea violinței. Faptul dezminți această temere, care se părea totuși foarte naturală. Plebea sau „materia brută", după expresiunea unui om de stat din lnbăra reacțiunii, se mulțămi a fortifica noua sa locuință și, având lipsă de hrană, apuca de prin învecinările Romei vite și grâne, strictamente numai atâta cât îi trebuia pentru a nu muri de foame, fără a comite un singur exces, un singur omor, o singură cruzime. Nestrămutat în hotărârea sa de a nu reintra în Roma, până a nu i se vor garanta drepturile sale umane contra apăsării oligarhice, poporul aștepta în liniște, cu demnitate, tare ca fierul și ca fierul rece.

Relatând după Titu-Liviu această frază din istoria republicei romane, celebrul Michelet îi dă aerul unei fabule: „Tradițiunea națională – zice el – împodobi cu această moderațiune cuibul libertății"[3]. În adevăr, istoricul francez nu putea crede în realitatea unui fenomen pentru care nu găsea nici o pereche în cronicele celorlalte popoare occidentale. Să fi profundat el însă analele romanilor, apoi lesne s-ar fi încredințat că admirabila moderațiune de la muntele Aventin a fost o manifestare naturală și, așa zicând, necesară a caracterului roman primitiv, pe care dintre toți fiii urbii eterne l-au moștenit și l-au păstrat până astăzi numai veteranii de la Dunăre.

[3] *Histoire Romaine*, liv. I, ch. 2.

Probele noastre istorice despre perfecta moderaţiune a naţionalităţii române noi le vom începe cu un eveniment ce posedă avantajul de a fi numai ca o reproducţiune fotografică a faptului de la muntele Aventin, cu acea diferinţă numai că strănepoţii s-au arătat aci şi mai cumpăniţi de cum fuseseră străbunii lor, încât marele Michelet ar fi silit cu atât mai mult a-i refuza orice crezământ, dacă naraţiunea noastră nu s-ar baza pe un document autentic, conservat în arhivul transilvan de la Kolos-Monostor, fascicul Kott Kolos. lit c, nr. 96.

În anii 1437–1438, pe când toată Europa se afla încă în obscuritatea cea mai profundă a barbarismului din evul mediu, ţăranii români din Ardeal, chinuiţi într-un mod infernal de către nobleţa maghiară, pierdură răbdarea, se înţeleseră unii cu alţii, se răsculară, formară bande armate, îşi puseră capi dintre ei, şi intrară în luptă pe faţă cu asupritorii. Baza de operaţiune a revoltei, ca şi la 1848, a fost Aiud. După mai multe întâlniri şi ciocniri, lucrurile au ajuns acolo încât orgolioasa aristocraţie se simţi forţată a apuca drumul negoţiaţiunilor, întocmai ca şi patricianii Romei în faţa plebii la muntele Aventin. Victorioşi, puternici, amărâţi prin suferinţele trecutului, lipsiţi de orice cultură morală, trăind, în fine, într-o epocă când simţul de umanitate era necunoscut chiar la curtea papală, ţăranii români ar fi trebuit să profite acuma de poziţiunea lor, reducând în cenuşă tot ce era unguresc pe pământul Ardealului.

Ei bine, nu ! Ei au primit propunerile duşmanului şi, alegând din sânul lor deputaţi, dintre cari cel mai deştept pare să fi fost Mihai Românul din Viragosberk, îi trimiseră pentru a încheia un tractat de pace cu aristocraţia maghiară. Acest act s-a păstrat până astăzi[4] şi se poate considera cu tot dreptul ca unul din cele mai frumoase titluri în favoarea caracterului naţionalităţii române, pe care o insultă şi o denigrează fără ruşine şi fără sfială, tocmai publiciştii Ungariii.

[4] Vezi-l în *Kurz Magazin*, t. 2, p. 366, în articolul comitelul Kemény: *Keber den Bauernaufstand.*

Lungimea documentului nu ne permite a-l reproduce aci în totalitate, mărginindu-ne a indica numai unele punturi capitale. Dintâi ţăranii nu tăgăduiesc nicidecum datoriele lor teritoriale în privinţa stăpânilor pământului, observând însă că acele datorii trebuie să fie stabile şi sicure, iar nu arbitrarii, şi anume câte un florin pe an de la fiecare plug cu opt boi şi aşa mai departe în analogie. Al doilea, ţăranii recunosc nobleţei dreptul de a exercita puterea judiciară asupra supuşilor lor, cu acea condiţiune însă că cel nemulţămit de sentinţa stăpânului său are prerogativa de a apela la proprietarul unui alt sat, a căruia deciziune în asemenea cazuri va avea o forţă obligatorie definitivă. Al treilea, un ţăran nu are dreptul de a fugi de pe moşie, posedând însă facultatea de a se retrage într-un mod legal, plătind stăpânului său toate câte îi datorea din trecut şi mai dându-i pe deasupra o sumă oareşicare. În fine, ceea ce denotă cu o naivitate foarte preţioasă simţul egalitar, înnăscut în natura naţionalităţii române, este clauza prin care se stabileşte ca nici notabilul să nu insulte pe ţăran, nici ţăranul pe nobil !

Plebea romană de la muntele Aventin avea a face cu neşte inamici de acelaşi neam, de aceeaşi limbă, de acelaşi sânge, ceea ce explică până la un grad purtarea sa moale şi blândă în privinţa patricianilor. Plebea românească din Ardeal, din contra, se află în faţa unor subjugători din fundul Asiei.

Plebea romană de la muntele Aventin nu se luptase încă niciodată contra călăilor săi pe un câmp de bătălie. Plebea românească din Ardeal, din contra, învinsese deja pe maghiari cu arma în mână şi ar fi avut tot dreptul de a le dicta legi oricât de aspre. Plebea romană de la muntele Arentin ceru de la Senat, ca singurul mijloc de împăcare, crearea unor tribuni ai poporului, cu o autoritate imensă prin care se paraliza toată puterea nobleţei. Plebea românească din Ardeal, din contra, nu impuse aristocraţiei maghiare nici o condiţiune câtuşi de puţin oneroasă. Aşadară, moderaţiunea strănepoţilor, după cum am mai spus-o deja mai sus, întrecu din toate punturile de vedere pe

aceea a străbunilor care se părea atât de miraculoasă sau, mai bine zicând, atât de imposibilă ilustrului Michelet.

Delegații nobleței ungare, constrânși de forța majoră, subscriseră tractatului de mai sus dempreună cu agerul Mihai Românul de Viragosberk și cu ceilalți deputați ai țărănimii. Asicurați în buna lor credință prin noul pact social, românii se împrăștiară, aruncând arma la o parte și apucând cornul plugului. Numai atâta aștepta perfidul maghiar. Jurământul fix călcat supt picioare și asuprirea opincei se reîncepu din nou cu o vigoare înzecită... Dar ceea ce ne interesează deocamdată nu sunt suferințele fraților noștri din Ardeal, a cărora descriere ar necesita mii de volume, ci numai constatarea unei moderațiuni extraordinare, ca una din trăsăturile cele mai emininte ale caracterului nostru național.

Să trecem la alte probe.

III

După ce-am descoperit însăși sorgintea moderațiunii noastre naționale în caracterul antic al străbunilor romani, după ce am confruntat două fenomene atât de înrudite, precum sunt retragerea plebii romane la muntele Aventin și revolta țărănimei ardelene din a. 1437, vom urma de aci înainte cu relatarea câtorva eveneminte analoage mai semnificative din istoria românilor de prin diferitele provincii ale Daciei lui Traian, dând astfel tezii noastre toată valoarea unui adevăr istoric necontestabil, bazat, nu pe un exemplu izolat și dubios, ci pe o grupă întreagă de fapte identice și mai presus de orice bănuială.

Văzurăm deja în paragraful precedinte moderațiunea țăranilor români din Transilvania, tractând, în triumful unei victorii, cu barbara și nemilostiva nobleță maghiară. Să descrim

acuma purtarea aceleiași generoase opince ardelene față cu o altă specie de apăsători locali, mai fini, mai perfizi, mai periculoși decât brutalul fiu al lui Attila, anume sașii.

Ceva mai nainte de anul 1366 o nouă colonie săsească veni a se așeza în vecinătatea satului românesc Sân-Petru din circonscripțiunea orașului Bistrița. Încetul cu încetul, veneticii se apucară a uzurpa din teritoriul și din pădurea românilor, ceea ce ocaziona în fine un proces între ambele părți denaintea autorităților din Bistrița, cari, deși compuse numai din nemți, totuși, într-un paroxism de justiție, deteră dreptate satului Sân-Petru contra pretențiunilor coloniei săsești. Astfel, victoria rămase în partea românilor, care n-ar fi avut alta de făcut, după cursul ordinar al lucrurilor omenești, decât a se întoarce acasă bucurându-se de izbândă și lăudându-se că au pățit-o sașii. Nu așa a făcut bunul popor românesc din sântul Sânt-Petru. Mulțămiți de a-și fi asicurat proprietatea lor cea strămoșească, românii se îmblânziră deodată, le păru rău de nevoia bieților nemți, și iată că bătrânii satului, *seniore Blaccorum,* abordează tribunalul cu o naivitate în adevăr patriarcală și declară că de acum înainte ei uită cu desăvârșire cearta lor cu sașii și drept dovadă le acordă dreptul de a lua din pădurea românilor toată lemnăria, câtă le va trebui, pentru clădirea templului și a celorlalte edificii din noua lor colonie[5]. Am dori foarte mult ca să ni se arate în istoria unui alt popor un asemenea model de o moderațiune națională chiar exagerată! Gratitudinea sașilor a fost de a scoate și de a goni cu timpul pe sărmanii români din Sân-Petru, unde astăzi totul, până și aerul, a devenit curat nemțesc. Aceasta a fost soarta universală a naționalității noastre, către care se pot aplica în toată întinderea lor cuvintele lui Fontenelle: „Este bun acel om care nu știe a înșela decât numai pe sine însuși".

Nu ne putem stăpâni de a nu mai aduce aci încă un exemplu din istoria românismului ardelenesc, căci tocmai în Transilvania

[5] Pușcariu: *Disertațiunea despre împărțirea Ardealului*, p. 20.

naţionalitatea noastră a gemut totdauna supt jugul cel mai oribil, tocmai acolo unde motivele de ură şi de iritaţiune au fost în toţi timpii cele mai naturale şi cele mai legitime; tocmai acolo, în fine, nestrămutata moderaţiune a poporului român este fenomenul cel mai admirabil sau, mai bine zis, este un adevărat miracol, pe care nu vor putea niciodată să-l înţeleagă şi să-l explice, ba nici măcar să-i dea crezare, istoricii străini.

Pe la 1529, în epoca ilustrului domn moldovenesc Petru Rareş, susţinuţi prin îndemnul şi prin ajutoarele acestui mare principe, denaintea căruia tremurau deopotrivă ungurii, saşii, polonii şi până şi Poarta Otomană, ţăranii români din Ardeal se constituiră într-un fel de revoltă permaninte contra maghiarilor şi contra nemţilor. Petru von Ruppe, stareţul de atunci al unei monastiri catolice de la Cluj, plângându-se de jalnica situaţiune generală a Transilvaniei şi povestind despre trei irupţiuni succesive ale ţărănimii române în interiorul sântului locaş, adaugă că „deşi intenţiunea revoltanţilor era de a face tot răul ce le sta în putinţă, totuşi, îmblânziţi prin vorbele burte ale călugărilor, ei s-au retras în linişte, fără a fi comis cea mai mică violinţă“[6]. Iată caracterul cel excepţional, cel propriu, cel fără asemene al românului. Îl vezi cu arma în mână, într-un moment de teroare revoluţionară, când însuşi cerul se pare mânjit de sânge; îl vezi în faţa unui duşman dezarmat, care cu o zi mai nainte îl tortura cu o voluptate diabolică, bătându-şi joc de durere şi de omenire; îl vezi setos de răzbunare, orbit de suvenirea trecutului, gata a împlânta ucigătoarea unealtă în pieptul vrăjmaşului; dar ascultaţi... o rugăminte, o vorbă, un cuvânt dulce răsună din gura inamicului cel umilit şi îngenucheat; aceasta ajunge; braţul românului se opreşte, inima-i se moaie, fruntea-i se descreţeşte, el iartă ! !

Şi pe cine oare iartă ? Pe vreun cavaler, care să-i ţină seamă de acest act de înaltă generozitate ? Nu ! Românul iartă pe acel

[6] Vezi documentul publicat de Fabricius, în *Archiv des Vereins*, N. F., t. 5, p. 27 etc.

ungur nedegroşat încă după zece secli petrecuţi în Europa şi care, chiar în momentul iertării, meditează deja noi chinuri şi mai grozave, imaginează noi lanţuri şi mai grele, inventează noi biciuri şi mai ferecate, pentru zdrumecarea naţionalităţii noastre ! Românul iartă pe acel sas care cu o oră mai târziu va reîncepe cu o nouă energie vecinicul său rol de spion al maghiarului, de calomniator al neamului românesc, de o lipitoare ce suge atât de pe nesimţite încât numai grăsimea-i cea atârnată în jos arată că a supt şi probează cum a supt ! Iată pe cine iartă românul ! şi el nu poate să nu ierte, căci moderaţiunea, o moderaţiune aşa-zicând supraumană, este un semn divin scris pe fruntea neamului românesc spre a-l deosebi de toate celelalte naţionalităţi.

Pentru ca să încheiem într-un mod plastic acest paragraf despre caracterul românilor din Ardeal, vom aduce aci o steluţă din poezia lor poporară. O colindă transilvăneană se începe aşa:

„Ce-i mai bun ca boul bun ?
La aratru dacă-l pun,
Brazdă neagră bine-ntoarce,
Brâul roşu bine-l coace,
Şi ţi-l cară-acasă-n saci
De Crăciun să-ţi faci colaci !

De aci urmează:

Ce-i mai bun ca calul bun ?
Că pe el dacă mă pun
Pe duşman din ţar-alung,
Şi-l alerg până-l adjung...“

Apoi mai departe:

„Ce-i mai bun ca oaia bună ?
Lapte, lână îţi adună,

Toată vara te nutrește,
Toată iarna te-ncălzește..."

În fine, după această sublimă enumerațiune curat omerică a lucrurilor celor mai bune din lume, vine concluziunea colindei, prin care ni se explică de minune extrema moderațiune a naționalității române, chiar în privința maghiarilor, chiar în respectul sașilor:

„Nu-i mai bun ca suflet bun !..."[7]

IV

Deși abundanța materialelor documentale relative la istoria Transilvaniei lesne ne-ar permite a mai lărgi cadrul exemplelor, totuși, crezând că faptele cele autentice, aduse deja mai sus, sunt chiar ele singure prea destule spre definitiva stabilire a adevărului, noi lăsăm acum deocamdată în laturi pe frații noștri din Ardeal, pentru a întoarce privirile spre partea Moldovei și a Țărei Românești.

Multe cruzimi oribile și monstruoase s-au comis în diferite timpuri pe întinsul spațiu de pământ așternut la mijloc între cele două localități extreme omonime, între Cernăuțul moldovenesc și Cernăuțul muntenesc. Noi nu vorbim aci despre acele scene sângeroase, fără cari este imposibilă o bătălie sau o luptă francă între doi adversari porniți unul asupra altuia cu arma în mână. Nu ! asemenea momente de furie fiind nește consecințe universale ale principiului de a conserva contra izbirii unui atac sau de a se irita în fața rezistinței, nu pot arunca cea mai mică

[7] Marienescu: *Poezia poporară*, Pesta, 1859, p. 65.

umbră în defavoarea moderațiunii unui individ și cu atât mai mult a unei naționalități. Cruzimile despre cari vorbim noi sunt anume acele executate cu sânge rece, cu prentedințiune, fără bătălie, fără luptă, fără atac, fără rezistință; în fine, mai mult sau mai puțin, pe o scară mai mare sau mai mică, ceva în felul măcelului de la St. Barthelemi și a Vesperelor siciliatte. Am definit ideea noastră și acum trebuie să mai repetăm încă o dată, cu toată părerea de rău, că istoria Moldovei și a Țărei Românești este plină până la vărf de fapte de această natură. Cine însă fost-au autorii lor ? Uneori principii, adeseori boierii, unii și alții susținuți de către slugile lor; niciodată însă națiunea română, niciodată poporul român, niciodată acele gloate române al cărora aspect gigantic poate speria numai doară pe aceia ce nu cunosc divina bunătate a colosului sau cari nu voiesc s-o cunoască, fiind deciși a-l calomnii cu orice preț pentru nește meschine și egoiste interese personale și de clică.

Când Țepeș măcelărea pe nobili și pe plugari, pe bogați și pe săraci, pe străini și pe pământeni, pe oaspeți și pe soli, această turbare individuală a unui despot fără frâu nu putea înnegri câtuși de puțin caracterul cel ultramoderat al naționalității noastre, precum existința unei case de nebuni nu înnegrește starea mentală a unui oraș.

Tot de această specie sunt omorurile cele cumplite ce zac ca o pată neștearsă pe istoria Lăpușneanului, a lui Mircea II, a lui Mihnea Turcitul etc., fără ca să fie dat cuiva și dreptul de a imputa poporului românesc altceva decât numai nenorocirea de a fi posedat și el ca alții vre câțiva Tiberi, Neroni și Caligula !

Cât privește cruzimile boierești, cari de cele mai multe ori întreceau în fineță și în perfidie chiar pe acele domnești, apoi ne va ajunge a cita aci propriile cuvinte ale cronicarilor moldoveni și munteni, pentru ca astfel oricine să se poată încredința, în cunoștință de cauză, despre absoluta neutralitate a națiunii române în vârtejul baccanalelor aristocratice.

Povestind moartea lui Vodă-ştefan Locustă, analistul Ureche se exprimă în următorul mod: „S-au vorovit o seamă de boieri din curtea lui, anume Găneştii şi Arbureştii, şi la aşternutul lui, unde odihnea, l-au omorât în cetatea Sucevei. Iar începătura acestei lucru urât şi necuvios s-a făcut de la Mihul hatmanul şi de la Trotuşeanu logofătul, carii s-au vorovit într-o seară, ca neşte tirani şi lupi turbaţi, să vâneze oaia cea nezlobivă (nerăutăcioasă), adecă pre Ştefan-Vodă, şi dând învăţătură slugilor sale ca toţi să se într-armeze şi punându-le şi jurământ ca să le fie cu dreptate, s-au pornit cu toţii şi într-un foişor sus în cetate, unde odihnea, au risipit uşa şi, neştiind Ştefan Vodă nemică de aceasta, s-a sculat fiind numai cu cămaşa, iară şi cu toţii ca neşte lei sălbateci au năvălit asupra-i şi multe rane făcându-i l-au omorât..."[8]

Vă întrebăm acuma dacă poate fi responsabilă naţionalitatea română pentru o crimă oribilă, dar pe care, după mărturia cea mai lămurită a însuşi cronicarului, au comis-o numai „o seamă de boieri", întovărăşiţi numai de „slugile lor", adecă, vorbind în stilul modern, a comis-o curat şi simplu numai „o partită boierească", fără nici un amestec de alte elemente ?

Relatând catastrofa unui alt principe din aceeaşi epocă, anume Ştefan, fiul lui Petru Rareş, analistul Ureche zice de asemenea foarte limpede că „boierii l-au omorât"[9], deşi se încearcă totdodată a scuza fapta prin „nevoile ţărei", ceea ce dacă ar fi adevărat, n-ar servi decât numai a proba tocmai moderaţiunea cea proverbială a acestei blânde *ţări* care, oricât de asuprită, totuşi răbda în tăcere şi se ţinea la o parte, încât a trebuit ca cuţitele boiereşti să se însărcineze cu vindicta publică !

Trecând acum la cronica muntenească, vom alege iarăşi vro câteva exemple mai clare şi mai decisive cum că naţiunea română n-a participat niciodată la *înaltele opere* (les hautes oeuvres) ale călăilor din clasa cea feodală, pe cari îi însoţeau în

[8] *Letopis.*, t. I, p. 167.
[9] *Ibid.*, p. 175.

această carieră numai „slugile" lor, adecă „boierii cei noi", după limbagiul actual.

Supt anul 1529 analele munteneşti, narând revolta vornicului Neagoe şi a postelnicului Drăgan contra lui Radu de la Afumaţi, urmează aşa: „când a fost Radul-Vodă în oraş în Râmnic, iar boierii au adjuns pe Radul-Vodă de l-au legat şi i-au tăiat capul, şi lui şi fiu-său"[10]. A lega pe un domn prin surprindere, mat cu seamă pe un domn viteaz şi patriot precum era Radu de la Afumaţi, a-l măcelări fără milă, a nu cruţa nici măcar pe fiul său, o ! niciodată poporul român, gloata, opinca, masele cele brute, n-au căzut în ţările noastre atât de jos şi de aceea cată să fim recunoscători cronicarului de a nu lăsa o umbră de bănuială în această privinţă, zicând anume cum că autorii măcelului au fost „boierii".

Tot astfel, supt anul 1532, adecă cu vro trei ani mai în urmă, analistul ntuntenesc adnotează următoarele: „S-a dus Vintilă-Vodă la Craiova să vâneze cerbi peste Jiu şi s-a sfătuit Vintilă-Vodă cu oamenii lui de taină să taie alţi boieri; iar boierii s-au gătit ei de au tăiat pre Vintilă-Vodă în malul Jiului"[11].

În acest ultim caz, ucigaşii se par la prima vedere scuzabili prin necesitatea de a înlătura periclul proprielor lor capete, tăind în pripă pe Vintilă-Vodă. Să ne întrebăm însă de ce trebuia oare neapărat ca ei să meargă la vânătoare, de vreme ce ştiau că acolo li se prepară o cursă de moarte ? Ş-apoi întocmai în poziţiunea acelor boieri, ba chiar în acelaşi seclu, s-a aflat odată un simplu om din popor, un ţăran, un haiduc de pădure, şi iată ascultaţi în ce mod mintea-i cea curat românească a dezlegat cestiunea dacă este sau dacă nu este permis a ucide pe acei ce ne ameninţă cu pieirea pe noi înşine.

Ştefan Surdul, care domni în Muntenia cu un an sau doi înainte de Mihai Viteazul, tăcea toate silinţele sale pentru a pune mâna pe un hoţ de la Olt, groaza drumaşilor, numit Mihu din

[10] *Magazin istoric*, t. 4, p. 271.
[11] *Ibidem*.

codrul Cobiului. S-a întâmplat însă cu totul din contra, că banditul a prins el pe Vodă, și antica baladă poporară muntenească povestește în următorul chip această ciudată întâlnire:

„Și cum sta și cum zicea,
O frunză de fag zmucea
Și-ntre buze o punea
Și suna hoțiș din ea.
Frunza-n patru că plesnea,
Codrul negru clocotea,
D-un lung chiot chiotea,
D-un greu tropot tropotea,
Și-mprejuru-le d-odată
Se ivea o mândră ceată,
O ceată de voinicei,
Lotri, puișori de zmei,
Cu căciule stogoșcate,
Cu chebe roșii pe spate,
Și musteți de varvaric
Cum stă bine la voinic.
Lângă el cât îi zărea,
Mihu astfel le grăia:
— Frații mei, neferii mei,
Lotri, puișori de zmei !
Îl vedeți voi pe ast om ?
El e mare, căci e Domn,
Dar cât e de Domn și mare
Minte coaptă încă n-are !
Hai, copii, de mi-l luați,
Prin săbii să-l fluturați,
Dar nemic să mi-i stricați,
Cale bună să-i lăsați;
Că, de-i Domnul priceput,
E destul câte-a văzut,
Ca să afle, ca să știe
Că Mihu nu-i de glumie !“

Confruntați acum această cavalerească răzbunare a mojicului român contra lui Ștefan Surdul cu răzbunarea cea boierească contra lui Vintilă-Vodă !

Să nu ni se răspunză cum că o baladă poporară, fie cât de veche, fie cât de frumoasă, totuși nu este o istorie. În unele cazuri toate documentele cele scrise sunt departe de a prezinta suprema importanță și chiar veracitatea cea factică a unui cântec bătrânesc. Nu sunt eu care o observ pentru prima oară, deși adevărurile speculative nu au trebuință de a se baza pe autorități. Marele Vico, creatorul filosofiei istoriei, a spus deja, este acum un seclu și jumătate, că poezia poporară are avantajul de a zugrăvi caracterul unei națiuni întregi, pe când cronicele constată numai nește fapte izolate. „Poporul – zice ilustrul italian – nu imaginează decât numai aceea ce este conform cu realitatea“. Din acest punt de vedere, balada despre „Mihu din codrul Cobiului“ este o imagine fidelă și prețioasă a caracterului naționalității române, a căria providențială moderațiune nu se dezminte nici chiar în mijlocul pădurii !

După ce am probat că gintea română nu poate fi incriminată nici măcar în parte pentru grozavele cruzimi domnești și boierești ce au mânjit în curs de secli cu șiroaie de sânge paginele analelor Moldovei și ale Țărei Românești, ne rămâne acum a desfășura dinaintea ochilor națiunei acele cazuri în cari însuși poporul ieșea pe scena istoriei, mișcându-se puternic ca un zeu al vindictei, posomorât, indignat, murmurător ca undele oceanului, dar totdeauna moderat, moderat mai presus de toate, moderat pestă măsură…

V

Mai întâi de toate vom relata aci un fapt în care actorii au fost curat şi simplu numai ţărani, fără nici un amestec de vreun alt element, fără ca ideea primitivă să fi venit de aiurea, fără ca vreun meşter din altă clasă să fi aţâţat pe ascuns focul, retrăgându-se apoi la o parte şi lăsând în joc numai naiva opincă, precum aceasta s-a văzut în atâtea rânduri.

Între anii 1561-1563 domni în Moldova Iacob Eraclide Despota, un principe luminat, cu simţiminte liberali, dar lipsit de cunoştinţa ţărei şi înconjurat de un consiliu boieresc ieşit din şcoala şi pus sub direcţiunea faimosului vornic Moţoc. Despoiarea monăstirilor de sacrele odoare a fost prima cauză a nemulţămirii generale; iritaţiunea poporului crescu însă şi mai mult când Divanul decretă deodată o capitaţiune exorbitantă, în puterea căreia nu numai locuitorii de prin oraşe ci până şi plugarul cel mni de pe urmă trebuia să plătească visteriei tot bir suplementar de un galben pe cap.

Era pe la începutul anului 1563. Toată ţara se afla deja în fierbere. Iacob porunci armatei ca să se adune în câmp, în apropiarea fortăreţei Hotinului, unde era să-i facă o revistă. Îndrumându-se spre acel punct, el se văzu într-un moment înconjurat de mai multe mii de ţărani. Boierii ce-l însoţeau se făcură nevăzuţi, lăsându-l singur într-un ocean de mojicime. O spaimă mortală cuprinse pe principele. Ţăranii strigau cu turbare că ei nu sunt în stare de a plăti noul bir. Inspirat prin greutatea situaţiunii, Iacob ceru ca să fie ascultat şi iată că o profundă tăcere se lăţi d-asupra gloatelor. El povesti pe larg periclul invaziunilor străine ce ameninţau ţara şi întrebă apoi pe inteligimea opincă dacă ea preferă mai bine a vedea Moldova sfâşiată de către duşmani, decât să sacrifice de bunăvoie câte un galben pentru formarea unei armate puternice care să respingă pe inamic de la otarele patriei ? În urma victoriei – adause

principele – mă voi gândi eu singur la uşurarea suferinţelor voastre. Un discurs blând şi patriotic linişti ca printr-un farmec toată furia acestei imense adunări curat ţărăneşti, ce acoperea luciul câmpiilor şi care, cu o clipă mai-nainte, era gata a turti pe victima ce-i căzuse în mână. Ai dreptate, Măria Ta ! răspunseră ţăranii; numai bagă de seamă c-o să te-nşele boierii şi vlădicii, precum tot ei îndemnau la fapte rele şi pe fostul Alexandru-Vodă. Zicând acestea, gloatele se împrăştiară, iar principele rămase uimit şi d-abia crezând el însuşi că a putut să scape aşa de lesne.[12]

Arătaţi-ne, pentru mila lui Dumnezeu, în analele celorlalte popoare, un singur exemplu de această natură ! În Anglia cea flegmatică şi parlamentară s-au văzut revoltele cele sângeroase, nu din cauza unei întăriri straordinare şi cu totul disproporţionate a impozitului, ci simplu numai pentru că perceptorii cereau dările cele obicinuite într-un mod puţin politicos. În România, suveranul aruncă asupra ţărei birul cel mai greu, toată naţiunea se turbură şi se indignează, mii de ţărani incongioară pe Vodă singur şi rătăcit în câmp, o catastrofă se pare neînlăturată... ei bine ! principele zice că acest sacrificiu este necesar pentru salvarea patriei din mânele duşmanilor şi opinca, devenind deodată dulce ca o porumbiţă, îi strigă: să trăieşti M. Ta ! !

Peste câteva zile, în urtna scenei de la Hotin, se realiză prezicerea cea practică a ţăranilor: Iacob Eraclide, înşelat de către boierii şi vlădicii săi, fu răsturnat prin perfidie şi măcelărit cu o cruzime neauzită: dar numai „slugele boiereşti" luară parte la această tragedie, iar nu naţiunea, nu poporul român carele nu ştia a se răscula altfel decât numai aşa cum îl văzurăm mai sus pe câmpiele Nistrului.

[12] Această naraţiune noi am luat-o mai-mai textualmente din opera amicului personal al lui Despota: Sommer: *Vita Iacobi Despotae*, Vitebergae, 1857, p. 36.

Ferindu-ne de lungimi, suntem siliţi d-abia a atinge cu uşurinţă revolta ţărănească din zilele lui Vodă-Alexandru Iliaş, descrisă pe larg în analele lui Miron Costin. „Ţărănimea – zice cronicarul – atâta mulţime s-a strâns din toate părţile, cât nu încăpea în târg în Iaşi, ci umpluse locul pretutindenea, strigând pre greci, de prin toate uliţele“.[13] Principele abdică de bunăvoie, declarând cu franchetă că el nu poate trăi fără venetici: „Cine să rădică pre greci, pre mine se rădică“. În turburarea, urmată apoi naturalmente după retragerea lui Vodă, când ţara rămase deodată fără cap, un boier grec fu ucis, şi un altul rănit la cap. Iată totul ! Nici o prăvălie spartă, nici o casă violată, nici o pungă furată, nici o pradă, nici un măcel ! Şi cu toate acestea, evenimentul în cestiune era mai mult decât o simplă revoltă: el ni se prezintă ca o adevărată revoluţiune, fiind schimbarea radicală a unei sisteme guvernamentale şi distrugerea totală a unui regim nenaţional.

Acelaşi Alexandru Iliaş domni câtva timp şi în Ţara Românească, unde se distinse prin aceeaşi antoare furioasă pentru greci şi unde adjunse la acelaşi final umilitor şi ruşinos. După ce tăiase pe toţi adversarii cei mai periculoşi ai elementului venetic, numai vestitul Lupul Mehedinţeanul reuşi a scăpa din mânele lui Vodă, fugând în Transilvania şi aducând de acolo o armată ungurească. Să lăsăm de aci înainte ca să vorbească iarăşi cronica muntenească: „Cine-i era prieten şi-i spunea că adevărat vine Lupul păharnicul cu oşti grele, iar el necrezând îi târâia de coadele cailor prin târg, pre alţii îiomora, cât nu mai cuteza nemine să-i spună, ci tot şedea în scaun negătit. Atunci îi veni vestea că a intrat Lupul în ţară. Umplându-se de înimă rea, strânse puţinei călăraşi şi pedestraşi, câţi se aflară acolo, şi le zise: staţi cu mine şi eu o să vă dau lefi îndoite. Iar ei răspunseră că nu vor sta, căci ai călcat jurământul şi ne-ai oprit simbriile şi ne-ai stricat obiceiurile, cât am rămas la mare sărăcie şi n-avem nici o armă, căci le-am vândut toate pentru nevoile ce am avut de la tine, Doamne, nici îţi putem

[13] *Letopis.*, t. I, p. 264.

folosi acum nemica, ci numai te scoală de fugi că vrăjmaşii tăi s-au apropiat. Atunci Alexandru-Vodă le mulţămi şi le dede o pungă de bani, ca să împartă cu toţii, şi numaidecât încălecă pe cal şi fugi. Lupul încă sosi şi începu a tăia pe boierii greci şi pe slugile lor, care jefuiseră ţara, şi mult sânge s-a vărsat...“[14]

Acest pasagiu este foarte interesant mai cu seamă prin contrastul ce stabileşte între caracterul boierilor şi acela al poporului.

Astfel, aristocratul Lupul, cum sosi, pe dată se apucă nu de alta, ci numai de vărsare de sânge; pe când sărmanii săteni, călăraşi şi pedestraşi, pe cari Alexandru Iliaş îi despoiase şi-i redusese la sapă de lemn, îl mustră cu o blândeţă frăţească şi-l sfătuiesc cu o îngrijire amicală ca să nu mai aştepte, ci să fugă.

De la acest tablou atât de mângâietor să trecem acum la dezgustătorul spectaclu al revoltei seimenilor supt Matei Basarab, de unde ne vom convinge încă o dată că moderaţiunea poporului român este o calitate naţională distinctă, pe care noi n-o găsim nici la unul din toate celelalte popoare.

Ameninţat necontenit de către evailul său din Moldova, Vasile-Vodă, şi de către cazaci pe de o parte, iar pe de alta de către turci şi de către tătari, Matei Basarab fu constrâns a forma o armată permanentă, destul de numeroasă, despărţită în regimente de dorobanţi şi de seimeni, pe cari, pentru a nu distrage de la plug braţele românului, principele „îi strânse pe toţi dintr-alte ţări străine“, după expresiunea cronicarului.[15] Cea mai mare parte sârbi, de la cari spiritul de indisciplină se hultui apoi într-o seamă de români din corpul dorobanţilor, „căci s-au însoţit cu sârbii seimeni de şi-au măritat fetele şi surorile după ei“[16]. Văzând bătrâneţile şi boala lui Matei Basarab, aceşti mercenari se deciseră a juca în Ţara Românească rolul cohortei pretoriane de la Roma şi al ortalei ieniecereşti de la

[14] *Magazin ist.*, t. 4, 308.
[15] *Ibid.*, p. 327.
[16] *Ibid.*, p. 329.

Constantinopole. Cronica muntenească descrie pe larg această lungă și dureroasă anarhie militară care d-abia se stârni supt Constantin Șerban, succesorul lui Matei Basarab. O să extragem aci numai o mică parte din lista tuturor monstruozităților comise în acel interval de timp de către „neantul seimenesc". Când Matei Basarab zăcea bolnav în pat, seimenii năvăliră în camera princiară, strigând că vor să ucиză pe doi dintre boieri, apoi, negăsindu-i nicăiri, plecară la curtea clucerului Socol Cornățeanul, îl uciseră „și-au jefuit casele luând tot ce au vrut". Ieșind Matei Basarab la plimbare afară din târg, seimenii închiseră porțile Târgoviștei și trei zile în șir n-au lăsat pe Vodă să intre înapoi, ba nici măcar ca să i se aducă din oraș ceva de mâncare. Supt Constantin Șerban, într-o singură zi, seimenii au măcelărit cinsprezece boieri. Tot atunci călcară sfintele biserici ale lui Dumnezeu, încă slujind preoții sfânta liturghie, iar ei intrau în biserici de-i scoteau de păr afară și tot ce au aflat în biserice au luat, numai pietrele goale au lăsat..."[17] Ei bine ! cine le făcea toate acestea ?

Națiunea română ? Nu ! Să ne ferească Dumnezeu ! Națiunea română a fost din contra acei bravi ostași pământeni către cari se adresă Constantin Șerban cu următoarele cuvinte: „Feții mei ! Să scoatem din mijlocul nostru pe seimenii serbi, că nu este țărei de nici un folos"[18].

Astfel, moderațiunea cea angelică a poporului român apare la lumină, în toată splendoarea aureolei, atât prin probe istorice intrenseci, precum nu mai puțin prin confruntațiuni analitice cu cruzimile princiare, cu cruzimile boierești, cu cruzimile veneticilor. Un exemplu încă, un singur exemplu, tot din timpul lui Matei Basarab însă relativ specialmente la Moldova, de vreme ce sunt unii oameni cari, deși se cred foarte mari unioniști și foarte mari naționaliști, totuși nu se sfiesc a striga în gura mare cum că România de peste Milcov are totdeauna trebuință

[17] *Ibid.*, p. 339.
[18] *Ibid.*, p. 337.

de a se *afirma* deosebit și fără solidaritate cu România de-ncoace de Milcov.

Arhidiaconul arab Paul de Aleppo se afla prezinte în Iași în momentul răsturnării lui Vasile-Vodă Lupul de către logofătul Georgiță. Vasile-Vodă avusese păcatul de a se înconjura de favoriți greci și aceasta fu adevărata cauză a revoluțiunii. Moldovenii reușiră. Vasile-Vodă fu silit a căuta scăparea în fugă. Capitala țărei rămase în anarhia cea mai complectă. „Toți grecii – zice Paul de Aleppo – preoți și laici, stăteau așteptând din moment în moment o moarte prin sabie".[19] Însă toate temerile lor au fost în zadar. Mulțumiți cu victoria cauzei naționale, românii se bucurau din suflet de căderea grecilor, dar nu le trecea nici măcar prin minte de a împlânta arnta în pieptul unui inamic dezarmat și umilit. Peste câtva timp Vasile-Vodă se întoarse în țară, aducând cu sine o armată căzăcească. Acuma veni rândul lui Georgiță de a se retrage. Ascultați narațiunea lui Paul de Aleppo: „Atunci o mare spaimă și teroare căzu pe evrei și turci, pe cari cazacii îi jefuiră și-i torturară cu o cruzime atât de mare, încât erau p-aci să piară cu desăvârșire; iar însăși moldovenii au fost tractați poate și mai rău... "[20] Iată diferința între două popoare !...

Lăsăm acum la o parte istoria cea veche a românilor și trecând cu tăcere peste neagra epocă a fanariotismului, pe care pana noastră se refuză a o atinge de oroare și de rușine, noi ne grăbim d-a dreptul a aborda anul 1848, cel mai modern și totdodată cel mai ilustru martur al sublimei moderațiuni ce a distins și va distinge în toți timpii caracterul naționalității române.

[19] *Arhiva istorică*, t. I, part. 2, p. 75.
[20] *Ibid.*, p. 77.

VI

Nu este nici intențiunea, nici competința noastră, nici cadrul studiului de față, de a cerceta cauzele și filiațiunea acelui imens incendiu revoluționar ce se revărsase cu furie, sunt acum tocmai douăzeci de ani, ca lava clocotind a unui vulcan deșteptat din adormire, peste toată fața Europei.

Rușinați de a nu fi auzit altă dată, zăcând atunci fără simțiri în stupida tâmpire a unui sclav, prima chemare a Libertății de la 1793, românii se grăbiră a proba, cel puțin acuma, că timpul împrăștie coșmarul letargiei cele mai grele și astfel anul 1848 ne putu număra și pe noi printre celelalte unelte solidare Regenerațiunii Universale.

În Transilvania, în Moldova, în Țara Românească, în toate unghiurile Daciei lui Traian, unde au se stinsese încă cea de pe urmă suflare de viață națională, stindardul tricolor spintecă văzduhul emancipându-l de miasmele apăsării. Însă nu toți românii înțeleseră în același mod, și poate că nu aveau nevoie de a înțelege toți într-un fel, rolul providențial al Revoluțiunii. A confunda la un loc anul 1848 al muntenilor, cu acel al moldovenilor sau a amalgama ambele fenomene cu mișcarea fraților din Ardeal, ar fi eroarea cea mai gravă și mai neiertată din câte ar putea comite un istoric al naționalității române. Libertatea era o deviză comună, un semn de întrunire, un curcubeu de alianță; dar această sublimă libertate este, din nenorocire, un termin atât de elastic, încât cu totul astfel o interpretau muntenii, cu totul altfel o pricepea Moldova, cu totul altfel o dorea ardeleanul.

În Transilvania, libertatea de la 1848 nu avea vreun alt sens decât numai acela de a scutura cu orice preț jugul maghiarului, fără să fi fost vreo trebuință de preocupațiuni sociali, de vreme ce acolo nu exista nici o diferență de clase în sânul națiunii române. În acest chip, renașterea transilvană a fost curat și

simplu o luptă internațională sau un duel mortal între acvila română și între biciul lui Atila; și cată că mărturisim că situațiunea românismului din Ardeal, ca și aceea a Poloniei, ca și aceea a Cretei, ca și aceea a bulgarilor, nu-i permite nici chiar astăzi, după un interval de două decade, vreo specie de revoluțiune.

În Moldova, anul 1848 a fost dată cronologică a răsturnării lui Mihai Sturdza, atâta și nemic mai mult Originea, organizarea și conducerea mișcării a fost boierească, aristocratică, feodală, în toată puterea cuvântului: *le roi est mort, vive le roi!*. D. Iepureanu se lăudă mai deunăzi în Cameră de a fi fost unul dintre conducători și ne mai citi o listă de alți unsprezece, mai toți din clasa cea privilegiată. Stricta mănținere a Regulamentului Organic, marea cartă a oligarhiei române, a fost o dogmă religioasă a revoluționarilor celor căftăniți de peste Milcov. Ținta cea cvasiliberală a boierilor era schimbarea domniei, iar nicidecum regenerarea națiunii. Despre țărani, despre burghezie, despre popor n-a fost nici o vorbă...

Numai în Țara Românească revoluțiunea de la 1848 avu un adevărat caracter democratic, pe care noi nu-l putem descrie mai bine decât reproducând aci următoarea poetică apostrofă către boieri, ieșită atunci din pana unuia dintre capii mișcării: „Uitați-vă la câmpia aceea, peste care razele soarelui, tinzându-se ușor și dulce, o sărută din partea cerescului părinte și ea se frământă în durerile nașterii, ca cum ea ar voi din pântecele-i numai să hrănească lumea întreagă, ș-apoi aruncați-vă ochiul pe sântul mucenic sătean român și veți vedea că năvălirile barbarilor, uciderile, trădările, jafurile, corupția străinilor ș-a voastră, veac peste veac, an peste an, zi peste zi și nenorocire peste nenorocire se grămădiră pe spatele lui, ca neaua pe culmele munților, și nu putură să-l doboare la pământ, să-i înghețe sângele și să stingă în inima lui scânteia cea sântă a libertății, conștiința naționalității, a puterii ș-a vitejielor sale.

Uitaţi-vă şi vedeţi pe spatele lui se văd ranele iataganului şi vânătăile bicelor şi stă scris pe cer deasupra-i că voi sunteţi cei vinovaţi; este gol şi flămând, faţa-i pârlită de soare, fruntea-i cea lată şi plină de arsurile durerilor şi ochii cei plini de foc spun că sufletu-i este întristat până la moarte, căci vede viermele cel străin vieţei şi naturei sale, voi şi protectoratul vostru, sfredelind spre inima ţărei lui; căci vede că, după atâtea chinuri şi muncă, îi luarăţi aetim şi vitele, căldarea şi salba copilei sale şi-n bunătatea şi credinţa lui plânge rătăcirea şi pierderea răstignitorilor săi !"[21]

Simţimentele coprinse în acest tablou ne explică pe deplin pentru ce revoluţiunea muntenească de la 1848, având în frunte-i pe amicii cei mai înflăcăraţi ai nenorocitei opince, trebuia să fie esenţialmente democratică, începându-se prin stabilirea egalităţii cetăţeneşti şi prin arderea infernalului Regulament, pe care boierii de peste Milcov îl conservau cu sânţenie, ca Moise pe tablele decalogului.

Acuma, cunoscând spiritul propriu al anului 1848 în fiecare din cele trei mari provincii române dintre Dunăre şi Carpaţi, rezultă de la sine însuşi că numai în Transilvania şi în Ţara Românească se putu manifesta atunci caracterul naţionalităţii noastre, fiind pusă în joc întregimea poporului, pe când în Moldova toată acţiunea se învârtea stearpă şi pitulată în microscopica sferă a câtorva seniori, nerăbdători de lungimea domniei lui Mihai Sturdza.

În revoluţiunea transilvană de la 1848 noi trebuie să distingem şi să separăm cu îngrijire două momente fundamentale: momentul fierberii şi momentul luptei. În cursul acestuia din urmă s-au petrecut, negreşti, mii de scene sângeroase, căci astfel este fizionomia normală a unei stări de război. Comisu-s-a însă vreo singură violinţă în momentul fierberii, după cum aceasta s-a întâmplat totdeauna la toate

[21] C.A. Rosetti: *Apel la toate partidele*, Paris, 1850, p. 25.

celelalte popoare în cazuri analoage ? La Duminica Tomei 60 mii de ţărani români, sosiţi în fugă din toate părţile Ardealului, se adunară în gloate pe câmpia de la Blaj. Suferinţele secolare din trecut şi perspectiva unui jug şi mai oribil ce-i ameninţa în viitor, îndemna naturalmente toată această armată de martiri la o grabnică şi energică răzbunare contra maghiarilor. Răposatul Bărnuţ le striga de pe tribună: „Senatul şi poporul român nu iartă pe unguri"[22]. Ei bine, adunarea de la Blaj se ţinu cu atâta linişte, cu atâta demnitate, cu atâta parlamentarism, încât înşişi comisarii oficiali ai Ungariei rămaseră uimiţi în faţa acestui miracol de moderaţiune !

Am precizat mai sus spiritul cel democratic în gradul suprem al revoluţiunii muntene de la 1848. Pe câmpul de bătălie se afla poporul şi aristocraţia. Ucisu-s-a, bătutu-s-a, insultatu-s-a un singur boier ? Nu ! Ba încă din contră, tocmai în momentele de efervescinţă cea mai extremă, o singură prădăciune n-a mânjit mânele revoluţionarilor deveniţi deodată puri, ca vestala antică, prin omniputintea forţă moralizătoare a libertăţii. Un ziar bucureştean din 10 iulie 1848 descrie în următorul mod două-trei din floricelele cele mai admirabile, culese din buchetul moderaţiunii muntene din epoca revoluţiunii.

„Sâmbătă în 19 iunie, când tot poporul era adunat la palat ca să se opună aristocraţilor, cari voiau cu puterea armată să răstoarne guvernul provizoriu, în minutul când se fortificau baricadele şi se aştepta cu neastâmpăr un atac din partea miliţiei, a trecut un covrigar şi un om al poporului, întinzând mâna, a voit să fure un covrig fără ca covrigarul să-l fi văzut.

Un străin care l-a văzut a strigat îndată: noi am venit aicea nu ca să furăm, ci ca să ne apărăm drepturile şi libertatea. Această strigare fu repetată de o mare parte a poporului prezinte şi cel ce luase covrigul fu silit a-l da înapoi.

[22] Bărnuţiu: *Dreptul public roman*, p. XX.

Când poporul întărâtat a intrat în casa unui aristocrat și a risipit toate lucrurile ce a găsit acolo, un țigan a voit să pună în sân o bucată de zahăr; dar îndată altul i-o smulse din mână și dându-i un sfanț îi zise: du-te de-ți cumpără zahăr dacă vrei să ai, d-aci n-ai voie a lua nimic. Asemenea scene s-au repetat și la alte case d-ale aristocraților, câte a dărâmat poporul, și din nici una nu și-a apropiat nimeni ceva, nici de mâncare, nici haine, nici vreun alt obiect prețios.

Poporul înfuriat striga cerând de la guvern pe colonelul Solomon ca să-și răzbune de moartea fraților săi. Spiritele erau foarte întărâtate, cererile opiniatre, zgomotul se făcea din ce în ce mai mare, când un singur om, d. Brătianu, ieșind la balcon zise: fraților ! dacă odată am scos moartea din Constituțiune afară, să nu ne mai pătăm cu sângele unui frate al nostru care a greșit. Aceste vorbe făcură efectul lor: poporul se retrase liniștit..."[23]

VII

Nu credem ca o cestiune politică română să fi fost așezată vreodată pe atâtea argumente documentale prin câte am probat noi în studiul de față moderațiunea cea de tot excepțională a naționalității noastre, citind la tot pasul faptele cele mai autentice din istoria Moldovei, Transilvaniei și a Țărei Românești, adecă din analele generale ale Daciei lui Traian.

Nu ne-ar fi fost greu a înmulți exemplele, dacă nu ne-am fi silit cu stăruință de a păzi o proporțiune, așa-zicând estetică între toate părțile scrierii, cumpănindu-le astfel încât fiecare ramură a românismului să fie egalmente reprezintată, fără a predomni

[23] *Pruncul român*, no. 12.

câtuși de puțin una asupra alteia, pentru ca să nu ni se poată arunca în față blamul, cant la modă în ziua de astăzi, de a fi acordat o mai mare atențiune celora de dincolo de Milcov decât cestora de dincoace, sau de a fi favorit mai mult România dunăreană decât pe frații de peste Carpați.

Numai din această cauză am fost siliți a suprima mai multe detalii foarte interesante, precum, bunăoară, călătoria a 400 de târgovișteni, despuiați în 1821 de drepturile lor teritoriale și cari, folosindu-se atunci de turburarea ce domnea în toată țara, veniră la București pentru a cere dreptate, fără însă a fi comis în drumul lor, înainte și înapoi, cea mai mică violință sau cea mai mică dezordine.[24]

Însă oricât de laconici, oricât de sobri, oricât de reținuți am fi fost noi în enumerarea faptelor, și tot încă este imposibil de a nu recunoaște că materialele adunate în acest opuscul sunt nu numai suficiinți pentru demonstrarea tezei, ci chiar s-ar putea considera ca un fel de lux, de abundință, de vreme ce o jumătate sau o a patra parte din ele ar fi deja prea de ajuns la stabilirea definitivă a adevărului.

În fața acestei riguroase evidențe, unii se vor întreba negreșit cum de n-a întrevăzut-o până acum nici unul din istoricii și publiciștii noștri ? cum de n-a constatat încă nimeni altul această surprinzătoare și categorică diferință între caracterul românilor și între caracterele tuturor celorlalte neamuri ? cum de nu s-a tras până astăzi o concludinte atât de clară și atât de legitimă dintr-o serie de fapte istorice din cari cele mai multe au fost deja demult familiare scriitorilor noștri, fiind coprinse mai cu seamă în cronicele locali ?

Un ilustru cugetător francez a spus în privința statisticei: „Faptele sunt nule pentru cine nu cunoaște natura lucrurilor"[25].

[24] Iacovenco: *Moldova și Valahia între 1820-1829* (rusește). Petersburg, a. 1834, p. 27.

[25] J.B. Say: *Cours d'économie politique*, t. I, p. 29.

Această luminoasă observaţiune, noi o vom repeta în respectul istoriei, toate ştiinţele politice fiind mai mult sau mai puţin înrudite prin metodele lor. A cunoaşte natura lucrurilor se cheamă a grupa la un loc toate faptele analoage, cercetând apoi puntul comun, spiritul, filosofia lor. Ei bine, tocmai o asemenea grea lucrare analitico-sintetică nu s-a făcut mai-mai niciodată pe câmpul istoriei române, studiindu-se toate fenomenele izolate unele de altele, fără nici o legătură şi, prin urmare, fără nici un învăţământ.

S-a zis şi s-a pretins în mai multe rânduri cum că politica noastră ar trebui neapărat bazată pe studiul trecutului naţional. Dar cum oare şi în ce chip s-ar putea realiza această justă şi patriotică dorinţă, în cât timp istoria română nu prezintă nemic alt decât un haos de episoade întrerupte, *rudis indigestaque moles,* după expresiunea lui Ovidiu ? Ştiinţa politică nu poate avea în vedere excepţiunile şi particularităţile, ci numai principiile cele eterne ce ni se revelează unicamente prin paciinţa de a urmări în cronice şi în acte manifestarea uneia şi aceleiaşi idei în diferite locuri, în diferite împrejurări.

Studiul nostru este o slabă încercare de această specie. Abordând însă pentru prima oară o cale nouă şi neumblată, noi nu cutezarăm a îmbrăţişa totul, ci d-abia numai a atinge cu sfială o singură trăsătură din caracterul românilor. Soluţiunea întrecu aşteptările noastre. Mulţămită unui interogatoriu scrupulos, la care supuseserăm analele şi hrisoavele naţionale, un mare adevăr o să rămână de acum nainte înregistrat în filosofia istoriei şi anume acela că n-a existat şi nu este nici un popor pe faţa pământului mai moderat, chiar în pornirile sale cele mai extreme, decât poporul român.

În acest mod am dobândit cel puţin măcar un singur principiu etern pe care să se poată întemeia cu sicuranţă politica noastră naţională şi ale căruia consecinţe practice actuale sunt cu atât mai importante cu cât el dezminte toate calomniile, doboară

toate piedicile, înfundează toate paradoxele ce servesc mereu, de la 1848 şi până astăzi, drept o armă formidabilă în mânele inamicilor interni şi externi ai românismului.

Celebrul Gustav Doré, ilustrând cu sublimele sale desenuri vechea legendă cavalerească despre *Croquemitaine,* schiţează într-un loc tabloul alegoric al unei familii întregi a baronului de-Frică: *le baron de la Peur.* Imaginea reprezintă, cu o realitate admirabilă, o grupă de figure speriate, cu ochii ieşiţi din orbite, cu gure deschise, cu corpuri înţepenite, cu braţele întinse, ca şi când ar vrea să respingă îmbrăţişarea unui spectru. Gravura nemuritorului artist francez se aplică de minune către *baronii* României, după cum îi numeşte însuşi d. N. Blaremberg, şi cari de asemenea tremurau şi mai tremură încă şi astăzi de spaimă, şoptind cu o voce stinsă de emoţiune cuvântul „demagogie“ de câte ori li se povesteşte vreun nou pas de făcut în grădina progresului !

Dar este oare cu putinţă demagogia în sânul unui popor pe care istoria ni-l arată demn şi liniştit chiar în mijlocul anarhiei celei mai oribile ? Este oare cu putinţă demagogia din partea unei naţionalităţi care tn toţi timpii şi în toate locurile, în barbarismul evului mediu şi în civilizaţiunea modernă, în Ardeal, în Moldova, în Ţara Românească, în privinţa subjugătorilor străini, în privinţa veneticilor uzurpatori, în privinţa aristocraţiei celei mai vrăjmaşe, în privinţa apăsătorilor din întru şi din afară, n-a ieşit niciodată un singur moment din sfera unei amenităţi în adevăr evanghelice ?

Nu, domnilor *baroni* ai ziarului „Ţara“, pe cari v-au preces deja de mult pe această cale Metternich şi Nesselrode ! Nu şi de o mie de ori nu ! Demagogia este posibilă în Franţa, în Germania, în Italia, în Anglia, în orice altă parte, unde va mai fi fost vreodată, dar în zadar vă zbuciumaţi a o atribui României, al cărui trecut este pur de orice *jacherie,* de orice *frondă,* de orice *2 septembre,* de orice *Ion de Leyde* sau *Savonarola* !. Un singur simptom demagogic apare în tot cursul istoriei noastre

naționale și acel singur simptom fără pereche, pe care noi îl descriserăm pe larg, a fost datorit seimenilor străini ai lui Matei Basarab, iar nicidecum românilor !

Așadară, libertatea cea mai absolută a presei, armarea cea mai generală a țărei, emanciparea cea mai complectă a comunei, facultatea cea mai întinsă a întrunirilor, toate acestea și toate de felul acesta sunt niște emanațiuni necesarii din caracterul naționalității române, nedezmințită niciodată în lungul vârtej al secolilor și probată prin totalitatea istoriei noastre antice și moderne, ne asicurează atât pe noi, precum și pe *baronii* din reacțiune, precum de asemenea și pe domnii consuli, nu numai contra unei perspective de demagogie, ci chiar contra probabilității abuzului !...

Sunt acum două mii de ani, de când geniul cel mai practic al universului, divinul Aristotel, a zis aceste scurte cuvinte: „Legile se fac pentru țară iar nu țara pentru legi“[26]. Vor mai trece încă alți două mii de ani, dar aforismul marelui filosof elin nu se va învechi niciodată, devenind, din contră, din ce în ce mai june, mai proaspăt, mai viguros cu fiecare zi înainte. Fi-vom oare tocmai noi cei mai de pe urmă pe scara popoarelor pentru a înțelege un adevăr atât de limpede și atât de elementar ?...

[26] *Politic.*, lib. IV, c. 1.

O VOCE NĂBUȘITĂ

Mai-nainte de toate cată să stabilim o diferență radicală între cazul nostru și între cazul d-lui N. Blaremberg.

Dumnealui pretinde de asemenea cum că vocea domniei sale ar fi fost năbușită, anume că sesiunea trecută a Parlamentului român, și drept dovadă publică un lung discurs pe care zice că l-ar fi rostit, să nu se fi grăbit guvernul a închide Camera.

Procesele-verbale ale Adunării Legislative din anul trecut dovedesc că discursul d-lui N. Blaremberg n-a fost nici măcar început în realitate, încât trebuie pus întocmai într-o linie cu acele sublime viziuni ce turmentau pe asceticii din evul mediu, având pentru ei toată forța unui adevăr, pe când spiritele cele reci ale altora le numeau curat și simplu „o fantazie“.

Așa-numitul discurs al d-lui N. Blaremberg este o operă poetică, scrisă în proză ca *Palingenezia* lui Ballanche, și distingându-se prin un caracter poetic sumbru și exagerat, ca *Comedia Divină* a lui Dante, se înțelege în aplicațiune cătră actualitatea romana.

Vocea d-lui N. Blaremberg a fost năbușită numai în imaginațiunea oratorului său, mai bine zicând, dumnealui a fost în această ocaziune numai un orator imaginar.

Cazul nostru este cu mult mai prozaic, cu mult mai banal, cu mult mai pământesc: citiți „Monitorul oficial“ din 24 ianuarie ș-o să vedeți că Parlamentul român ne-a curmat vorba, ne-a închis gura, ne-a rădicat cuvântul, tocmai după ce făcusem deja exordiul viitorului discurs.

Era în dezbatere proiectul de adresă în răspuns la mesajul tronului. Lupta parlamentară se prelungise deja până la cinci ore. Domnii deputați sunt și ei oameni, pentru cari *nihil humanum* nu poate fi străin, ceea ce vrea să zică românește că dumnealor le era foame. Stomacul este un despot legitim, după cum îl numea Menevius Agrippa și, prin urmare, supunându-se

unui ordin predestinat, reprezintanţii naţiunii începură a cere în majoritate închiderea discuţiunii. Cererea, chiar să nu fi fost logică, şi încă era foarte naturală. Din nenorocire, articlul 51 din regulamentul Camerei permite unuia dintre deputaţi de a vorbi contra închiderii, obligând Adunarea a-i da ascultare chiar când se apropie ora prânzului şi apoi a decide mai în urmă. Să vedeţi acuma în ce mod m-am putut eu folosi de beneficiul regulamentar, aruncându-vă ochu pentru un moment asupra următorului început de discurs, publicat nu tocmai după cum l-am rostit eu, dar aşa cum a binevoit a mi-l perfecţiona în stil „Monitorul oficial".

„Se cere închiderea discuţiunii.

D. B. P. Hăjdeu: Cer cuvântul contra închiderii discuţiunii şi crez că am motive destul de puternice.

Discuţiunea se închide atunci când cestiunea este deja luminată şi eu crez că este imposibil a fi luminată şi aceasta din o cauză foarte dreaptă (?).

Au vorbit până acum zece oratori; din aceşti zece, afară de dl ministru de Interne, numai doi au susţinut proiectul de răspuns (?) la discursurile (?) Tronului, iară ceilalţi opt l-au combătut. Din aceasta se vede curat (?) că cestiunea nu poate (n-a putut ?) fi luminată, deoarece nu este o proporţiune în număr al celor cari au combătut şi al acelora cari au susţinut.

Afară de aceasta...

Voci: Ne-am luminat ! La vot !

Se spune la vot etc."

Cât de fericit a fost dl N. Blaremberg, al căruia discurs s-a publicat corect şi întreg în coloanele ziarului „Ţara", fără să fi fost măcar întrerupt una singură dată, căci nu era cine să-l întrerumpă, şi fără ca să-l estropieze până la absurditate nemilostivul, vandalicul „Monitor oficial" ! !

Acuma, oricine a citit sau va citi cumva din întâmplare finalul „afară de aceasta..." din începutul discursului fie-zis al

meu, o să se întrebe, negreşit, despre ceea ce era să urmeze după o asemenea frază ce se pare a anunţa o lungă serie de observaţiuni, asfixiate deodată şi pe neaşteptate în gura oratorului, simplu numai din cauza influinţei magnetice a unei intuiţiuni de supă.

Aşadară, noi simţim o datorie personală imperioasă de a dezvolta cel puţin aci, într-un mod sumar, întrucât ne putem aduce aminte, pricipalele cauze pentru cari discuţiunea asupra proiectului de adresă nu era luminată, după opiniunea noastră, nici chiar pe la cinci ore.

Deputaţii, cărora o soartă mai zâmbitoare le-a îngăduit de a vorbi unul după altul mai-nainte de închiderea discuţiunii au fost anume dd. Lăzărescu, G. Brătianu, Georgiu, Lupaşcu, Chiţu, Negură, Voinov, Apostoleanu, Kogălniceanu şi A. Lahovary. Din lupta unor asemenea elemente s-ar fi putut aştepta cu tot dreptul foarte multă lumină şi cu toate astea s-a întâmplat şi aci ceea ce se întâmplă de cele mai multe ori în lume, şi anume că rezultatele n-au justificat aşteptarea. Drept dovadă, iată câteva exemple.

Dl Lăzărescu declară cu o amabilitate perfectă cum că redactorii proiectului de adresă sunt neşte oameni lipsiţi cu desăvârşire de cunoştinţele cele mai elementare în gramatică şi în arta stilului, fiind invitaţi, naturalmente, de a le studia de acum înainte în viitoarele opere ale d-lui Lăzărescu. Întrebăm dacă discursul acestui onorabil reprezintante al naţiunii a putut lumina câtuşi de puţin starea primitivă a cestiunii ?

Dl Kogălniceanu schiţează cu obişnuita sa elocinţă, o interesantă pagină din istoria regimului trecut, care nu ştim, zău, în ce mod ar fi putut arunca vreo lumină oricât de indirectă asupra proiectului de adresă.

Dl Negură propune a se vota d-a dreptul lucrarea Senatului, argumentând dentâi că senatorii sunt mai bătrâni decât deputaţii şi al doilea că proiectul lor a fost redactat de către onorabilele dl

N. Ionescu, pe care oratorul are toată buna voinţă de a-l considera ca pe cel mai forte în limba şi-n istoria română. Teoria d-lui Negură, dând Camerei un testimoniu de nematuritate şi reducând greaua sarcină de legislatori la modestul rol de copişti ai Senatului, ar fi fost în stare de a întuneca din nou cestiunea, chiar să fi fost luminată.

Dl A. Lahovary osândeşte lucrarea comisiunii din puntul de vedere al picturei, declarând-o *palidă şi incoloră,* încât discursul onorabilelui orator al dreptei, chiar dacă atinse lumina, apoi numai doară în sensul fizic al cuvântului...

Să mărturească dară oricine că închiderea discuţiunii, în urma unor dezbateri atât de depărtate de la fondul cestiunii, n-a fost curat şi simplu un efect al gastronomiei, iar nicidecum al luminei, pe care n-au putut s-o producă nici filologia d-lui Lăzărescu, nici istoria d-lui Kogălniceanu, nici abnegaţiunea orientală a d-lui Negură, nici optica d-lui A. Lahovary.

Însă motivul cel mare ce ne făcea a cere prelungirea discuţiunii şi pe care noi era să-l dezvoltăm, să nu ne fi amuţit deodată o sută de voci strigând cu desperare: „ne-am luminat !“, a fost cu mult mai grav decât inoportunitatea izolată a opiniunilor individuale ale domnilor oratori.

Mai toţi acei ce combăteau din dreapta şi din centru proiectul de adresă insistau supt fel de fel de cuvinte de a intercala în textul său un pasaj relativ la cestiunea evreilor, şi nimeni, absolutamente nimeni din toată Camera, nu şi-a dat osteneala sau nu crezu de cuviinţă de a prezinta măcar un singur argument contrariu.

Puţini români, chiar din sânul fracţiunii libere şi independinte, pot pretinde de a se fi luptat mai mult decât noi contra invaziunii fiilor lui Israil. Sunt deja cinci sau şase ani de când religiunea noastră politică este de a combate cu energie lăţirea şi fraudulenţa judaismului, lovindu-l în ziare, prin broşure, prin lecture publice şi prin peţiunea prezintată la Constituantă de către comercianţii bucureşteni şi al căruia autor

ne mândrim a fi noi. Aşadară, nici d. Lupaşcu, nici d. Voinov, nici d. Apostoleanu, nici ceilalţi promotori ai ideei de a se atinge cu orice preţ cestiunea Palestinei nu ne vor acuza, credem, de a fi un amic al cotropirii judaice. Ei bine, cu toate acestea, noi respingem cu desăvârşire trebuinţa de a se fi menţionat această plagă naţională într-o adresă a Camerei în care se trec cu vederea toate celelalte detalii administrative şi politice.

Oare ce o să zică Europa, aflând că mesajul tronului promite nouă armarea generală a ţărei, realizarea unei aspiraţiuni naţionale atât de înflăcărate, bulevardul independinţei noastre politice, garanţia tuturor libertăţilor noastre cetăţeneşti, piedestalul viitorului gintei române, şi noi... noi ascultăm cu o indiferinţă glacială această sublimă promisiune, concentrând toată tnintea, toată simţirea, toată suflarea, toată fiinţa noastră numai în cercul evreilor ?

Oare ce o să zică Europa aflând că România de peste Milcov nu are nici o nevoie, nu are nici o dorinţă, nu are nici un scop în lume, nu dă nici un semn de viaţă decât numai-numai-numai în privinţa evreilor, încât dezlegarea acestei cestiuni a fost unica preocupare a reprezintanţilor Moldovei.

O Cameră, înzestrată cu dreptul cel mai întins de a legifera, face un proiect de lege şi-l votează. Dezbaterile parlamentarii, dacă numai închiderea stomacală a discuţiunii nu le taie tocmai la începutul lor, expun ţărei şi Europei întregi motivele legislaţiunii. Iată tot ce trebuia făcut în respectul evreilor şi poate fi sicură fracţiunea liberă şi independinţă că ne vor găsi totdeauna gata de a susţinea un asemenea proiect de lege, pe care îl vom propune noi înşine, dacă nu se vor grăbi dumnealor de a ne preveni pe această cale, în care am dori însă din toată înima de a le lăsa un pas de preferinţă, fiindcă noi ne-am dat deja demult probele noastre în privinţa judaismului...

MISTICISMUL DREPTEI

Son dessein était cependent
D'en faire plus çu'un président.

Voltaire, *Henriade*

În sesiunea actuală a Parlamentului cel june, după cum obicinuieşte a numi pe Adunarea Deputaţilor venerabilul nostru senator d. Nicolae Ionescu – desicur nu într-un sens ironic, căci toţi bătrânii, dorind naturalmente a întineri cumva ei înşii, n-ar fi consecinţi de a despreţui tocmai dumnealor mugurii juneţei –, ni s-a întâmplat a studia un fenomen foarte curios, pe care noi îl credem propriu numai sferelor celor neguroase ale metafizicei şi cu totul străin câmpului practic, vulgar, prozaic al politicii militante.

Istoria filosofiei ne arată că spiritul uman, dindată ce-şi pierde vigoarea, dindată ce se desperă, dindată ce începe a-şi cunoaşte neputinţa, este fatalmente osândit a se cufunda în misticism, adecă de a căuta în visuri deşerte, în jocuri de imaginaţiune, în năluciri bolnăvicioase, acea mângâiere pe care n-o mai găseşte în lumea realităţii. Astfel, de exemplu, filosofia greacă, după strălucita epocă a Platonilor şi a Aristotelilor, degeneră în puerilele divagaţiuni ale şcoalei alexandrine, iar în zilele noastre cine oare nu ştie până la ce grad de fantasmagorie s-au pogorât elevii lui Hegel, dintre cari unii nu s-au sfiit de a scoate la lumină tractate de Demonologie !

Noi unii ne închipuiam însă că acest morb al raţiunii este un semn de decadinţă numai în respectul sectelor filosofice, şi nu ne trecea măcar prin idee de a concepe posibilitatea unui asemenea criteriu în privinţa partitelor politice, până ce ultimele lupte parlamentare, ocurse aci în Bucureşti sub ochii noştri, n-au venit mai deunăzi să ne dea dezminţirea cea mai pozitivă,

dinaintea căreia ne închinăm fruntea, repetând cu umilinţă cuvintele Sântei Scripture: „Mari sunt minunile lui Dumnezeu !"

De la 3 ianuarie încoace, văzând d-odată pentru prima oară principiile democratice încorporate nu numai în guvern ci încă într-o mare majoritate a Camerei, partita aşa-numită a dreptei se simţi atât de lovită, atât de enervată, atât de ameţită, încât nemaiştiind ea singură ce face şi unde o să ajungă, se azvârli cu trup şi cu suflet în fantasticele regiuni ale misticismului, cu acea spontaneitate cu care idolatrul indian se aruncă sub zdrobitoarele roate ale carului ce duce imaginea zeului Şiva.

D. Nicolae Blaremberg, publicând în ziarul „Ţara" un colosal discurs de două coale sub frumosul pretext cum că era să-l pronunţe în Camera trecută, fără însă ca legitima-i dorinţă să se fi realizat în fapt măcar prin articolarea celor două cuvinte iniţiale: „domnilor deputaţi", se poate lăuda cu tot dreptul de a fi dat dumnealui prima impulsiune fatalei mişcări spre misticism, în care se precipitează acuma, cu avântul unei contagiuni, întreaga partită a dreptei.

D. Petre Carp este succesorul imediat a d-lui Nicolae Blaremberg. Elev inteliginte, ca Fichte bunăoară în privinţa lui Kant, actualul reprezintante de la Vaslui ştiu a da probe de un spirit foarte original, deşi numai continuând şi perfecţionând opera predecesorelui său. Astfel, pe când misticismul unuia consistă într-o interpelaţiune imaginară, pronunţată într-o Cameră nu mai puţin imaginară cătră un minister tot atât de imaginar, misticismul celuilalt se coprinde într-un discurs real, rostit într-o Cameră reală, la adresa unui minister real, asupra unor lucruri imaginare.

„Bande armate de străini cutrieră România şi eu sunt aici ca un Jules Favre etc." striga de pe tribună d. Carp, făcând ca toţi deputaţii să se uite cu mirare extremă unii la alţii, nefiind capabili de a pricepe despre ce anume să fie vorba, de vreme ce nici unul dintre dumnealor, veniţi de curând de prin toate

unghiurile țărei, nu văzuse absolutamente nicăiri nu numai o bandă, ci nici măcar un singur străin armat.

Pentru a putea înțelege mai bine misticismul d-lui Carp, nu este de prisos de a-și aduce aminte cum că tocmai dumnealui tradusese pe *Macbeth* și pe *Othello*, cele mai teribile drame din repertoriul marelui Shakespeare, ceea ce produse, pe semne, o impresiune atât de puternică asupra imaginațiunii junelui nostru deputat încât să-l îndemne a strămuta până și în sânul unei reprezintațiuni naționale, iar nu dramatice, acea posomorâtă scenă în care vrăjitoarele shakespeariene exclamă: „Frumos este grozavul și grozav este frumosul !".

În fine, după d. Nicolae Blaremberg și după d. Petre Carp, al treilea și cel mai proaspăt luptător al acestei noi școale de misticism este onorabilele d. Constantin Niculescu Câță, carele în zilele trecute se repezi intrepidamente la tribuna Camerei numai pentru a face de acolo o lungă disertațiune despre existința dracilor și despre culoarea lui Adam.

În fond teoriele d-lui Câță diferesc prea puțin de ale celor doi părinți ai misticismului dreptei, cu aceea numai deosebire că dumnealui îi întrece și-i lasă departe în urmă pe amândoi prin o știință monstruoasă, despre care ar fi o crimă din parte-ne de a nu prezinta aci un mic model în favoarea amatorilor de curiozități literare.

Vorbind despre draci, d. Câță avu amabilitatea de a comunica reprezintațiunii naționale următoarele prețioase notițe: „Bărbați foarte erudiți și luminați, ca Douglas Humm, Allan Cardec, frații Devamport și alții au vorbit și au scris volume întregi despre existința unor asemenea spirite, despre manifestațiunea lor fluidă, și au clasificat diferitele lor atribuțiuni...".

Cât privește culoarea lui Adarix, d. Câță își susținu teza de pe tribuna unui corp legislativ, în următorul mod: „Întru aceasta se acordă cu noi toți geologii și bărbații, căci Figurier, în *La terre avant le déluge*, Bertrand în *Révolutions du globe* și

Limmermann în *Geschichte des Schoepfung* spun că la începutul procreațiunii toți oamenii aveau un semn pronunțat roșu...".

Astfel d. Câță avusese gigantica laboriozitate de a consulta trei opere speciale numai despre culoarea lui Adam, iar în respectul dracilor izvoarele domniei sale au fost atât de numeroase încât, după mențiunea „bărbaților celor foarte erudiți și mai cu seamă luminați", dumnealui se grăbește de a mai adăuga încă pe semnificativul „și alții".

Întrebăm acuma, dacă nu este culmea misticismului de a imagina discursuri de felul aceluia al d-lui Blaremberg, de a visa bande armate de străini ca d. Carp, sau de a-și închipui pe draci și culoarea lui Adam dempreună cu d. Câță ?

Mai întrebăm totdodată dacă o partită politică, forțată a recurge la nește asemenea mijloace, nu mărturisește prin aceasta ea însăși slăbiciunea, caducitatea, neputința, în care se află față cu un adversar plin de viață, plin de energie, și plin de speranță ?

Așadară, prin o procedură filosofică, fără exemplu până acum în analele politice, la noi în România tabăra oamenilor trecutului a ajuns în fine la acea fază a misticismului care este un preludiu al morții: d. d. Blaremberg, Carp și Câță joacă în această privință tristul rol al gnosticilor din istoria metafizicei.

Ne pare rău însă de a fi siliți să constatăm aice că tot cam în felul acesta se pare a fi predestinată a se stinge peste puțin acea porțiune din centrul nostru parlamentar care, șezând prea aproape de dreapta, a început deja a resimți oarecum molipsirea vecinătății: așa de pildă, d. Kogălniceanu a anunțat mai deunăzi o ciudată interpelațiune, în puterea căria pe de o parte monăstirile catolice din țară să fie datoare a primi în sânul lor câte un popă pravoslavnic, iar pe de alta guvernul să fie chemat a se substitui autorității părinților, în conformitate cu legile lui Lycurg...

Ne oprim aci. Denaintea unor teorii și a unei opozițiuni de această natură, orice raționamente ar fi de prisos, însăși gluma devine obositoare, o singură răpede cătătură este de ajuns și apoi se trecem iute înainte, după consiliul lui Dante:

Non ragionar di lor, ma guarda e passa !

ARMAREA GENERALĂ

Venez, enfants; que sur vosfrontsje lise
Un avenir de gloire at de bonheur!
Vous vaincrez, oui; votre oeil le prophètise;
Craissez, enfants; croissez pour notre bonheur!

Béranger, *Waterloo*

I

Două cestiuni de prima ordine s-au întâlnit acum pe biroul Camerei, fiind deopotrivă demne din toate punturile de vedere de a se exercita energia reprezintanților națiunii: armarea generală și drumul ferat.

Chiar să nu se fi votat nici o altă lege și tot încă singura soluțiune a acestor două preocupări atât de emininte naționale ar fi deja de ajuns spre a ilustra sesiunea oricât de lungă a unui Parlament.

Însă dobândirea unei asemenea dorite soluțiuni este însoțită în ambele cazuri de enorma dificultate de a alege în cunoștiință de cauză anume pe cea mai avantajoasă între numeroasele propuneri relative la fiecare din cele două obiecte, diferind cu totul în mijloace, în condițiuni, în modul de a înțelege natura lucrurilor.

Astfel, în privința drumului ferat, două concesiuni rivale mai serioase, Oppenheim și Strussberg, dispută toată atențiunea Camerei, afară de mai multe alte oferte imaginare sau în perspectivă, ce ni se anunță mereu prin organele reacțiunii

parlamentare, într-adins numai spre a aduce o paralizie în spirite.

Cât despre armarea generală, două proiecte se află deja actualmente în studiul Camerei, unul elaborat de d. ministru de Război și altul prezentat de d. deputat Lecca, vechi elev al școalelor militare din Franța, afară de un al treilea ce se zice că s-ar fi preparând de către maioritatea comitetului delegaților de secțiuni, fără însă ca să ne fie cunoscută până acum economia acestei problematice lucrări.

Oricât de ciudată s-ar putea părea aserțiunea noastră la prima vedere, noi nu ne sfiim de a afirma existința unei legături raționale foarte intime între cestiunea drumului ferat și între aceea a armării generale, până la un așa grad, încât una fără alta ar fi necomplectă, iar prin urmare ambele trebuie să [se] voteze dacă nu totdodată, cel puțin în cursul unei singure sesiuni.

În adevăr, principalul scop al drumului ferat este de a înlesni crearea și dezvoltarea avuției naționale care ar fi expusă apoi a deveni la tot momentul prada celui dintâi vaccin puternic dacă noi n-am ti în stare s-o apărăm și s-o conservăm, ceea ce este misiunea specială a unei forțe publice solide și întinse.

Atât drumul ferat, precum și armarea generală, nu vor începe a fi o realitate în toată puterea cuvântului decât numai cel puțin peste zece ani, după așezarea primei pietre fundamentale la ambele aceste mari instituțiuni; dar atunci, în ora solemnă când vagonurile se vor pune în mișcare, pe întregul rezou al României, de la Mihăileni până la Severin, luați bine seama, căci puterea armată a țărei va trebui să fie tot atât de gata, la cea dintâi chemare a patriei, de a se pune și ea în mișcare, pe tot spațiul de la Carpați până la Dunăre; căci altfel, însăși linia de fier, dimpreună cu noi și cu vetrele noastre va fi curat și simplu o bucățică de apucat pentru cei de la nord și pentru cei de la răsărit.

Așadară, drumul ferat și armarea generală cată să se nască în România ambele totdodată; să crească, să se dezvolte, să se

întărească iarăşi ambele totdodată; şi, în fine de asemenea totdodată să ajungă ambele la acel apogeu în care noi le vedem astăzi în un fel de invidie în staturile modeluri din Occidinte.

A rezoalve actualmente numai pe una din aceste două grandioase cestiuni; de la unirea cărora depinde în totul viitorul nostru naţional, lăsând cu neglijenţă pe cealaltă la o parte sau amânând-o docamdată pentru alte timpuri, ar fi cea mai neiertată eroare politică, cea mai grosieră nesocotinţă a raţiunii de stat, cea mai criminală indiferinţă pentru destinatele României !

După ce ne încercarăm a stabili puntul de înrudire între cele două preocupaţiuni egalmente capitale şi urginţi ale reprezintaţiunii naţionale, rezervăm acuma altora, mai competinţi, dreptul şi datoria de a aprofunda cestiunea drumului ferat, mărturisind noi unii cu franchetă lipsa noastră aproape absolută de acele cunoştinţe tecnice fără cari, cu neşte noţiuni teoretice de economie politică, ni se pare a fi imposibil de a aprecia într-un mod serios avantajele sau dezavantajele unei concesiuni de această natură.

Sarcina, pe care noi avem îndrăzneala de a o lua asupra-ne în ocaziunea de faţă, se rapoartă dar exclusivamente numai la cealaltă cestiune ardinte ce o să vină în curând, dendată după votarea de preferinţă a drumului ferat, la ordinea zilei a Camerei, încât trebuie să ne grăbim cu tot dinadinsul a profita de puţinul interval de timp ce ne rămâne până atunci, spre a depune şi noi din parte-ne micul nostru obol de idei, bune sau rele, juste sau eronate, în sacul opiniunii publice.

II

Mesajul princiar, specificând corpurilor legislative proiectele cele mai importante dintre câte urmau a se supune votului

reprezintaţiunii naţionale în sesiunea actuală, a atins mai pe larg cestiunea cea mare a organizării armatei române.

Iată înseşi cuvintele discursului Tronului, primite atunci de către ambele Camere cu aplauzele cele mai călduroase, în semn de satisfacţiune, pe care nu puteau să n-o resimţă mandatarii ţărei, auzind din gura suveranului ghicirea propriei lor cugetări:

„Organizarea puterii armate, după principiele adoptate astăzi mai în toată lumea civilizată, a fost la români o tradiţiune naţională, o idee răspândită şi simţită de toţi, încă înainte de a deveni o credinţă europeană. Grănicerii şi dorobanţii au fost o încercare de reconstituire de care trebuie să ţinem socoteală. Dacă condiţiunile sociale şi economice în cari se afla ţara înainte de ultimele reforme şi alte împrejurări de diferite nature au împiedicat acea reconstituire d-a se complecta întru toate, astăzi vedem că reorganizarea armatei noastre a devenit posibilă şi că ea este o necesitate absolută din puntul de vedere economic cât şi acela al îndatoririlor situaţiunii noastre politice, care ne face o condiţiune de existinţă din păstrarea neutralităţii noastre…"

Astfel, mesajul princiar nu se mărgineşte de a anunţa un proiect ci încă stabileşte în termeni generali bazele fundamentale pe cari va trebui să se reformeze armata noastră şi anume:

1. Tradiţiunea naţională despre organizaţiunea oştirilor romane;

2. Progresul actual al artei militare în străinătate.

În principiu, nimic nu poate fi mai raţional, mai just şi chiar mai necesar ca ambele aceste sorginţi, a cărora concordare este indicată şi recomandată legislaţiunii în privinţa armării ţării. în adevăr, dacă e drept ca toate instituţiunile unui popor să fie o consecinţă a naturei naţionale, manifestate prin istorie, apoi nu este mai puţin cert, pe de altă parte, că nici un neam, fie măcar atât de izolat ca japonezii, nu s-a dezvoltat unicamente prin propriile sale căi, fără a împrumuta din când în când câte ceva şi de aiuri.

Vorbind mai în specie despre străbunii noştri, ba încă tocmai în sfera armatei, nu întâlnim noi oare in timpii cei mai glorioşi din analele Moldovei şi ale Munteniei mai multe vestigii ale influinței militare externe maghiare, polone, germane sau turce ? Căpitanii lui ştefan cel Mare se numeau *hotnogi*[27], o vorbă luată de la unguri. Zicerea *hatman,* pe care noi o primirăm de la poloni, trecuse la aceştia de la nemți, derivând din cuvântul *hauptmann.* Expresiunile *tabără, polc, suliță, puşcă* etc. sunt slavone, *bulucul, iurăşul* şi alte sunt turceşti. Însuşi numele de *dorobanț,* invocat în discursul Tronului ca o calificațiune militară locală, nu este decât termenul german *trabant,* precum *sabia* este *Säbel, pârcălab – Burgraff, flintă – Flinte* şi aşa mai departe. Apoi fi-va oare posibil ca românii de astăzi să se sustragă absolutamente exemplelor organizațiunii ostăşeşti din afară, de vreme ce n-au putut s-o facă nici chiar părinții noştri, ale căror relațiuni internaționale au fost atât de restrânse şi atât de ostile ?

Orice teorie extremă e contrară legilor realității. Este absurd de a pretinde ca puterea armată a României să fie fotografiată în fond şi în formă numai după modeluri străine, dar este tot atât de absurd de a visa în seclul nostru o renaştere aşa zicând adecvată a oştirilor lui Mircea şi ale lui Ştefan, care nici acelea nu erau esclusivamente române. Iată de ce noi nu putem a nu aproba încă o dată bifurcațiunea admisă în mesajul princiar.

Este departe însă de la emiterea vagă a principiului şi până la aflarea aplicțiunii celei precise, căci la mijloc între aceste *alfa* şi *omega* ale operațiunii se înşiră o mulțime de litere, o mulțime de sonuri, o mulțime de punturi intermediare, peste cari nu poate sări cu precipitațiune un spirit serios şi pe cari cele două proiecte legislative asupra organizării forței armate, prezintate deocamdată Camerei unul de către d. ministru de Război şi altul din partea d-lui Ioan Lecca, le-a rezolvit, după opiniunea noastră, cu prea multă uşurință.

[27] *Letopisețe,* t. 1, p. 118.

Discursul Tronului insistă mai cu deosebire asupra elementului românesc al armării, punând toate inovațiunile din străinătate pe un plan secundar şi subordinat. Această frumoasă solicitudine națională, care, la citirea mesajului, emoționase până la extaz inimile tuturor ascultătorilor, fără distincțiune de partită politică, trebuia urmărită, justificată, încorporată în orice proiect de aplicațiune, relativ la reformarea puterii armate a României. Ei bine, din nenorocire, atât în lucrarea d-lui ministru de Război, precum şi în acea a d-lui Lecca, elementul străin nu numai precumpăneşte, ci am putea zice că domneşte el singur, oricât de mult s-ar încerca a-l împământeni şi a-l ascunde haina unei terminologii pretinse locale.

Astfel, de exemplu, onorabilul deputat al colegiului I de Bacău împărțeşte totalitatea forței armate în următoarele cinci categorii:

1. Oaste regulară şi permanentă;
2. O strajă mobilă pedestră;
3. O strajă mobilă călare;
4. O rezervă a străjei mobile pedestre;
5. O strajă comunală pedestră".

La prima vedere, cuvântul „strajă" s-ar părea a semnala aci o rennoire a vechilor instituțiuni militare române; în faptă însă, precum vom vedea mai la vale, nemic analog n-a existat niciodată la străbunii noştri, iar însăşi vorba „strajă" se aplica numai la avantgarda şi la ariergarda armatei, după cum o defineşte Neagoe-Vodă în prețiosul său tractat: „Străjile sunt capul şi coada oştilor"[28].

Supunându-se unei analize reale, fără a lua în considerațiune varietatea numilor, cele cinci categorii ale d-lui Lecca diferesc foarte puțin de cele cinci „elemente distincte" din proiectul d-lui ministru de Război, şi anume:

„1. Armata permanentă cu rezervele ei;
2. Miliția activă care se compune din dorobanți şi grăniceri;

[28] Vezi articlul meu în *Buletinul Instrucțiunii Publice*, 1865, p. 78.

3. Miliţia neactivă;
4. Garda cetăţeană numai în oraşe;
5. Gloatele".

Singura deosebire radicală între aceste două tablouri consistă, după părerea noastră, în cestiunea „gloatelor", pe cari d. Lecca le suprimă cu desăvârşire, ceea ce lesne ar putea face de asemenea d. ministru de Război, de vreme ce, în proiectul d-sale, ele ne apar, dacă nu ca o ficţiune, cel puţin ca o fiinţă foarte problematică.

În respectul celorlalte categorii, lista d-lui Lecca este identică cu aceea ministerială, căci „straja comunală" şi „garda cetăţenească" este totuna; „oaste regulară" şi „armată permanentă" este iarăşi totuna; „rezerva străjei mobile" şi „miliţia neactivă" este nu mai puţin totuna, iar „miliţia activă" a d-lui ministru de Război d. Lecca se mărgineşte numai de a o dezbina în două, „straja mobilă pedestră" şi „straja mobilă călare", ceea ce s-ar fi putut introduce tot aşa de bine în proiectul ministerial, fără ca schimbarea să fie măcar simţită sau să aibă vreo consecinţă.

Cauza acestei intime înrudiri între ideile d-lui Lecca şi ale d-lui ministru de Război nu este alta decât numai o reminiscinţă voluntară sau involuntară a instituţiunilor prusiane pe cari dumnealor amândoi le aveau în vedere aproape în acelaşi grad, localizându-le apoi sub alte numi, astfel ca cele două banuri ale landwherului să devină *strajă mobilă* şi *rezervă* sau *miliţie activă* şi *neactivă*, iar *landsturmul* să se prefacă în *gloată*.

Cu toate acestea, lăsând docamdată la o parte răul general de a da forţei noastre armate o organizaţiune în care numele să fie ceva româneşti iar fondul să rămână de tot străin, precum este în ambele proiecte legislative de mai sus, contra intenţiunii mesajului princiar şi contra dorinţei noastre, să ne întrebăm acuma, mai nainte de toate, dacă sistema prusiană, mai în specie, poate fi aplicabilă către situaţiunea particulară, materială şi politică a României ?

FRACŢIUNEA INDEPENDINTĂ

Republicains ou niveleurs, ou raissonneurs visionnaires, fanatiques ou ambitieux, tous étaient à metre en comun leurs colères, leurs théories, leurs extases; il suffisait que tous, animés contre les cavaliers et les Presbyteriens d'une egale haine, se portassent avec la même ardeur vers cet avenir inconuu...

Guizot, *Revolution d 'Angleterre*

În fine „Monitorul oficial" publică memorabila profesiune de credinţă a d-lui Iancu Negură, ba încă într-un mod destul de corect, ceea ce este nu mai puţin memorabil.

Acuma noi ne putem pronunţa în cunoştinţă de cauză asupra unui act de revelaţiune, fără de care ar fi rămas ciuntă una din paginele cele mai interesante ale junei noastre vieţe constituţionale.

Mulţămim „Monitorului oficial", mulţămim d-lui Negură, dar mulţămim încă mai mult Camerei, a căria înaltă generozitate a permis oratorelui de a vorbi o oră întreagă despre tot ce i-a plăcut domniei sale, de *omni re scibili,* după cum zicea Pico della Mirandola, afară numai de singura cestiune pentru care anume ceruse cuvântul.

Să facem dentâi o scurtă şi veridică geneză a întâmplării.

La şedinţa din 9 martie, după citirea cea tereotică a procesului-verbal, d. preşedinte al Camerei anunţă deodată că „d. Negură are cuvântul asupra ordinii zilei".

În adevăr, onorabilul deputat de la Bacău se urcă la tribună, declarând că „preferă să roage pe minister a se ocupa de bugete".

Până aci, adecă în intervalul a trei-patru silabe, d. Negură a fost în cestiune; însă numai până aci şi nu mai departe; căci iată-l lăsând subitamente cu totul la o parte bugetele şi ordinea zilei, pentru a ne înzestra pe neaşteptate cu un fel de declaraţiune a drepturilor omului.

Sculându-se apoi, d. Ion Brătianu a declarat că „n-a auzit asemenea discurs de când a venit principele Louis Napoleon în Constituantă, ca să-şi facă profesiunea de credinţă când îşi punea candidatura, dar astăzi nu suntem în condiţiunile acelea".

După acest măgulitor răspuns, Camera a fost unanimă de a închide discuţiunea, grăbindu-se de a trece la cercetarea obiectului celui foarte serios al taxelor comunale.

Şi totuşi discursul d-lui Negură merită, după opiniunea noastră, dacă nu atâta laudă, cel puţin mai multă atenţiune.

În formă, el se aseamănă poate, mai ştii, cu discursurile napoleoniane; în fond însă, noi unii nu-i găsim altă pereche decât numai în istoria puritanismului englez.

D. Negură face parte din acea fracţiune parlamentară născută în urma lui 11 februarie, pe care unul din părinţii ei, eruditul d. Nicolae Ionescu, a numit-o „Indipendinte".

Un bărbat ca actualul senator al Universităţii din Iaşi nu azardează, negreşti, nici o vorbă fără a fi precugetat de mai nainte asupra sensului, greutăţii şi consecinţelor ei.

Afară de aceasta, toate discursurile şi toate scrierile d-lui Ionescu probează cea mai intimă familiaritate cu limba, cu istoria şi cu constituţiunea imperiului britanic.

Aşadară, dând amicilor săi politici porecla de independinţi, dumnealui ştia foarte bine că începând de la Adam şi până astăzi, n-a existat încă decât numai o singură partită parlamentară cu acest nume, a căria faptă a fost specialmente răsturnarea lui Carol I şi înfiinţarea brutalei dictature a lui Cromwell.

Pentru ca asemănarea să fie şi mai perfectă, fracţiunea noastră a independinţilor şi-a mai atribuit apoi ea însăşi mai de

curând calificaţiunea de „pură", aducându-şi aminte, pesemne, că omonimii lor de pe malurile Tamisei erau născuţi din sânul *puritanismului.*

Decizia independinţilor englezi, cari formau şi ei dintru-ntâi o mică fracţiune din lungul parlament, erau faimoasele cuvinte ale lui Cromwell: „Ştiu ceea ce nu vreau, dar nu ştiu încă ceea ce vreau"[29].

Această abilă deviză a trecut intactă, drept moştenire, la fracţiunea noastră cea independinte, ba încă şi pură, din Parlamentul român, a căria voinţă pozitivă rămâne până acum un mister acoperit de negură, ştiindu-se deocamdată numai partea cea curat negativă a programului său.

Precum vedeţi, chiar mai-nainte de revelaticea profesiune de credinţă la ordinea zilei a onorabilului deputat de Bacău, se putea deja stabili o analogie oareşicare între cele două fracţiuni de independinţi, atât de depărtate una de alta prin timp, prin spaţiu şi prin varietatea situaţiunilor.

Acuma însă, mulţămită „Monitorului oficial", noi posedăm textualmente însuşi Evangeliul partitei al căria d. Ionescu a fost Ioan Botezătorul.

Întregul discurs al d-lui Negură se rezumă în următorul principiu fundamental:

„Aparţin la o congregaţiune care nu recunoaşte nici un papă şi nici un despotism..."

Ei bine, atare congregaţiune de credincioşi formau în politică numai independinţii lui Cromwell, cari nu recunoşteau de asemeni nici o autoritate ecleziastică sau civilă, fiind toţi egali dinaintea lui D-zeu.[30]

Până şi alegorica exclamaţiune a d-lui Negură că „arborii tineri sufăr şi degenerează dacă răsar sub umbra arborilor vechi şi găunoşi", se pare a fi luată literalmente dintr-o predică puritană.

---

[29] Garnier Pagès: *Dictionnaire politique*, art. *Indépendants.*
[30] Guizot: *Histoire des Charles*, ed. 6, t. 2, p. 9 şi 297.

Ne oprim aci, mulţămiţi de a fi constatat o legătură foarte strânsă între independinţii români de astăzi şi acei ce răsturnaseră pe Carol I al Engliteriei, rezervându-ne pentru un alt articol ocaziunea de a demonstra d-lui Negură cum că nu este totuna natura oamenilor şi aceea a copacilor, cum că e curios de a şterge diferinţa capacităţilor, cum că este imposibil de a reduce la aceeaşi valoare o carieră ilustră şi un trecut obscur, cum că există o deosebire radicală între principiul de egalitate şi acel de nivelare.

POLIŢIA RURALĂ

...ratum tamen pensumque nihil haberet, nisi quod justum santumque esse in Romains antiquitatibus legisset.

Nimic aprobat şi valabil, dacă nu e justificat şi consânţit prin trecutul străbunilor.

Labeo Anstitius, ap. Aulu Gell, XIII, 12.

I

Proiectul de lege asupra poliţiei rurale, compus dintru-ntâi încă supt cabinetul trecut şi elaborat acum din nou de către comitetul delegaţiilor de secţiuni, se află pus la ordinea de zi a Camerei, dempreună cu raportul d-lui Ion Ghica, carele astfel,

prin un azard curios, are fericirea de a modifica actualmente ca delegat, apărând apoi modificările ca raportor, tocmai ceea ce făcuse mai an însuşi dumnealui ca ministru.

Principiul fundamental al acestui proiect este solidaritatea comunală, al căria caracter se specifică mai cu seamă prin următorii articoli:

„Art. 71. Păzitorul care va vedea, va simţi sau va auzi că se comite vreo crimă sau delict, va fi dator a prinde pe făptuitor;

Art. 72. Dacă nu-i va putea prinde singur, va da îndată alarmă în sat, strigând pe tovarăşii săi, din cari unii vor ţinea urma lăcătorilor de rele, iar alţii vor chema pe toţi sătenii cari vor fi datori a sări pe dată cu topoare, ciomegi şi cu orice vor fi având şi a le da ajutor să-i prinză.

Art. 73. Îndată ce se va da alarma, dorobanţii ce sunt la casele lor, în satele ce au dorobanţi, grănicerii în satele de graniţă, sunt datori a sări armaţi şi a da ajutor la prinderea făcătorilor de rele.

Art. 85. Locuitorii comunei ce nu vor sări să prinză pe făcătorii de rele, vor răspunde solidarmente cu toată paguba ce se va pricinui prin jafuri, furtişaguri şi tâlhării, chiar călătorii de vor fi păgubaşi.

Dacă însă locuitorii vor dovedi că fără greşeală din parte-le n-au putut prinde de veste despre ivirea făcătorilor de rele, atunci vor fi apăraţi de răspundere.

Art. 86. În caz de foc, la case, în sat, la bucate, din arii sau fânării, la păduri, la bucate încă neadunate de pe câmp, la şire de paie şi altele, păzitorii vor fi datori a da alarmă şi sătenii a sări cu toţii spre a da ajutor la stingere, întocmai ca şi la prinderea făcătorilor de rele.

Asemenea mai sunt datori sătenii a cerceta şi a descoperi pe dătătorii de foc.

Dacă sătenii nu vor voi a stinge focul, vor fi răspunzători solidarmente pentru pagubă, ca şi pentru nesărirea la prinderea tăcătorilor de rele...“

Aceasta este esenţa solidarităţii comunale pe care legea asupra poliţiei rurale trebuie să o admită cu orice preţ, după expresiunea d-lui Ion Ghica, – „având în vedere înspăimântătoarele şi îngrijorătoarele cazuri de călcare cu mâna armată, jafuri, torture şi omoruri făcute în prezinţa comunei întrege asistânde, fără a aduce nici un ajutor".

Şi totuşi, din cele şapte secţiuni ale Camerei s-a găsit una, anume a doua, care a respins în unanimitate acest principiu fundamental, fără care proiectul întreg devine, după opiniunea noastră, absolutamente sterp: iar în secţiunea a şaptea l-au combătut în modul cel mai radical d-nii Negură şi Străjescu.

Noi nu cunoaştem până acum argumentele acestor adversari ai solidarităţii comunale, şi chiar dacă le-am cunoaşte, indiscreţiunea cea proverbială de ziarist tot încă nu şi-ar permite din parte-ne de a divulga ca deputat misterele acelor controverse parlamentare ce se petrec în familie, fără ceremonie, fără stenografi, fără public, fără trâmbiţa „Monitorului oficial".

Aşadar, nu vom prejudeca deloc asupra naturei şi greutăţii raţiunilor, bune sau rele, ce vor fi mişcat pe unii dintre onorabilii reprezintanţi ai naţiunii de a osândi solidaritatea comunală; tot ce voim noi în studiul de faţă este pe de o parte de a proba naţionalitatea cea curat românească a acestei instituţiuni, iar pe de alta de a indica mica amendare ce i s-ar putea aduce în sensul civilizaţiunii şi al democraţiei moderne, fără însă ca prin aceasta să se paralizeze acţiunea legei.

Ştim bine că apropiarea Paştelor a început deja a exercita o influenţă din ce în ce mai imperioasă asupra spiritelor unora dintre domnii deputaţi, distrăgându-i de la cercul pământesc al legislaţiunii, către sfera mai înaltă a preocupaţiunilor religioase, pentru cari li se pare de tot necesară liniştea provinciei; nu credem însă ca dumnealor să poată părăsi Bucureştiul mainainte de a fi dat o soluţiune definitivă poliţiei rurale, căci astfel, în loc de dorita pace sufletească, nu vor găsi în districtele lor decât numai foc, pradă, măcel şi silă.

Oricâte ni s-ar spune despre acele frumoase manufacture cu vapor, pe care elocinţa d-lui Kogălniceanu a voit cu vai cu chiu a le introduce în colegiul al 3-lea, noi tot vom persista în profunda noastră convicţiune cum că viaţa materială a României consistă numai în modesta operaţiune a plugarului, încât ar fi o crimă din partea reprezentaţiunei naţionale de a pune tocmai acum ouăle roşii mai presus de interesul cel mai sacru al agriculturei române.

Montesquieu a zis că sicuranţa este criteriul libertăţii.[31] Ei bine, satele noastre nu sunt libere, căci nu sunt sicure: nu sunt sicure, căci nu au poliţie rurală, căci nu le-o dăm noi şi nu le-o dăm noi, căci ne-au fărmecat Paştele.

Este ciudat că în secolul al XVII-lea, pe când România nu avea încă nici regim constituţional, nici doctori în drept, codul penal al barbarului Domn[32] moldovenesc Vasile Lupul, se compunea mai pe jumătate din dispoziţiuni de poliţie rurală, dintre cari unele sunt sublime cu toată sălbăticia lor, precum de exemplu:

„Art. 35. Ceia ce vor intra în vie sau în pomet pentru a mânca numai poame, să nu se certe (pedepsească); iară de se va arăta lucrul (se va constata) cum au mers să fure, să-i bată şi să le ia hainele.

Art. 43. Văcarul de va lua un bou de la plugar să-l pască şi de va pieri boul, să jure văcarul pre numele lui Dumnezeu cum n-a făcut el vreun meşteşug (înşelăciune) şi cum nu ştie el nimic de pierirea boului, şi să fie în pace, să nu aibă nici o pagubă.

Art. 45. De vreme ce va jura văcarul cum nu ştie de pierirea boului, nici de vătămătura lui, iară mai apoi se va vădi şi se va arăta cu doi sau cu trei martori, oameni de credinţă, cum a jurat strâmb, acestuia să i se taie limba şi să plătească paguba celuia cu boul...[33]

Noi nu cerem ca domnii deputaţi să taie limbele văcarilor, dar cel puţin să nu uite dumnealor de tot boul plugarului, de care

---

[31] *Esprit de lois*, liv. XII, ch. 2.
[32] În textul de bază: *cod* (*n. e.*).
[33] *Pravila*, Iaşi, 1646, p. 6-7.

se îngrijea cu atâta stăruință necioplitul și neconstituționalul Vasile Lupu, punând astfel asicurarea aspirațiunilor agricole pe primul plan al legislațiunei naționale.

II

Cauzele analoage nu pot a nu da naștere unor efecte nu mai puțin analoage, oricât de larg să fie abisul de timp, de spațiu sau de împrejurări ce le desparte și le izolează unele de altele.

Astfel, în antica Persie, când desele răsturnări de regi degeneraseră într-un fel de boală națională, legislațiunea veni a stabili o pedeapsă egală nu numai pentru persoana conspiratorului, ci încă pentru toate rudele sale, cari astfel, de groaza solidarității, s-au simțit puși în necesitatea de a priveghea și a se denunța reciprocamente.[34]

La Roma, când sclavii s-au îndulcit de a atenta furiș la viața stăpânilor, o lege decise deodată osânda de moarte pentru toți robii din acea casă în care se va fi întâmplat omorul patronului și cazurile, în adevăr, încetară ca prin vărguța magică, toți servii observându-se unii pe alții, de frica penalității celei solidare.[35]

Tot așa în Anglia, spre a înfrâna prin o măsură energică pornirea așa-numitelor „înalte trădări" contra tronului, a trebuit o lege specială, în virtutea căreia tot neamul vinovatului pierdea dreptul la moștenirea-i, încât era natural ca însăși familia să fie întotdeauna cei dintâi de a opri și de a dejuca orice plan pervers din partea vreunuia dintre membrii săi.[36]

Ar fi pueril a căuta o filiațiune de origine între aceste trei fenomene, ocurse în diferite epoce și în diferite circumstanțe;

[34] Amian. Marcell: XXIII, 6.
[35] *Senatus consultum silanianum*, f.f.
[36] *Corruption of the Blood*, în Meyer: *Institutions Judiciaire*, t. 2, p. 269.

unul pe țărmii Aranului, altul în regiunea Tibrului, cel de al treilea pe malurile Tamisei, deși câteșitrele prezintă în esență o identitate absolută de cauze și de efecte.

Rațiunea omului este aceeași sub toate latitudinile.

Mecanismul logicei umane operează în același mod în orișicare zonă a globului pământesc. Persul, romanul și englezul nu aveau trebuință de a se consulta unii cu alții, pentru a deduce fiecare tot așa de bine, prin propria sa cugetare, unele consecințe necesare ale intimului legământ între individ și între societatea ce-l înconjoară.

La prima vedere, responsabilitatea unei comunități întregi pentru faptele unuia dintre părtașii săi, așa cum o arată exemplele de mai sus din legislațiunea persană, romană și engleză, se pare a fi barbară, lovind pe cei inocinți în locul celui culpabil, dar această aparință de injustiție nu este în realitate destul de serioasă.

Dintâi, prin însăși natura cea strânsă a relațiunilor umane, este imposibil ca cercul imediat în care se petrece ordinarmente un om să nu-i cunoască mai mult sau mai puțin gândurile și intențiunile, fiind astfel până la un grad un adevărat complice al vinei sale; iar pe de altă parte, legea responsabilității solidare, punând pe individ sub aspra priveghiare a celor de aproape oferă în genere avantajul de a preveni crima și prin urmare de a înlătura aplicarea penalității.

Tocmai acesta este principiul solidarității comunale, propus prin proiectul de lege asupra poliției rurale, pe care îl avem actualmente pe biroul Camerei precum persianul și englezul voiau să împiedice revolta politică prin pedeapsa neamurilor vinovatului, precum romanul oprea criminalul braț al sclavului prin răspunderea colectivă a domesticității întregi: tot așa legiuitorul nostru constată că o comună rurală nu poate să nu aibă o legătură oareșicare cu făcătorii de rele din circomscripțiunea sa, și deci, pentru ca să dispară hoția, trebuie

s-o punem în ostilitate de interese față cu toți acei ce o proteg, cu toți acei ce o ascund, cu toți acei ce o adăpostesc.

Să nu ne închipuim însă că acest principiu este sau va fi din nou în legislațiunea română. În fond, adecă ca solidaritatea tuturor pentru unul în genere, noi am demonstrat deja susceptibilitatea sa de a naște spontaneminte în concepțiunea juridică a popoarelor celor mai eterogene prin sânge și prin pozițiune; în formă adecă anume în privința poliției rurale, el este un product propriu al propriilor noastre idei românești, nu de astăzi, nu de ieri, ci din acea vechime națională depărtată pe care istoricul o dezmormântă, în sudoarea frunței, din biblioteca și arhive.

În trecutul lui Vodă moldovenesc Ștefan cel Tânăr cu regele polon Sigismund I, cu data din decembre 1519, scris polonește și publicat în prețioasa colecție numită *Acta tomiciana*, ne întâmpină între altele:

„Art. 11. Dacă un boier, un agricultor, un administrator sau un vătăman (primar) ar zice cum că furul căutat nu se află la el, atunci acel boier, țăran, administrator sau vătăman își va da cuvântul, pe credință și pe suflet, că furul nu se află la el, nici în proprietatea lui...

Art. 12. Acela care n-ar voi să jure în modul arătat, va răspunde cu averea sa toată paguba câtă și-o va prețului însuși păgubașul, sau altfel să-i indice și să-i dea pe față pe furul...“.[37]

Acești doi articoli din străbuna poliție rurală a românilor corespund de minune, mai-mai literalmente, cu cele două aliniaturi ale art. 85 din proiectul guvernului actual.

„Locuitorii comunei ce nu vor sări să prinză pe făcătorii de rele vor răspunde solidarmente de toată paguba ce se va pricinui prin jafuri, furtișaguri și tâlhării...

Dacă însă locuitorii vor dovedi că fără greșeală din parte-le n-au putut prinde de veste despre ivirea făcătorilor de rele, atunci vor fi apărați de răspundere...“

[37] *Arhiva istorică a României*, t. I, partea I, pag. 4.

Nu mai puțin clar se exprimă Antonio Maria Braziani, descriind pe la 1570 obiceiele românilor, pe cari acest prelat italian avusese ocaziuni de a-i cunoaște foarte de aproape, petrecând mai mult timp la marginea Nistrului:

„Dacă cineva este prădat, precum adeseori se întâmplă neguțitorilor, atunci se despăgubește de la aceia în comune cărora s-a săvârșit prădăciunea“.[38]

În fața acestor testimonii atât de decisive, mai trebuie oare alte argumente despre naționalitatea cea curat românească a solidarității comunale, pe care nu o introduce ci, așa-zicând, o împrospătează astăzi în țara noastră legea de poliție rurală dată mai deunăzi în dezbaterea Parlamentului ?

Dorința de a ne reaminti la tot pasul instituțiunile strămoșilor se pare a fi la ordinea zilei a ambelor puteri constitutive ale statului român: mesajul princiar ne-a vorbit despre vechea organizare națională a forței armate; votul Camerei ne-a înzestrat cu un juriu descentralizat prin districte, după cum aceasta a fost totdeauna în timpii cei glorioși ai României; în fine poliția rurală, bazată pe principiul solidarității comunale, o să mai complecteze lista.

Urmând de a merge înainte pe această cale, în loc de a maimuți orbește grimasele străinilor, noi vom satisface nu numai suspinul sentimentului național, ci chiar pretențiunea științei moderne, care ne învață, prin organele marelui Savigny, că „originea necesară a dreptului se află în însuși poporul“.[39]

[38] *De Despota Vallacorum principe*, pag. 21: „Si quis spoliatus fuerit, quod mercatoribus baud raro accidere solet, ab iis repetit oblatum, in quorum infuriam accepit“.

[39] *Histoire du droit romain*, pref., p. V.

III

Solidaritatea comunală, după cum o găsim în proiectul guvernului, ne prezintă însă un element pe care noi unii nu credem ca să fie cumva cu putinţă de a-l descoperi în vechile instituţiuni de poliţie rurală ale românilor.

Tractatul lui Vodă Ştefan cel Tânăr şi pasajul din opera italianului Graziani ne vorbesc, după cum o văzurăm, despre obligaţiunea locuitorilor unui teritoriu de a dezdăuna solidarmente pe cel păgubaş, la caz de neglijinţă din parte-le numai în cestiunea unei violinţe, adică în aceea ce proiectul actual specifică prin „jaf, furtişag şi tâlhărie".

Străbunii noştri nu s-au gândit de a generaliza măsura, aplicând-o deopotrivă, ca legiuitorul modern, către „foc la case, în sat, la bucate de arii, la fânării, la păduri, la bucate încă neadunate de pe câmp, la şire de paie şi alte".

Judecându-se cu seriozitate, această distincţiune nu poate a nu face multă onoare bunului simţ al românilor din epoca cea patriarcală şi necivilizată, cari nu ajunseseră încă la subtilitatea de a confunda la un loc reaua-voinţă şi azardul.

În jaf, în furtişag, în tâlhărie autorul faptei este un membru al societăţii, o fiinţă morală, un cetăţean carele comite în cunoştinţă de cauză, cu precugetare, prin consimţimântul făţiş sau cel puţin sub egida tăcerii a mai multor alţi complici direcţi sau indirecţi, pe când incendiul, din contră, cele mai de multe ori este rezultatul unei întâmplări nepremeditate sau chiar cu totul străină participaţiunii umane.

Ni se zice însă – şi aceasta noi am auzit-o de la neşte bărbaţi a căror competinţă în materie de viaţă agricolă este mai pe sus de orice bănuială – cum că egalitatea solidarităţii comunale pentru violinţă şi pentru incendiu, anume aşa cum e propusă în proiectul ministerial, ar fi imperiozamente necesitată prin starea cea excepţională a lucrurilor de la ţară, unde sătenii ar fi ajuns

astăzi la un fel de nărav de a da foc la edificiile şi la grânele proprietarilor.

Nu suntem noi aceia cari să apărăm sau să încurajăm o asemenea situaţiune. Democraţia nu e un ciur, făcut într-adins aşa încât prin găuricele sale să poată trece numai insectele cele mici şi să servească drept o piedică nestrăbătută pentru cele mari. Este însă nu mai puţin adevărat că legile nu trebuie să fie o pânză de păianjin, pe care ungând o corupe şi scapă. Pe când biata musculiţă se opreşte, se încurcă şi piere. Noi voim o siguranţă absolutamente deopotrivă pentru toţi, pentru boier şi pentru ţăran, pentru sărac şi pentru bogat, pentru gândac şi pentru musculiţă. Ei bine, legea d-lui Ion Ghica, voind a protege moşiile contra incendiilor, ni se pare a trage coarda arcului prea mult şi peste măsură în partea proprietarilor.

În adevăr, cine oare ne garantează că un arendaş dibace, văzându-se cumva în imposibilitatea de a vinde restul bucatelor sale, sau dorind a face vreo nouă clădire în locul celei vechi, fără însă a cheltui din pungă, cine oare ne garantează, mai repetăm încă o dată, cum că un asemenea arendaş, inspirat din beneficiul articolului 86 din lege, nu va da foc el însuşi, se-nţelege pe un timp de noapte şi în neşte împrejurări combinate de mai-nainte, pentru ca ţăranii să nu poată sări, să nu poată stinge, să nu poată pune mâna pe imaginarul făcător de rele.

Aşadar, noi suntem dispuşi a primi solidaritatea comunală în cestiune de incendiu numai atunci când sicuranţa proprietarului se va putea concorda cu aceea nu mai puţin legitimă a săteanului; şi acest rezultat, just şi salutar pentru ambele părţi, s-ar putea dobândi, credem noi, prin următorul scurt amendament:

„Despăgubirea din partea comunei va fi jumătatea lucrului celui ars".

Este învederat că proprietarul se va sili de a nu fi el însuşi cauza incendiului, dindată ce va şti că nu se va putea dezdăuna decât numai pe jumătate, deşi totdodată nici ţăranii nu se vor prea grăbi la darea de foc, fiind expuşi la o pierdere solidară.

Ne rezumăm.

Poliţia rurală este una din trebuinţele noastre cele mai urginţi, a căria de mult dorită soluţiune ţara este în drept de a o cere cât mai curând de la maioritatea cea liberală a Parlamentului de astăzi.

Proiectul de lege, depus actualmente pe biroul Camerei, este bazat în cea mai mare parte pe instituţiunile noastre naţionale din vechime.

Singura obiecţiune serioasă ce i se poate face în privinţa solidarităţii comunale, se rapoartă la cazul de incendiu şi se amendează fără nici o dificultate, conservându-se intacte spiritul şi economia legii.

LIBERALISMUL DREPTEI

Man kann verhindern dass Välker lernen, aber verlernen machen kan man sie nichts...

Popoarele pot fi împiedicate de a învăţa, dar nu uită niciodată cele învăţate...

Boeme, *Fragm.* No. 110.

De mult nu avurăm ocaziunea de a vizita această curioasă „Ţară" bilingvă, ce se poate asemăna oarecum cu peninsula pireneică, ediţiunea franceză, o dată pe săptămână, ocupând micul spaţiu al Portugaliei, iar acea română, de cinci ori mai întinsă, jucând rolul Spaniei, cu aceea numai deosebire că

ambele sunt unite deocamdată supt un singur sceptru triumviral, al d-lor Blaremberg, Carp şi Pascal, pe lângă cari d. Marsifiac ni se pare a fi un simplu vicerege foarte amovibil al părţii de peste Minho.

Ultima noastră incursiune pe teritoriul acestei „Ţări" de *granzi* şi de *hidalgi* fiind provocată prin nemuritoarea interpelaţiune a domnului Niculescu Câţă despre existinţa dracilor şi despre culoarea cea stacojie a lui Adam, este natural că de atunci încoace noi aşteptăm mereu ca organul dreptei să ne mai prezinte încă vro materie cel puţin tot atât de instructivă şi iată de ce îi iertăm cu generozitate toate curiozităţile mai secondare, exilarea polonilor, întrunirile montenegrinilor, ba până şi invaziunea başibuzucilor lui Sabri-Paşa.

Avem satisfacţiunea de a ne încredinţa actualmente cum că ilustra capdoperă drac-adamizată (cuvânt nou, format după modelul de *mac-adamizat*) a d-lui Nicolescu Câţă, oricât de originală, oricât de extraordinară, oricât de sublimă tot încă este susceptibilă de a fi întrecută, mulţămită prodigioasei buneivoinţe a unor domni de a nu se retrage niciodată denaintea vreunei dificultăţi logice, precum pe eroul lui Cervantes, din cealaltă peninsulă pireneică, nu-l puteau opri în glorioasa-i cale nici chiar roatele moarei.

Astfel, ziarul „Ţara" din 11 aprilie ne asicură, cu cea mai perfectă seriozitate, că anul 1848 a existat tocmai cu o sută cinci ani înainte de anul 1848, căci *„nu trebuie să se uite că desfiinţarea servajului datează în România de la 1743"*.

Trecând cu vederea eroarea cronologică de 1743, în loc de 1739, noi suntem încântaţi că partita boierească de astăzi îşi atribuie acum cu francheţă fapta lui Constantin Mavrocordat, iar prin urmare mărturiseşte ea însăşi că nu are a face cu boierimea românească cea veche, de vreme ce aşa-numita *Reformă* din 1739, pe care ziarul „Ţara" îi place a o numi „desfiinţarea servajului" fusese în realitate curat şi simplu o fină stratagemă fanariotică a principelui celui mai eminamente fanariot, anume

a slăbi puterea câtorva boieri pământeni, ce mai fiinţau încă pe ici pe colea în patria Buzeştilor şi a Calomfireştilor.

Al doilea, ne pare nu mai puţin bine că partita boierească actuală, admirând cu emfază pretinsa „desfiinţare a servajului" a lui Constantin Mavrocordat, ne spune în fine pe faţă că poziţiunea ţăranilor era tot ce poate fi mai de minune înainte de 1848, încât nu ne mai rămâne alta decât numai a şterge cu buretele tot ce s-a făcut mai în urmă, revenind cu pocăinţa unui păcătos la dulceaţa faimoasei *Reforme* din 1739, ceea ce ni se promite, negreşit, ca un premiu de gratitudine din partea viitorului minister boieresc.

Aşadară, este şi va fi constatat că adversarii noştri sunt posteritatea directă a lui Constantin Mavrocordat, cari sughiţă cu nerăbdare a li se da cât mai în grabă *scutelnici,* în conformitate cu *Reforma* din 1739.

Întrebăm pe oricine dacă o asemenea neaşteptată perspectivă nu eclipsează din toate punturile de vedere chiar culoarea cea stacojie a lui Adam şi chiar pe dracii d-lui Nicolescu Căţă ?

Ziarul „Ţara", urmărind cu stăruinţă teza de a demonstra cu orice preţ existinţa anului 1848 înainte de anul 1848. zice mai departe:

„După 1789, o deputaţiune de boieri români, compusă de Ghica, banul Craiovei, Preda Brâncovanu, Scarlat Câmpineanu, din partea Valahiei şi de Beldinian, Catargiu şi Sturdza din partea Moldovei, se duse la Bonaparte pentru a-i propune să formeze o republică română sau danubiană. Nu se aşteptase dar cei de la «Românul» pentru a se introduce la noi principiile din 1789".

Iacă o nouă confesiune, tot atât de limpede, cu acea numai diferenţă că ea nu este însoţită de o eroare cronologică, căci anul evenimentului nu se specifică, zicându-se d-abia cu o jumătate de gură „după 1789", deşi se ştie că *după* acel an, adecă în 1793, Bonaparte cu vai cu chiu a putut să ajungă la gradul de căpitan, încât neşte boieri mari ca Brâncovenii şi Sturdzeştii nici nu s-ar

fi pogorât din înălţimea işlicurilor pentru a strânge mâna mititelului corsican.

Lăsând însă la o parte aceasta abilă preciziune cronologică, noi ne vom mărgini de a observa numai atâta că pentru *monarhiştii* cei *devotaţi* de la ziarul „Ţara" toate „principiele din 1789" se reduc astăzi la cuvântul *republică...*

Aşadar, pentru a răpi capilor partitei democratice actuale gloria primei propagări a ideilor liberale în România, domnii baroni de la ziarul „Ţara" pe de o parte se identifică dumnealor înşii cu *Reforma* cea ultra-fanariotică a lui Constantin Mavrocordat din 1739, poetizând suprema fericire a ţăranilor de supt acel regim, a căruia re-nnoire va fi principala misiune a viitorului cabinet boieresc; iar pe de altă parte ne cântă o adevărată epopee, în felul *Odiseei,* asupra fantasticei călătorii a şase protopendişti din Moldova şi din Muntenia spre a solicita de la Bonaparte o republică, ceea ce nu mai exista atunci în realitate nici chiar în Francia şi care, în orice caz, este într-o ciudată contradicţiune cu zgomotoasele pretenţiuni monarhice şi dinastice ale dreptei de astăzi.

Departe însă de a se mărgini cu aceste două puternice argumente contra oamenilor de la 1848, adecă cu liberala *Reformă* a lui Constantin Mavrocordat şi cu nu mai puţin liberala republică supt un principe absolut, numit prim-consul, ziarul „Ţara" urmează mereu înainte spicuind cu neobosire din istoria modernă a României neşte fapte demne de a forma subiectul cel mult a unei comedii de salon.

Iacă-le:

„Încă de la 1834 boierii români cereau unirea principatelor supt un principe străin, cu singura condiţiune ca acest principe să nu aparţină nici uneia din puterile vecine, şi această din urmă condiţiune a oprit pe Rusia de a adera la dorinţele românilor din acea epocă. Aceasta se poate vedea în scrisoarea diplomatului francez Bois-le-Comte publicată în «Monitorul Universal» al Franciei din 1856.

Pe la 1821, un boier, vorbind cu d. de Laurençon, îi zicea că România nu ar fi cu desăvârşire fericită decât când, în locul protectoratului exclusiv al unei singure puteri, ar fi aşezată garanţia colectivă a Europei.

În 1759, spătarul Ion Cantacuzin se explica cu marchizul Luchisini, însărcinat de afaceri al Prusiei pe lângă Congresul din Siştov asupra politicei exterioare a României şi stăruia asupra avantajelor ce ar fi pentru noi de a fi uniţi cu puterile occidintale în loc de puterile învecinate.

Ar trebui să parcurgem toată istoria ţărei noastre pentru a dovedi că aceşti boieri, atât de calomniaţi astăzi, înţelegeau însă foarte bine trebuinţele ţărei lor, că vechii erau dotaţi cu o inteligenţă politică rară şi cu o iubire mare pentru libertate şi chiar egalitate; într-un cuvânt, pentru toate principiele mari, cari sunt gloria civilizaţiunii moderne.

Cu ce drept dar cei de la «Românul» au cutezanţa a ne zice că dânşii sunt cei dintâi cari au purtat în ţara noastră drapelul naţional, că lor le datorim proclamaţiunea ideilor moderne ? Nu cumva cred că am uitat istoria noastră şi că sunt de ajuns afirmările lor îndrăzneţe pentru a şterge suvenirea virtuţilor părinţilor noştri ?..."

Nu vom acuza pe adversarii noştri de uitarea istoriei naţionale, căci se uită numai ceea ce s-a ştiut altădată, iar conştiinţa noastră nu ne permite de a le face nici măcar această specie de compliment retrospectiv: vom preferi mai bine a zice că dumnealor, ocupaţi din cea mai fragedă copilărie cu gravele afaceri de stat, n-au avut timpul de a învăţa istoria, mai cu seamă istoria română şi, prin urmare, n-au putut s-o uite.

În adevăr, citind ziarul „Ţara" ar crede cineva că ştiinţa istorică se compune din neşte bile de lot, numite citaţiuni, pe cari orice mână, fie cât de neabilă, lipsită de cel mai slab concurs al inteliginţei, le scoate cu înlesnire din sac, una după alta, fără ordine, fără precugetare, fără legătură, strigând apoi cu emfază: Neculce zice... Bois-le-Comte zice... Cantemir zice... etc.

Curioasă istorie mai este şi aceea de a confunda liberalismul cu scutelnicii lui Mavrocordat, de a rezuma toate principiele de la 1789 cu cuvântul republică, sau încă mai bine de a atribui partitei boiereşti splendida iniţiativă a mişcării democratice din România, supt pretext că la 1834, la 1821 şi la 1759, s-ar fi găsit câte un boier care să fi spus oareşcui o vorbă cu două înţelesuri !

Mai întâi de toate, acele vorbe, chiar să fi fost ele foarte precise, ceea ce nu este, şi tot încă nu ne-ar putea jena nicidecum, deoarece partita democratică se laudă că a *făcut, lucrând* totdeauna şi în toate locurile, pe când modestia antagoniştilor noştri se mulţumeşte că au *spus, vorbind* de trei ori în doi secoli, o dată la Siştov şi celelalte dăţi nu se mai ştie pe unde.

Dacă ziarul „Ţara" nu voieşte a admite nici o diferinţă între *faptă* şi *vorbă*, nu avem decât a-l felicita pentru că a rămas atât de credincios principielor eterne ale partitei sale, noi însă din parte-ne nu vom putea acorda nici o importanţă unor conversaţiuni de felul aceleia a spătarului Cantacuziri cu marchizul Luchisini, aducându-ne aminte, în privinţa vorbelor în genere, o strofă din Alfred (de) Musset, pe care o recomandăm cu tot dinadinsul potrivnicilor noştri:

„Il faut être ignorant comme un maître d'école
Pour se flatter de dire une seule parole
Que personne ici-bas n'ait pu dire avant vous."

(*Namouna*, chant II)

Dar să recunoaştem că ar fi existat în realitate în România vre câtiva oameni, cu mult înainte de 1848, cari să fi aprofundat toată plenitudinea liberalismului nu numai prin două-trei vorbe, ci chiar prin o serie de fapte, şi a cărora origine să fi fost cel puţin tot atât de ilustră ca şi numele domnilor publicişti actuali de la ziarul „Ţara".

Ei bine! Acei câțiva oameni erau renegați din sânul boierismului, pe care îl călcaseră cu despreț supt picioare, uitând privilegiul în favoarea națiunii, precum l-au uitat în Occidinte marchizul Mirabeau sau comitele Saint-Simon, încât este tot ce poate fi mai curios de a vedea astăzi o partită mândrindu-se tocmai cu memoria călăilor săi!

Pe baza unei procedure atât de originale, trebuie să ne așteptăm negreșit ca boierii de peste o sută de ani, posteritatea ziarului „Țara" sa înregistreze cu falā în lista istorică a partitei lor numele Goleștilor, Brătenilor, Cantacuzenilor, Rosettilor, etc., declamând atunci bunăoară: „în anul cutare boierul Brătianu... în anul cutare boierul Golescu... și așa mai departe, iar drept concluziune: „noi n-am uitat istoria noastră".

Nu, domnilor! Istoria cea adevărată a partitei boierești în România, cel puțin înainte de magica suflare a anului 1848, se cuprinde întreagă în următoarea definițiune a unui diplomat francez, mult mai cunoscut decât misteriosul Bois-le-Comte al ziarului „Țara":

„Les boyards représentent avec beaucoup de morgue les grands du pays, mais ils sont en effet que des propriétaires assez riches et des vexateurs trés-cruels." (Baron de Tott, *Mémoires*, t. 2, p. 35).

PRIMA EPISTOLĂ DESPRE POLITICA DE LA BACĂU

Domnule redactor,

„Salus reipublice summa lex esto", *salutea țărei lege supremă,* ziceau străbunii străbunilor noștri, la începutul existinței lor politice, pe când Roma întreagă forma de-abia un mic puntuleț pe mica liniuță a Tibrului, dar un viitor admirabil,

o putere gigantică, un imperiu universal palpita deja în acele cuvinte.

Unirea română, o unire frazică, sinceră, necondiționată, căci, întocmai ca și iubirea, ea dispare îndată ce aburează câtuși de puțin răceala neîncrederii, a fost pentru mine totdeauna și va fi de acum înainte acea salută a țărei, acea lege supremă pe altarul căria nu mă voi sfii niciodată, un singur moment, de a sacrifica cu abnegație ideile și simpatiile mele.

Sunt acum doi ani, tot în coloanele ziarului d-voastră, eu aclamai într-un mod motivat alegerea Alteței Sale Carol I, căci nu vedeam aiuri posibilitatea consolidării Unirii Române, iar Unirea Română este o sublimă divinitate, pe care națiunea noastră trebuie să o adoare chiar când o privește zdrobind unele meschine individualități, precum indianul se aruncă de bună voie supt carul zeului Șiva, zeul focului, zeul renașterii.

Atunci am sacrificat o idee, copilul răsfățat al cugetării individuale, partea cea mai umană a ființei umane, acuma îmi vine rândul de a mai sacrifica o simpatie și-mi voi îndeplini iarăși fatalul sacerdoțiu, cu aceeași energie, căci simțesc din nou necesitatea de a se grupa toți românii ca să apere contra amenințărilor vrăjmașe marele stindard al Unirii.

Am îndurat în tăcere insultele tuturor ziarelor străine din țară și din străinătate, în cari se gratificau cu elegantul nume de barbari subscriitorii proiectului de lege relativ la cestiunea israelită; am ascultat cu indiferință toate consiliile oficiale și neoficiale, în Cameră și în afară din Cameră, de a-mi retrage dempreună cu ceilalți iscălitura, supt cuvânt de a înlătura prin aceasta indignațiunea Europei; am îndurat unele în tăcere, am ascultat altele cu indiferință, căci puțin îmi pasă mie unuia de vorbele străinilor de tot felul și chiar de opiniunea Europei, când este pusă în joc o datorie de român.

Ei bine, ceea ce n-au reușit asupră-mi nici ziarele poliglote, nici consiliile parlamentare, o face astăzi neașteptata încercare a unora dintre cei supscriși alăturea cu mine în acel zgomotos

proiect de lege de a-l exploata nu mai puțin decât contra însuși grandiosului edificiu al Unirii Române !

Nocturnul scandal de la Bacău, cu ocaziunea trecerii d-lui Ion Brătianu; criminalele proclamațiuni de răsturnare, despre cari ziarul „Țara“ vorbește că ar fi emanate de la d. Negură; și în fine ciudata petițiune de la Iași contra drumului ferat, mijlocul cel mai eficace de a șterge odată pentru totdeauna urâcioasele distincțiuni provinciale de moldoveni și de munteni, creând o singură Românie cu repeziciunea vaporului; toate aceste opere directe sau indirecte ale unora din consupscriitorii mei, nu-mi mai permit de a figura mai mult timp pe aceeași listă.

Așadară, rezervându-mi cu sanctitate dreptul și obligațiunea de a lucra cu stăruință în orice împrejurare, ca mandatar al națiunei, la depărtarea israeliților de prin comunele rurale și la respingerea vagabonzilor din străinătate, singurele două punturi esențiale, – declar totdeodată de a nu mai face parte dintre semnatorii acelui proiect pe care s-au găsit unii ca să-l intervertească, cu o tristă abilitate, contra divinei cauze a Unirii Române.

Primiți, domnule redactor, etc.

19 aprilie, 1868
B. P. Hăjdeu

A DOUA EPISTOLĂ DESPRE POLITICA DE LA BACĂU

Domnule redactor,

În urma primei mele epistole, prin care ani declarat de a nu mai face parte dintre semnatorii proiectului de lege relativ la cestiunea israelită, de vreme ce-l văzui abătându-se cu totul de

la adevărata sa ființă și devenind pe neașteptate o fatală armă, cu atât mai periculoasă cu cât ea este mai indirectă contra marelui principiu al Unirii Române; în urma primei mele epistole, de care eu unul mă voi mândri totdeauna, ca de un holocaust al ambițiunii individuale pe altarul necesității naționale, avui ocaziunea de a auzi din diverse părți trei feluri de imputări, adăpostite supt perfida perdea a șoaptelor; de unde sunt silit a le smulge eu însumi, nu atât pentru a mă justifica personalmente; precum pentru a arunca o lumină asupra caracterului situațiunii.

Unii mă acuză de a atribui intențiuni antiunioniste tuturor supscriitorilor proiectului.

Alții mă mustră de prea multă grabă în tragerea consecințelor din evenimentul de la Bacău, mai-nainte de a se fi constatat faptul.

O seamă, în fine, mă osândesc ca pe un renegat al vechilor mele credințe contra judaismului în România.

Cât privește această ultimă învinovățire, ea se combate prin însăși epistola mea, în care eu am spus pe față că-mi voi mănținea totdeauna nestrămutat în opiniune de mai-nainte în cestiunea evreilor, deși nu poci admite ca o semnătură a mea să servească cuiva, dempreună cu alte iscălituri, la zguduirea providințialelor temelii ale Unirii Române.

Tot epistola mea răspunde acelora ce ar dori să denatureze, prin o generalizare gratuită, sensul precis al cuvintelor mele, aplicându-le către toți semnatorii proiectului, pe când eu n-am avut și nu puteam avea în vedere decât numai pe „unii“, ale cărora numi era de prisos ca să le mai pomenesc, fiind sicur că reticința va fi lesne înțeleasă de toată lumea și mai cu deosebire de cei „cu musca pe căciulă“.

Așadară, singura imputare ceva mai serioasă rămâne precipitațiunea cu care, după părerea unora, eu m-aș fi pronunțat fără a avea probe, despre caracterul puțin unionist al turburării de la Bacău, și numai din acest unic punct de vedere opiniunea

publică este în drept de a cere din parte-mi un fel de expunere de motive.

A fluiera pe un ministru, sau a opri trăsura unui ministru este negreşit o faptă puţin cavalerească, dar totuşi ea nu constituie un atentat contra bazelor fundamentale ale statului.

În Anglia şi în America asemeni baccanale nu sunt fără exemplu, deşi acolo, întru cât ne putem aduce aminte din câte ni s-au întâmplat a citi, ele se petrec totdeauna la lumina zilei, iar nicidecum supt vălul nopţii.

Întunerecul poate fi soţia sclavului, ce voieşte a scăpa de jugul unui tiran, dar omul liber este deprins şi dator să-şi exprime namiaza-mare suveranele sale nemulţămiri contra unui simplu ministru.

Oricum să fie, ceea ce agravează aventura de la Bacău nu este atâta însuşi faptul material, care, ca în cele mai multe cazuri, a putut să iasă cu totul altfel de cum se aştepta c-o să fie, ci preparativele intelectuale, în cari se manifestă totdeauna intenţiunea cea nedejucată încă a autorilor.

Ei bine, domnii conducători de la Bacău, n-au avut abilitatea sau n-au crezut de cuviinţă de a-şi micşora importanţa ascunzând acele preparative, pe cari, din contra, dumnealor înşii le-au dat îndată publicităţii într-un organ special, „Zorile", adecă o lumină ce începe a se revărsa cu încetul din obscuritatea negurei.

„Românul" de joi a reprodus în totalitate un număr întreg al acestei întunecoase aurore băcăuane, din 17 aprilie, în care ne întâmpină de întâi o descriere foarte patetică a primirii d-lui Ion Brătianu, încheiată prin versurile:

„Căci e scoasă la vânzare
Ţara lui Ştefan cel Mare."

Şi apoi urmează succesivamente, una lângă alta, următoarele două adrese-proclamaţiuni, una subscrisă şi cealaltă nu:

„D-lui Colonel Nicolae Haralambie.

Aţi răsturnat un regim, revoltaţi de concesiunea lui Godifiot care s-a plătit cu 4.000.000 lei vechi şi aţi păstrat tăcere pentru crima de 200 milioane a lui Bălăceanu-Oppenheim şi mai admitiţi prin tăcere şi trădare dotaţiunea de un miliard 800 milioane pretinsului Strusberg et comp., prin concesiunea drumului de fier; v-aţi riscat pentru hoţii reparabile ca să tăceţi pentru cele ireparabile, şi voiţi încă a trece de om onest şi patriot; *alons donc*.

X

„Către cetăţenii urbei Bacău,

Armele ce v-aţi procurat din magazinul de pe Bistriţă rămân proprietatea voastră particulară şi definitivă, sunt eu răspunzător către oricine. Doresc numai ca acele arme să nu treacă în mâni străine ci să rămâie în familiele voastre de aducere aminte pentru concursul ce aţi dat a scăpa ţara de ruşinea unei trădări.

Al vostru frate şi amic devotat,

Iancu Negură."

Nu vom vorbi nimic despre scrisoarea d-lui Negură, deşi ar fi prea multe de zis şi mai cu seamă în privinţa minunatei întârzieri a sentimentalei dorinţe a domniei sale de a vedea puştele perpetuându-se în familiele amicilor săi, ceea ce era natural ca dumnealui să le spună nu acuma, ci tocmai atunci când le dăruia acele arme, încă în anul trecut, primind drept răsplată rangul de „sergent", precum grenadierii lui Napoleon cel Mare îl numeau *le petit caporal*.

Lăsând însă la o parte acest „buletin", noi ne vom mărgini de a analiza numai cealaltă bucată, pe care redacţiunea „Zorilor" a pus-o în fruntea scrisorii d-lui Negură, desicur fără nici o precugetare, măcar că într-un ziar bine condus, precum trebuie să fie acel de la Bacău, toate părţile se combină într-o certă

ordine raţională, astfel ca una să servească de introducţiune, o altă de concluziune, şi aşa mai departe, explicându-se împrumutat unele prin altele.

Scrisoarea către colonelul Haralambie posedă meritul unei clarităţi cristaline, zicându-i curat şi simplu: regimele actual fiind mai rău decât regimul lui Cuza, dumneata nu eşti om onest dacă nu-l vei răsturna şi pe acesta, de vreme ce ai cutezat a răsturna pe un altul mai bun, şi apoi urmează imediat mai la vale apelul d-lui Negură despre perpetuitatea armelor.

Oricum veţi întoarce, oricum veţi suci, oricum veţi răstălmăci, oricum veţi comenta provocaţiunea către colonelul Haralmbie, şi tot încă ea nu este susceptibilă de a avea vrun alt înţeles.

În aşteptare de a mi se demonstra contrariul, primiţi, domnule redactor etc.

B. P. Hăjdeu
25 aprilie

A TREIA EPISTOLĂ DESPRE POLITICA DE LA BACĂU

Domnule redactor,

Luând pana în mână, mă gândesc foarte mult la solemna promisiune pe care a dat-o d. Negură în zilele trecute, din înălţimea tribunei parlamentare, de a *sărbători* pe d. Carp la trecerea s'a prin Bacău, primindu-l întocmai aşa cum se primesc toţi aceia ce nu au fericirea de a împărtăşi în totul opiniunile d-lor sergenţi ai gardei naţionale de acolo.

Dacă o soartă atât de posomorâtă aşteaptă pe d. Carp, apoi cu atât mai vârtos aş avea şi eu tot temeiul de a crede că

sărbătorirea micei mele persoane n-ar fi câtuşi de puţin mai generoasă dacă mi-ar veni cumva gustul sau necesitatea de a vizita în treacă malurile Bistriţei, şi mai cu seamă având deprinderea de a călători în trăsură descoperită.

Aşadară, scriind aceste rânduri, eu nu-mi ascund nicidecum trista perspectivă de a-mi putea *găsi Bacăul* şi singurul lucru ce mă mai mângâie este posibilitatea de a încongiura oraşul *poricalelor*, după cum l-a numit d. Carp, trecând prin Bârlad sau chiar îndrumându-mă pe Dunăre, numai pentru a nu avea onorifica distincţiune a *sărbătoririi.*

În adevăr, câte bordeie, atâtea obiceie, zice un vechi proverb, şi prin urmare nu avem dreptul de a ne mira dacă obiceiul Bacăului este de a fluiera pe bucureşteni, pe când Bucureştiul din contra, lasă cu blândeţe pe băcăuani ca să ne ameninţe cu patriarcala lor răzbunare până şi în sânul Parlamentului !

Trimiţându-vă a doua mea epistolă, eu mă bazai în apreciaţiunile mele asupra aşa-numitei politice libere şi independinţi numai pe cele două adrese-proclamaţiuni, una neiscălită şi cealaltă supscrisă de către d-nu Negură, pe cari le reprodusese mai deunăzi „Românul" după foaia de la Bacău; căci nu avui ocaziunea de a vedea până acum eu însumi cu ochii mei nici măcar una singură dintre „Zorile", a cărora dubioasă lumină nu străbate, pe semne, mai departe de luciul Bistriţei.

Din întâmplare, îmi cade în mână, în momentul de faţă.

Un număr original şi autentic al acestui fenix băcăuan, nu acela pe care l-aţi utilizat d-voastră, ci un altul, mai anterior, tocmai din 11-12 aprilie, adică chiar noaptea faimosului asediu al trăsurii d-lui Ion Brătianu.

Acest număr coprinde, mai nainte de toate, în corpul revistei sale, un lung dicţionar de trivialităţi la adresa ministerului actual, începându-se cu o imagine foarte orientală: „caravana şarlatanielor politice din Bucureşti a traversat din nou în

Moldova"; şi trecând apoi cu o abundinţă admirabilă la nişte insulte atât de grosolane, încât lasă departe în estetica expresiunilor şi pe „Convenţiunea" d-lui Boldur-Lăţescu şi chiar pe „Ecoul danubian" al d-lui Carmellin.

Punând însă la o parte toate furioasele turpitudini ale aurorei băcăuane, care se par a voi cu orice preţ ca să i se aplice ceea ce se zicea altădată despre limba latină: „La Bakeou dans les mots brave l'honnêtete", să ne oprim un moment numai asupra următorului pasaj, pe care suntem siliţi de a-l reproduce textualmente:

„*Trebuie alungaţi* acei cari au dat străinilor feliurite angajamente ca să apuce puterea statului; este umilitor ca să fim despuiaţi de neşte scamatori politici, cari n-au decât meritul neruşinării, cari storc resursele civilizării poporului chiar în numele civilizării, lăsând în urmă ignoranţă şi mizerie...

Trebuie alungaţi acei cari demoralizează neîncetat naţiunea, declarând-o incapabilă de a întreprinde ceva prin sine însăşi; acei cari nu recunosc românilor decât capacitatea de a da biruri şi soldaţi...

Trebuie alungaţi acei cari au pervertit din capul locului principiul guvernului constituţional în acel personal, şi pretinşii miniştri responsabili în miniştri favoriţi..."

Iată dar trei energice *trebuie alungaţi,* cari se traduc în limbagiul parlamentar prin „căderea ministerului actual" şi prin „reunirea unui alt minister".

Să ne permită însă domnii politici liberi şi independinţi de a-i întreba asupra compunerii noului cabinet ?

Cine anume au să vină oare în locul Brătienilor şi al Goleştilor ?

Ar fi absurd de a presupune măcar că un guvern poate să cază fără a fi gata totdodată, de mai nainte, un altul ca să-l înlocuiască.

Stânga fiind *alungaţi* de la putere, trebuie să chemaţi sau pe dreapta, ori pe centru, una din două.

Dreapta este acea partită pe care, dacă nu din bănci, cel puţin de pe tribună, o reprezintă d. Carp.

Pe de altă parte, singurul centru în care există un rudiment ministerial sunt amicii politici ai d-lui Kogălniceanu.

Aceasta să fie oare dorinţa oamenilor politici de la Bacău ?

Dacă e aşa, ar trebui s-o spună pe faţă.

Dacă nu e aşa, atunci e invederat că dumnealor nu voiesc absolutamente nici un minister.

În cazul de pe urmă, rămâne a se mai descoperi ceea ce doresc dumnealor.

Revista politică a „Zorilor" se încheie cu următoarele cuvinte:

„Sfătuim pe toţi românii cari mai ţin la această ţară şi la suvenirea eroilor ei, să se armeze toţi de la mic până la mare, cu ce va putea, şi să fie gata pentru ziua chemărei".

După această clară provocaţiune la o specie de răzbel civil, urmează imediat profesiunea de credinţă a d-lui Negură, pe care noi o analizaserăm deja altă dată în coloanele „Românului", încercându-ne a stabili atunci o analogie istorică între independinţii români şi între independinţii lui Cromwell.

Deci, întreaga politică de la Bacău s-ar putea rezuma cam în următorul mod:

Nu voim ministerul actual, fiindcă nu ne place drumul de fier;

Nu ne convine dreapta, fiindcă apără pe evrei;

Nu primim pe d. Kogălniceanu, fiindcă nu-l primim;

Toţi românii să se armeze, aşteptând *ziua chemărei...*

Primiţi domnule redactore, etc.

B. P. Hăjdeu

PROBELE ZIARULUI „ȚARA“ DESPRE PATRIOTISMUL BOIERILOR

Quand on joue à la paume, c'est une même balle dont on joue l'un et l'autre; mais l'un le place mieux.

Pascal, *Pensées*, I, X, 9

Asemenea acel[ui] călător care, grăbit de a merge înainte, cercetează numai principalele strade ale unui oraș, lăsând cu totul la o parte mahalalele, redacțiunea „Românului“ obicinuiește de a se distrage exclusivamente cu primele două pagine ale ziarului „Țara“, aruncând din înălțime desprețul tăcerii asupra celorlalte două.

În adevăr, sunt imense tezaurele ce se pot găsi chiar numai în singura revistă interioară a organului dreptei, bandele armate, înecarea evreilor, lovitura de stat, expulzarea polonilor, nefailibilitatea consulilor, prerogativa străinilor de a numi prefecți în România, avantajele intervențiunii și celelalte frumuseți egalmente unice în felul lor, pe cari redacțiunea „Românului“ știe a le pune la lumină cu toată abilitatea unui pictor de a așeza un tablou, când în umbră, când în fața soarelui, când de aproape, când în depărtare; cu toate acestea, nouă unora nu ni se pare a fi tocmai just de a nu acorda măcar în treacăt un pai de atențiune părților așa-zicând suburbane ale ziarului „Țara“, coprinse pe paginile a treia și a patra, unde d-nii Blaremberg, Carp și Pascal își au „târgul cucului“ al dumnealor, adecă *anticitățile* boierești, pe când pe pagina întâia și a doua sunt espuse cu preferință *les hautes nouveautés.*

Așadar, pentru a remedia, după putințele noastre, această superbă nepăsare a redacțiutiii „Românului“, care nu bagă în seamă decât regiunile cele mai strălucite ale domnilor dreptași,

să ne fie permis nouă de a lua asupră-ne astă dată modestul și puțin plăcutul rol de a parcurge acele obscure ulicioare ale ziarului „Țara“, în cari partita boierească, supt titlul de *„o pagină de historie“*, fie povestește cu emfază mărimea străbunilor săi, eroismul gâștelor de la Capitol, sau după expresiunea răposatului Conachi:

„Mușchiul ce-l calci în picioare este iarbă din vechime;
Strălucitor putregaiul a fost copaci cu mărime !“

În numărul de vineri al foii sale, pe pagina a treia și a patra, d. Nicolae Blaremberg declară cu solemnitate că voiește a demonstra, în fine, odată pentru totdeauna, eternul patriotism al boierilor români din toate epocele, mai adăugând, la adresa acelora ce nu sunt atât de versați ca dumnealui în știința istorică, următoarele ponderoase cuvinte: „după obicei, fiecare din aserțiunile noastre vor fi sprijinite pe extracte lungi și complecte, iar nu pe câteva fraze întortocheate și ciuntite, culese pe ici colea și mai adesea fără nici o legătură logică între dânsele“.

Lăsând la o parte că autorul acestei pagini, recomandând altora *legătura logică,* a uitat dumnealui însuși de a respecta *legătura gramaticală,* care este cu mult mai facilă și nu permite nimănui de a concorda singuralul cu pluralul, precum este în fraza „fiecare… vor fi sprijinite“; noi ne vom mărgini de a studia numai extractele cele „lungi și complete“ ale d-lui Blaremberg despre neperturbabilul patriotism al partitei boierești.

În totul sunt numai două, nici mai mult nici mai puțin, una scoasă din compilațiunea lui Fotino și cealaltă din cronica lui Enache Kogălniceanu, ș-apoi ambele, observați bine, anume din secolul fanarioților, pe care ziarul „Țara“ îl consideră, negreșit, ca pe cel mai ilustru din toată istoria patriotismului boieresc !

Iată cel dintâi:

„Domnul (Constantin-Vodă Cehan Racoviță), fiind dator pozițiunea sa acestor doi oameni (doi greci) și stăpânit fiind de ei, urma cu strângerea dărilor și guvernul țărei se făcea după voia și povețele lor. Boierii, văzând că lucrurile din ce în ce merg mai rău, au deliberat între ei și au scris în ascuns la Craiova. Episcopul și toți boierii de acolo au plecat la Constantinopole. Domnul cum a simțit aceasta s-a înspăimântat și chemând pe boieri a stat la *învoială* cu dânșii și le-a promis ca să nu mai ia din țară mai mult de trei mii de pungi de bani pe an, să gonească pe postelnicul Geanet din țară și să trimită un boier român ca *capukehaia* la Constantinopole. Boierii mulțămindu-se au trimis îndată și ajungând pe episcopul Râmnicului cu craiovenii la Adrianopole, i-au întors" (Fotino, *Historia Daciei* tradusă de d-nu Sion, t. 2, pag. 159).

Prin urmare, cea mai luminoasă probă de nestrămutatul patriotism al boierilor este că, dindată ce nu le plăcea guvernul, dumnealor se cărau cu toții ca să ducă arzuri sau jalobe la Constantinopole, întocmai precum astăzi posteritatea lor, fidelă tradițiunilor străbune, se plânge la consuli și se vaietă la ziarele austro-maghiare.

Precum vedeți, prima citațiune a d-lui Blaremberg este nu numai „lungă și completă", ci încă atât de nemerită încât noi nu putem a nu ne pleca steagul denaintea victoriosului nostru adversar, zicând cu umilință, tot cant în stilul seclului trecut: „evala ! așa este !".

Iată și al doilea *extract*, nu mai puțin *lung* și nu mai puțin *complet:*

„Iar Domnul acesta (Grigore Calimaki) au început pe o seamă de boieri ce nu-i boierise a-i înfrunta și a le găsi cuvinte proaste, vrând ca să nu-i știe cine sunt, arătându-le și o mândrie nespusă, care nu mai stătură la alt Domn, făcând și mare nedreptate țărei și săracilor. Atunci au început boierii a se face totuna și a vorbi ei în de ei și a zice: ce va să zică una ca asta, aceștia n-au pus gând bun asupra noastră și vor să ne stingă și pe

noi și pe țară, și socotind numai să facă arzul la împărăție și să fugă câțiva tătari și așa au făcut trei arzuri către împărăție de către toată țara și boierimea și au repezit pe un turc la Țarigrad ca să-l dea la împărăție. Atunci s-a sculat și o seamă de boieri de au fugit și anume aceștia: Enachi Costachi vornic, Iordachi Costache Venin visternic, Ilie Costachi spătar, Filip Catargiu visternic, Sandu Sturza paharnic, Arghir de la Tecuci stolnic, Buhuș stolnic, Miclescu paharnic și Cuza stolnic și alții până la 19 boieri.

După ce cronicarul narează cum s-a înfățișat sultanului arzul, de marșele făcute de Domn pe lângă han ca să-i trimeață înapoi pe boierii emigrați, chezășiile date de el dintâi boierilor de se vor întruna, el adaogă: și așa mergând la Domn cu mare cinste s-au primit, ÎNCEPÂND A-I PUNE PE DÂNȘII LA ȚINUTURI ȘI LA SLUJBE".

Sublim ! de trei ori sublim ! Nemuritorul patriotism al boierilor a consistat pe de o parte în glorioase sărutări de poale la „Împărăție" și chiar la „Han-Tătar", iar pe de altă parte în generoasa lor împăcare cu domnitorul, pe dată ce „a început a-i pune și pe dânșii la ținuturi și la slujbe !"

Recunoaștem în gura mare că *lunga* și *completa* erudițiune a ziarului „Țara" ne-a biruit astă dată cu desăvârșire, încât este peste putință ca să fie cineva care să nu mărturisească de acum înainte, cu convicțiunea cea mai profundă, că boierii noștri nu numai au fost ci încă sunt și vor fi totdeauna patrioți, de câte ori, după expresiunea cronicarului Enachi Kogălniceanu, „mergând la Domn cu mare cinste se vor primi, începând a se pune și dânșii LA ȚINUTURI ȘI LA SLUJBE" !...

CUGETĂRI ASUPRA ZIARULUI „ȚARA“

Il faut écorcher un Moscovite pour lui donner du sentiment.

Montesquieu, *Esprit des lois,* XIV, 2

Sunt unele ziare despre cari regulele de cuviință nu ne permit nu numai de a vorbi, ci nici măcar de a articula sonorul lor nume; sunt alte ziare cari nu ne procură niciodată, nici nouă nici altora, o materie de vorbă, deși nimic nu ne împiedică a declara că de această alunecoasă natură este bunăoară „Pressa“, ce asudă mereu cu o persistință demnă de toată lauda, pentru ca să ajungă cumva a fi spirituală, uitând din nenorocire că numai spiritul asudat este imposibil.

Astfel, vrând-nevrând, noi suntem siliți de a ne reîntoarce la singura resursă ce ne mai rămâne în momente de lipsă, dar care, în adevăr, e un tezaur nesleit de petrecere pentru toți amatorii de curiozități antice și moderne: oricine lesne va alege, fără alte comentarii, că aceasta nu este și nu poate fi decât numai ziarul „Țara“.

Aci însă ne întâmpină dificultatea cea mare de a putea alege din nămolul bogățielor de tot felul, expuse talmeș-balmeș la admirațiunea spectatorilor, Rossi, Platon, Fotino, Hymnul de dragoste, Hello, Aristotel, coifuri de cavaleri, coroane de conți, „Neue freie Presse“, „Le nain jaune“, etc. etc. etc.

În fața unui asemenea labirint, noi nu putem face altceva decât numai doară de a ne lăsa cu abnegațiune în voia azardului, punând mâna pe cel dintâi număr al ziarului „Țara“, din zece și mai multe foi aruncate în dezordine pe masă denaintea noastră; și nefericitul număr, tras astfel la sorți, se întâmplă de a fi tocmai acela în care vedem analizată epistola Alteței Sale Regale principele Antonie de Hohenzollern.

Fără a vorbi despre aerul ironic și puțin elegant cu care se exprimă în genere organul partitei boierești despre augustul părinte al suveranului nostru, deși nu încetează, totdodată, de a te asurzi în toate zilele cu zgomotoasele sale protestațiuni de devotament pentru dinastie, să ne fie iertat de a supune aci unui studiu logic principalele punturi din analiza ziarului „Țara“.

I

Iritați de principiele eminamente democratice ale principelui de Hohenzollern, d. d. Pascal, Blaremberg și Carp își manifestă superba d-lor nemulțămire în următorul mod:

„Ce înțelege înălțimea Sa Regală prin boierism ? înțelege Ea o clasă ce, având o constituire politică ca lorzii din Anglia, ar fi geloasă de privilegiul strămoșesc și s-ar opune la satisfacerea acelei cereri de egalitate ce pare a fi semnul distinctiv al semințiilor latine ? Dar o asemenea clasă nu mai exista de mult la noi și chiar inamicii noștri trebuie să mărturisească că boierii înșiși s-au grăbit a se lepăda de privilegiurile lor. Dacă însă înălțimea Sa Regală înțelege prin boieri fiii și scoborâtorii acelor ce fură odinioară vornici și spătari, să ne fie permis a zice că nu cunoaștem în istorie decât o singură epocă în care simpla împrejurare că purtai un nume era de ajuns ca să fii prigonit, epoca în care revoluțiunea franceză degenerează în anarhie, până ce, lunecând în sângele ce ea singură vărsase, căzu sub povara propriilor sale excese. Acea epocă nu are însă altă valoare decât a ne arăta primejdia la care se expune un stat și un guvern care permit a se răspândi în un popor mare idei subversive și opuse principiilor de dreptate. Suntem însă șicuri că Î. S. Regală o condamnă ca și noi și nu putem atribui fraza în contra boierismului decât unei necunoștințe a stării noastre

sociale, necunoştinţă ce e firească când vorbim de departe de un popor cu care ne ocupăm abia de ieri.

Acest pasaj coprinde în sine trei contradicţiuni „piramidale", după cum s-ar fi expres Iorgu de la Sadagura în comedia d-lui Alecsandri, şi anume:

1. Dacă clasa boierească nu mai există de mult şi mai cu seamă dacă „boierii ei înşişi s-au grăbit a se lepăda de privilegiunile lor", apoi de ce dară ziarul „Ţara" ne trâmbiţează nencetat cum că boierii ar fi unicii autori ai tuturor bunătăţilor, câte se desfăşoară pe pământul României, începând de la Traian şi până la 11 februarie inclusivamente, ba încă şi mai încoace până la ministerul Golescu şi Brătianu ?

2. Dacă a fost într-adevăr atât de criminal acel guvern francez care preparase revoluţiunea din 1789, „permiţând a se răspândi într-un popor mare idei subversive" apoi de ce dară ziarul „Ţara" se. laudă necontenit cu profesiunea principielor din 1789 şi a mers mai deunăzi până a face o epică descriere a călătoriei a şase boieri, trimişi, nu se ştie când, la primul consul Bonaparte pentru a-i propune formarea unei republice române ?

3. În fine, dacă „necunoştinţa stării noastre sociale" e firească când „vorbeşte cineva de departe", apoi de ce dară dd. Blaremberg, Pascal şi Carp au totdeauna o încreiere atât de absolută, atât de oarbă, atât de servilă, pentru toate câte ne spun asupra României ziarele franceze, germane şi engleze, inventând persecuţiuni poloneze, înecări israelite, conferinţe montenegrine, invaziuni otomane şi aşa înainte ?

Aşadară, oamenii de la ziarul „Ţara", pe de o parte se mândresc de a fi boieri, iar pe de alta ne asicură cum că boierismul nu mai există; pe de o parte se fac discipoli ai lui Mirabeau, iar pe de alta declară revoluţiunea din 1789 un product al „ideilor subversive"; pe de o parte neagă principelui de Hohenzollern posibilitatea de a cunoaşte starea socială a României, fiindcă scrie la Dusseldorff, iar pe de alta atribuie

această posibilitate tuturor foiţelor străine de pe la toate extremităţile lumii ! !

Nu mai departe decât în numărul de ieri, d. d. Blaremberg, Carp şi Pascal revin din nou asupra existinţei nemuritoarelor bande armate cu următoarele cuvinte:

„Organele oficiale şi oficioase ale guvernului român repet în toate zilele că nu au fost niciodată bande în România. Primim în acest moment «Constituţionalul» din 5 mai în care se găsesc liniile următoare:

«Guvernul român, înştiinţat şi silit de Francia şi de alte cabinete, *a trebuit să pună capăt la formarea bandelor pe teritoriul său*»."

Ei bine, nu este oare tot ce poate fi mai ciudat, mai pueril, mai ridicol, când domnii triumviri de la ziarul „Ţara" împrumută magica ocheană a unei foi pariziene pentru ca să vază aice în România nişte *bande* cu totul invizibile şi nu sunt nicidecum în stare de a vedea pe sărmanii *boieri*, deşi pentru aceasta dumnealor n-ar avea trebuinţă decât de a consulta cea mai simplă oglindă !...

II

După cele trei colosale contradicţiuni despre existinţa şi neexistinţa boierismului, despre bunătatea şi răutatea revoluţiunii din 1789 şi despre posibilitatea şi imposibilitatea de a cunoaşte România „de departe", d. d. Carp, Pascal şi Blaremberg păşesc înainte cu aceeaşi vigoare de raţionamente şi cu nu mai puţină eleganţă de expresiuni, în următorul mod:

„Epistola prinţului de Hohenzollern mai conţine oarecare apreciaţiune asupra stării noastre sociale, care dovedeşte cât de puţin ţara noastră este cunoscută în străinătate. Prinţul zice că

una din cauzele inferiorității noastre sociale este bulevardul Carpaților, care ne *despărțește de elementul transilvanian mai înaintat.* Rezultă din această frază că Alteța Sa Regală crede pe frații noștri din Transilvania mai luminați decât noi. Nu este a face o siluire modestiei noastre dacă vom declara că nu putem primi o asemenea apreciațiune. Fără a nega că se află între românii din Transilvania oameni erudiți, putem însă afirma că românii din Moldo-România n-au nimic a râvni, în această privință de la frații lor de dincolo de Carpați. Crescute în școlile cele mai bune din Occident, nutrite de studiele serioase cari fac onoare seclului nostru, junele generațiuni ale României libere pot cita o mulțime de nume cari strălucesc în economia politică, în elocvență, în poezie, în istorie, în literatură, în științe, în arte. Și aceasta este consecvența naturală a educațiunei cari ele au primit. Pe când aceste june generațiuni se adapă la izvoarele liberalismului occidental de ideile cele mai largi și mai înalte, românii din Transilvania erau condamnați de a rămâne în școalele Austriei și fiecare știe ce idei aveau curs în aceste școale până in timpurile din urmă. în filosofie, vedere mărginită, în literatură rutină, în politică despotismul, iată în puține cuvinte în ce cerc se învârtea învățământul și iată și o explicațiune a purtărei ulterioare a oamenilor cari s-au format supt acest regim".

Mai întâi de toate, ziarul „Țara" începe lungul său rechizitoriu contra fraților noștri de peste Carpați prin o nouă declarațiune incidentală cum că România „este prea puțin cunoscută în străinătate", ceea ce ne provoacă de a mai repeta și noi încă o dată întrebarea ce o adresaserăm deja în atâtea rânduri triumviratului partitei boierești, și anume: de ce dară, domnilor, ne amețiți d-voastră mereu cu tot felul de invențiuni din străinătate, de vreme ce le știți prea bine că sunt bazate pe o *necunoștință* absolută a *stării noastre sociale* ?

Să revenim însă la pura cestiune a elementului român din Transilvania, în privința căruia putem vorbi cu imparțialitatea

cea mai perfectă, nefiind ardeleni noi înșine, deși cunoaștem Ardealul mult mai de aproape decât d. d. Blaremberg, Carp și Pascal, cărora, la rândul nostru, noi nu le tăgăduim nicidecum de a cunoaște mult mai bine țăranii Oceanului Atlantic.

De la aparițiunea foii și până astăzi, ziarul „Țara" ne-a spus de o mie de ori că partita democratică este compusă din ignoratism și din întunerec, toată știința și toată lumina fiind monopolizate în tabăra boierilor, pe cari egoismul foarte scuzabil al d-lor Carp, Blaremberg și Pascal nu le permite de a-i numi altfel decât numai „partea cea inteliginte a națiunii".

Așadară, noi ne vom ținea strict în cercul ideilor ziarului „Țara", pentru care însuși Mântuitorul omenirii trebuie să fie fost negreșit sau duce ori cel puțin marchiz, precum cavalerii din evul mediu numeau pe Maica Domnului „Madame la comtesse"; ne vom ținea strict în cercul ideilor ziarului „Țara" dacă-l vom ruga cu stăruință de a ne spune unde oare să fie ascunse acele ilustrațiuni ale dumnealor economice, istorice și literarii, cari să întunece numele lui Marțian, Cipariu, Laurian etc., afară numai dacă nu cumva fiecare dintre membrii „Ateneului Român", se va fi considerând ca o celebritate !

Noi nu vom cerceta dacă frații noștri de peste Carpați își fac studiele lor numai în despotica Austrie, sau dacă cea mai mare parte au ieșit anume din clasicele facultăți ale Italiei, precum ar putea să ateste registrurile universităților de Padova, de Pavia, de Pisa etc.; nu vom cerceta aceasta, căci nu în școală omul devine om, ci după ce iese din școală, și în regula generală lista doctorilor și a licențiaților nu este decât numai o listă de nulități patentate sau cel mult de niște aspiranți, pentru cari ușa științei e deschisă, dar cari n-au trecut încă peste pragul acelei ușe.

Ceea ce ziarul „Țara" numește cu emfază „creștere în școalele cele mai bune din Occidinte", într-o limbă mai prozaică se zice curat și simplu „o petrecere la Paris", și cât privește rezultatele unor asemeni petreceri, prea puțin științifice, apoi nu credem să le fi descris cineva mai plastic decât nemilostivul

Shakespeare când biciuiește o societate engleză boierească analoagă altădată în pretensiunile sale de „partea inteligintă a națiunii“ cu societatea boierească română de astăzi:

„Ei au adus din Francia câteva grimase, ce-i prind atât de bine încât ai putea să juri că până și nasurile lor sunt niște consiliari ai lui Pepin sau ai lui Clotar“.[40]

Dacă ziarul „Țara“ are în vedere geamul de la ochi, coloarea mănușilor și arta conversațiunii, atunci în adevăr frații noștri ardeleni stau foarte jos pe scara civilizațiunii; dacă însă este vorba despre o știință serioasă, despre o moralitate antică și despre un patriotism fără „Neue freie Presse“, apoi stăruim cu tot dinadinsul partita boierească de a merge să le învețe la Blaj și la Sibiu, în patria lui Petru Maior, a lui Șincai, a lui Samuil Micu, a lui Lazăr, a lui Șuluț...

Principele Antonie de Hohenzollern avu dară dreptate de a se plânge că *bulevardul Carpaților ne despărțește de elementul transilvan* și, dintre toți românii, numai d-nii Blaremberg, Carp și Pascal n-ar voi *să șteargă* acest fatal bulevard, de dincolo de care viează de secoli partea cea mai democratică a naționalității române...

III

În fine, mai este încă ceva.

Ziarul „Țara“ zice:

„Prințul de Hohenzollern crede că o viață de om nu este de ajuns pentru a da României civilizațiunea ce-i trebuiește. Noi avem bună speranță în viitorul țărei noastre și, întru aceasta, trecutul este pentru noi un chezaș pentru viitor. Ce era România,

[40] *Henry VIII*, act. 1, sc. 3.

sunt 30 de ani, sub punctul de vedere intelectual, și ce este ea astăzi ? Ce erau pe atuncea instituțiunile noastre politice, și ce sunt ele acum ?“

Aci naivitatea partitei boierești întrece toate marginele imaginațiunei.

Ea mărturește cu franchetă că de la 1848 și până astăzi România a făcut pasul cel mai gigantic pe calea culturei intelectuale și a instituțiunilor politice; dar nu ne spune nicidecum cui oare se datorește acest fenomen, unic în analele lumii prin răpeziciunea și mărimea progresului ?

Ca o lacomă omidă, ce-și caută o pradă
Pe frageda mlădiță;
Ca neagra lipitoare pe sânul de zăpadă
Al dulcei copiliță;
Boierule ! Cinci veacuri, cinci veacuri și mai bine,
Setos de dușmănie,
Sugeai tu-n frunză sucul și sângele în vine
Din blânda Românie !

De groază și durere, de muncă și bătaie,
De jaf și umilință,
Am fi strigat, dar glasul se îneacă și se taie
D-atâta suferință;
Și ca în codri freamăt, ca murmur în izvoare
Așa în noi suspinul
Mai rămânea el singur să spună ce ne doare,
Cât de amar e chinul !...

Și tu râdeai, jupâne, cu fală și rânjire;
Râdeai, precum un gâde,
Ce-și vede jertfa moartă d-o singură izbire,
Se laudă și râde !
Căci nu știai că viața, închisă-n nemișcare,
E cea mai cu putere;
Căci nu credeai c-un suflet se face mult mai tare,
Călindu-se-n tăcere !...

Suspinul, ca scânteia, căzută jos în paie
Sau p-un covor de spice,
Pândind o adiare, s-o umple în văpaie
Şi-n aer s-o rădice;
Suspinul, când poporul întreg din piept îl scoate
Ş-un eco se găseşte;
Suspinul, ca scânteia, turbat cuprinde toate
Şi-n praf le mistuieşte !...

Acel suspin din 1848 a fost partita democratică, iară ecou, Francia.

CINE A FĂCUT PE 1848 ?

Să nu mărturiseşti asupra vecinului tău mărturie mincinoasă.

Porunca a 9-a

Iau pana în mână pentru a arunca asupra ziarului „Românul" şi mai cu seamă asupra d-lui C. A. Rosetti o acuzaţiune cu mult mai gravă decât toate imputările câte îi fac mereu triumvirii de la „Ţara", anonimii de la „Pressa", monoteistul de la „Ecoul Danubian" şi chiar nocturnii politici de la Bacău.

Partita boierească repetă necontenit, prin organul d-lui Blaremberg, pe baza citaţiunilor celor mai erudite din toţi autorii antichităţii, cum că revoluţiunea din 1848 a fost opera cea mai necontestabilă a oamenilor Regulamentului Organic; şi totuşi ziarul „Românul" ascultă cu nepăsare, cu sânge rece, cu

placiditate acest proces de flagrantă uzurpaţiune, iar d. C. A. Rosetti zâmbeşte, face din umăr şi nu răspunde nimica.

Ei bine, domnule Rosetti ! Când adversarii partitei democratice, pe cari „Românul" îi numeşte, nu ştiu de ce, *onoraţi,* iar nu *onorabili,* ca şi când prin aceasta ar voi să constate faptul, tăgăduind totdodată dreptul; când ei imaginează scenele cele mai danteşti, cele mai shakespeariene, cele mai sumbre şi cele mai tragice: bande sârbe, expulziuni polone şi înecări judaice, d-ta îi combaţi, îi dezminţi, îi reduci la o expresiune mai mult decât simplă, şi nu te mişti nicidecum numai atunci când îi vezi atribuindu-şi cu un aer de cuceritori unica revoluţiune socială a României.

Ziarul „Românul" îmi va răspunde, poate, cum că unele lucruri sunt atât de clare încât mintea le pricepe fără ajutorul demonstraţiunii, precum matematicul nu se opreşte niciodată asupra axiomelor. Aşa este; însă politica nu face parte din ştiinţele pozitive, ci din cele speculative, în sfera cărora filosoful se crede dator de a proba toate, până şi aceea că există când o probează, iar prin urmare cu atât mai mult adevărata paternitate a anului 1848.

Când boierii pretind a fi părinţi ai unei revoluţiuni curat democratice, lucrul e negreşit tot atât de absurd ca şi cum ar zice cineva că negrul este alb, că mişcarea însemnează repaosul, că înainte e totuna cu înapoi, cvadratura cercului, elixirul vieţii sau *perpetuum mobile;* şi măcar cu toate acestea, văzând că ziarul „Românul" nu voieşte nici măcar să bage în seamă unele pretenţiuni atât de serioase ale partitei boiereşti asupra anului 1848, noi îl acuzăm în gura mare de a menaja cu tot dinadinsul pe d. d. Carp şi Pascal.

Aşadar, ceea ce d. C. A. Rosetti crede a fi de prisos ca să demonstreze, spre a nu mai amărî peste măsură zilele deja prea amare ale ziarului „Ţara", o vom demonstra-o noi, a căruia inimă de tot împetrită nu admite asemeni simţiminte de

mizericordie; și vom demonstra-o tocmai cu cuvintele d-lui C. A. Rosetti.

D. N. Blaremberg, pe primele pagine din lunga sa *„o pagină de historie"*, ne asicură cum că în 1848 actualul director al „Românului" ar fi acordat partitei boierești laudele cele mai simpatice și cele mai măgulitoare, adecă anume zicându-i că ea „dantează la Pomul-verde de la Brașov, pe când țara pere în agonie".

Este o mare nenorocire pentru ziarul „Țara" că d. N. Blaremberg n-a citit, afară de „Pruncul român" încă o altă scriere a d-lui C. A. Rosetti, tot de pe la 1848, pe care n-am cunoscut-o nici noi până mai deunăzi, și în care furnică la tot pasul nește complimente, fără comparațiune cu mult mai călduroase, la adresa partitei boierești.

Acea scriere, publicată atunci la Paris, supt titlul de *Apel la toate partitele,* cuprinde în sine cel puțin o sută de pasaje egalmente entuziastice despre patriotismul, umanitatea, liberalismul și cultura boierilor, precum este, de exemplu, pasajul următor:

„Ascultați boieri ! Uitați-vă la câmpia aceea peste care razele soarelui tinzând ușor și dulce, o sărută din partea cerescului părinte și ea se frământă în durerile nașterii, ca cum ar voi din pântecele-i numai să hrănească lumea întreagă; ș-apoi aruncați-vă ochiul pe sântul mucenic sătean român și veți vedea că năvălirile barbarilor, uciderile, trădările, jafurile, *corupțiunea străinilor și a voastră,* veac peste veac, an peste an, zi peste zi și nenorocire peste nenorocire, se îngrămădiră pe spatele lui, ca neaua pe culmile munților, și nu putură să-l doboare la pământ, să-i înghețe sângele și să stingă în inima lui scânteia cea sfântă a libertății, conștiința naționalității, a puterii și a vitejiilor sale !...

Uitați-vă și vedeți ! Pe spatele lui se văd ranele iataganului și vânătăile bicelor și stă scris pe cer d-asupra-i că *voi sunteți cei vinovați* ! Este gol și flămând, fața-i pârlită de soare, fruntea-i

cea lată plină de arăturele durerilor și ochii cei plini de foc spun că sufletu-i este întristat până la moarte, căci vede viermele cel străin vieței și naturei sale, *voi și protectorul vostru, sfredelindu-se spre înima țărei lui...*

Ș-acum, că văzurăți rodurile veacurilor și a muncei unei națiuni întregi vărsându-se în casele voastre, uitați-vă și veți vedea o priveliște, de nu mai tristă, mult mai spăimântătoare; căci săteanul, în durerile sale, are cel puțin drept mângâiere credința sa în Dumnezeu și înviere, amorul și ajutorul soției și al copiilor săi, liniștea cugetului și odihna somnului; *el este sfințit și roditor prin muncă și voi blăstemați și sterpi prin trândăvie; el luminat prin suferințe și voi întunecați prin desfrânări; el român, necorupt, frumos, sănătos, bun, drept și iubitor prin rudenia sa cu pământul, și voi corupți, bolnavi și nedrepți prin rudenia voastră cu străinii, prin trândăvie, desfrânare și ședere !...*

Iată dară un criteriu sicur, pozitiv, nefailibil, pentru ca să se poată recunoaște odată pentru totdeauna adevărații autori ai revoluțiunii române.

Dacă d. d. Carp, Blaremberg și Pascal ne vor arăta în partita boierească un singur om de la 1848, care să fi scris un singur pasaj de această natură, atunci ne vom pleca și noi steagul, vom ridica cușma d-asupra săbiei, precum se capitula în vechime dinaintea inamicului, și vom mărturisi cu o umilință evanghelică că dumnealor sunt sarea pământului !

A ne spune că cutare sau cutare boier, doi sau trei cel mult, au luat parte indirectă la mișcarea revoluționară, nu însemnează nimic de vreme ce interesul personal, frica sau ipocrizia aruncaseră de asemenea pentru un moment mai mulți conți și viconți chiar în vârful democratic din 1789, cari însă dindată după aceea se grăbiră de a pleca în fugă la Petersburg și Potsdam, unde îi aștepta o petrecere de mai bun neam, precum pe boierii noștri îi ademenea Pomul-verde de la Brașov !

Anul 1848 aparține numai acelora cari l-au *simțit*, precum simte mama bătăile copilului ce se mișcă supt inima-i, nerăbdător de a ieși la lumină ! ...

DISCUȚIUNEA GENERALĂ A CONCESIUNILOR DRUMULUI DE FER

Αγεμωγγ, εμνων, λατεμεγ

Împăratul Iulian

Deh ! fate un corpo sol di mebri amici !...

Torq. Tasso

I

Gândeam să vorbesc și eu; mă îngrijisem de a mă înscrie la birou destul de timpuriu; dar oratorii cei mai fecunzi în cuvinte, perorând, în cazul cel mai bun, numai câte trei într-o ședință, au știut să monopolizeze cu atâta abilitate patru sau cinci zile, încât discuțiunea s-a-nchis, ba încă am concurs eu însumi, prin rădicarea mânei, la obținerea acestei fericite încetări de frazeologie.

Dacă aș avea a mă plânge de cineva, apoi numai doară de aceia ce se înscriseseră ca să vorbească *pentru*, curat și simplu, cu cavalerească intențiune de a răpi rândul altora, și de aci înainte, mulțămită acestei ingenioase stratageme, dumnealor au vorbit tot ce poate fi mai *contra*.

Ar trebui să mai acuz, de asemenea, pe unii oratori pururea înscriși și pururea tăcuți, cari nu cer cuvântul decât numai cu statornica precugetare de a-l ceda altora, deși eu unul, nu știu de ce, n-am avut niciodată norocirea de a încăpea în numărul moștenitorilor de vorbă, pentru cari nu există proverbul latinesc: *tarde venientibus ossa.*

Și totuși eu sunt departe de a mă plânge și nu acuz pe nimene, căci nu la toată lumea a fost dat de a scoate din magica cutie a Pandorei dar atât de invidiat de a turna mereu la fraze, care ne face adeseaori să admirăm unele discursuri, precum se admiră iuțeala roatei într-o mașină, cu acea mică deosebire că roata orișicum servește totdeauna de a produce ceva, pe când discursurile nu totdeauna.

Așadară, discuțiunea în care cerusem cuvântul, fiind odată închisă, nu-mi mai rămâne decât a mă felicita de a putea utiliza acum notițiele mele într-o altă sferă ce-mi este mult mai familiară decât treptele tribunei, modificând un rău discurs într-un articol mai puțin rău, și care, chiar de ar fi el tot atât de rău, tot va avea avantajul de a nu fi întrerupt prin perfidele exclamațiuni ale adversarilor politici.

II

Mai nainte de toate, declar cu solemnitate că avui angelica răbdare de a asculta pe toți oratorii din opozițiune; pe toți, în afară numai de d. Lăzărescu, despre care însă mi s-a spus, cum că principalul argument al domniei sale ar fi fost o diatribă funebră la adresa onorabilelui și respectabilelui d. Costache Hurmuzache, iar prin urmare însuși discursul trebuie clasat în rubrica orațiunilor lui Bossuet sau ale lui Botitlaloue, neavând nici o legătură cu cestiunea drumurilor de fer.

În genere, a combate este mult mai mult decât a susținea, precum opera distrugerii întrece totdeauna cu ușurință opera de edificare. Pentru a dărâma palatul cel mai splendid ajung grosolanele brațe ale zidarilor, celor mai empirici, pe când construirea unei căsuțe cât de modeste cere știința unui arhitect. Ei bine, în cestiunea discuțiunii generale, urmate zilele trecute în Parlamentul nostru asupra drumurilor ferate în România, natura lucrurilor se pare a-și fi ales o cale inversă. Combaterea a fost atât de moale încât ar fi crezut cineva că luptătorii își învelesc argumentele în bumbac, pentru ca să nu se strice cumva prin forța rezistinței.

Tărâmul pe care se puseră dumnealor era atât de periculos, atât de suspect, atât de incomod, încât până și cei mai înverșunați, până și artileria cea grea a d-lui I. Codrescu, până și cavaleria cea ușoară a d-lui G. Brătianu, au fost siliți (sic) a protesta necontenit despre profunda lor admirațiune pentru sublimele rezultate ale căilor ferate, deși le combăteau. Suntem gata a sacrifica tot pentru a avea un drum de fer și totuși trebuie să nu sacrificăm nemica, strigau dumnealor, căutând d-a baba-oarba o potecă prin care să poată scăpa din acest labirint al contradicțiunilor. O logică ciudată pe care noi nu o știm, zău, cum s-o calificăm, diferind cu totul și de logica lui Arnauld, și de logica lui Aristotel, și chiar de logica sanscrită a lui Botama. Fiind însă că tot dumnealor obicinuiesc a pretinde ca până și geometria să fie națională, precum a spus-o foarte clar d. Holban, zicând că legile tecnice din Prusia sunt bune pentru nemți, dar nu pentru români, apoi trebuie să credem că acest mod de a cugeta va fi vro logică națională a domnialor adecă liberă și independinte de orice raport între premise și concluziune !

III

Așa-numita Fracțiune a fost reprezentată în această logomachie prin trei campioni, d-nii I. Codreanu, A. Holban și G. Brătianu, cari s-au deosebit unul de altul prin varietatea armelor, întâlnindu-se însă într-un singur punt esențial și anume în uitarea de a lega Iașul cu Bucureștiul, o uitare foarte curioasă din partea unor bărbați ce pretind a fi atât de devotați Unirii, pe când se știe că Unirea nu poate fi consolidată fără activarea unor comunicațiuni grabnice și lesnicioase între ambele maluri ale Milcovului, o uitare mai-mai tot atât de neiertată ca și următoarele cuvinte pe cari noi le găsim într-un articlu al d-lui Pavloff din ziarul separatist de la Iași, „Convențiunea" din 4 mai:

„În regiunile Moldovei, corcii romani întâlniră mai puține elemente străine, astfel încât formând majoritatea, ei înzestrară Moldova cu un popor blând, tolerant, ospitalier, nobil și mândru. Valahia era locuită mai mult de țigani și corcii romani nu avură nici o influință. Prin urmare, Muntenia se trezi cu un popor în care maioritatea era țigani, laș, imprudent, ambițios, fără mândrie, invidios, egoist și netrebnic. Ne mărginim de a vorbi numai de aceste două provincii, Moldova și Valahia, căci vroim a demonstra cu istoria în mână că nu poate dura mult o fuziune între două popoare cari, mai-nainte și după amalgamarea lor, *au fost separate de natura lucrurilor și de atotputernicul creator !*"

Noi întrebăm numai atâta, dacă acest d. Pavloff, din gura căruia putu ieși un asemenea oribil blăstem contra românismului, nu va fi cel dintâi în a aplauda cu frenezie lipsa unui drum de fer între Iași și București ?

Domnii din Fracțiune admit o linie din Moldova spre Austria orientală, mai admit încă o altă linie din Țara Românească spre Austria occidentală, și nu admit numai linia de la Iași până la București, încât un român de peste Milcov să fie pus în stare de

a merge la Petersburg sau la Strasbourg mai curând şi mai cu uşurinţă decât de la Bahlui până la Dâmboviţa ! !

Sunteţi pentru căile ferate ş-apoi le combateţi; sunteţi pentru Unire ş-apoi o izbiţi; cată să mărturisim că această eternă procedură a aşa-numitei fracţiuni este o enigmă, pe care nici chiar agerimea lui Oedip n-ar fi în stare s-o dezlege, decât numai doară prin o dilemă: sau nu ştiţi ce voiţi, ori voiţi ceea ce nu puteţi spune, una din două !

IV

Precum *Iliada*, enumerând pe eroii Troei, îi descrie pe fiecare prin câte un epitet sonor şi caracteristic ce ne zugrăveşte o figură întreagă, tot aşa ne vom încerca şi noi de a trece acum în revistă pe toţi oratorii din opoziţiune, extrăgând din discursurile lor punturile cele mai esenţiale, miezul ideei, măduva intenţiunii.

Vrând-nevrând, trebuie să începem această listă analitică prin onorabilul d. Iancu Codrescu, fiindcă tocmai dumnealui aruncase primul glonţ de provocaţiune la debutul luptei.

Mai întâi de toate, onorabilul nostru a spus că nu crede că drumul ferat în România să poată realiza marile speranţe ale apărătorilor săi, căci îl sperie şi-l dezamăgeşte exemplul Sveziei, unde căile de această natură nu produc mai nemica, încât dumnealui ne sfătuieşte de a nu imita acele iluziuni înşelate ale regatului scandinav.

Este remarcabil că celălalt orator al Fracţiunii, d. Holban, străbătuse, de asemenea ca şi d. Codrescu luciul Mării Baltice, însă cu un scop diametralmente opus şi anume pentru a ne propune Svezia ca un model, unde guvernul şi reprezintaţiunea naţională au reuşit a construi căile ferate cu un preţ kilometric foarte mic.

Ciudat ! D. Codrescu ne zice: nu imitaţi pe sveziani, d. Holban ne strigă: imitaţi pe sveziani; unul da, altul ba; pe cine să credem ?

Recomandându-ne preţul kilometric al drumului ferat scandinav, d. Holban a uitat sau, mai bine, a voit să nu-şi aducă aminte că Svezia este tocmai patria ferului, că nu există pe faţa pământului o altă ţară unde acest metal să fie mai abundinte, mai bun şi mai ieftin; că acolo patruzeci mii de lucrători exploatează actualmente şase sute de mine; că, prin urmare, nicăiri în lume locomoţiunea răpede nu poate fi executată în neşte condiţii materiale mai avantajoase.

D. Codrescu, pe de altă parte, ameninţându-ne cu nulitatea reţetei căilor ferate din Svezia, a binevoit a trece cu vederea poziţiunea geografică excepţională a acelei ţări, înfundate cu totul în gheţurile nordului, cu o poporaţiune foarte restrânsă şi foarte rărită, fără posibilitate de tranzit exterior şi chiar de o circulaţiune interioară destul de activă.

Preţul kilometric svezian, pe care îl cere d. Holban, ar fi tot atât de anormal în România, pe cât de anormale ar fi în Svezia viile de la Cotnar, căci nu toate regiunile prezintă aceleaşi mijloace, aceleaşi îndemânări, aceleaşi avuţii şi precum nouă ne lipseşte ferul scandinav, tot aşa Scandinaviei îi lipseşte viţa românească, încât un pogon de vie lângă Stockholm, desicur, n-ar putea să aibă o valoare egală cu un pogon de vie din districtul d-lui Holban.

Cât priveşte pe d. Codrescu, apoi argumentul favorit pe care ni-l oferă matura sagacitate a domniei sale pledează tocmai, din contra, în favoarea grabnicei înfiinţări a căilor ferate în România, chiar dacă ele ne-ar costa orişicât de scump. În adevăr, de vreme ce Svezia nu s-a sfiit a-şi impune un asemenea sacrificiu, deşi ştia de mai-nainte că, dacă nu altele, cel puţin tranzitul îi va lipsi totdauna, cu cât dară mai vârtos lrebuie să şi-l impună România, a căria poporaţiune creşte pe tot anul cu

zborul gândului şi a căria admirabilă poziţiune la gurile Dunării o face *caravan-serai* între Occidinte şi Oriinte ?

Nu mai puţin nefericit a fost un alt argument fundamental al d-lui Codrescu. Stăruind ca linia Moldovei să nu meargă prin Valea Siretului, ci prin Botoşani şi prin bazinul Bârladului, dumnealui a citat cuvintele unui autor francez, cum că drumul de fer ar fi un magnet ce ar atrage la sine toate resursele, sărăcind astfel localităţile prin cari nu trece. Nu ucideţi Botoşanii ! Nu ucideţi Bârladul ! exclamă apoi d. Codrescu; căci le veţi ucide negreşit, de-ndată ce veţi aşeza magnetul în altă direcţiune.

D. Dimitrie Ghica a relevat deja în Cameră, cu mult spirit, printr-un discurs improvizat, această flagrantă contradicţiune a d-lui Codrescu care se arată atât de îngrijit pentru Bârlad şi pentru Botoşani, deşi totdeodată dumnealui doreşte ca să nu se facă drumul de fer nici de la Iaşi la Bucureşti, nici de la Bucureşti la Craiova, lăsând fără magnet punturile cele mai principale ale ţărei, cu mult mai importante decât cele două oraşe de predilecţiune.

Ş-apoi, după cum a observat-o foarte bine tot d. Dumitru Ghica, dacă în adevăr o cale ferată este un magnet, atunci nu trebuie să permitem ca Austria, Turcia, Rusia şi Serbia să aşeze neşte asemeni puternici aginţi de atracţiune, jur împrejurul fruntariilor noastre, pe când noi vom sta nepăsători cu braţele încrucişate, privind cum toate forţele României emigrează la vecini, după argumentul lui însuşi d. Codrescu.

Mai este încă o contradicţiune capitală în discursul elocintelui orator. Dumnealui ne-a demonstrat cu multă claritate eroarea vechei sisteme de a alege pentru căile ferate liniile cele mai drepte şi cele mai scurte, pe când, din contra numai lungimea liniilor poate servi a vivifica această specie de comunicaţiune, făcând-o să se adape din mai multe punturi dodată. Ei bine, tot dumnealui, a redus apoi reţeaua întreagă

numai la două mici liniuţe izolate, una de la Iaşi spre Austria şi cealaltă de la Bucureşti iarăşi spre Austria. Noi înţelegem ca d. Codrescu să combată din capul locului înfiinţarea drumului ferat, dar ca să se gândească astfel la modul de a paraliza un drum ferat deja, după înfiinţare, aceasta noi nu înţelegem, căci nu voim a-l asemăna pe dumnealui cu acei medici din evul mediu cari otrăveau pe bolnavul lor numai din ambiţiune personală, fiindcă spuseseră de mai-nainte că n-o să trăiască.

D. Codrescu a mai afirmat încă cum că nu este totuna traseul cel mai util ţărei şi traseul cel mai util concesionarilor. Iată o ghicitoare în toată puterea cuvântului ! Noi îl vom întreba pe dumnealui, dintâi, dacă traseul cel mai productiv nu este totdodată cel mai util ţărei ? şi al doilea dacă poate a nu fi cel mai util pentru concesionari traseul cel mai productiv ? Productivitatea cea mai dezvoltată a traseului este o dorinţă egalmente ardinte a ţărei şi a concesionarilor, iar mai cu seamă când aceştia sunt chemaţi a profita de opera comună în curs de un seclu.

În fine, d. Codrescu a insistat mult asupra puntului ca lucrătorii căii ferate să fie după putinţă dintre pământeni. Aci noi împărtăşim cu deplinătate opiniunea domniei sale, care nu poate a nu surâde chiar concesionarilor, deoarece interesul lor natural este de a avea lucrătorii cei mai ieftini, iar prin urmare pe cei locali, iar nu pe cei aduşi cu multă cheltuială şi cu multă dificultate de pe la capetele lumii. Aceasta este atât de adevărat, încât mijlocul cel mai comod de a face să se retragă un concesionar ar fi de a cere de la dânsul ca să întrebuinţeze numai lucrători din străinătate, căci un concesionar imprudinte, ce ar primi din zăpăceală o asemenea condiţiune, ar deveni absolutamente falit mai-nainte de a realiza un singur kilometru. Aşadară, noi aderăm cu desăvârşire la patriotica dorinţă a d-lui Codrescu, care trebuie să fie totdodată dorinţa cea neguţitorească a concesionarilor; dar ni se pare cam ciudat că, pentru a manifesta această simplă şi necomplicată opiniune, d.

Codrescu, în loc de a o exprima în două-trei cuvinte, s-a crezut dator a merge pieziş, a cita un amendament al d-lui C. A. Rosetti, tocmai din anul mântuirii 1862 !

În adevăr, în acea epocă, venind în Cameră o propunere de a concede înfiinţarea unor căi ferate, stânga, atunci în minoritate, ceruse ca, pestre cinci ani după isprăvirea construcţiunii, lucrătorii să înceapă a se recruta numai dintre români. Ministru era d. Kogălniceanu şi majoritatea reprezintatiunii naţionale era a domniei sale. Amendamentul d-lui C. A. Rosetti a fost respins. Cine oare l-a putut respinge ? Desicur, nu minoritatea din 1862 care este maioritatea de astăzi. Aşadară, citaţiunea d-lui Codrescu au serveşte decât numai doară ca o mustrare la adresa d-lui Kogălniceanu.

Lăsăm deocamdată la o parte restul discursului, în care oratorul desfăşoară o nouă teorie politico-economică a capitalurilor străine şi naţionale, uitând că numai capitalul nu are patrie...

V

Vom trece, fără a ne opri, peste discursurile celorlalţi doi campioni ai Fracţiunei, anume d-nii G. Brătianu şi A. Holban.

În privinţa celui dintâi tăcerea noastră se va explica prin miraculoasa facilitate a domniei sale de a vorbi despre toate cestiunile, deşi această furibundă elocinţă n-a fost niciodată în stare de a lumina măcar una singură.

Jurisprudinţă, artă militară, economie politică, istorie, filologie, doctrinele teologice ale tuturor sectelor de pe suprafaţa pământului, filosofie, calcul infinitezimal, în fine, nimic nu este străin d-lui G. Brătianu, ale căruia discursuri formează

totdeauna un curs pestriţ de enciclopedie teoretică şi practică pentru uzul nimănui.

Cât se atinge de d. Holban, apoi partea esenţială a cuvântului d-sale, adică naţionalitatea geometriei şi ieftinătatea drumului ferat din Svezia, noi am analizat-o deja mai sus, cu ocaziunea d-lui Codrescu, iar restul se mărgineşte în plânsul lui Ieremia pe râul Babilonului.

S-a zis deja adeseori că d. Carp şi-a ales binevoitoarea misiune de a reprezinta România în străinătate supt nişte culori mai posomorâte şi mai negre de cum sunt dracii ce se pot vedea zugrăviţi pe părete la intrarea unor biserici de prin sate, pentru ca să sperie imaginaţiunea bieţilor creştini; ei bine, d. Holban a luat asupră-şi o sarcină cam analoagă, cu aceea numai deosebire că cuvintele d-sale nu răsună prin fire electrice la Paris şi la Londra, unde d. Carp se pare a fi acaparat cu rădicata toată poporaritatea în această tristă carieră.

Eu unul, când privesc pe acest june reprezintant al Iaşului tunând de pe tribună, numind vânzători pe toţi acei ce nu au fericirea de a împărtăşi vederile cele stâmte ale Fracţiunei, proorocind cu înverşunare peirea României, grămădind fulgere peste fulgere şi trăsnete peste trăsnete, nu mă poci stăpâni de a nu-mi aduce aminte figura tinerei Casandre pe murul Ilionului, pe care misticul poet Licofron ne-o arată cum „săgetează vorbe nesfârşite şi neînţelese şi din gură-i, ce rumegă frunza de dafin", izbucneşte o voce profetică, ca altădată a sumbrului sfinx:

αλλασπετογξεσαπαμμγηβοην
δαφνηφγον φοιβζν εχ λαιμϖοπα
οφιγγχελαινηζ
γηρυν εχμιμονμενη

Ceea ce ne mângâie în respectul d-lui Holban este speranţa de a-l vedea în anul viitor, după o mai matură cugetare, recunoscând dumnealui însuşi suprema utilitate a reţelei

metalice cu care parlamentul nostru actual înzestrează România. În adevăr, mai an, d. Holban combătea toate căile ferate în genere, fără milă, fără excepțiune; acuma dumnealui se mărginește de a izbi numai pe acelea ce nu întrunesc condițiunile de ieftinătate ale drumului svezian: mai lăsați să mai treacă încă vro două-trei lune ș-o să auzim pe junele profet primind de la Olimp o nouă inspirațiune, mai puțin poetică, dar mult mai serioasă...

VI

Lăsând pe d. Kogălniceanu pentru filialul articolului nostru, căci ținem prea mult la regula ultimului efect, vom aborda astă dată în puține cuvinte, opiniunea sau, mai bine zicând, discursul d-lui general Florescu.

Dumnealui este unionist *nec plus ultra*. Unire, unire, unire și nimica mai mult. Diametralmente opus în această privință. Fracțiunea, d. general stăruiește ca drumul de fer să se conducă de la Iași la până la București și să ne oprim aci, nici mai mult nici mai puțin, curat și simplu, fără a prelungi liniile până la fruntarii, fără a căuta contactul Europei, fără a ne gândi la altceva decât numai și numai la Unire.

Dorința este sublimă în toată puterea cuvântului, adecă cuprinde în sine toate elementele acelei sublimități despre care a spus o vorbă Napoleon cel Mare. Dintâi, ea ni se pare a fi cu totul contrarie preceptelor științei economice și, al doilea, ea este preamoscovită. Un drum de fer numai de la Iași până la București ar servi unicamente pentru transportul pasagerilor. Nici circulațiunea comercială, nici tranzitul exterior, cele două principale nerve ale unei locomoțiuni repezi, n-ar putea vivifica acest traseu, întrucât nu l-am prelungi până la otare pe de o parte

și până la diferite punturi izolate ale țărei pe de alta. O cale în felul celei propuse de d. general, vrea să zică de la o capitală veche până la o capitală nouă, a existat, după câte știm noi, numai doară în Rusia, de la Petersburg până la Moscova, pentru ca curtea imperiale să se poată plimba mai cu înlesnire...

VII

D. Carp, cunoscut până mai deunăzi, atât ca ziarist, precum și ca deputat, prin simțimintele sale de înaltă simpatie numai și numai pentru concesiunea Oppenheim, s-a arătat astă dată, cu totul pe neașteptate, de o amabilitate atât de duioasă chiar pentru doctorul Strusberg, încât discursul domniei sale, cu toată părerea de rău din parte-ne, nu poate fi analizat aci, de vreme ce dumnealui, convertit tocmai la timp, n-a voit să mai persiste, după datină și după temperament, în șirul adversarilor.

Să înregistrăm însă, dacă nu mai mult, precum am dori din toată înima, cel puțin cauza ostensibilă a acestei subite metamorfoze în afecțiunile onorabilului reprezintant al colegiului I de la Vaslui.

De la deschiderea legislaturei actuale și până astăzi d. Carp n-a scăpat o singură ocaziune de a-și atribui participarea cea mai activă la toate mișcările globului pământesc, până și la procesul rotațiunii planetei noastre.

Într-o zi, dumnealui a spus că dacă bandele cele armate nu există, trebuie să-i multămim numai d-sale, care a știut a le speria prin groaza interpelațiunii.

Altă dată, un orator din partita liberală, întrebuințând o frază stereotipă, pe care d. Carp o întrebuințase cu o oră înainte, dumnealui s-a crezut dator de a constata, cu multă satisfacțiune, cum că stânga imitează figurile retorice din discursurile sale.

Ei bine, astăzi, urmând înainte pe aceeaşi pururea victorioasă cale, d. Carp a declarat că primeşte concesiunea Strusberg, nu pentru că e bună, ci pentru că o vede modificată în sensul în care a cerut-o dumnealui.

Astfel, paza fruntariilor noastre contra bandelor armate, înflorirea elocinţei parlamentare şi drumul de fer de la Severin până la Roman, sunt toate deopotrivă operele cele mai netăgăduite ale d-lui Carp, căruia nu-i mai lipseşte altceva decât numai de a uzurpa descoperirea Americei !...

VIII

D. Kogălniceanu începe discursul său prin solemna declaraţiune că nu va vorbi cu sfiala cu care vorbise mai-nainte d. Stolojanu, ci cu *certitudinea cea mai perfectă,* şi-l sfârşi apoi zicând că s-a bazat în toate apreciaţiunile sale *pe trecut, pe prezinte şi pe viitor.*

Începutul şi sfârşitul ar fi fost superbe să fi rămas izolate de restul discursului, în care, din nenorocire, d-abia se mai recunoaşte, pe ici, pe colea, ştiinţa şi speriinţa unui bărbat ca d. Kogălniceanu, încât singura noastră consolaţiune în faţa acestui contrast este de a ne aduce aminte că până şi soarele are perioadele sale de eclipsă.

Mai-nainte de toate, noi nu ne putem da seamă dacă dumnealui a voit în realitate să combată sau să susţină, toate sau vreuna, din cele două sau din cele trei concesiuni; căci elementele *pentru* şi *contra* au fost atât de amalgamate în discursul d-sale, încât ascultătorii ar fi avut tot dreptul de a se întreba unii pe alţii, după firea oraţiunii, întocmai ca altădată elevii celebrului Villemain: „Oare ce a spus profesorul ?“.

D. Kogălniceanu a debutat prin a ne preveni că nu trebuie să ne amăgească exemplul Americei, unde căile ferate au făcut adevărate minuni în civilizaţiune, în avuţie şi în confort, fiindcă acolo coloniele au concurs a dobândi asemenea rezultate, pe când la noi constituţiunea definde colonizarea.

Prin urmare, unde nu sunt colonii, drumul de fer, după opiniunea d-lui Kogălniceanu, oferă nişte avantaje cu totul mediocre.

Argumentul este cam prolix, căci în fapt căile ferate produc minuni nu numai acolo unde sunt colonii, ci acolo unde forţele naturale ale ţărei zăceau mai-nainte într-o stare virginală, aşteptând numai acţiunea industriei pentru ca să poată ieşi la lumină: aşa în America, aşa la noi.

D-lui Kogălniceanu îi dăm mâna să vorbească despre colonii, numai pentru ca să ne sperie cu viitoarea călcare a Constituţiunii, „dând groază în păgâni“, după expresiunea poetului.

Să-l întrebăm însă un lucru: dacă este adevărat că nu trebuie să sperăm prea mult de la înfiinţarea locomoţiunii răpezi în România, atunci de ce oare dumnealui ne spune mai departe, în urmarea discursului, cum că noi suntem datori, cu orice preţ, de a plăti un kilometru orişicât de scump, fiindcă de la 1859 şi până acum am mers tot *crescendo,* încât peste un an sau doi vom fi siliţi a ne supune unor condiţiuni şi mai oneroase ?

Noi admitem un asemenea argument în gura unui om care, ca şi noi, crede că drumurile ferate, *fac minuni chiar fără colonizare;* dar din partea d-lui Kogălniceanu aceasta este o flagrantă contradicţiune, căci silogismul discursului domniei sale ar fi trebuit să consiste fatalmente din următorii trei membri: 1. drumul de fer nu aduce mult fără colonii; 2. noi nu voim şi nici nu putem avea colonii; 3. deci noi nu putem cheltui mult pentru a căpăta puţin.

D. Kogălniceanu a mai spus încă, că *stomahul* d-sale nu poate mistui o mie de kilometre, şi apoi tot dumnealui,

confundând scurtarea cu prelungirea, vine a insista asupra utilității de a mai conduce linia metalică prin Basarabia, adecă peste acele o mie de kilometre, până la un port deocamdată absolutamente imaginar, ce existase oareșicând în zilele lui Ștefan cel Mare !

Însă toate aceste contradicțiuni de detaliu sunt niște bagatele în alăturare cu acea parte a discursului în care d. Kogălniceanu a vorbit despre Moldova și Țara Românească, întocmai precum japonezii vorbesc despre China.

Să ne ferească Dumnezeu de a-i atribui în această privință vro intențiune serioasă sau precugetată. D-lui a lucrat totdeauna pentru Unire, aceasta este un fapt; dumnealui va lucra totdeauna pentru Unire, asta este o consecință. Dar apoi: de ! omul este om mai-nainte de toate, adecă o ființă slabă, pe care Boileau a fotografiat-o în două versuri:

„Il tourne au moindre vent, il tonîbe au moindre choc,
Aujourd'hui dans un casque et demain dans un froc !..."

D. Kogălniceanu, ca și orișicine, când se supără, când se aprinde, când îl impaciintează, bunăoară, o întrerupere din partea vreunuia dintre d-nii deputați de la Brăila, oameni în genere neastâmpărați ca și valurile Dunării, dumnealui lesne poate să-și piarză cumpătul și să-i scape o vorbă, un efect al iritațiunii momentane, care să fie prea departe de la cugetarea intimă a unui bărbat de stat ca d. Kogălniceanu.

Astfel, dumnealui ne-a tot spus mereu: Moldova, Moldova, pe când Moldova nu mai există astăzi, precum nu mai există nici Muntenia și precum noi suntem sicuri că însuși d. Kogălniceanu ar dori ca mâne să nu mai existe nici Transilvania, ci numai o singură Românie, una și nedespărțită.

De la un om de această talie, pe care noi unii, lumea cea vulgară, suntem obicinuiți a-l asculta totdeauna precum elinii ascultau în antichitate stejarul de la Dodona, este trist, foarte

trist, de a auzi deodată niște exclamațiuni de felul următor: dați Moldovei kilometru pentru kilometru ! câte kilometre pentru Valahia, atâtea și pentru Moldova ! Moldova pe dincolo, Moldova pe dincoace, Moldova în sus, Moldova în jos !

Așadară, noi preferim a crede că dumnealui a spus-o numai din mânie, precum altădată, tot din mânie l-am auzit contestând românismul d-lui Costache Racoviță, fiindcă este de la Cernăuți, iar nu din ruși ! !...

Pentru a rezuma într-un singur cuvânt natura argumentelor d-lui Kogălniceanu, ne ajunge a spune că toți amicii politici și personali ai domniei sale au votat contra luării în considerațiune a drumurilor ferate, încât dumnealui nu avusese fericirea de a convinge nici chiar pe d-nii Orbescu și Economu !

IX

D. Kogălniceanu, împins de necaz, ceruse pentru Moldova un număr egal de kilometri ca și pentru Țara Românească; d. Apostoleanu, deși nu este nicidecum nervos și, prin urmare, nu poate avea nici măcar scuza temperamentului, totuși a mers și mai departe pe calea provincialismului, propunând a se face drumul ferat numai și numai prin Moldova.

Oricare să fi fost teoria cea latină a autorelui unei asemenea teorii, ea nu-i va putea procura decât numai doară un zâmbet de compătimire din partea câtorva și un acces de indignațiune din partea celor mai mulți, dintre cari îl putem asicura că, afară de vro două-trei capete de la Bacău, tocmai românii de dincolo de Milcov, obiectul gingașei preocupațiuni a d-lui Apostoleanu, vor fi cei mai dispuși de a zâmbi și cei mai în drept de a se indigna.

În adevăr, un om care își restrânge astăzi toată patriotica-i solicitudine unicamente pe spațiul dintre Prut și Milcov, mâini

va fi gata a o strâmta şi mai mult, închizând-o întreagă numai în orizontul Focşanilor, căci oriunde puntul de plecare este materia cea meschină a localităţii, iar nu ideea cea grandioasă a naţionalităţii, acolo trebuie să ne aşteptăm, negreşit, la o micşorare din ce în ce mai bucăţită, până ce vom ajunge în fine la ridicolul unui atom.

Acei ce se îngâmfă cu patriotismul lor pentru Moldova, ca şi ceilalţi ce l-ar aplica exclusivamente către Muntenia sau către Ardeal, în loc de a se gândi totdeauna şi pretutindeni numai la sacrosancta unitate română, nu pot fi sinceri nici chiar în sensul provincial, deoarece baza unui patriotism de această natură este curat şi simplu machiavelica maximă: „cămaşa e mai aproape decât cojocul" în puterea căria ei pun provincia mai pe sus de naţiune, oraşul mai pe sus de provincie, vatra casei mai pe sus de oraş, iar propria personalitate mai pe sus de toate !

Iată de ce, precum spuserăm, românii de peste Milcov, vor fi cel dintâi a se indigna de ingenioasa invenţiune a d-lui Apostoleanu; noi zicem *ingenioasă* într-adins, pentru a restitui astfel onorabilului reprezintant de la Focşani ironicul epitet de care dumnealui voise a se dezbrăca în favoarea d-lui Chiţu, deşi discursul elocintelui deputat de la Craiova a fost, din contra, foarte *natural,* căci nu cerea nemic pentru Olt, nemic pentru Muntenia, nemic pentru Moldova, ci totul pentru România întreagă.

Însă propunerea d-lui Apostoleanu, pe lângă aspectul cel posomorât al tonalităţii, mai prezintă încă o parte comică şi jovială, pentru care noi n-am uitat de a rezerva mai sus probabilitatea unui zâmbet şi care consistă anume în cele trei argumente ale domniei sale despre imensul folos de a conduce reţeaua ferată numai de la Mihăileni până la Galaţi.

Mai întâi, dumnealui a spus că altădată, cu timpul, peste un număr indefinit de ani sau de decenii, o să vină cândva rândul locomoţiunii răpezi şi pentru România de dincoace de Milcov. Frumoasă mângâiere ! Ne mirăm numai cum de a scăpat din

memoria d-lui Apostoleanu cuvintele celor doi amici ai săi politici, cel puţin în cestiunea de faţă, adecă ale d-lui Codrescu şi ale d-lui Kogălniceanu ? D. Codrescu a demonstrat că o linie ferată este un *magnet* ce atrage către sine şi-şi asumă toate mijloacele de prosperitate şi de înflorire a punturilor pe unde nu trece. D. Kogălniceanu a probat, pe de altă parte, că preţul kilometric va deveni pentru noi din ce în ce mai scump cu fiecare an înainte. Ei bine, domnule Apostolene, pentru ca dumneata să te milostiveşti, în fine, cine mai ştie când, a acorda o cale ferată României cis-milcoviane trebuie mai întâi ca s-o vezi redusă la calicie prin *magnetul* d-lui Codrescu şi să ridici preţul kilometric la o sumă fabuloasă, după regula de progresiune a d-lui Kogălniceanu ? Dar atunci unde oare se va găsi acel ultrageneros concesionar care să se învoiască a vărsa în zadar milioane în pustiul Saharei !

D. Apostoleanu ne-a mai spus, ca al doilea argument, că Muntenia nu are trebuinţă de căi ferate, având gratuitamente în serviciul său lungul Dunării, care se află în apropiere de cele mai multe punturi ale ţărei, pe când în Moldova, din contră, districtele de sus nu pot profita nicidecum de un asemenea avantaj. Dacă onorabilul reprezintant al Focşanilor, pe care, noi cată să-l constatăm cu surprindere că a fost altădată profesor de economie politică, vorbeşte aci cu seriozitate, atunci este logic ca dumnealui să ceară navigabilitatea Prutului şi a Siretului, şi iată dară că Moldova va fi pusă întocmai în situaţiunea Munteniei. Însă, admiţându-se această curioasă aserţiune cum că prezinţa Dunării ar scuti de necesitatea drumurilor ferate, cine oare nu vede că noi am fi datori a le desfiinţa de asemenea, se-nţelege, tot prin organul d-lui Apostoleanu, în Baden, în Würtenberg, în Bavaria, în Austria, în Ungaria, în fine, oripeunde şerpuieşte maiestosul nostru fluviu ? Ce absurditate, de exemplu, calea ferată de la Baziaş la Viena, în linia cea mai paralelă cu Dunărea. Să fi fost consultat d. Apostoleanu, desicur nu se făcea nici un kilometru pe văile Ronului sau ale Loarei în

Francia, precum nici excelintele drum de fer din Pensilvania, paralel cu canalul Erie, deşi experiinţa cea mai victorioasă a convins deja demult toată lumea, afară numai de onorabilul reprezintant de la Focşani, despre absoluta neputinţă a unei navigaţiuni, oricât de active, şi oricât de întinse, de a uzurpa asupra locomoţiunei răpezi !

În sfârşit, al treilea şi ultimul argument al d-lui Apostoleanu este nu mai puţin original şi, mai cu seamă, nu mai puţin ştiinţific. Dumnealui pretinde că linia Moldovei ar fi cea mai productivă şi, prin urmare, pe acolo trebuie deocamdată să ne concentrăm toată atenţiunea, toată grija, toată speranţa. D. Apostoleanu ştie prea bine că cea mai mare importanţă probabilă a tranzitului exterior este totdauna criteriul celei mai mari productivităţi probabile a unui drum de fer. Linia Moldovei reprezintă tranzitul Europei orientale, pe când linia Ţărei Româneşti serveşte Occidintelui. Din aceste două tranzituri, noi nu credem, ca d. Apostoleanu să fi ales tocmai pe cel mai productiv, deşi ambele sunt egalmente necesare...

Am petrecut într-o lungă revistă discursurile tuturor oratorilor cari combătuseră căile ferate cu ocaziunea discuţiunii generale: ne mai rămâne însă încă unul, ce avusese abilitatea de a le combate prin tăcere, anume d. Ion Ghica, cătră care se aplică astă dată vorba lui Caiu Gracchu:

„Isti pretia maxima ob tacendum accipiunt".

X

În 1862, când se agitau în România căile ferate aşa numite Mavrogheni şi Brâncoveanu, d. Ion Ghica binevoise a oferi amicalele sale lumine pentru susţinerea iluştrilor concesionari, publicând atunci în „Revista Română" unul din cei mai frumoşi

articli economici şi financiari din câţi ni s-a întâmplat a citi vreodată în limba noastră pe care, nu ştim de ce, pun o curioasă scăpare din vedere, nu l-a citat nici unul din eruditii oratori ce se puseră cu tot inadinsul a ne fermeca auzul în zilele trecute, apărând şi, mai cu seamă, combătând pe Strusberg şi Oppenheim.

Atitudinea actuală a autorului acelui articol a concurs, negreşit foarte mult la comiterea acestei enorme injustiţii, de care dumnealui ar avea dreptul de a se plânge mai mult decât orişicine, ascultând cum se invoca la tot pasul Perdonnet, Legoyt, ba până şi un nume prea ciudat de la Dresda, dezmormântat ad hoc de către d. Holban şi numai scrierile d-lui Ion Ghica au fost cu desăvârşire neglese şi uitate. Dar apoi de ce ! Când îl vedea lumea păstrând în fundul băncei o tăcere pitagorică sau strecurându-se deodată din Cameră într-un mod atât de aerian încât călcâiele se păreau a nu atinge de pământ, nemini nu putea nici măcar să-şi închipuiască cum că acest impasibil d. Ion Ghica se interesează câtuşi de puţin de căile ferate, este specialist în căi ferate, a scris despre căi ferate, cunoaşte, în fine, căile ferate tot aşa de bine ca şi Legoyt sau Perdonnet.

Ce e drept, d. Kogălniceanu profitase în discursul său de o ocaziune pentru a lăuda, în termenii cei mai puternici vechile raporturi parlamentare ale d-lui Ion Ghica, în cestiunea drumurilor de fer; dar testimoniul onorabilelui reprezintant de la Huşi în această privinţă a fost paralizat în efectele sale prin o prevenţiune involuntară din partea celora mai mulţi, cum că dumnealui nu rădică sus raporturile trecute ale d-lui Ion Ghica decât numai pentru a pogorî jos raportul prezinte al d-lui Hurmuzache, recurgând astfel la o stratagemă parlamentară de cea mai mare abilitate şi de cel mai bun gust contra unui inamic politic.

Iată dar de ce, cu toată menţiunea ultraonorifică a d-lui Kogălniceanu, admirabilul articlu al d-lui Ion Ghica a rămas

absolutamente neconsultat, deşi el sfăşie şi nimiceşte, după opiniunea noastră, toate obiecţiunile cele mai serioase – *s'il y a lieu* – câte s-au emis contra concesiunilor Strusberg şi Oppenheim de către d. d. Codrescu, Apostoleanu, Florescu, G. Brătianu şi ceilalţi adversari nu mai puţin ponderoşi ai drumurilor ferate în România.

S-a zis că mijloacele noastre nu ne permit deocamdată luxul locomoţiunii răpezi, a căria introducere ne-ar îneca într-un nămol de datorii. Ascultaţi ce răspunde d. Ion Ghica:

„De la anul 1832 până astăzi, lumea civilizată a cheltuit aproape de 50 de miliarde de franci în construcţii de drumuri de fer, ceva mai mult de 4 miliarde de galbeni sau 10 milioane de oca de aur. Ca să ne facem o idee de această valoare colosală este destul să observăm că este atât de mare încât ar trebui o mie de ani ca să se acopere cu bugetul României, sau trei sute de ani întrebuinţându-se venitul total al averilor nemişcătoare dintr-această ţară. Este oare de crezut că o orbire, o ameţeală să fi făcut pe toţi oamenii de stat şi pe toţi economiştii să persiste mai mult de treizeci de ani într-o rătăcire ? Dar de ar fi aceasta o eroare, realitatea oare nu ar fi venit ca într-acest timp să deştepte şi să deschidă ochii celor mai amorţiţi, celor mai nepăsători ? Perturbaţiunile ce aduc ereziile economice şi financiare în bogăţiile naţionale şi în bugete n-ar fi oprit oare pe financiari d-a merge înainte pe această cale, de ar fi fost greşită ? Luarea acestei sume, aproape de trei ori mai mare decât valoarea monetară existinţă, ar fi secat sorgintele bogăţiilor Engliterei, Franciei, Germaniei şi Statelor Unite ale Americii. *Cauza persistintă este că urmărind acel râu de aur, care curge pe tot anul, o sumă de şase miliarde de franci, cinci sute de milioane de galbeni, cheltuieli de administraţie şi de întreţinere a drumurilor de fer şi dobândă a capitalului de patru miliarde de galbeni, urmărindu-l până la izvoarele lui, se găseşte că, departe de a seca bogăţiile naţionale, din contra le alimentează şi le sporeşte*".

O, domnule Ion Ghica ! De ce oare n-ai venit dumneata mai deunăzi ca să le spui toate acestea de pe tribună d-lor Florescu şi Lăzărescu, sau chiar lui însuşi d. Kogălniceanu, când se lamenta cu durere despre mediocritatea căilor ferate pe acolo pe unde nu sunt colonii întocmai ca în America ? Autoritatea cuvintelor d-tale ar fi aruncat, poate, o vie rază de lumină până şi asupra d-lui Negură ! ...

S-au mai spus încă o mulţime de lucruri despre viitoarea nulitate a venitului căilor ferate în România, ameninţându-ne astfel cu plata integrală a procentului kilometric de cele 71/2 la sută din concesiunea Strusberg etc. etc. etc. Iată ce răspunde d. Ion Ghica:

„Este dovedit astăzi ce se poate întreprinde un drum de fer în orice parte a Europei, dacă pe acea linie mişcarea poate da o reţetă sau venit brut de 20.000 franci pe an de kilometru. Cu toate acestea, mai toate guvernele staturilor în cari nu se găsesc capitalurile trebuincioase sunt obligate a garanta pentru o sumă mai mare. Guvernul italian a garantat companiei Rothschild şi Thalabot 25.000 franci venit pentru kilometru pe an pentru drumurile de nord şi 29.000 franci pentru acele din miazăzi. De vom lua mişcarea transportului după statistica ce posedăm[1] a României, ne putem convinge că drumul de fer care ar putea pune porturile noastre de pe Dunăre în relaţiune cu centrurile de producţiune şi de consumaţiune, ar avea, chiar în cel dintâi an, o reţetă de mai mult de 20.000 franci; în adevăr, găsim în statisticile noastre:

Tone:

25.000 Import de manufacturi din Paris, Londra, Viena etc.
15.000 Coloniale importate
170.000 Cereale exportate prin Giurgiu
30.000 Cereale exportate în Austria
25.000 Vite cornute exportate, 500.000 capete
25.000 Material de construcţiune de munte, piatră şi var aduse în capitala Bucureşti
25.000 Importul şi tranzitul din Austria

160.000 Cereale exportate prin Brăila
15.000 Importul vitelor
80.000 Cărbunele de pământ din Valea Jiului în Transilvania
565.000 tone peste tot

Considerând ca la 10 poştii parcursul mediu al acestor producte şi calculând pe 10 centime chiria medie pe tonă de kilometru, am avea numai de la mărfuri o reţetă de aproape 12 milioane de franci. Dacă vom adăuga la această sumă încă 8 milioane cel puţin, reţeta ce ar ieşi de la transportul călătorilor, deşi pretutindeni reţeta călătorilor se socoteşte cât şi a mărfurilor, am avea o reţetă de 20 de milioane de franci pentru un parcurs de aproape 650 de kilometri, distanţa liniilor proiectate prin Vulcan, Târgu-Jiului, Craiova, Piteşti, Bucureşti, Giurgiu, Ploieşti şi Brăila, adecă aproape 32.000 franci de kilometru pe an, ceea ce este o condiţiune foarte avantajoasă; sau de vom socoti costul kilometric de construcţiune pe 300.000 franci, cifră fără îndoială exagerată, găsim un procent de mai mult de 10% reţetă brută, sau 5% venit curat şi *cazul cel mai primejdios ce ar avea statul român ar fi de a plăti 1% pe an din tezaurul public pentru un capital de 200 milioane de franci, costul acelui drum, sau 2 milioane de franci, garanţia fiind de 6%*".

D. Ion Ghica propune procentul de 6% unui preţ kilometric de 300.000 mii de franci, ceea ce revine, aproape, la cele 71/2 din concesiunea Strusberg pentru un preţ kilometric de 270 mii franci, rezultând astfel că, în ambele cazuri, ceea ce se poate întâmpla mai rău este de a sili fiscul la un sacrificiu de vro 2 milioane de franci în anii cei mai puţin productivi.

S-a mai înregistrat apoi, mai ales de către d. d. Kogălniceanu şi Apostoleanu, cum că linia Craiovei ar fi o adevărată superfluitate. Să auzim în această privinţă iarăşi pe d. Ion Ghica:

„Linia transversală de la Münich la Viena, nesăvârşită încă între Lausbache şi Rosenheim, duce până la Pesta şi Baziaş, unindu-se în curând cu linia care duce de la Münich la Paris,

prin Augsburg, Stuttgart, Carlsruhe şi Strasburg, va fi cea mai repede comunicaţie între Oriinte cu Francia şi cu Englitera. Această linie, prelungită pe valea Tisei, pe la Baziaş, Belgrad, Adrianopole sau pe la Arad, Vulcan, Craiova, Bucureşti, Giurgiu, Adrianopol până la Constantinopole, va uni *d-a dreptul Rinul cu Dunărea şi Oceanul cu Marea Neagră...*"

În fine, spaţiul nepermiţându-ne a înmulţi aceste interesante extracte din superbul articlu al d-lui Ion Ghica, ne vom mărgini deocamdată a mni cita aci încă un singur pasaj:

„D. Donici, în estimaţiunea ce a făcut despre veniturile probabile ale drumului concedat d-lui Mavrogheni pe valea Siretului cu ambraşamentele de la Adjud la Ocna şi de la Roman la Iaşi, a arătat un beneficiu de 6% numai din transportul cerealelor şi ale mărfurilor. Această cifră *nu este nicidecum exagerată*".

Drept concluziune, să ne fie iertat a întreba pe d. Ion Ghica, de ce oare acuma, când acelaşi d. Donici, *ale căruia cifre nu sunt nicidecum exagerate,* vine a susţine neşte nouă concesiuni, ce nu ne pot expune numai doară *cel mult la o pierdere fiscală eventuală de două milioane de franci pe an, compensaţi prin o mulţime de avantaje economice şi financiare permaninte de o mie de ori mai însemnate,* de ce oare tocmai d. Ion Ghica nu numai că nu s-a grăbit a oferi Parlamentului român preţiosul concurs al specialităţii d-sale, precum îl acordase altădată d-lor Brâncoveanu şi Mavrogheni, ci încă din contra a persistat în tot cursul discuţiunii în tăcerea cea mai problematică, iar în ultimul moment s-a abţinut de a lua parte la vot ?...

„Sunt lucruri în cer şi pe pământ pe cari toate opintirile minţei omeneşti nu sunt în stare de a le pricepe", zicea profeticul Hamlet, având în vedere, negreşit, anume profunda politică a d-lui Ion Ghica, „ascunsă în oceanul inimei, ca mărgeanul în inima oceanului", după expresiunea unui poet oriental.

VOTUL SENATULUI ȘI VOTUL CAMEREI

I

Marele Blaise Pascal observă în cugetările sale că nimic nu poate fi mai frumos decât spectacolul lui Dariu, Cyru, Alexandru, Pompei și Herod, lucrând cu toții, fără știrea lor, pentru gloria Evangeliului.

La noi în România un fenomen analog ne face de o bucată de timp să petrecem mai în toate zilele, privind cu admirațiune, cum partita boierească, împinsă de nemilostiva fatalitate, își varsă mereu sudori de sânge, numai și numai pentru consolidarea democrației.

Cine oare ar fi în stare de a calcula imensele avantaje pe cari le datorește cauza liberală bolnăvicioaselor atacuri ale ziarului „Țara", înnădușitului spirit al foaiei „Pressa", repețitelor interpelațiuni ale fugosului d. A. Lahovary, ale misticului d. Niculescu-Câță, ale pururea victoriosului d. Carp ?...

Ar crede cineva că acești onorabili domni nu se gândesc și nu-și frământă mintea decât numai asupra mijloacelor de a procura partitei democratice triumfuri peste triumfuri, ațâțând lupta curat și simplu pentru pasiva plăcere de a perde câmpul bătăliei.

Nimene însă nu are, în această privință un drept atât de legitim la recunoștința generațiunilor viitoare, ca bătrâna și înțeleapta Cameră de sus a așa-numiților lorzi de la Bărcănescu, care, de la începutul legislaturei și până astăzi, a făcut tot ce i-a stat în putință spre a aduce cât mai curând veștedul boierism la ultimul grad de compromitere și de agonie.

În Roma antică, regimul libertății fusese produs prin devergondajul decemvirilor; în Germania din secolul XVI

turpitudinile aginților papali au provocat lumina Reformei; tot așa în România, cată să mărturisim că Senatul nostru joacă de minune în fața democrației, rolul lui Appiu Claudiu și al dominicanului Johann Tetzel !

Fără a mai reaminti aci scenele deja de mult uitate ale *cloștii cu puii de aur* a d-lui Munteanu și ale *cărții diplomatice fără coloare* a d-lui Nicolae Ionescu, noi ne vom opri astă dată exclusivamente asupra faptului celui mai recinte și anume asupra modestei pretențiuni a d-lor Plagino și Costaforu de a conduce d-lor barca statului român către țărmul de progres și de mărire mai bine și mai sicur decât niște cârmaci atât de vulgari ș-antiliberali ca Goleștii și ca Brătianii.

II

Moțiunea venerabilului senator Panait Radu, al căruia nume noi avem fericirea de a-l auzi acum pentru întâiași dată, dar a căruia autoritate se pare a fi atât de ponderoasă asupra colegilor săi, încât propunerea d-sale dobândise fără nici o dificultate maioritatea voturilor și era cât p-aci să răstoarne cabinetul actual, s-a putut citi în numărul de duminică al „Românului".

Acea moțiune coprinde în sine cifra cabalistică de douăsprezece considerente, pe bazea cărora se cere imediata retragere a unui minister compus din *agitatori, anarhiști, dizolvatori de Camere, vițiatori de conștiința publică, violatori ai Curții de casațiune, desconsideratori ai justiției, turburători de ordine și de legalitate, maște ale liberalismului cu duplicitate și cu persecuțiuni ascunse, călcători de neutralitate, provocatori de intervențiune, autori de reparațiuni umilitoare, dărâmători ai tuturor instituțiunilor, creatori de posturi, promulgători de legi*

anticonstituționale, ruinători de finanțe, înstrăinători ai simpatiei puterilor garanți etc.

Citind această lungă listă, prima idee ce ne izbește este de a recunoaște că d. Panait Radu a voit cu tot dinadinsul a semnala ostensibila-i aparițiune în cariera politică prin o gigantică opintire de a aduna la un loc toate epitetele de cari e susceptibilă limba română, încât nimeni să nu-l poată acuza că și-a câștigat imortalitatea degeaba și fără muncă.

Această învederată intențiune a venerabilului senator este cu atât mai lăudabilă cu cât în seclul nostru ne întâmpină la tot pasul o mulțime de ființe problematice, demne de obscuritatea cea mai profundă, fără capacitate, fără trecut, fără cunoștiințe, fără nici o posibilitate de a deveni vreodată utili țărei lor sau omenirii, și pe care totuși îi zărești, iaca așa, deodată, furișându-se în aureola celebrității prin un simplu capriciu al azardului.

Aprobând însă, din acest singur punt de vedere, laborioasa scrupulozitate a d-lui Panait Radu, noi nu ne putem stăpâni de a nu-i face totdodată o mică observațiune practică și anume: crede oare dumnealui cu putință pe toată suprafața globului pământesc, nu numai în Europa ci până și în Australia și la San-Domingo, un minister atât de negru precum ne depinge pe cabinetul actual al României ? Și chiar dacă ar exista undeva un guvern măcar în a patra parte atât de monstruos, ar fi oare posibil ca națiunea și omenirea întreagă să tacă, să sufere, să nu simță nimic în așteptare de a răsuna revelatricea voce a d-lui Panait Radu ?

Precum vedeți, noi nu combatem nicidecum pe teribilul adversar, nu analizăm una singură din incriminațiunile sale, nu demonstrăm deloc neexactitatea și falsitatea aserțiunilor, deși aceasta ar fi tot ce se poate mai lesne, de vreme ce, bunăoară, pe când dumnealui declamă contra discreditului financiar, același număr de duminică al „Românului", în care se reproduce faimoasa moțiune, publică printre anunțuri cum că d. d. Poumay

și Vlasto scomptează cupoanele împrumutului Oppenheim *„în napoleoni de aur, fără nici o cheltuială, fără nici o reducțiune, fără nici un comision"*; noi ne mulțămim aci de a constata numai absurditatea generală de a grămădi asupra ministerului actual atâtea grozăvii pe câte nu s-a imputat niciodată nici chiar răposatului Suluc !

Așadară, capodopera d-lui Panait Radu este o producțiune comică în toată puterea cuvântului și anume o încercare de felul acelei poeme a lui Lefranc de Pompignan, în care autorele, având în vedere nu ideea sau adevărul, ci numai încăpățânarea de a face ca toate versurile să se finească cu rima *if*, întocmai precum venerabilul nostru senator voiește a grupa cu orice preț toți termenii antiministeriali, a scris de exemplu:

„Nous fûmes donc au château d'If,
C'este un lieu peu récreatif,
Défendu par le fer oisif
De plus d'un soldat maladif,
Qui, de guerrier jadis actif,
Est devenu guerrier pasif,
Sur le roc taillé dans le vif,
Par bon ordre on retient captif,
Dans l'enceinte d'un mur massif
Esprit libertin, coeur rétif, etc. etc. etc"

Asemănarea între procedura d-lui Panait Radu și a lui Lefranc de Pompignan este perfectă: amândoi sunt preocupați egalmente de dorința de a realiza o colecțiune de vorbe, fără a-și bate capul câtuși de puțin de legile realității; toată deosebirea consistă numai în aceea că polisoneria poetului francez își putu găsi o umbră de răsunet cel mult în două trei cafenele din epoca cea zburdalnică a regenței, pe când gluma senatorului român a fost ascultată, aplaudată și votată cu toată seriozitatea cea mai pompoasă de către un înalt corp legislativ ! !

PATRIOTISM ȘI NEÎNCREDERE

He were no lion, were not Romano hinds...

Inamicul n-ar fi leu, dacă romanii n-ar fi căprioare...

Shakespeare, *Caes.*, I, 3

I

Văzut-ați undeva o țară în care omul, de ar iubi oricât de tare, de și-ar revărsa toată energia, toată suflarea, toată ființa în unica țintă a giganticei sale pasiuni, de n-ar trăi, de n-ar visa decât numai și numai în mărginita sferă a iubirii sale, și tot nu-i este permis de a rosti măcar în treacăt cuvântul „amor" ?

Iubirea se poate concentra cu aceeași putere asupra lucrurilor și ideilor celor mai diferite, cu acea numai deosebire că ea ne apare cu atât mai nobilă cu cât este mai dezbrăcată de amestecul egoismului, ceea ce se furișează adeseori, din fatalitate, în acțiunile slabei zidiri umane, chiar fără știre și fără voință. Omul poate să iubească o femeie și este sublim când o iubește fără să pretinză a fi răsplătit prin iubire; omul poate să iubească părinții și este sublim când îi iubește săraci, obscuri și huiduiți de lume; omul poate să-și iubească patria și este sublim când o iubește nenorocită; dar în orice caz iubirea este tot iubire și omul nu poate să iubească fără a repeta totdodată la tot pasul și în tot momentul: iubesc ! iubesc ! iubesc !

Natura ne-a făcut pe noi tot ce este mai sociabil pe fața pământului și ne-a dat tovărășia graiului, pentru ca să putem fi

într-o societate expansivă chiar atunci când suntem de tot singuri. Aruncați pe om în năsipoasele pustietăți ale Saharei, închideți-l în sumbrele peșteri ale Carpaților, azvârliți-l izolat pe o scândură ce plutește în voia capriciului între cer și apă pe talazurile oceanului, și dacă el simte cu vigoare, dacă-l agită o emoțiune puternică, dacă o patimă ferbe și clocotește în peptul său, el va vorbi, va vorbi către neospetoasa arină a deșertului, va vorbi către fantasticele stalactite ale grotei, va vorbi către undă, va vorbi către neant, va vorbi, căci nu poate să nu vorbească, nu poate să nu spună ceea ce-l doare, ceea ce-l frământă !

Popriți-l însă de a da un nume simțirii ce-l domină și însăși simțirea se va șterge cu încetul, perind enigmatică ca pruncul nebotezat, despre care nu se știe și nu se poate zice, nici cine s-a născut, nici cine a fost, nici cine a murit. Geniul politic al lui Pitagora înțelesese de minune acest mare adevăr psicologic, când impunea învățăceilor săi un mutism artificial de mai mulți ani până ce ei deveneau astfel impasibili ca marmura cea rece, căci nu puteau să spună „iubesc" când iubeau, „urăsc", când urau, „mă tem", când le era frică ! Despoții din toate epocele și din toate țările au priceput-o de asemenea foarte bine, când năbușeau în gura sclavilor cuvântul „libertate", căci omul nu poate cugeta fără a numi, nu poate simți fără a cugeta, nu poate face fără a simți, și niciodată n-ar fi fost în stare să zguduie universul prin renașterea drepturilor umane, să nu fi răsunat totdeodată de la un capăt al globului până la cellalt, ca un tunet ce precede fulgerul.

„Afions, enfants de la patrie !..."

Ei bine, în România, cuvântul patriotism se pare a fi proscris de o bucată de vreme. Oricine-l rostește se expune neapărat râsului, ironiei, sarcasmului acelora ce-l ascultă. Nemini nu ne împiedecă de a fi patrioți, dar cu condițiunea cea mai riguroasă de a nu vorbi în veci despre patriotism, de a nu-l menționa, de a

nu azarda măcar o aluziune indirectă. Înțelegeți oare acuma, dacă voiți a înțelege, că acest machiavelic ostracism nu tinde la altceva decât numai a ucide treptat însuși simțimântul, înmormântând numele ?

Ipocrizie ! Curată ipocrizie ! Ni se strigă cu dispreț și cu mustrare din toate părțile, dendată ce patriotismul transpiră cumva, într-un discurs, într-un articlu, într-o conversațiune, și iacă-ne astfel vocea năbușită într-o clipă în modul cel mai tiranic, căci nici chiar călușul cel întrebuințat prin oribilile instrumente de tortură din evul mediu nu poate astupa graiul omului cu atâta înlesnire cu cât îl amuțește teama de a deveni ridicol !

Ipocrizie ! Dar este oare vreun singur element al naturei morale a omului care să nu fie supus și el câteodată a fi obiectul unei parodii ipocrit ? În amor sau în religiune bunăoară, ipocrizia nu ne întâmpină ea tot atâta, și chiar mai ades decât orișiunde aiurea ? De ce dar, patroni severi ai unei sincerități absolute, indignați prin câteva excepțiuni denaturate, nu va apucați voi cu rigoare a proscrie din gura omului iubirea și pe Dumnezeu, precum v-ați grăbit deja a exila patriotismul ?

Nu ! Imitați mai bine pe autorele Creațiunii, care ar fi cruțat Sodoma și Gomora, să fi putut găsi numai cinci suflete curate într-un nomol de perversiune. Nu ucideți însăși ideea amorului, fiindcă ea poate servi drept mască falsității; nu striviți însăși posibilitatea religiunii, supt cuvânt că ea adăpostește vițiul și crima; nu ștergeți însuși numele patriotismului, cu pretext de a pedepsi fățărnicia !

Dar ceea ce este mai curios e că această nemilostivă goană s-a început d-abia de vro câțiva ani, adecă anume de atunci de când un nou orizont de aspirațiuni și de speranțe s-a deschis radios de-naintea romanilor, promițându-ne, în fine, după secli de suferințe, realizarea destinelor naționale !

Oare tocmai acum să fie timpul de a satiriza patriotismul și de a-l da uitării ? Când marea geme și furtuna urlă, dar țărmul nu

mai este departe, corăbierul calcă el oare supt picioare mântuitoarea busolă ce l-a condus până aice și fără de care îl așteaptă la pândă șovăirea și moartea ?

Nu și încă o dată nu ! Rânjească cât le place aceia ce nu pot suferi nici măcar răsunetul cuvântului patriotism, care-i supără cu tot dreptul, precum pe patricid îl irită când aude o gură inocinte zicând vorba „tată“; rânjească cât le place incolorii cosmopoliți, fără simț de naționalitate, fără limbă și fără idee română; rânjească ei, iar noi vom vorbi despre patriotism, precum nenorocitul în ora de tribulațiune invocă numele divinității !...

II

Dar ce este patriotismul ? În ce anume se cuprinde această admirabilă pârghie pe care istoria ne-o manifestă ca principala cauză, pozitivă sau negativă, a măririi, a staționării și a căderii popoarelor, rădicându-le până la culme, ca pe Grecia antică, când în culme era patriotismul, sau oprindu-le în mersul lor și cufundându-le în moarte, ca pe chinezi și pe indiani, când patriotismul se răcea și părăsea pepturile aleșilor ?

Pentru a găsi o definițiune a acestui cuvânt, a acestei idei, a acestei simțiri, să nu alergăm la sistemele psicologilor, căci ele sunt nu numai palide și contrazicătoare, ca tot ce iese d-a dreptul din cap, făr-a fi tresărit prin bătăile inimei, ci încă de cele mai multe ori se pot asemăna cu vârful craionului (sic), pe care o mână prea strălucitoare, voind să-l ascută, îl freacă și-l cioplește cu briceagul până într-atâta încât bietul plumb se rumpe tocmai din nenorocirea extremei finețe.

Pentru a surprinde misterul patriotismului trebuie să-l căutăm nu în reproducțiuni artificiale și morboase, ci în natura cea vie,

adecă în noi înșine, însă nu totdeauna, nu în interval de abatere și de oboseală morală, nu în paroxisme de dezgust și de desperare, ci numai în acele sublime momente de avânt, de entuziasm, de inspirațiune, ce se revarsă din când în când asupra oamenilor și asupra popoarelor și cari nu dispar niciodată, mai nainte de a fi lăsat ca o neștearsă suvenire în urmă-le o faptă mare, o cugetare grandioasă, o steluță sclipind lucitoare pe orizontele nocturn al analelor.

Patriotismul nu este de a ținea prin oarbă deprindere la locul nașterii sale. E poetic a zice: iubesc această colibă, acest râuleț, acest arbure, căci aci văzui lumina zilei, aci am petrecut anii copilăriei, aci jucam pe iarbă – dar aceasta nu este și nu poate fi patriotism, sau cel puțin numiți-l un patriotism curat animal, mai prejos de înălțimea omului: patriotismul bufei, ce stă pironită în hornul cu care se dedase, sau patriotismul mâței, ce rămâne neclintită în locuință, deși zece stăpâni se mută și se succed unul după altul.

Patriotismul nu este, de asemenea, mulțămirea de a vedea prosperitatea exterioară a țărei sale, privind astfel orice situațiune posibilă dindată ce i se asicură o pâne mai dospită, un bordei mai spoit, o haină mai croită. Mizerabil mercantilism! Preferă oare beduinul confortul civilizațiunii occidintale supt jugul francez, mai bine decât răsfățul libertății naționale într-un cort expus la vântul cel ucigător al pustietăților africane? Românul ce-și îndeasă tot patriotismul în îngusta cutie a materiei o să-și vânză națiunea la austriac, la maghiar, la Satan, la oricine, numai să-i promită de a îmbrobodi otrava supt eleganta formă a unui hap poleit!...

Negreșit, patriotul cel adevărat nu se poate opri nici el de a nu-i fi drag să privească propria sa vatră oglindind mereu aspectul grădinei celei mai înflorite; dar această porțiune așa zicând brută a iubirii el o supune imperiosamente unei aspirațiuni cu mult mai înalte, unei aspirațiuni în care se răsfrânge toată superioritatea naturei umane, unei aspirațiuni ce

are dreptul ea singură de a pretinde la sacrul nume de patriotism: mărirea națională!

Noi zicem „mărire națională“, iar nu „mărirea țărei“, căci este o distanță imensă între aceste două ordine de idei, dintre cari una reprezintă divinitatea sufletului și cealaltă pulberea lutului! Una și aceeași țară poate fi mare supt tot felul de neamuri succesive, supt tot felul de stăpâniri eterogene, supt tot felul de graiuri poliglote, și să ne ferească Dumnezeu pe noi de o asemenea cosmopolită mărire! Când fiii eroicei Olande, amenințați de sclavia lui Ludovic XIV, se pregăteau a părăsi cu toții pentru totdeauna fertilele lor țărmuri, căutând un adăpost aiurea, ei știau foarte bine că patria nu este o bucățică limitată de pământ, ci unirea la un loc a tuturor fraților de aceeași vorbă și de aceeași origine. Ca națiunea să domnească prin sine însăși, ca ea să fie puternică și respectată, ca limba ei să excite admirațiunea popoarelor, prin tezaure de geniu, aceasta se cheamă mărire națională, iar dorința acestei măriri se cheamă patriotism!

Dar cine oare nu dorește astfel mărirea națiunii sale? se va grăbi a ne răspunde, poate, chiar tocmai aceia ce uneltesc la întunericul cugetelor de a nu auzi din gura românului nici măcar numele patriotismului.

A dori este a crede. Nimenea nu dorește un lucru dacă nu crede în perfecta posibilitate de a-l realiza odată, și cu atât mai învăpăiată este însăși dorința-i cu cât el crede mai lesne, mai tare și mai fierbinte. A dori făr-a crede este o contradicțiune ș-o absurditate. Așadar patriotismul cel adevărat, mai-nainte și mai pe sus de toate, este a crede făr-a șovăi un singur minut în forțele națiunii sale. „O credință cât un grăunte de muștar face minuni“ zicea Mântuitorul, și ce oare nu este în stare a produce patriotismul când se clădește pe un asemenea grăunte?

Polonii cred totul posibil pentru virtutea națiunii polone și iată de ce colosul moscovit tremură dinaintea sclavului, chiar atunci când îl strivește în tortură. Cretanul nu crede nemic peste

putință pentru eroismul elenic și iată de ce semiluna otomană pălește de doi ani în fața unui pumn de pescari. Așa credea altădată Ștefan cel Mare în destinele României, când zicea în cântec:

„Mulți au mai venit la noi,
Puțini s-au dus înapoi,
Că-s român cu patru mâni
Și am leacuri de păgâni:
De tătari am o săgeată,
De turci sabia cea lată,
De litfeni un buzdugan
Și de unguri un arcan !..."

Acea credință în „cele patru mâni ale românului" o mai avem noi oare astăzi ?

III

Batelurile cari circulează între Giurgiu și Viena, fiind în genere pline mai cu seamă de români, de sârbi și de unguri, noi avurăm desplăcuta ocaziune, în ultima noastră călătorie, de a studia un fenomen foarte curios sau, mai bine zicând, mulțămită conversațiunilor expansive ce domnesc totdeauna pe aceste insule plutitoare, fără distincțiune de neam și de credință, acel fenomen puțin mângâietor ne izbi involuntarmente el însuși, prin extrema-i evidință, de la cea dintâi vedere.

Fiecare sârb, adecă toți până la unul, are o încredere nemărginită în forța-i națională, exagerând până la imposibil ceea ce posedă în realitate, precum în baladele sale el exagerează până la parodic statura eroului Marco Cralevici, iar

ceea ce-i lipsește ascunzând-o și chiar tăgăduind-o cu stăruință în fața lumii, până într-atâta încât este gata a jura cu entuziasm că oribilul caldarâm de la Belgrad întrece în comoditate pavajul Parisului.

Ungurul excentric în toate, ca oricine ce nu se simte pus la locul ce i se cuvine, căci desicur nu în Europa este reședința cea naturală a acestei naționalități ultraasiatice, merge cu încredere în sine atât de departe încât umanitatea întreagă i se pare a fi un simplu scăunel, bun numai doară pentru aceea ca sublimitatea maghiară să arunce pe el cu dispreț cojocul de urs al lui Attilla. Această divagațiune este, negreșit, tot ce poate fi mai ridicol, dar nu mai puțin ea se bazează pe un impuls căruia ar fi nedrept de a-i refuza însușirea de a fi tocmai miezul și sâmburele patriotismului.

Ei bine, românul și numai românul află o plăcere intimă de a trâmbița mereu despre slăbiciunea națiunii sale. Toate sunt rele în România, dar este admirabil tot ce ne vine de afară, fie măcar din fundul Australiei. Noi n-avem nici administrațiune, nici justiție, nici învățătură, nici armată, mai pe scurt, nimic, nimic, nimic. Așa se recomandă românii străinilor, asemenea acelor cerșetori ce expun privirii publice chiar ranele cele zugrăvite cu ajutorul penelului, sau un picior sănătos legat artificialmente ca și când ar fi amputat în realitate, numai pentru a smulge de la mila trecătorilor, prin acest spectaclu de suferințe mincinoase, un gologan de pomană !

Nu vă indignați. Românii despre cari vorbim noi sunt numai aceia ce călătoresc pe batelurile faimoasei companii danubiane și se știe că prea puțini adevărați descendenți din colonia lui Traian posedă mijloacele de a-și permite această delicioasă cheltuială. Românii despre cari vorbim noi sunt numai acele păpușe lustruite, cu geamul într-un ochi și cu două cuvinte franceze în gură, mișcându-se înainte și înapoi cu regularitatea ceasornicului, ai crede că sunt vii, dar nu găsești o inimă, încât îți vine a zice: ingenioasa mecanică în felul rației lui Vocanson !

Dar ce să faci ! Aceşti automaţi sunt cam mulţi între noi, căci până mai deunăzi ei formau în România o clasă puternică, privilegiată, predomnitoare, ceva ca regatul marionetelor în caricaturele lui Grandville. Influinţa lor, ca amăgitoarea strălucire a unui diamant fals, nu s-a stins încă de tot chiar în mijlocul nostru, iar nesfârşitele plimbări ale acestor domnişori prin străinătate fac ca mai toată Europa să judece despre naţiunea română unicamente după aceste modeluri de exportaţiune.

Voi nu sunteţi nimic, ne strigă celelalte neamuri, informate din acest impur sorginte; noi nu suntem nimic, repetăm noi înşine, deprinşi a auzi în toate zilele această tristă definiţiune din gura secolarilor noştri stăpâni...

La sârbi nobleţa n-a existat niciodată, încât nu este de mirare de a vedea încrederea în sine atât de tare dezvoltată în sânul acestui brav popor, la care un cioban nu s-a sfiit a tinde şi a reuşit să devină fundatorul dinastiei princiare. La unguri noi vedem în adevăr o aristocraţie veche, feudală, incorigibilă, dar mulţămită de a apăsa cu-o cruzime sălbatică numai poporaţiunile nemaghiare ale ţărei, încât pentru ca să le poată tortura cu impunitate ea este silită de a căuta un sprijin în restul naţiunii ungare, exaltând-o astfel până la frenezie prin aţâţarea simţimântului patriotic. Românii, din contra, nu putură din fatalitate să scape de orice umbră de nobleţă, ca învecinata Serbie, dar n-au putut totdodată căpăta măcar o aristocraţie ca cea maghiară, căci boierii noştri, mai toţi străini neavând pe altcineva să mulgă decât numai tot pe români, găseau naturalmente interesul clasei de a înăbuşi în noi orice veleitate de opoziţiune, făcându-ne a pierde orice scânteie de credinţă în forţele noastre naţionale.

Chiar supt Ştefan, chiar supt Petru Rareş, chiar supt Mihai Viteazul, eterna tactică a boierismului a fost totdeauna de a arunca în fertilele piepturi ale românului perfida sământă de descurajare, şi, dacă toate zbuciumările lor nu reuşeau, atunci şi

numai atunci cauza este că toate naţiunile, ca şi indivizii, nu pot a nu avea o neclintită încredere în sine de câte ori conştiinţa lor este limpede şi curată, iar conştiinţa cea colectivă a popoarelor sunt aceia ce-i acord.

Ei bine, astăzi boierii sunt reduşi în România la rolul postum al vampirilor ce-şi caută câte o victimă numai în obscuritatea nopţei; astăzi Carol I este conştiinţa cea pură a naţiunii române; astăzi nu ne mai este permis, fraţilor, de a nu crede în mărirea destinărilor sentinelei latine în Oriinte !...

ANGLIA ÎN ARDEAL

Transilvania, its products and its people;
by Charles Boner; London, 1865, in 8.

The Wallachian are surrounded by, but not mixed with, the barbarians...

Românii sunt încongiuraţi de barbari, dar nu amestecaţi cu ei...

Gibbon

O carte de peste şase sute de pagine asupra Transilvaniei ! O carte scrisă în limba engleză, adică destinată a fi egalmente citită în lumea cea veche şi în lumea cea nouă ! O carte ilustrată cu o mulţime de gravure, colorate şi necolorate, făcute cu toată arta ce se poate aştepta de la o oficină din Londra ! O carte al căruia (sic) autor îşi câştigase de mai-nainte o frumoasă reputaţiune prin călătoriile sale anterioare ! O carte, în fine, pe care clasica

Germanie s-a grăbit deja s-o traducă, precum ni se spune, căci noi înşine nu avurăm încă ocaziunea de a căpăta această proaspătă ediţiune... Precum vedeţi, o asemenea carte nu poate a nu coprinde în sine multe lucruri în privinţa românilor, nu poate a nu fi avantajoasă sau vătămătoare pentru cauza noastră naţională în ochii Europei şi ai Americei, nu poate a nu merita o mică analiză, mai cu seamă astăzi, când cestiunea Ardealului este atât de ferbinte.

Mai nainte de toate, noi vom mărturisi un păcat personal; ne plac englezii, ne place literatura lor, ne place până şi limba cea raucă şi dezarmonioasă a acestor falnici insulari; ne place tot ce poartă pe sine caracteristicul sigiliu al superbei Britanii; căci originalitatea a fost totdeauna idolul nostru, şi prin urmare ne-ar fi imposibil de a nu admira singura grupă de oameni care nu voieşte a imita în nimica pe nimeni, preferind în toate a fi ea însăşi, o individualitate separată, o notă independinte în concertul umanităţii.

Aşadar, dacă a fost vreo prevenţiune din parte-ne, luând în mână pentru prima oară ultima operă a d-lui Charles Boner, apoi aceasta nu putea fi decât numai doară absolutamente în favoarea autorelui, pe care, pe lângă altele, noi îl cunoaştem deja de mai-nainte prin frumoasele sale scrieri despre *Creaturele codrului* şi despre *Munţii Bavarici şi ai Tyrolului*, unde ne-am deprins a-l vedea totdeauna supt aspectul unui profund observator, al unui spirit rece, al unui scriitor plin de vervă şi de eleganţă.

Călătorul englez – îmi ziceam eu însumi, deschizând cu simpatie voluminoasa-i carte – este născut şi crescut într-o ţară unde libertatea merge uneori până la abuz, dar n-a încetat niciodată în politică, în religiune, în litere, de a fi iubită, de a fi divinitatea, de a fi însăşi natura raţiunii. Un asemenea bărbat, mai mult decât francezul sau italianul, mai mult chiar decât fraţii noştri de un sânge, trebuie să vină în poienele Transilvaniei pentru ca să vază acolo cu mirare, în toată floarea secolului XIX, posteritatea anticei Rome strivită în ruginite lanţuri şi apoi să

strige cu indignaţiune către ambele continente, de dincolo şi de dincoace de Atlantica: sclavia mai existe încă !

După acest intim monolog de mângâiere pentru a avea oarecum o idee preliminară despre conţinutul operei, noi aruncarăm cu răpeziciune, mai-nainte de a aborda însăşi lectura, o privire trecătoare asupra lungului registru de materie, pus la finitul volumului... şi vă las a vă închipui extrema-mi surprindere de a găsi acolo supt despreţuitorul cuvânt de „Wallacus", următoarele concluziuni ale autorului:

„Românii n-au nici o noţiune de drept
(have no notion of right);
Românii sunt incendiari prin vocaţiune
(inclined to incendiarism);
Românii sunt lacomi după slujbe
(their avidity for office);
Românii sunt mari tâlhari de cai şi de vite
(great horse and cattle stealers);
Şi altele, şi altele, şi altele ! !

Nu-mi trebuia decât numai atâta pentru a înţelege în clipă perfida cursă în care a fost prinsă buna-credinţă a autorului, nu-mi trebuia decât numai atâta pentru a restaura imediatamente denaintea imaginaţiunii mele, splendidele prânzuri ale magnaţilor maghiari de la Cluj, nu-mi trebuia decât numai atâta pentru ca îndată să ajungă până la auzul meu, ca un ecou depărtat, abilele insinuaţiuni ale pastorilor saşi de prin Bârsa, îmbrobodind calomnia cea mat neagră supt vălul candid al umiliaţiunii evangelice !

Şi în adevăr, trecând la capătul opus al volumului, eu găsii acolo prefaţa cărţii plină de o mulţime de nume nemţeşti şi ungare, la adresa cărora d. Charles Boner exprimă, cu multă căldură, simţimintele sale de recunoştinţă pentru amabilitatea cu care aceşti secolari inamici ai naţionalităţii române s-au grăbit, naturalmente, de a-l iniţia în misteriile Transilvaniei.

„Mulţămesc d-lui profesore Enric Finaly, ungur de la Cluj";

„Mulţămesc *onorabilelui meu amic* Ioan Carol Schuller, marele istoric al saşilor";

„Mulţămesc baronului Blasiu Orban, ungur";

„Mulţămesc d-lui Frederic Mueller, saş";

„Mulţămesc d-lui dr. Teusch ! !".

În faţa acestei nomenclature atât de elocinţi, noi nu mai acuzăm nicidecum pe călătorul englez, ci din contra simţim în fundul inimei o sinceră compătimire pentru nobilul fiu al nobilului Albion, pe care un pumn de fanfaroni şi de ipocriţi au reuşit să-l facă un instrument pasiv de minciună şi de tiranie !

Articlul nostru este menit a deschide ochii d-lui Charles Boner, arătându-i, cu istoria şi cu logica în mână, în ce oribile nămol de contradicţiuni şi de absurdităţi au ştiut să-l împingă neşte *onorabili amici*, în felul lui Finaly şi Schuller, Teusch, Orban şi Mueller !...

II

Călătorul englez, sau mai bine zicând politica saso-maghiară, al căria el deveni prin amăgire un ecou credincios şi nenorocit, neagă mai întâi de toate originea latină a românilor, se-nţelege, pentru a ne răpi astfel, la momentul oportun, puternica simpatie a fraţilor noştri din Occidinte.

Pe pagina 66 d-nul Charles Boner zice:

„Când valahii se deciseră a ieşi înainte pentru prima oară cu pretenţiuni de a fi consideraţi ca o naţiune, ei imitară pe acei parveniţi ce caută a-şi justifica înalta lor poziţiune inventându-şi un arbore genealogic. Aşadară, ei se apucară a proba, dacă nu pentru alţii, cel puţin pentru propria lor mulţămire, cum că ar fi descendinţii romanilor. Numele de valahi fu înlăturat şi episcopul lor ceru în adunarea reprezentativă ca în viitor

compatrioţii săi să fie numiţi *rumaenen*, de unde apoi ei se prefăcură în *rumanen* şi în fine ajunseră a fi curat *romani*. În şcoalele lor, după câte mi s-a spus, copiii lor ar fi catichizaţi aşa: – cine sunt strămoşii tăi ? – Romul, semi-zeii, Virgiliu, Cicerone, Titu-Liviu etc..."

Aşadar, convicţiunea noastră naţională de a fi strănepoţi ai romanilor, bazată pe istorie, pe limbă, pe obiceie, pe tradiţiuni, până şi pe tipul fizic, este pentru d. Charles Boner un simplu rezultat al acestei meschine vanităţi de neam mare, ce frământă obicinuit inima oamenilor fără valoare intrinsecă, răsăriţi deodată, prin jocul azardului, din gunoaiele obscurităţii. Însă dacă noi nu suntem latini, apoi tot încă trebuie să fim ceva, trebuie să avem un tată, o mamă, un nume oareşicare, fie slavi ori nemţi, tătari sau otentoţi. Cestiunea nu este numai de a ne dezbrăca de penele de păun cu cari ne făleam fără drept, ci totdodată de a ne indica şi a demasca adevărata noastră natură. Autorul englez simte foarte bine această necesitate şi iată cum o satisface pe pagina 92:

„Transilvania acoperă un spaţiu de peste 1100 mile pătrate, închis în toate părţile prin creştetul Carpaţilor, această baricadă contra barbarismului nordic şi contra urgiei otomane. Aici locuiau dacii, cari, în incursiunile lor, pătrundeau după pradă până în Grecia, de unde provine că monetele grece până astăzi adeseori se găsesc în ţară. Victoriile lui Traian au transformat apoi Transilvania într-o provincie romană, supusă administraţiunii şi legilor Romei. Limba dacilor, de asemenea, prin dominaţiune străină de o sută cincizeci de ani, capătă o expresiune romană. Astfel dar, când cuceritorii, ameninţaţi necontenit de către barbarii de prin prejur, au fost siliţi în fine a se retrage, ei lăsară aice un popor în care se recunoştea, cu sicuranţă, din diferite punturi de vedere, amestecătura neamurilor..."

Prin urmare românii sunt neşte daci latinizaţi, iată totul ! Autorul e de o claritate ce nu ne mai permite nimic de dorit,

afară numai de un mic lucru. A da cuiva numele de dac este de a-l asemăna cu o cantitate matematică necunoscută, cu un X sau Y. Noi ştim cine sunt germanii, turcii, chiar chinezii, dar ne aflăm încă până astăzi, în aşteptarea cercetărilor ulterioare, într-o neştiinţă mai-mai absolută despre originea şi limba poporului a căruia insolinţă fusese înfrântă de către vulturii lui Traian. D. Charles Boner trebuie să fi cunoscând pe daci mai bine decât oricine altul, de vreme ce nu se sfieşte a afirma în modul cel mai pozitiv dacismul românilor, căci altfel cum oare ar fi putut dumnealui să ne facă daci, de n-ar şti ceea ce vorbeşte ? Să mai ascultăm dar încă un pasaj, în care, pe pagina 525, autorul satisface pe deplin justa noastră curiozitate:

„În limba valahilor se observă un element celtic foarte pronunţat şi nu este de mirare, deoarece strămoşii lor, dacii cei latinizaţi de Traian, au fost, fără nici o îndoială, un popor celtic, ceea ce se dovedeşte nu numai prin limba valahă, ci încă prin numeroasele antichităţi de aur şi de bronz ce se găsesc la tot pasul în Transilvania şi nicăiri aiuri, afară de ţările celtice."

Acuma expoziţiunea teoriei saso-maghiare a d-lui Charles Boner este complectă. Românii nu sunt români, ci valahi; valahii nu sunt latini, ci daci; dacii sunt celţi: *ergo,* românii sunt actualmente fraţi buni, nu cu francezii, cu italianii sau cu spaniolii, ci numai cu caledonii din Scoţia şi cu sărmanii irlandezi, a cărora soarte ne va fi aşteptând, negreşit, pe noi înşine, mulţămită fatalei şi nefailibilei predestinaţiuni de acum !

Nu este şi nu poate fi intenţiunea noastră de a scrie aci un volum întreg, probând călătorului englez că nu-şi dădeau niciodată ei înşii numele de valahi, întocmai precum germanii nu s-au numit niciodată nemţi: că coloniile lui Traian nu s-au retras din Dacia supt Aurelian, fiind o imensă diferinţă între colonii şi legiuni; că autorii bizantini şi chiar puţinii cronicari ai maghiarilor, Notarul Regelui Bela şi Simon Keza, atestă în gura mare italismul românilor; că în limba noastră elementul celtic este mai imperceptibil decât în orişicare altă limbă de pe

suprafaţa pământului; că este extraridicol a susţine cum că unicamente la celţi s-ar fi găsind lucruri de aur şi de bronz; etc. etc. etc. Ceea ce voim noi în cazul de faţă nu este altceva decât numai şi numai de a combate pe d. Charles Boner cu propriile sale cuvinte, demonstrându-i enormitatea erorilor în cari s-a lăsat de bunăvoie a fi îmbrâncit de către *onorabilii săi amici* şi reducându-l astfel, după expresiunea scolastică, *ad absurdum.*

Dumnealui pretinde a fi recunoscut în limba română un element celtic foarte pronunţat: „a decided Celtic element". Este invederat că o asemenea aserţiune implică în autorul ei o cunoştinţă exactă cel puţin a zece cuvinte române. În toată opera d-sale noi găsim două sau trei vorbe de ale noastre, nu credem să fie mai mult decât atâta, ba până şi acelea evidamente fără ştirea lui Dumnezeu. D. Charles Boner atinge adeseori *criatinţa* româncelor numind-o totdeauna: KRATINSA. Dumnealui menţionează o dată numele cel semnificativ al muntelui Surul, tot ce poate fi mai românesc, zicând că acest cuvânt ar fi însemnând *marele* în limba slavică: „Surul, slavonian for The Great" (pag. 159)... Mai trebuie oare o altă probă mai evidentă despre cea mai perfectă neştiinţă a limbei române ? Şi totuşi dumnealui a reuşit a descoperi în dialectul nostru „un element celtic foarte pronunţat ! !"

D. Charles Boner a aflat cel dintâi ceea ce sunt în realitate dacii. Este imposibil dară de a cugeta măcar că dumnealui n-a parcurs nici o singură carte despre acest popor, de nu pe Dion Cassius, cel puţin vrun manual colegial sau vrun articolaş dintr-un dicţionar de conversaţiune. Noi din parte-ne nu cutezăm a azarda o bănuială atât de gravă, dar rugăm pe oricine de a citi în opera d-sale pagina 433, unde dumnealui, descriind Clujul, zice între altele: „O parte interesantă a oraşului este târgul cel vechi. În timpul dacilor aci se-nălţa un castel. Unul din regii lor, numit Decebold (sic) fu ucis de către romani, unii pretind să se fi ucis el însuşi, tocmai lângă poarta ce apăra trecerea râului !..." Decebal-Decebold, ucis de către romani în Cluj; – iată o

invențiune cu mult mai prețioasă decât chiar irlandismul românilor ! !

Voi nu sunteți români, ci daci – ne spune cu despreț călătorul englez – ș-apoi îndată vine a adăuga că Transilvania este plină de vestigiile Romei; că la fiecare pas afli instrumente, monete, urme romane, ceea ce ar fi atât de curios după o dominațiune numai de un seclu și jumătate, în urma căria s-au strecurat alți cincisprezece de barbarie; că un drum de lângă Szasz-Reen se numește până astăzi calea lui Traian (pag. 342); că romanii de lângă Turda dau câmpiei de acolo de asemenea numele lui Traian (pag. 585); că Traian, iarăși Traian, mereu Traian, trăiește în toată Transilvania și totuși... noi nu suntem latini, deși am conservat memoria fundatorului nostru cu mai multă pietate decât francezii pe a lui Cezare sau spaniolii pe a Scipionilor !

Scepticismul autorului nostru merge așa de departe încât dumnealui nu crede și nu voiește să crează nici chiar testimonial direct al propriilor sale urechi, nici chiar impresiuni imediate ale văzului personal. Astfel, vorbind despre figura româncelor, dumnealui o numește „italiană“ (Italianlooking); descriind costumul lor își aduce îndată aminte de a-l mai fi văzut deja la Neapole (pag. 22); oprindu-se asupra poeziei române poporale o asemănă francamente cu cea italiană (pag. 409)... și totuși oricum să fie, noi suntem irlandezi, iar nu latini.

Ar fi de dorit, cel puțin, ca un pirhonism atât de declarat să fie consecinte cu sine însuși. În privința românilor, d. Charles Boner neagă până și evidența; este oare dumnealui tot astfel pentru toate celelalte naționalități ? Pe pagina 624 ne întâmpină, de exemplu, următoarea notiță, cu totul nesceptică: „Secuii sunt locuitorii cei mai vechi ai Transilvaniei (! !). Ei n-au venit aci cu ungurii în seclul IX, ci sunt posteritatea hunilor deja din seclul IV“. Vrea să zică până la Attila Dacia fusese absolutamente deșeartă, iar despre hunismul secuilor se află nește argumente cu mult mai solide decât tot ce se știe despre latinitatea românilor... Noi plângem, plângem, plângem de trei ori nefasta

influință a prânzurilor maghiare și a predicelor, săsești asupra fărmecatei inteligințe a turistului britanic !

III

A ne răpi paladiul originei noastre latine este numai o foarte mică din totalitatea planului saso-maghiar, căci o națiune, ca și un individ, poate să nu poarte un nume ilustru, poate să nu aibă strămoși consuli, poate să nu fie mai puțin mezaliată decât un Rohan sau un Montmorency, și totuși să pretinză cu tot dreptul de a fi respectată, întocmai ca un biet burghez, care a știut să-și câștige stima și considerațiunea unicamente prin calitățile sale personale.

Românii sunt nește celți, nește caledoni, nește irlandezi, d-abia – d-abia poleiți pe d-asupra cu o slab tinctură de latinism. Foarte bine ! Aceasta poate să ne înstrăineze amoarea până acum atât de călduroasă a lui Napoleon, a lui Prim sau a lui Garibaldi, însă nu-i va face nicidecum mai simpatici pentru sași și pentru maghiari, cari ei înșiși nu au nici măcar fericirea unei asemenea poleituri. În loc de a fi frați buni, noi vom deveni veri primari sau veri de al doilea cu francezii, cu italianii, cu spaniolii, dar tot neamuri, tot rude, tot cu mult mai aproape decât posteritatea flamanzilor emigrați și a nomazilor de supt poalele Uralului. Prin urmare, pentru a ne compromite într-un mod decisiv, nu ajunge a spăla cu buretele culorile prea pronunțate ale romanismului nostru, făcându-le mai palide și mai dubioase, ci trebuie încă, cu orice preț, a arunca asupra caracterul național al românilor atâtea pete murdare, atâtea infamii, atâtea mânjituri, încât să fie rușine cuiva de a ne întinde o mână, nu numai de frăție, ci nici măcar de pomană.

În alianțele politice, vitejia unui popor este mai cu seamă prețuită. Nimenea nu se asociază cu mișeii. „Decât cu un ticălos la dobândă, mai bine cu un voinic la pagubă“, ziceau totdeauna cu mândrie străbunii noștri cărora nu putea, negreșit, nici să le treacă prin minte cum că se va găsi vreodată d. Charles Boner ca să ne declare mai puțin belicoși, nu numai decât ungurii, ci chiar decât sașii !

„Valahul este fricos din natură (cowardly by nature)“, zice călătorul englez pe pagina 228, iar pe pagina 522 adaugă așa: „Sasul urăște serviciul militar și se silește în tot chipul a scăpa de recrutare. Ofițerii îl numesc efemeiat și-i neagă capacitatea de a fi bun soldat. Un preut săsesc îmi spunea că în revoluțiunea din 1848 sașii fugeau totdeauna, dar românii fugeau și mai tare, căci poltroneria acestora din urmă este generalmente recunoscută (every one agreed)“.

Precum vedeți, d. Charles Boner nu ne lasă nici măcar consolațiunea de a crede cum că persoana d-sale ar fi până acum ce dintâie și unică, fără soț și fără predecesor, căria românii i-au putut apare supt aspectul de mișei. Din modestie, dumnealui refuză cu generozitate brevetul de invențiune, atât de trebuincios, după teoria lui Iobard, pentru ca cumpărătorul să fie asicurat prin numele fabricantului. Nu o spun eu, ci o spune toată lumea – zice cu umilință călătorul nostru. Românii sunt nu numai poltroni, ci încă mai poltroni decât chiar sașii, cari nu se rușinează ei înșiși de a-și mărturisi poltroneria: „aceasta este un fapt generalmente recunoscut“.

De ar avea națiunea noastră o Walhalla, ca aceea de lângă Ratisbona în Bavaria, unde să poată erige într-o lungă serie statuiele lui Ioniță Asan, Mihai Basarab, Mircea cel Mare, Vlad Dracul, Ioan Huniad, Țepeș, Ștefan, Paul Chinezu, Mailat, Petru Rareș, Ioan cel Cumplit, Mihai Viteazul, Vornicul Grozea, vornicul Boldur, vornicul Ivașcu Golescu, vornicul Dumbravă, vornicul Mârzea, Buzeștii, Calomfireștii etc. etc. etc., românii ar trebui să invite pe d. Charles Boner, să-l introducă într-o galerie,

precum n-ar putea fi nici o altă mai splendidă pe toată fața pământului și, lăsându-l acolo să mediteze un moment, să-l trimită apoi acasă, fără a-i spune o singură vorbă.

Noi însă nu vom desfășura aci, dinaintea ochilor adversarului nostru superbul tablou al istoriei noastre naționale, unde dumnealui să poată studia în fiecare literă eroismul românilor, nu numai atunci când își apărau patria, ci chiar bătându-se în favoarea altora, bunăoară ca viteazul colonel Ursu, când cu brațul său vânos de mocan procura Austriei victoria de la Lissa, încât d. Charles Boner, uimit prin mărețul spectacol, să fie silit a repeta cuvintele lui Schiller din *Conjurațiunea lui Fiesco:* „Cine se luptă așa de bine pentru străini, ce n-ar face el oare luptându-se pentru propria sa țară !“.

Fideli metodei pe care ne-o aleserăm din capul locului, noi ne vom mărgini de a pune pe călătorul englez în contradicțiune cu sine însuși, demonstrându-i cu claritate că adevărul, atât în privința bravurei românilor, ca și în acea a originei lor, îi scapă din gură involuntarmente, de câte ori mintea și inima d-sale nu se află supt o presiune imediată a *onorabililor săi amici,* sași și unguri.

La pagina 402, d. Charles Boner zice: „Mai mulți ofițeri mi-au spus că regimentele române s-au bătut bine în campania italiană din 1858 și 1859, în care regimentul Kulatz respinse pe zuavi…“ Unde dară să fie poltroneria cea generalmente recunoscută a naționalității noastre ? Uitat-a oare autorul că românii sunt mai fricoși decât chiar sașii, cari, după propria lor mărturie, se tem nu numai de teribilii zuavi ai lui Napoleon, ci până și de umbra unei uniforme ?

Pe pagina 26, d. Charles Boner este nu mai puțin elocinte: „Deși având armele cele mai imperfecte, valahii nu se sfiesc totuși a înfrunta pe urs și pe lup. Unul dintre ei ucise cincisprezece urși și anume trei într-o singură dimineață. Nevasta lui sta cu toporul în mână la intrarea vizuinei, oprind ieșirea fiarei, până ce bărbatul încărca pușca. Fericirea valahilor

de a poseda o armă de foc se poate asemăna numai doară cu bucuria copilului de a avea un căluţ...".

Orice comentarii ar fi de prisos. Tot ce am ruga noi din parte-ne pe d. Charles Boner este de a găsi undeva un singur sas ba chiar un singur ungur, care să cuteze a imita în vitejie nu numai pe *poltronul* de român, ci măcar pe sărmana de româncă cu toporul în mână !...

IV

Văzurăm deja ciudatele aberaţiuni ale d-lui Charles Boner în privinţa originei şi a bărbăţiei românilor, pe cari însuşi dumnealui îi recunoaşte cu o naivitate admirabilă de a fi latini şi viteji, deşi totdodată nu cruţă nemic, nici istoria, nici logica, nici bunul simţ, pentru a-i metamorfoza cu orice preţ în ochii lumii în irlandezi şi în poltroni.

Bătrânul Cantemir zicea, în stilul energic al străbunilor noştri, că adevărul în om şi sula în sac nu se pot ascunde. Să urmărim dar, mai departe, eroica încercare a călătorului englez de a îmbrobodi într-un văl fictiv de monstruozităţi imaginare aspectul cel real al naţionalităţii române. Sarcina noastră va fi cu atât mai uşoară, cu cât mai grea a fost întreprinderea acestui neobosit adversar, carele, în contra principiului britanic că timpul este ban, *time is money*, nu se sfii a pierde în vânt mai multe lune, construind, asemenea copiilor din neşte cărţi de joc, un grandios edificiu expus a se risipi la cea dintâie atingere a degetului.

Românii nu sunt români, una la mână: românii sunt fricoşi, două la mână: românii sunt hoţi, pungaşi, incendiari... Să ne oprim aci un moment, reproducând propriile cuvinte ale autorului şi lăsându-l apoi după obiceiul nostru, ca să le răspunză pe rând şi la toate nu altcineva, ci chiar dumnealui însuşi.

Pe pagina 100, d. Charles Boner zice: „Ţăranul român, lipsit astăzi, ca şi-n trecut, de orice idee de drept, este puţin sau nicidecum mai bun decât un trib de indiani roşii (hittle or no better than a tribe of Red Indians)".

Pe pagina 298, dumnealui repetă, ca o axiomă mai pe sus de orice bănuială, aserţiunea a unui sas din Marienburg cum că românul nu se poate să vază un cal frumos fără să-l fure.

Pe pagina 320, dumnealui adaugă: „Toţi într-un glas (there is but one opinion) atribuie perversităţii românilor cele mai multe incendii".

Pe pagina 369, dumnealui ne încredinţează cum că într-un sat de lângă Chereşti (Kreusch), românii ar fi siliţi să ţină pe preotul lor legat şi păzit în toate sâmbetele, pentru ca a doua zi să nu fie beat în timpul liturgiei.

Pe pagina 520, dumnealui descrie pe alţi doi preoţi români din neşte sate de lângă Făgăraş, amândoi tâlhari de notabilitate (each a noted thief), unul furând cai şi cellalt albine.

Pe pagina 538, apare un al patrulea popă, anume de lângă Abrud, care fura până şi pălăriile oamenilor !

Aceste triste citaţiuni, credem, a fi de ajuns, deşi noi lesne am putea înmulţi numărul lor, căci animozitatea d-lui Charles Boner, contra abominabilei corupţiuni a românilor se revarsă cu o abundinţă nesfârşită mai-mai la fiecare pas, pe când, totdodată, pe pagina 352, dumnealui nu se poate stăpâni de a nu admira nu numai pe saşi şi pe unguri, ci până şi *onestitatea ţiganilor* (are generally honest and may be trusted) !

Ei bine, aceşti români atât de păcătoşi; aceşti oameni fără nici o noţiune de drept; aceşti furi de cai, de albine, până şi de pălării; aceşti fii spirituali ai clerului celui mai nedemn de pe toată suprafaţa globului pământesc; în fine, aceşti indiani roşii, aruncaţi de către urgia dumnezeiască peste blânda, justa, pura şi imaculata colonie germano-maghiară din Transilvania, tocmai ei

formează partea cea mai eminente morală a poporațiunii, după propria mărturie a d-lui Charles Boner.

Pe pagina 532, dumnealui observă cu mirare, ca un fapt fără exemplu chiar în clasica Anglie, cum că aurul și argintul din minele Abrudului se trimite la Belgrad „într-o simplă căruță, însoțită de un singur impiegat, și totuși niciodată nu s-a întâmplat nici o hoție, deși în satele prin cari trece transportul toată lumea știe ce conțin (yet no robbery has yet taken place, thought at every village where the cart passes people know what it contains)".

Uită oare aci călătorul englez, cum că tocmai de la Belgrad și până la Abrud nu sunt nicăiri decât numai sate române ? Uită oare dumnealui că tocmai acolo pozițiunea locului, munții cei mai colosali acoperiți de pădurile cele mai nestrăbătute, lipsa aproape absolută de comunicațiuni, de căi ferate, de șosele, până și de drumuri districtuale, ar servi ca un premiu de impunitate pentru tâlharii și incendiarii de români ? În fine, uită oare dumnealui că tocmai acolo trăiește acel infam popă, carele fură și pălăriile oamenilor ?...

Pe pagina 425, d. Charles Boner ne prezintă o notiță statistică despre penitențiarul cel mare din Gherla (Szamos ujvar). În decembrie 1864 acolo erau 619 închiși, dintre cari 194 unguri sau secui, 349 români, 22 sași, 40 țigani și 14 indivizi de alte naționalități.

Din distribuțiunea specială a criminalilor se vede că pentru asasinat se aflau anume 5 unguri și 3 români, pentru furt 98 unguri și 175 români, pentru escrocherie (swindling) 3 unguri, un sas și un român, pentru fabricare de monetă falsă 8 unguri, 3 sași și nici un român, pentru incendiarism 9 unguri și 18 români etc.

Tot d. Charles Boner publică pe pagina 624 următoarea clasificațiune a naționalităților din Transilvania:

1.227.276 români;
536.011 maghiari;
192.483 sași etc.

Așadară, chiar după această statistică, în care cifra românilor este foarte redusă, iar cea a ungurilor și a sașilor, din contră, foarte urcată, chiar după această statistică atât de parțială și atât de avantajoasă din toate punturile de vedere pentru adversarii noștri, și tot încă românii, fiind de două ori și jumătate mai numeroși decât ungurii și de șapte ori decât sașii, noi vedem 9 incendiari unguri și numai 18 români, 98 tâlhari unguri și numai 175 români, 5 asasini unguri și numai 3 români, iar pentru escrocherie și pentru fals absolutamente nici un român ci numai sași și unguri.

V

De la nește hoți și tâlhari, precum ne zugrăvește pe noi incomparabila veracitate a d-lui Charles Boner, nu se poate aștepta, desicur, nici o schinteie de umanitate, de vreme ce numai sașii sau cel puțin maghiarii se bucură pe fața pământului de privilegiul exclusiv de a fi eroi de libertate și idealuri de poezie, chiar atunci când se numesc Karl Moor sau Rosza Sandor.

Purtarea fraților noștri din Transilvania în revoluțiunea națională din 1848 indignează și irită la tot pasul nobila simțibilitate a călătorului englez. Deși românii erau striviți supt jugul cel mai infernal, deși legislațiunea maghiară nu le recunoștea nici măcar calitatea de oameni în ordinea ființelor zoologice, deși animalele lor erau înveninate prin o rugină secolară a setei de răzbunare, totuși ei ar fi trebuit să se arate mai blânzi, mai delicați, mai cavaleri în privința ungurilor și a sașilor, cari sunt sublimi pentru autorul nostru, până și în funcțiunea de călăi !

Pe pagina 208, d. Charles Boner zice: „Cruzimile şi jaful la cari fuseseră expuşi maghiarii în intervalul revoluţiunii au fost adeseori grozave. Poporaţiunea valahă, aţâţată prin pasiune şi prin preuţii săi, odată desfrânându-se, nu se mai putea stăpâni..."

Pe pagina 229, după mai multe figuri retorice foarte pitoreşti, pe cari cadrul studiului nostru nu ne permite de a le reproduce aci pe toate, dumnealui urmează înainte: „Valahii ucideau pentru simpla plăcere de a ucide. Asemenea regelui de Dahomea, ei răpeau viaţa altora unicamente ca un mijloc de a petrece într-un mod delicios. Victimele niciodată nu li se păreau a fi destule: copii, femei, bătrâni, toţi fără excepţiune cădeau supt loviturele urgiei...".

Pe pagina 231, dumnealui ne împărtăşeşte rezultatul recunoştinţei sale *gastronomice* cu un alt nobil ungur: „Într-o zi prânzind la venerabilul bătrân, acesta îmi spuse că fratele său a fost înhămat de către valahi la un plug şi apoi înmormântat de viu cu capul în jos...".

Noi nu pretindem ca românii să fi fost de o delicateţă etichetată în ameţeala revoluţiunii; noi nu pretindem că n-au putut să fie mai mulţi unguri, foarte nobili, cu neşte arbori genealogici foarte lungi şi cu neşte porecle foarte asiatice, adică foarte aristocratice în sensul maghiar naţional, înhămaţi la plug, după tradiţionalul exemplu lăsat de către Ştefan cel Mare, care, în lipsă de boi, ara câmpiile Bucovinei cu câte o pereche de magnaţi poloni prinşi cu sabia în mână; noi nu pretindem în fine, cum că măcelul n-ar fi fost un element destul de obicinuit în analele românismului ardelean din 1848; dar toate aceste cruzimi fost-au ele oare o consecinţă a naturei sălbatice a naţionalităţii noastre, precum se încearcă a ne convinge d. Charles Boner ?

Nu vom înşira aci numeroasele probe istorice despre admirabila moderaţiune a caracterului românesc: le reproduserăm deja de mult, într-un lung studiu publicat în

coloanele „Românului". Vom observa numai că însuşi călătorul englez atestă cu naivitate, negreşit într-un moment de uitare, această frumoasă trăsătură din fizionomia morală a românilor, zicând pe pagina 371: „O faţă excelinte a caracterului valahilor este că mai multe familii locuiesc împreună supt acelaşi acoperiş în cea mai perfectă armonie, fără nici o ceartă şi fără nici o gelozie, ceea ce nu se găseşte între saşi (among the Sascons the contrary is the case)"... Să binevoiască dară a ne explica profunda logică a d-lui Charles Boner cum oare se poate numi *sălbatec* tocmai un popor atât de eminamente sociabil, dupre propria strălucită mărturie a domniei sate ?

Prin urmare, dacă românii au comis în adevăr, în cursul revoluţiunii din 1848, toate câte li se atribuie, şi pe cari, dintr-un exces de imparţialitate noi nu voim a le nega, apoi aceasta nu trebuie dedus nicidecum din natura *dahomeică* a românilor, dupre cum o numeşte autorul englez, ci curat şi simplu din surexcitaţiunea momentană a unei stări anomiale. Saşii şi ungurii fost-au ei oare mai puţin mânjiţi de sânge ?

Pe pagina 100, d. Charles Boner zice: „Saşii, de câte ori le sta în putinţă, ucideau pe români ca pe neşte lupi...". Iată o manieră foarte ingenioasă, cu ajutorul căria adversarul nostru mărturiseşte extrema cruzime a saşilor, dar o scuză, ba încă şi o laudă totdodată, căci a omorî o fiară de codru nu numai nu este o crimă, ci chiar trebuie privit ca un serviciu adus societăţii umane.

Pe pagina 549, d. Charles Boner ne spune că ungurii prefăcură în spuză oraşul săsesc Reghen, cu care ocaziune un biet german numit Lutsche a fost spânzurat într-un mod cu totul original, având urechile pironite cu cuie de uşele casei sale. Această gentileţă a maghiarilor să fie ea oare mai umană decât înhămarea la plug a unui nobil ungur, apăsător de neşte ţărani români iritaţi prin sclavie ? Şi totuşi călătorul englez o justifică şi o iartă, zicând: „Asemenea lucruri se întâmplă naturalmente într-un războl civil şi naţiunea întreagă nu poate fi responsabilă

pentru tot felul de atrocități." Ei bine, de ce dar, domnule Charles Boner, numai și numai românii sunt totdeauna și pretutindeni culpabili ?...

Pe pagina 501, autorul nostru deplânge moartea poetului săsesc Stefan Roth, pe care ungurii îl împușcară în 1848, din propria ordine a lui Kossuth. „Acest act nu este lăudabil – observă cu seriozitate d. Charles Boner – dar unde oare nu ocurg asemenea nenorociri în momentul unor lupte intestine ?" De ce dară nu vorbești tot astfel în privința românilor ?...

În fine, pe pagina 596, călătorul englez declară cu solemnitate că „este permis unei națiuni de a recurge la orice mijloace, când mobilul ce o conduce este amoarea de mărire și dorința de a realiza aspirațiunile sale"... Noi nu ne îndoim că frații noștri de peste Carpați vor ști să profite de această profundă lecțiune pe care o datoresc unui inamic !...

TREI CESTIUNI VITALE

Trei cestiuni vitale preocupă acum toate clasele boierești și neboierești dencoace și dencolo de Milcov: desăvârșita unire, lărgirea legei electorale și împroprietărirea țăranilor.

Oricine nu se înșeală pre sine însuși sau nu vrea să înșele pre alții, lesne se poate încredința că acestei trei cestiuni sunt *nedezlipite și de nedezlipit.*

Desăvârșita unire fără lărgirea legei electorale, ce este ea oare, de nu întărirea șubredului boierism, nemicirea și nemicia țărei, o batjocură ? !

Lărgirea legei electorale fără împroprietărirea țăranilor, ce este ea oare decât o proastă contrazicere: e *larg,* pre semne, unde maioritatea țărei lipsește !

Astfel efectuarea acestor trei grandioase și adevărat naționale măsuri trebuiește nu doară, nu una după alta ci *deodată* ! Almintre, „o așteptați și veți vedea", cum zice „Bondarul".

Dar cine anume să le efectue și cum anume putea-se-vor ele efectua spontemintre ?

Cine ? Răspunsul nostru nu poate fi ambiguu. Nu boierii ! Ei nu vor s-o facă, nu pot s-o vreie, și prin urmare, *nu pot nici-ca-cum.* Rămâne deci puterea executivă: Alesul națiunei.

Cum ? Un singur mod este cu putință: decretarea unirei și convocarea unei adunări pe bazele votului universal: o decretare și o convocare totodată, în aceeași zi le vom boteza. Se va întâmpina, poate, că această propunere nu cuprinde în sine pe cea a treia măsură: împroprietărirea țăranilor ? Eroare ! Votul universal e acel ce tăinuiește în întru-i ființânde gata a ieși la lumină, *toate fericirile putincioase* ale unei națiuni. Să nu lăsăm pe strigoi să-i mănânce ! Se va mai zice, căci la aceasta mă pot aștepta, ca să mânăm treaba la „rezoluțiunea străinilor" ? Cine ține cu străinii, rămâie cu dânșii ! Cuvintele mele se adresă numai și numai cătră frații români.

O DOLEANȚĂ ASUPRA SĂNĂTĂȚII DLUI ROSETTI

În numărul de marți (zi nefastă) al „Românului" s-a publicat portretul d-lui Rosetti, executat *en noir* cu așa asemănare încât zău ! nici o fotografie, chiar peste o sută de ani, nu va fi în stare a produce la lumină un atare capdoperă. Ș-apoi ceea ce-i și mai de mirare este că sublimul portretist este însuși domnul Rosetti !

Deasupra portretului se află următoarea inscripțiune, sau mai bine dedicațiune, reprodusă aci în facsimile:

O relaţiune binefăcătoare

—

Redacţiunea „Românului“
către
D-nii abonaţi ai acestui ziar.

Subscrierea portretului, ca pe tabloanele tuturor pictorilor celor mai celebri, poartă faimoasa monogramă a artistului:

C.A.R.

care, precum am explicat-o cu altă ocaziune, se citeşte CAR sau RAC, progres sau regres, dupre buna voinţă sau dupre culoarea principiilor politice ale lectorului.

Am zis că portretul e perfect, şi când o zice „Aghiuţă“, care nu e deprins a lăuda, sunteţi siliţi a-i acorda o deplină încredere, chiar acei din d-voastre ce s-au bizuit în toată viaţa lor a nu asculta pe dracul.

Să analizăm mai-nainte de toate minunata producere a penei d-lui Rosetti; încercându-ne a face să încapă în câteva rânduri ceea ce d-lui a ştiut să lăţească pe patru coloane: *stilul* pictorului nostru fiind a zugrăvi foarte lat !

D. Rosetti începe prin justificarea nedumeririi ce trebuie să cuprinză pe abonaţii „Românului, văzând deodată, ni-tam-ni-sam, o epistolă din partea redacţiunii, pe când se ştie că nu redacţiunea, ci administraţiunea unei foi este însărcinată cu corespondinţa bănească. D-lui se scuză apoi cu francheţă aşa: „Iertaţi, domni abonaţi, o culpă ce nu provine din voinţa noastră, ci din anomalia, răscolirea şi-ncurcătura generală în care ne aflăm...“ Ne place a lua act de sinceritatea cu care d. director al „Românului“ mărturiseşte în gura mare că de o bucată de vreme d-lui singur nu ştie ce face. Apoi pas de mai zi, că portretul nu seamănă cu originalul ! Însuşi începutul dovedeşte din contra !

În periodul al doilea d. Rosetti trece buzna, pe neaşteptate, hurduz burduz, la cestiunea necompatibilităţii între mandatul de deputat şi funcţiunile salariate; şi confesă cu o umilinţă adevărat

creştinească că „el însuşi se află într-o poziţiune analoagă cu aceea a deputatului funcţionar“. Iată dară, precum vedeţi, a doua trăsătură caracteristică a portretului: după ce d. Rosetti a depins încurcătura minţei sale, d-lui vine a ne mai zugrăvi acuma nelegalitatea situaţiunei în care îi place a rămânea.

Eu – zice mai departe d. Rosetti – eu sunt om politic, sunt totdodată amploiat plătit al unei asociaţiuni de acţionari cari au fondat şi susţin ziarul „Românul“. Ca om politic trebuie să nu spun minciuni; ca amploiat trebuie să nu jignesc interesele acelor ce m-au cumpărat, fie ele bune sau rele, drepte sau strâmbe. Cum să ies din această contradicţiune ? Cestiunea se pare a fi foarte uşoară; d. director al „Românului“ nu avea decât să-şi dea demisiunea şi pace ! dar d-lui a judecat altminte şi anume: „Dupe trei zile de cugetare – acestea sunt propriile cuvinte ale d-lui Rosetti, care pentru cea dintâi oară cugetează trei zile în şir –, dupe trei zile de cugetare ne luarăm inima în dinţi şi otărârăm a susţinea interesele tuturor abonaţilor acestei foi contra intereselor acţionarilor ei (carii ne-au numit şi ne pot destitui). Ştim că otărârea aceasta va lovi interesele asociaţiunii, ştim c-o va ruina, dar adevărul ne-a impus-o şi nu putem să fugim de prescrierile lui... !“ Iată a treia trăsătură din caracterul d-lui Rosetti: d-lui se vinde pentru a lucra în contra acelor ce-i plătesc; ba încă sigur îşi admiră şi celebrează eroismul ! Alienaţiune, nelegalitate, trădare... ce frumoasă profesiune de credinţă !

De aci înainte urmează un lung catastih, îmflat ca buretele plin de apă a pretinselor persecuţiuni sau *prea secăcini* ce le-ar fi suferit foaia Caimatei din partea guvernului. D. Vioreanu a ajuns ministru pentru că combătuse teoriile d-lui Rosetti; d. Românescu fu depărtat la Craiova (un fel de Siberie, dupre ideea directorului „Românului“) pentru că achitase în judecată pe d. Rosetti; D. Lahovari, devenit *onorabilele* d. Lahovari, fu demisionat tot nu ştiu cum din cauza d-lui Rosetti; şi aşa mai departe, şi aşa mai departe. Archimede zicea că pământul s-ar

putea răsturna să aibe numai un punct de razem pentru o pârghie; de ar învia acuma Archimede, nu mă îndoiesc că el s-ar adresa pe loc, pentru aplicarea teoriei sale, la marele d. Rosetti !... Trăsătura a patra din portretul supus analizului: d. Rosetti e mare !

Dar ce legătură pot avea toate astea cu abonații „Românului" ? cei 900 „din București numai și 700 în județe", cum zicea, firește în glumă, d. Rosetti, de vreme ce toată lumea știe de la d. Aricescu, *vechi administrator* a foii, că numărul prenumerațiilor Caimatei a scăzut mai mult decât pe jumătate, întocmai ca apa evaporată prin prea multa ferbere... de prisos. Mai repet o dată, ce are a face cu abonații „Românului" necompatibilitatea manidatofuncționară, anomalia mentală a d-lui Rosetti, martiriul sfinților d. d. Românescu și Lahovari mucenici, fericirea damnatului d. Vioreanu etc. etc. etc. ? Ce are a face trăsătura a cincea din caracterul d-lui Rosetti depins de el însuși: să nu cercetați ce are a face una cu alta din câte spune d-lui.

În fine am ajuns la moralitatea scrierii d-lui director al „Românului". Toate câte a înșirat d-lui pe cele patru coloane sus-analizate se bazează pe nemulțumirea sa că adecă: de ce d. Kogălniceanu nu pune în funcțiuni pe toți abonații Caimatei ? D. Rosetti încheie așa: „Voiești supuși, d-le ministru, iară nu funcționari independinți, liberi și onorabili !" Ideea de *supunere* nu se contrazice deloc cu ideile de independință, libertate și onorabilitate, ci numai cu ideea de *nesupunere.* Astfel, exclamațiunea d-lui Rosetti trebuie s-o înțelegem așa: „Voiești *supuși,* d-le ministru, iară nu *nesupuși* !" Oare d-lui Rosetti îi plăceau nesupușii când se afla d-lui la minister ? Trăsătura a șasea din portretul în cestiune: lipsa de memorie !

Adunați acum la un loc toate detaliurile de mai sus și veți avea înaintea-vă icoana cea mai completă, cea mai fidelă și cea mai nouă a d-lui Rosetti:

1. Dezordinea facultăților mentale;

2. Cumulul sarcinilor necompatibile;
3. Trădarea acelor ce-l soldează;
4. Ambițiunea de a fi sau mai bine de a părea *maximus que optimus;*
5. Neputința de a-și lega ideile;
6. Lipsa de memorie... politică !

Trebuie să mărturisim cu *vel-glas,* cum ziceau vechii noștri psalți, că d. Rosetti, care s-a descris așa de nemerit pe sine însuși, este singurul om în lume ajuns a realiza celebra cerere a lui Socrat: *cunoaște-te pe tine* !

D. ARICESCU – UMORIST

Din toate câte a lucrat Camera în cele „opt zile" ale sesiunii prezente (după aritmetica d-lui Berlicoco), din toate câte va să *ne-facă* (adecă să facă nouă) de acum înainte, lucrul cel mai minunat și fapta cea mai nefolositoarie este, fără îndoială, nepilduita impulsiune ce dete literaturei umoristice.

Sărmanul umor zăcea beat mort în birtul Nichipercii, mulțumindu-se cu *cinstea* ce-i făceau generoșii zarzavagii, îndopându-l cu ardei și cu vin *negru* ! Dar iată se deschide Camera și pe loc umoriștii se rădică din toate părțile, ca prin puterea vărguței magice. E destul a zice că până și amicul nostru Aricescu devine umorist, nu pentru că e amic al nostru, ci simplu pentru că-i venise ideea de a face portretul Camerei !

Sunt lucruri la care nu te poți uită fără a râde, să fii oricât de serios, adecă necapabil pentru *ridicultura.* Bunăoară uitați-vă la Millo în *Lipitoarele satului;* la d. Berlicoco când se plimbă pe

uliţe cu pantalonii săi infinitalmente scurţi; la d. Davila când joacă mazurca prin Pasaj; la Cameră când vorbeşte despre reprezentaţiunea ţării !

În nr. 170 al „Buciumului" s-a publicat articolul dlui Aricescu despre aceea „cum că majoritatea Camerei *ştie de frică*". Reproducem încheierea pentru a dovedi că d. Aricescu a încheiat umoristiceşte:

„În şedinţa de la 18 ianuarie 63 generalul Tell zice Coaliţiunii:

«Sunteţi o vatră de conspiratori !» Şi majoritatea închină fruntea sa cea pătată.

În şedinţa de la 29 octombre d. Steeghe, ministrul de Finanţe, bate cu pumnul pe banca ministerială şi strigă c-o voce impunătoare:

«De nu se va vota de urgenţă creditul cerut, misiunea mea este împlinită» şi coaliţiunea îşi plecă capul, fiindcă ştie că guvernul va face apel la naţiune; şi naţiunea a pronunţat sentinţa ei rămânând indiferintă la provocările coaliţiunii şi ale organelor ei incendiarie.

În şedinţa de la 2 decembre, capul Cabinetului cere ca Adunarea să-şi retragă de tot doleanţa contra tronului României-Unite; căci în ziua când acea doleanţă se va vota, ministerul va depune misiunea sa în mânele domnitorului; şi vor veni miniştri cari nu vor mai da compt Camerei, ci naţiunii, de actele lor.

Coaliţiunea îngălbeni şi retrase doleanţa insultătoare.

Maxima boierilor este maxima fanarioţilor, dascălii lor:

«Sărută mâna ce n-o poţi muşca».

Azi boierul sărută mâna ce-l ameninţă. Bage de seamă guvernul; căci când îi va veni bine, discipolul fanariotului va muşca mâna care astăzi o sărută".

APOCALIPSUL CAIMATEI

Cine nu ştie, sau cine oare n-a ghicit până acuma, citind în şir toţi numerii „Românului", nestrămutată strategie a d-lui Rosetti de a ne speria, de a face să ni se rădice părul pe cap, de a juca tragedie ?

De un an de zile încoace n-a apărut la lumină o singură revistă politică subsemnată: C.A.R., în care să nu auziţi drept încheiere: „Ce vom face noi românii etc. ?"

Vine vorba de Congres – d. Rosetti ne prevesteşte că vom peri; vine vorba de Cartea Galbenă – d. Rosetti ni prezice că vom peri; vine vorba de Mexico – d. Rosetti ni aminteşte că vom peri; vine vorba de fasole verzi – d. Rosetti ne încredinţează că vom peri !

Peirea noastră a devenit pentru d-lui ca un fel de „doină-doiniţă !" sau „bâr oiţă bâr !" adică un vecinic *refrain* ce d. Rosetti îl intonează cel întâi, lăsând apoi să-l repete în cor şi cu *bisuri* învăţăceii Caimatei şi ciracii Coaliţiunii.

Congresul a murit în pântecele mamei;

Cartea Galbenă s-a pus la arhivă;

Mexico şi fasolele verzi s-au mâncat sau s-a uitat...

Acuma d. Rosetti se vede silit a recurge la alte stăfii pentru a tulbura înferbântata imaginaţiune a bieţilor mitocani !

În numărul de miercuri al „Românului" citim următorul articol, demn de a fi reprodus aci în totul, ca model al tacticei d-lui Rosetti:

„Recomandăm guvernului un articlu foarte însemnat din ziarul «Le Temps»" de la 28 decembre. Acest articlu dezbate adresele Adunării şi purtarea puterii executive şi conchide astfel precum trebuie să conchiză orice judecător drept (?), adică prin a arăta că Camera susţine libertăţile publice, regimele constituţionale, organizarea ţărei, şi că puterea executivă le combate şi produce astăzi anarhia şi mâne, de nu se va înţelepţi,

peirea (!). Nu vom reproduce acel articol, dar trebuie să punem supt ochii națiunii câteva mici citații. Vorbește de Cartea Galbenă și nota către Englitera în care se zice că suntem în anarhie ș-apoi zice:

«Românilor nu le lipsește vederea cea limpede. Ei dar au înțeles că dacă patru ani după protocoalele de la Paris ș-un an după împlinirea Unirei, *soartea lor era încă o problemă* pentru două din puterile garante, aceasta nu putea fi un titlu pentru dânșii d-a redobândi noi favori (? ?).

Europa a voit să rădice o barieră între Rusia și Imperiul otoman. Ea a crezut că poate găsi acea barieră în independința și unirea Principatelor. Dacă acea combinare se va recunoaște neputincioasă, Europa, rămâind credincioasă scopului ei, poate să-l caute și să-l găsească *prin alte mijloace.* Dacă se demonstră prin speriință c-o Belgie a Oriintelui este peste putință, *poate veni ideea d-a întrupa acea Belgie greșită cu vrunul din statele vecine.* Nu suntem încă atât de departe de epoca combinărilor de echilibru pentru ca aceasta să se judece peste putință. Astfel s-au înțeles lucrul și în București (? !).

Cel mai bun mijloc d-a pune capăt anarhiei este într-o înțelegere serioasă între puterea executivă și puterea dezbătătoare. Acea înțelegere *nu se poate stabili și mănținea decât prin sincera practicare a regimului constituțional și prin introducerea reformelor reale.*

Adunarea a făcut întâiul pas spre împăciuire (?): rămâne acum... puterii executive să dovedească sinceritatea sa prin prezintarea legilor anunțate și prin respectarea (!) otărârilor Camerei. Să se prezinte reformele promise ș-odată votate să se sancționeze și să s-aplice de către... puterea executivă, ș-atunci mustrarea de anarhie va cădea prin ea însăși. De la... puterea executivă depinde d-a opri rennoirea acestei imputări.»

Acest articlu, domni miniștri, este, mai repețim, în ziarul „Le Temps", 28 dec., pagina întâia și subscris *Jules Grenier.* Vedeți dar că nu l-am făcut noi (!) și că vă zice, cuvânt cu cuvânt, tot

ce v-am zis și vă zicem noi. Vedeți că vă zice curat că sau să fim bulevardul știut sau să perim (?), să fim întrupați cu Austria sau cu Rusia.

Vă zice curat că anarhia nu se poate curma decât prezintând Adunării legile organice, promulgându-le ș-aplicând cu sinceritate regimele constituționale. Deci pân-acum ați făcut din contra și fericirea ce ați dat națiunii în loc de legea comunelor, legea rurală, constituțiunea, gardă națională și legea electorală, este impozite, jaful cutiilor și cinci lei impozit pe sare, pe bucătura din gura săracului, pe zaharul cu care el presară mămăliga sa. Aceste le constatăm din nou și rugăm cerul să vă lumineze sfintele sărbători (oho !).

Încurcăturile în Europa cresc. După cuvântul regelui Italiei, prin care anunță războiul, vine acum revoluțiunea maghiară care a rădicat stindardul precum se va vedea mai la vale. Cestiunea germană se complică foarte mai cu seamă că Prusia și Austria sunt silite a se ține de protocolul din London și poporul german merge-nainte în puterea voinței sale. Englitera cere acum o conferință în această privință și Napoleon râde și șoptește «este prea târziu !» Și noi ce facem ? În afară tăcere absolută; în întru călcarea regimului constituționl și drept semn că ne pregătim de ziua Învierii n-avem altul decât cereri de bani și sosirea renumitelor contractări de împrumuturi, chipiuri și puști scumpe și proaste.

C.A.R."

Iată-ne iarăși periți, după ce am mai perit deja de atâtea ori sub ucigătoarea pană a d-lui Rosetti ! Iată-ne iarăși periți... de ce ? pentru că Germania nu vrea să doarmă; pentru că guvernul nu se poate împăca cu ciocoii, pentru că regele Italiei a ținut un cuvânt și, *mai cu seamă,* pentru că un oarecare *Jules Grenier* a scris vro câteva rânduri la „Le Temps" ! !

Tot în numărul de miercuri, „Românul" cuprinde între înștiințări următorul anunț:

„BIBLIOGRAFIA
În curând va ieși de supt tipar
Nemurirea sufletului
dictată prin psihograf de Profetul Solomon și lucrată de M. Șerbănescu și M Nicoleanu"

Acest uvraj compus din două volume îl lăsăm la aprețuirea poporului nostru român, care este așa de moral spre a judeca folosul unui asemenea uvraj care nu a mai existat până acum chiar de la crearea acestei lumi; prin urmare onor. public român, credem că prin buna voință a sa, își va da concursul pentru acest important uvraj.

Revista politică de pe pagina l-a și anunțul de pe pagina 4-a, caracterizează cu desăvârșire întreaga colecțiune apocaliptică a foii de la Caimata.

D. ROSETTI ȘI POLONII

Sunt din toată inima pentru dezrobirea Poloniei.

E mai mult decât atâta. Chiar să vreau și tot încă n-aș fi în stare a lucra sau a vorbi contra eroicilor noștri vecini.

N-aș fi în stare pentru că:

Am avut mumă poloneză;

Am făcut clasele colegiale în Polonia;

Din copilărie am vorbit polonește;

Am iubit în diferite rânduri vro duzină de poloneze;

Adorez borșul și zrazele poloneze;

Port o barbetă poloneza...

Sunteți dară siliți a recunoaște că d. Rosetti nici într-un caz nu poate simpatiza cu cestiunea polonă în același grad și din atâtea cauze, în care grad și din care cauze simpatizează cu ea „Aghiuță".

Totuși eu n-am făcut, nu fac și nu voi face niciodată subscrieri bănești pentru răscularea Poloniei, precum le-a făcut, le face și le va face d. Rosetti.

Milkowski și principele Czartoriski, în timpul petrecerei lor în București, declaraseră în gura mare că polonii nu au trebuință de bani, ci numai de brațe armate !

Ș-apoi să presupunem, pentru hatârul d-lui Rosetti, care pretinde câteodată de la amicii săi a presupune lucruri și mai absurde, și eu sunt tot atâta amic al guvernului, să presupunem că polonii ar avea sărmanii cea mai strigătoare nevoie de ajutoare pecuniarii.

Unde e casierul în mânile cărui să se încredințeze sumele adunate ?

Cerem de la d. Rosetti numile persoanelor prin al căror canal colectele bănești în favoarea polonilor ajung la destinațiunea lor !

Birtașul de la Hôtel de France sau orișicare alt polonez necunoscut și nerecunoscut prezintă ei oare o îndestulă garanție pentru a fi considerați ca agenți ai guvernului revoluționar din Polonia ?

Singur guvernul revoluționar din Polonia e o ființă abstractă și anonimă, o cifră necunoscută, pe care n-a putut s-o destăinuiască nici poliția moscovită !

Așadară, acei ce dau bani d-lui Rosetti pentru sprijinul polonilor, dau bani d-lui Rosetti pentru ca d-lui să-i întrebuințeze cum va vrea d-lui.

Controlul e cu neputință !

„Aghiuță" iubește prea mult pe poloni; dar cu toată a sa bunăvoință, el nu poate pricepe prin ce minune punga d-lui Rosetti ar fi totuna cu nevoile Poloniei, încât am micșura aceste din urmă împlând pe cea dintâi.

O REVISTĂ ATÂT DE INTERIOARĂ, ÎNCÂT SE ATINGE CHIAR DE INTESTINE

Când pilda Bârladului a îndemnat alte orașe și chiar pe particulari a trimite dar domnitorului tunuri peste tunuri, un cutremur de desperare a lovit pe doi generali, Stir-bei și Stur-zadea cari, ca unii ce sunt *nebiruiți* din cauza că niciodată n-au avut a se întâlni cu niște biruitori, au socotit de cuviință a *spăla putina*, cum zic moldovenii, sau a-și *lua călcâiele în spinare*, cum zic muntenii, retrăgându-se tiptil la Paris.

Când sătenii ilfoveni, cu d. Caliman în frunte, au defilat cu puști de-a umere pe Podul Mogușoii, ținând capul în sus contra uzului *regulamentar,* d. Oteteleșeanu sta în fereastra salonului său, jucându-se cu neşte cărți, firește cu niște cărți cu care se poate juca și care-i servesc d-lui drept metanii de rugăciune. Deodată d-lui simte o amețeală, ochii i se painjinesc, picioarele i se taie, părul i se zburlește, și capul majorității din Adunare, celebrul autor al *ciapcanlăcului,* cade... p-o canapea șoptind: mojici cu puști !

Dacă s-au speriat doi *bărbați* ca d. d. Stir-bei și Stur-zadea și un spân ca d. Oteteleșeanu, vă las acuma a vă închipui ceea ce a trebuit să resimță ceilalți fie mai puțin *beli-coși,* fie mai puțin deprinși cu *jocuri de azard.* Toți au țipat în gura mare: guvernul se întărește prin forța armată, prin tunuri și miliția țărănească... și guvernul nu este (cu) noi !

Se spune că, mai-nainte de a pleca la Paris, d. d. Stir și Stur au adresat către d. Rosetti o furioasă filipică, prin care îl mustra cam în următorul chip: „Ne încredințai la începutul Coaliţiunii că ești vizir în capitală; ei bine ! unde ți-e atotputerea ? n-ai văzut că pân'și zarzavagiii tăi au plătit impozitele în liniște ? nu vezi că ministerul face și desface ce vrea și cum vrea, fără ca piața să se tulbure cât de puțin ? n-ai văzut și nu vezi ?"

Se spune, pe de altă parte și tot din aceeași parte, că d. Oteteleșeanu, mai-nainte de a se lăsa jos pe canapea, ar fi strigat cu o voce răgușită: „ne-a înșelat afurisitul de *birlic* !" ceea ce d. Rosetti ar fi crezut măgulitor de a lua drept pe conta sa.

Acuma toți oligarhii, toți principii și fii de principi, toți tombateriștii, toți ișlicarii, toți *biv* și *ex,* au încunjurat în grămadă pe sărmanul d. Rosetti, învinovățindu-l cu voinicoasa plecare a d-lui Stir-bei și Stur-zadea, imputându-i tragicul leșin al d-lui Oteteleșeanu și asurzindu-l cu zgomotosul refren:

„Ne-ai amăgit, bădiță !"

D. Rosetti, se spune, a cerut voie ca să se înțeleagă cu acuzatorii săi, numai pentru a se lumina. „Dacă până acum – zise d-lui – dacă până acum n-am putut să vă dovedesc influința mea asupra capitalei, cauza este că guvernul are soldați armați, pe când ai mei n-au arme. Altfel ar sta lucrurile de am avea o gardă națională..."

„O gardă națională ! O gardă națională !" au răsunat ca o singură turmă mai multe voci, printre care se putea recunoaște, mai cu deosebire, *basul* d. Dimitrie Ghica și *tenorul* d. Anastasie Panu ! Iată în ce chip s-a născut, între atâtea alte monstruri care se nasc în felurite chipuri, ideea urginței gardei naționale pentru a contrabalanța puștile și tunurile ce guvernul le pregătește nu contra boierilor, ci a unor dușmani mai temuți.

În ședința Camerei de la 18 genarie se pune pe tapet proiectul ministerial asupra armărei țării. E vorba despre oastea regulată și miliția provincială. Coaliționiștii se acață de fericita ocaziune și iată: împingând pe unul numit d. Arghiropulo a înfățișa (nu zic: a face) un amendament, prin care către oastea regulată și miliție provinciali să se mai adaugă de gust garda națională pentru orașe, adecă, mai ales, se-nțelege în parantezi, pentru precupeții d-lui Rosetti din capitală. Dovadă că menționatul d. Arghiropulo n-a avut păcatul de a fi autorul amendamentului este aceasta că d-lui s-a refuzat cu o perfectă naivitate a dezvolta propunerea zisă a sa când Camera veni să-i ceară lămuriri. Au

început s-o dezvolte alții: d. Panu, d. Rosetti și mai vârtos d. Dimitrie Ghica, care s-a scăpat nu știu cum de a zis verde că garda națională va apăra pe deputați contra guvernului; adecă, cu alte cuvinte, *va ataca pe guvern pentru deputați* !

Cum s-a încheiat cestiunea în ședința de la 20 genarie, o să vedeți îndată... Să vă spui numai că între 18 și 20 au trecut la mijloc două nopți în care *oamenii politici au visat* visuri ciudate.

ZIARISTICA DE PESTE MILCOV

Bună veste de la Iași !

„Tribuna romană" a d-lui N. Ionescu reapare la lumină, vreau să zic la vorbă după doi ani de amuțire.

Redactorul acestei foi este un publicist cu care bucuros se împacă „Aghiuță"; văzând cum de la primii numeri d-lui citează la tot pasul *Iadul* lui Dante; o apucătură diabolică, pe care, firește, eu nu pot a nu o admira din toată înima, în însușirea mea de drac.

Când d. Ionescu zice de pildă că oligarhii noștri din Cameră nu plac nici lui D-zeu, nici lui Satan:

„A Dio spiacenti ed a'nemici sui..."

cerând apoi:

„Convocarea unei alte adunări, formate pe baze mai întinse și înrădăcinate chiar în inima poporului, în straturile sănătoase ale societății române..."

O ! Atunci „Aghiuță" simte fără voie o plăcere infernală, o desfătare drăcească de calitatea cea mai superfină !

Noi am zis și vom zice totdauna: jos adunarea boierească și vie acea românească !

Am zis-o sunt acum trei ani într-un articol, ba încă un articol subsemnat, tot din „Tribuna română" (1861, nr. 117) insistând

de pe atunci asupra necesității decretării votului universal. Precum vedeți, eu unul nu m-am schimbat și sunt acuma răpit de a putea constata că nu s-a schimbat nici d. Ionescu.

Așadară, încât privește cătră politica „Tribunei române", sarcina lui „Aghiuță" se pare a fi sfârșită. Nouă ni este dat a lua în trei parale pe dușmanii noștri și a tăcea asupra amicilor, pe cari nu-i putem lăuda, lauda fiind un lucru prea puțin umoristic. Prin urmare, pe d. Ionescu ar trebui să-l uităm de pe acuma... dar vai ! nu ni simțim destulă forță pentru a uita pe colaboratorii săi !

În numărul I-iu al „Tribunei Române" un cert sau, mai bine, un necert d. Vasili Adamachi publică un articol intitulat *Spiritul libertății moderne*. Trebuie să recunoaștem că nenorocita libertate modernă și-a pierdut *spiritul* dindată ce a încăput în nește așa mâni !

Nu vi puteți închipui nemic mai pedantic și mai sec decât articolul d-lui Adamachi. Pe o singură pagină vedeți înșirați *pêle-mêle* Montesquieu, Lucian, Voltaire, Duclerc, Platon, Billiard, Deschanel etc. etc., ai căror numi, însă numai numi sunt bine cunoscute autorului. Articolul se începe cu o polilogie mai mult teologică decât politică asupra apostaziei, de aci se trece tronc, fără știrea lui D-zeu, la tiranie; mai apoi ajungem, nu pricep cum, la comicul război „batramyomachic" între dascălii ieșeni și cneazul Cantacuzin... Acesta e „spiritul libertății moderne !" D-voastră n-ați știut-o ? Nu mă mir; n-am știut-o nici eu !

În numărul al 2-lea al „Tribunei române" ne salută un alt colaboratoriu, căruia noi ne vom feri de a-i întoarce salutarea. Un oarecare d. Ștefan Emilian ne întâmpină aci cu un articol intitulat *Monumentele noastre arhitectonice*. D-lui crede, mai nainte de toate, pentru a fi scurt, că România nu se poate făli decât cu două asemenea: biserica de la Curtea de Argeș și biserica Trei Ierarhi de la Iași. Apoi începe așa: „Biserica de la Curtea de Argeș, edificată de Domnul Țării Românești Neagoe Basarab prin arhitectul Manole, însă mai mult nu ne spune

istoria nemica. Este o mare daună pentru o națiune când nu se păstrează documentele istorice; ba mulți îi auzi exprimându-se cu despreț, asupra vreunei fapte a cuiva..."

Ce naiba are a face calomnia *acelor mulți* cu viața arhitectului Manole.

„Invidia și jaluzia atâta otravă sădește în inima unui asemenea om, încât nu mai cugetă la importența sa proprie..."

Oare și această galimatie se rapoartă tot la arhitectul Manole ?

„Neavând dară materia din istoria citatei biserici sunt silit a mă mărgini numai în descrierea arhitectonică a citatei biserici..."

Ce de mai „citate biserici" !

Precum vedeți, colaboratorii „Tribunei române" sunt nește simpli colă-borători; și ne pare foarte rău a vedea ne-esteticele la produceri expuse alăturea cu producerile artisticei lui Ionescu ! *Rococo* ni displace orișicând și orișiunde: în literatura și în politică, în ziare și în societate, în Cameră și în ministere !

SCUFIȚA DE MĂRGĂRITAR

D. Paul Iacovenco a publicat săptămâna trecută o broșură: *Câteva cuvinte asupra căilor ferate în România.*

Câteva cuvinte ocupă 28 pagine în 8⁰, cam mult ! dar încai autorul nu e ca d. Winterhalder, pe d-lui îl înțelegi când îți vorbește, vezi că d-lui știe ceea ce-ți vorbește, și din când în când nu te poți chiar opri nu de a râde, ci de a zâmbi cu plăcere la modul satiric și spiritual cu care îți vorbește.

„Aghiuță" a înghițit... da, a înghițit cu cea mai vie plăcere întreaga broșură a d-lui Iacovenco, pe când numai trei sau patru

rânduri din un articol poreclit financiar de ale d-lui Winterhalder sunt singure prea de ajuns pentru a mă îneca în... căscări !

D-lui dezbate ca un adevărat economist proiectele de concesiuni la ordinea zilei pentru căile ferate din România, adecă propunerile făcute guvernului de către d. Suțu, d. Mavrogheni, d. Portier, etc.; și dovedește, între mai multe alte, că:

1. „În toate statele europeane unde concesiunile căilor ferate au fost acordate companiilor, guvernele ș-au rezervat dreptul d-a prescri modificații serviciului în interesul publicului, și companiile acestea au fost puse în pozițiune de întreprinzător către care guvernul avea totdauna dreptul d-a se arăta aspru: era guvernul care da legea..."

D. Iacovenco a uitat, precum se vede, că juronul românesc este *pre a mea lege* ! La noi fiecare se bucură în deplinătate de câte o lege a sa proprie, care îl prinde ca haina. Nu e de mirare, dacă guvernul, ca expresiunea tuturor, se vede constrâns a primi legea de la toți și a nu o da nimărui. De ce dară și companiile drumurilor noastre ferate în perspectivă să nu impună legea și ele lor guvernului măcar că în toată Europa se face din contră. Numai românii au juronul: *pre a mea lege* !

2. „În proiectele de concesiuni pentru căile din România capitalul pentru construcția lor este 210.000 fr., 215.000 fr. și 225.000 fr. de kilometru... În America sunt căi ferate care cu tot materialul lor de exploatație, locomotivele și vagoanele, n-au costat mai mult de 50 mii sau 40 mii de kilometru și mai jos... Sistemul de construcție adoptat în Staturile Unite este neplăcut pentru inginerii europeani: n-au milioane a cheltui și pretind că nu prezintă destulă soliditate. Michel Chevalier, la o asemenea obiecție a răspuns: că de la o emisferă la alta nu poate fi deosebire în legile de gravitație, dar în bunul simț".

Prin urmare, drumurile ferate ar putea să ne coste de cinci sau șase ori mai puțin decât ceea ce ni cer acuma concesionarii, bazându-se pe știința neștiință și experimentata neexperiință a

oamenilor noştri ce se zic de stat, măcar că în realitate sunt doară de culcat.

La noi, banii ţării se cheltuiesc totdauna cu aceeaşi uşurătate cu care aiurea se cheltuiesc numai *banii furaţi*... şi pare-mi-se, ideea nu e tocmai greşită. În adevăr, de ce boierii să nu risipească milioane din punga ţăranilor de vreme ce ţăranii sunt nevoiţi a tăcea, iară tăcerea e semn de consimţimânt. Acesta e regimul nostru. Vom avea şi drumuri ferate nu mai puţin constituţionale ! Tot ce trebuieşte astăzi Profiriţei este o scufiică de mărgăritar. În zadar îi veţi cânta cântecul lui Heine:

„Du rast die Diamanten...
Was willst du noch ?"

Ea va răspunde necontenit: dă-mi o scufiică de mărgăritar, dă-mi-o chiar de te-ar costa câte 250 mii franci de kilometru, vreau să zic de bobiţă !

D. Iacovenco dovedeşte de minune, despicând fiecare fir de păr în patru, că toate puntele, ba încă toate virgulele concesiunilor la ordinea zilei sunt, cum zice d-lui, *jaf şi ruşine* ! Tocmai de aceea noi credem că Adunarea le va acorda...

ŞTIRI VESELE ŞI ŞTIRI TRISTE

Aflând că împrumutul Lefevre pentru răscumpărarea monastirilor ex-închinate e în pericol de a nu putea fi realizat, Luminăţiile Lor Principii Grigorie Sturdza, Ştirbei şi Brâncoveanu, prin o petiţiune triumvirală către Cameră, se oferesc a dărui iubitei patrii cele cincizeci de milioane fără cari se va compromite viitorul României; zicând că această sumă

este pentru gigantica d-lor stare întocmai ca o picătură aruncată în mare.

Ni se spune, de asemenea, că d. Kogălniceanu, retrăgând, precum se ştie, cele două mii de galbeni ce li-au fost dăruit statului pentru înfiinţarea unei şcoli în Focşani, n-au făcut-o din lipsa de parolă sau din neajuns de patriotism, cum credea şi crede încă toată lumea; nu ! ci pentru a cumpăra cu aceşti bani două minunate tunuri ghintuite ce nu vor zăbovi de a sosi de la Liège.

„Aghiuţă" admiră sublimul avânt de sacrificii patriotice, neaşteptate din partea dlor Grigorie Sturdza, Ştirbei Brâncoveanu şi Kogălniceanu !

O întâmplare nepilduită în istoria românilor a avut loc, sunt acum puţine zile, nameaza mare, în curtea monăstirii Sfinţilor Apostoli; întâmplare asupra cării ne grăbim a atrage cea mai serioasă atenţiune a d-lui prim-ministru. O superbă caretă de Viena, care făcea parte din averea călugărească şi urma a se vinde prin licitaţiune, a despărut... a despărut fără cai ! Limbile rele încredinţează că ar fi recunoscut-o în şopronul unui Mihalache.

La un alt Mihalache s-ar fi văzut o frumoasă păreche de armăsari, cu care se mândrea într-o vreme arhiereul Livias, şi care, dupre Lege, ca şi careta de mai sus, trebuia să treacă nu la acel fericit Mihalache, ci la mezat, o dată cu celelalte lucruri ale monastirei Zlatar.

Tot şi iarăşi un Mihalache, pe lângă nevastă mai având şi o amantă – o spui în secret – o amantă cu poreclă cam ebraică din epoca Judecătorilor, i-a prezentat sunt acum două săptămâni un şal de minune, cumpărat cu două sute de... cu două sute de galbeni fireşte nu din salariu, căci acesta se află supt controlul nevestei.

„Aghiuţă" nu se va linişti, până a nu se pune în frâu toţi acei ce se bucură de puternicul patronaj al arhangelului Mihai !

BERLICOCONIADA
SAU ANALIZA CRITICĂ A FRUMUSEȚILOR LOGICE ALE ZIARULUI COMERCIAL „ROMÂNUL“, EXPUSE ÎN ORDINEA CRONOLOGICĂ, DUPĂ STILUL VECHI

Joi, 6 februarie 1864

Revista politică, vorbind despre Danemarca, încheie în următorul chip constatarea ferberii *poporului danez:*

„Cestiunea este foarte gravă și d-aceea rugăm pe d. d. miniștri a o înțelege ș-a se întruni nu numai între dânșii, dar a se întruni cu națiunea și cu Camera...“

După părerea lui „Aghiuța ceea ce ar trebui să deștepte pe d. d. miniștri este nu numai cestiunea daneză, ci încă mai vârtos acea japoneză: Japonia e o țară mult mai apropiată de România“.

*

În articolul *Notițe statistice,* d. Ion Ionescu, cel roș-roșu moralicește și fizicește, se scoală contra statisticei oficiale pentru un lucru de *unul și una a șaptesprezecea.*

„Suma – zice d-lui drept încheiere – este 528, pe care trebuie a o împărți cu 17 spre a afla mijlocia producerii în toate districtele României; și împărțind-o, găsim mijlocie 31 1/17, iară nu 30, ca în statistica oficială“.

Un articol pe două coloane pentru atâta lucru ! Bine încă, zău, că statistica oficială n-a greșit cu *zece*; căci atunci un număr întreg al „Taimsului“ (sic), foaia cea mai colosală în Europa, n-ar fi de ajuns d-lui Ion Ionescu pentru a îndrepta o asemenea greșeală !

*

În *Felurimi* d. Rosetti zice:

„Să nu ne speriem de cheltuielile ce vor ocaziona căile noastre ferate, de dobânzile ce va trebui să garantăm companiilor întreprinzătoare, de milioane ce țara va fi datoare a plăti anual pentru acoperirea acelor dobânzi: creșterea industriei și înflorirea comerțului vor înmulți veniturile statului și le vor înmulți într-o proporțiune care va covârși întreit și împătrit sumele ce va avea de plătit pentru dobânzi“.

D. Rosetti, precum vedeți, nu se sperie de nemic și profetizează ca un Cazamia, de câte ori vorbește în *Felurimi*; căci vorbind în *Felurimi*, unde în genere e locul anecdotelor, d-lui nu se teme de o critică serioasă, chiar atunci când ar publica că s-a adus în București o maimuță doctor în economie politică !

*

Căpitanul V. Condiescu face următorul anunț:

„De închiriat casa mea din mahalaua Batiștea, ulița Grațiilor, cu 10 odăi de locuit, grajd și *șopron, în care locuiește d. ministru de Finanțe...*“

Pe semne, finanțele merg foarte rău de vreme ce d. ministru de Finanțe locuiește în șopronul căpitanului Condiescu !

Vineri, 7 februarie 1864

Acest număr aproape întreg e închinat tribunalului secția I de la Iași; adecă celor două fete aduse în desperație de d. președinte Filipescu și cari i-au aplicat d-lui verbul *lipesc,* lăsându-ne pe noi să li aplicăm din parte-ne d-lor interjecțiunea: *fi* !

Revista politică, în care nu vedeți alta afară numai de ne-politica purtare a unu judecător și a două domnișoare, o așa revistă politică este în orice caz un fenomen curios chiar în coloanele „Românului“, unde curiozitățile sunt foarte ieftine, fiindcă nu sunt rare.

D. Rosetti încheie așa:

„Dacă femeile în România nu-şi prea cunosc *misiunea* lor, sunt însă semne că cele din Iaşi sunt aproape *d-a se deştepta ş-a cunoaşte p-a lor...*"

Misiunea femeii, precum se ştie deobşte, fiind de a face copii, d. Rosetti are tot dreptul ca această măreaţă acţiune să nu se execute dormind, ci în deşteptare !

„Vie acea zi în care să vedem *c-avem femei*, ş-atunci lumea întreagă va vedea prin fapte că *suntem o naţiune*".

Au nu e vederat că d. Rosetti îşi doreşte şi e privilegiul poligamiei, pentru a dovedi apoi lumii întregi, prin fapte, că d-lui va fi atunci în stare de a produce o naţiune ! ?

*

După *Revista politică* urmează o scrisoare de la Iaşi, tot despre nefericitul tribunal secţia I !

Corespondintele descrie într-un mod foarte antic procedura cu care cele două fete au abordat pe d. Filipescu...

„...şi cu cel mai mare sânge rece, pe când una, pe de o parte, îi aplica palme pe faţă, cealaltă, pe de altă parte, îi gâdila spatele cu pumnii, îl chicuia şi-l scuipa în faţă..."

Întrebăm pe corespondintele, cu care anume organ domnişoara cea a doua chicuia pe d. Filipescu, de vreme ce pumnii erau ocupaţi cu gâdilarea spatelui ? Şi mai întrebăm, în ce chip acea domnişoară putut-a ea scuipa în faţa d-lui Filipescu, de vreme ce sta la spatele lui ?

Şi mai întrebăm, prin ce minune aceeaşi domnişoară, scuipând în faţa d-lui Filipescu, n-a scuipat pe degetele celeilalte domnişoare, ale cării mâni se aflau tocmai atunci pe obrajii nenorocitului judecător ?

*

Tot în acest număr, d. Rosetti publica:

„Subscrierea în favoarea polonilor. Totalul sumei adunate pân-acum şi *date la destinarea ei* 10093 lei 5 parale"

Aceasta se cheamă un compt controlicesc limpede ! Acei ce au trimes bani d-lui Rosetti trebuie să se mulţumească de a afla că d-lui i-a dat *cuiva* sau i-a pus *undeva* !

Un anunţ:

„De închiriat de la Sf. Gheorghe viitor casele mele etc. Doritorii se pot adresa la d. G. Penescu, în Ministerul Finanţelor, direcţia vămilor, *în orele de canţelarie*"

D. Penescu are admirabila francheţă de a publica prin jurnale că orele sale de canţelarie sunt destinate chiriaşilor d-lui !

Sâmbătă, 8 februarie 1864

Precum numărul de vineri *(dies veneris)* este dedicat sexului frumos, tot aşa numărul de sâmbătă, sabatul ovreilor, e oferit... unui jidov ? ba nu; ci d-lui Winterhalder.

În *Revista politică* d. Rosetti zice:

„...marele ajutor ce stăruim a crede că dau Ministerului de Finanţe deputaţilor, naţiunii, studiul, dezbaterea la care a supus bugetul anului 1864 d. Winterhalder..."

Iată dar ministrul de Finanţe, deputaţii, naţiunea, toată lumea aţintându-şi admiraţiunea asupra persoanei d-lui Winterhalder !

D. Winterhalder laudă pe d. Rosetti, d. Rosetti laudă pe d. Winterhalder... cum să nu-i credem ?

*

Iată un model din faimoasa elucubraţiune a d-lui Winterhalder asupra bugetului anului 1864; un model extras tot din numărul de sâmbătă:

„Contribuirea municipalităţii Bucureştilor pentru pompieri s-a adăogat cu 7 p. 100; venitul şcoalei de agricultură de la Pantelimon numai cu 2 p. 100; productiv vânzării sămânţei de gândaci iarăşi peste 7 p. 100. Nu ştim pe ce motive s-a bazat d.

ministru în evaluațiunile sale, ne temem însă foarte mult că speranța sa în privința sământei de gândaci nu se va realiza. Toate câte se vor prevedea d-acum despre acea industrie, nouă în țară, ne face a crede că, în loc d-o sporire, trebuie să ne așteptăm la o scădere a productului vânzării, putem fi mulțumiți dacă în loc de 74, 623 lei 20 parale, vom prinde 60 lei; așadar nu un plus, ci minus de 20.000 lei".

D. ministru de Finanțe judecă pe ghici că venitul gândacilor va fi mai mare; d. Winterhalder judecă cu asprime această manieră de a judeca pe ghici, și apoi oare ce face d-lui însuși ? judecă tot pe *ghici* că acel venit va fi mai mic...

Să trăiască d. Winterhalder !

Duminică, 9 februarie 1864

Acest număr mai că nu cuprinde nemica, afară de procesul-verbal al memorabilii ședinți legislative, în care a fost aplaudat... d. Bosuiuceanu !

Tot cu acest număr s-a împărțit ca suplement la „Românul": *Orațiunea rostită la sinagoga cea mare de d. rabin M. L. Malbim,* în care se zice, între altele, așa:

„Aduceți-vă aminte, fraților, că această casă mare România este în care am văzut pentru prima oară lumina zilei; *toți locuitorii ei sunt frații noștri, toți formăm o singură familie și care este neamul român...*

D. rabin Malbim merită a fi și nu mă îndoiesc c-o s-ajungă colonel în garda *națională.*

STUDII ENGLEZE

Doctorul Esquitos, povestind despre o casă de nebuni de la Paris, vorbește de un smintit, care binevoi a-și imagina că el este celebrul avocat Dupin. Băiatul avea despre sine, ca d. Mitică Ghica bunăoară, o opiniune foarte bună. De câte ori în orele de prânz vreun alt nebun cerea să i se dea pâne, strigând „du pain", eroul nostru înălța capul și întreba cu demnitate și cu politeță: „mă cauți, domnule ? cu ce te pot servi ?"

Întocmai ca acest nebun care confunda pe sine cu Dupin și pe Dupin cu pâne, întocmai așa sunt oamenii noștri politici, fie deputați, fie ziariști, de câte ori li vine gustul cel fistichiu de a alătura România cu Anglia și apoi a filonichisi toată ziulica asupra instituțiunilor ce ei zic că ar fi britanice.

Două celebrități naționale, deopotrivă cunoscute și cari merită de a fi cunoscute deopotrivă, ni-au procurat plăcuta ocaziune de a ni aduce aminte opera doctorului Esquiros și de a brodi analiza de față: domnul Radu Ionescu și domnul Nastasache Panu; cel întâi prin articolul *Libertatea și anarhia*, cel al doilea prin articolul *Dreptul de întrunire*, cel întâi în numărul de duminică, cel al doilea în numărul de luni-marți al patrioticei foi de la Caimata.

D. Radu Ionescu cuvântează:

„În Englitera și în Statele Unite libertatea de întrunire este atât de mare, încât orișiunde, orișicând, pe strade, pe piețe, pe câmpuri, se fac întruniri de mii de oameni pentru felurite cestiuni politice și comerciale, în care guvernul este de multe ori atacat cu cea mai mare violință; și pentru aceasta ordinea publică nu este amenințată de anarhie și guvernul nu este răsturnat de revoluțiuni..."

D. Panu, care se ferește foarte mult și cu mare temei de a vorbi din capul său, copiază în următoriul chip cuvintele d-lui Ionescu:

„Priviți poporul englez. La dânsul exercițiul acestui drept este de o practică zilnică. Guvernul englez avut-a vreodată cugetarea de a împedeca această întrebuințare a libertății prin legi restrictive ?“

Noi mulțumim din toată înima mai întâi d-lui Radu Ionescu în specie pentru exemplul Statelor Unite din America, în cari, zice d-lui, liniștea publicului este perfectă, deși libertatea întrunirilor completă, „orișiunde, orișicând, pe strade, pe piețe, pe câmpuri“. îi mulțumim d-lui pentru că ni arată astfel deschis și verde ceea ce înțelege Caimata prin „liniște“. Toată lumea știe că în Statele Unite domnește o ordine atât de mare, încât cetățenii se măceală unul pe altul „orișiunde, orișicând, pe strade, pe piețe, pe câmpuri...“

În Anglia, pe care ni-o citează în acord d. Ionescu și d. Panu, in Anglia, în adevăr, trebuie să mărturisim că nu se întâmplă scene de sânge și de bătaie ca acelea din Statele Unite; măcar că știm bine că acolo libertatea întrunirilor e atât de dezvoltată încât ni s-a întâmplat să vedem cu ochii noștri în Londra, trecând într-o seară prin *city*, un fel de întrunire... nepilduită pe celelalte ulițe ale lumii ! Cu toate astea, în Anglia, precum observă foarte bine d. d. Ionescu și Panu, nu este anarhie, nu se fac revoluțiuni, nu se clocesc răsturnări !

Avem înaintea noastră un volum din 1863 intitulat: *Les institutions politiques, judiciaires et administratives de l'Angleterre, par Charles de Franqueville.* Nu ne îndoim nicidecum că d. Ionescu și d. Panu, cari citesc atât de mult încât au ajuns a nu mai putea vorbi decât pe dinafară, nu ne îndoim că d-lor au citit cu obicinuita atențiune frumoasa și proaspăta operă a lui Franqueville; dară suntem siguri că li-a scăpat din vedere pagina 36, o pagină în care găsim următoarele:

„Lucru de admirat este sentimentul supușilor pentru regele lor, ceea ce englezii numesc *loialitate* (loyalty); în toată întinderea Angliei nu veți vedea nici un om care să cuteze nu numai a ataca demnitatea monarhului, ci nici chiar să pronunțe

în privința tronului un cuvânt nerespectuos; și de s-ar afla un asemenea om, el ar fi perdut în opiniunea publică“.

Așadară, dacă în Anglia libertatea întrunirilor nu produce anarhie, cauza este că:

1. În Anglia nu sunt și nu pot fi publiciști ca d. d. Radu Ionescu, Rosetti, Ioan Ionescu, Orășeanu etc., cari nu visează decât răsturnări;

2. În Anglia nu sunt și nu pot fi deputați ca d. d. Nastasache Panu, Grigorie Sturdza, Știrbei, Mitică Ghica etc., care nu visează decât coroane !

PENTRU BIOGRAFIA LUI BERLICOCO

„Aurora română“, frumușica noastră surioară de peste Carpați, zice în nr. 2:

„D-na Maria Rosetti, consoața directorului «Românului», face apel la mărinimozitatea tutor (sic) românilor, bărbaților, femeilor, copiilor, avuților, săracilor etc. să vină întru ajutorul Poloniei, căci ajutând Poloniei ajută României. E frumos când o matroană voiește să adune denarul spre a-l sacra pe altarul celor ce se luptă pentru libertatea națională. Însă tocmai aceasta ni amărește nouă înima, când vedem că «Românul» se interesează așa de tare de străini, iară de confratele său nu. Noi de câte ori am făcut apel la confrații noștri din România, niciodată cuvintele noastre n-au aflat răsunet...“

„Aurora română“ ar fi și mai aspră să fi citit ea următorul tablou, schițat de d. *pater-familias* Rosetti în „Românul“ de joia trecută:

„Austria are acum în fața ei și-a contra ei voința poporului german, tractatele de la London, echilibrul european ce Franța și Englitera zice c-ar fi stricat, rivalitatea Prusiei, care se manifestă

necontenit chiar pe teatrul războiului; *pe Italia, pe poloni și pe maghiari, cari sufer foarte de foametea trupească și de foametea sufletească"*.

Precum vezi, dragă „Auroră română", d. Rosetti e bine încredințat că supt părintescul vostru guvern chezaro-crăiesc nu sufăr nici trupește, nici sufletește numai bieții români; numai ei nu știu ce-i foamete! numai ei se bucură de toate fericirile putincioase!

Decât să-și bată capul cu frații noștri din Transilvania, Banat, Ungaria, Bucovina, Basarabia, d. Rosetti mai degrabă și mai bucuros va face colecte și va scri pentru a ajuta irochezilor sau otentoților; și va lucra nu numai d-lui singur, nu numai toți amicii d-lui, ci toată familia domniei sale, de la mare pân' la mic!

Pentru oricine nu e român, d. director al „Românului", pre care să nu-l cunoști, dragă „Auroră română", e gata a fabrica chiar un coș-cogea-mi-te articol subsemnat, bunăoară: Epaminondas Rosetti; și când îl vei întreba cine este acel Epaminondas? d-lui îți va răspunde că-i un strănepot al d-lui, care se va naște de acum înainte și carele de pe acuma trebuie să tinză la popularitate... prin străini!

CINE POATE INTRA ÎN GARDA NAȚIONALĂ?

Voind a pune în lucrare votul Camerei, guvernul a cerut de la d. Davila specificarea cazurilor de boală din cari un cetățean este scutit de a intra în garda națională.

D. general-inspector al sănătății României Unite se constitua împreună cu d-nii Fialla și Iatropulo într-o comisiune extraordinară și dă citire unei liste ad-hoc, în care d-lui a scris

boalele ce i s-au părut a fi mai mult sau mai puțin împiedicătoare pentru serviciul gardei naționale.

În vremea lecturei, ceilalți doi comisari dentâi se învoiesc fără dispută a considera ca necompatibili cu sarcina gardistului dartrele învechite, ulcerele nevindecabile, cicatricile și rănile cari îngreuează mișcarea, emelaropia, nyctalopia, varicele voluminoase etc.; dar discursiunea se înferbântează între d-nii Fialla și Ialropulo asupra următoarelor puncturi:

D. Davila (citește). Oftalmiile cronice.

D. Fialla. Sunt de părere că această boală nu poate fi împiedecătoare, de vreme ce ea se vindecă în scurt timp și foarte lesne.

D. Iatropulo. Nu e vorba dacă ea se vindecă sau nu; e vorba dacă guvernul poate sau nu poate sili pe un cetățean liber de a se vindeca atunci când el singur de bunăvoie nu o dorește?

D. Davila (citește). Miopia.

D. Fialla. Eu nu crez nici această boală a fi împiedecătoare, fiindcă oricare orășean poate să cumpere și să poarte ochelari.

D. Iatropulo. Dar guvernul poate el oare să constrângă pe un cetățean liber de a-și cumpăra ochelari? Și, cu atât mai vârtos, Constituțiunea permite ea oare ca un guvern să violeze nasurile cetățenilor liberi, încălecându-le așa-zicând prin ochelari?

D. Davila (citește). Corpolența sau o grăsime exagerată...

D. Fialla. Nici aceasta nu socotesc a fi o boală împiedecătoare: e foarte cu putință a slăbi pe cei grași, reducându-i la un volum raționabil.

D. Iatropulo. Dar întrebarea este, dacă cei grași se vor învoi și ei cu o asemenea violentă reducere, care este un fel de expropriațiune fără despăgubire? Regimul constituțional e de tot contrariu unor asemenea măsuri!

D. Davila (citește). Bâlbâirea.

D. Fialla. O vorbă bâlbâită nu împiedecă de a fi nu numai bun soldat, ci chiar bun orator; exemplu – Demostene.

D. Iatropulo. Iertare, domnule Fialla! Trebuie să stăruim mai-nainte şi mai pe sus de toate ca garda naţională să se respecte şi, prin urmare, să nu fie ridiculă. Un gardist se va face de râs, zicând bunăoară: caca... cacaca... caporal... Aşadară, bâlbâirea e constituţionalmente împiedecătoare.

D. Davila (citeşte). Propensiunea naturală la facerea puricilor şi a păduchilor.

D. Fialla. O! aceasta e prea mult! parcă nu e obşteşte cunoscut, domnilor, că toate cazernele de pe faţa pământului sunt pline de purici şi de păduchi?

D. Iatropulo. Foarte bine! însă d-ta să nu uiţi, d-le Fialla, că garda naţională, în oricare ţară liberă, are pas asupra armatei regulate şi, prin urmare, trebuie să fie în orice privinţă mai pieptănată!

D. Davila (citeşte). Mutismul.

D. Fialla. Un soldat mut mi se pare a fi cu atât mai ascultător, fiindcă nu poate face obiecţiuni; de aceea, pentru mine, mutismul nu e împiedecător.

D. Iatropulo. Din contră! susţiu şi voi susţinea totdauna că e foarte împiedecătoare o boală care nu permite gardei naţionale de a striga când îi va plăcea şi câtu-i va lua gura: să trăiască d. Rosetti! să trăiască Mitică Ghica!

În acest chip, comisiunea extraordinară a examinat cu cea mai mare scrupulozitate una după alta toate boalele putincioase şi neputincioase şi a ajuns apoi în majoritate la încheierea că:

„Numai *proştii* pot fi admişi în garda naţională!"

BUCUREŞTI 18/30 MARTIE 1864

Aş vrea să fac şi eu o *Revistă* şi nu ştiu cum.

Vedeţi din capul locului că am meritul franchetei: d. Valentineanu sau d. Marsillac, bunăoară, nu-l au, crezând că d-lor ştiu a face reviste.

*

Din toţi redactorii noştri numai d. Rosetti nu se sfieşte de a-şi subsemna *Revistele.*

Prin urmare, *Revistele* d-lui cată să fie ceva foarte bun.

Ia să vedem, dară, cum începe d-lui în asemenea cazuri, luând un număr şi citind: *Bucureşti, x/x mărţişor.* Ziarul „La France" zice:

Ziarul „La France" este un bun ziar: d. Rosetti nu se compromite nicidecum subsemnând ceea ce zice ziarul „La France".

Să încep dar şi eu tot aşa, anume prin o foaie danemarcheză: Danemarca e acum la modă.

*

Jurnalul „Berlingske Tidende" recunoaşte că Danemarca e în plecare de a primi o conferinţă fără armistiţiu şi pe bazele negociaţiunilor din 1851.

Jurnalul „L'Indépendence Belge" reproduce această ştire şi adaogă de la sine: „Limbajul foii danemarcheze nu ni aduce nici o lumină asupra situaţiunii".

Aşadar, a zice că Danemarca se pleacă a primi o conferinţă este totuna cu a nu lumina situaţiunea.

*

Mai avem altceva despre Danemarca.

„Gazeta de Hamburg" a afirmat că locuitorii din Slesvig-Holstein s-ar fi ocupând cu otrăvirea soldaţilor austriaci.

„Gazeta de Colonia“ dezminte aceaslă afirmațiune, susținând că moartea soldaților austriaci ar proveni din o prea multă întrebuințare a cafelei.

Către aceste două opiniuni dați-ne voie a adăogi una a treia, care, aducându-se după ele, prin însăși asta e cu neputință de a părea curioasă.

*

Boala de care mor austriacii în Danemarca se numește *contradicțiune.*

Austriacii se bat în Danemarca pentru ideea naționalităților, strigând: „Luăm Slesvig-Holsteinul, căci Slesvig-Holsteinul nu e scandinav ca Danemarca, ci german ca noi“.

Tot austriacii pun Galiția în stare de asediu pentru ca polonii să nu-și închipuiască cumva că ei nu sunt nemți: aci Austria e contra principiului naționalităților.

Contradicțiunea este o boală foarte gravă, de care austriacii mor acuma în Danemarca și vor începe a muri și în Galiția.

*

Epidemia *contradicțiunii* începe a se simți și în Anglia.

Prim-ministrul Palmerston se risipește în mărturisiri de simpatie pentru guvernul francez; și alăturea pe aceeași bancă cu acest prim-ministru Palmerston șade un alt ministru d. Stansfeld, amic intim al lui Mazzini și amestecat în conspirațiunea cea din urmă contra vieței lui Napoleon.

Se zice că miniștrii sunt solidari...

Vorbă să fie !

*

Jurnalul italian „Stampa“ anunță căderea ministerului Bulgaris în Atena, în urma unei mișcări din partea poporului.

Noul minister se compune din:

D. Zaimas – ministru de afară, de marină și președinte; adecă o singură persoană în trei ipostazuri.

D. Comanduros la Finanțe.

D. Christidis la Interne.

D. Coroneos la Răzbel.

D. Deli-iani la Instrucțiunea Publică și d. Deli-giorgi la Justiție.

Deli-iane ! Deli-giorgi !

Un deliu la Justiție și un deliu la Instrucțiunea Publică: dreptatea și învățătura o să facă în Grecia un mare progres !

*

„Le Moniteur universel“ arată că a sosit la Atena un unchi al regelui, principele Gluksburg.

S-a început sosirea neamurilor: așa pățesc cei cu principele străin !

*

Ne-a scăpat cuvântul: „principe străin“ și pe loc ne-am adus aminte de Camera noastră de pe Dealul Mitropoliei; pe care altfel o am fi uitat cu desăvârșire !

*

Tot într-un timp am auzit două vești:

Se lățea vorba că ministerul a pregătit și voiește a prezinta Camerei proiectele de legea rurală și de legea electorală.

Se lățea vorba că Camera a pregătit și voiește a prezinta ministerului un vot de blam.

Legea rurală și legea electorală din partea ministerului; votul de blam din partea Camerei.

Camera noastră blamează, precum vedeți, până și intențiunile ministerului când ele sunt rele.

Legea rurală ! legea electorală ! ce monstruozități, chiar când nu le ai încă, ci numai gândești la ele !

*

D-voastră cunoașteți pe d. Iancu Docan ?

Eu îl cunosc și iată în ce mod:

De câte ori mi s-a întâmplat a trece lângă palatul domnitorului, mai cu seamă în zilele din urmă, de atâtea ori am văzut un individ pogorându-se din trăsură și intrând în palat,

după ce mai întâi a aruncat ochii în uliță, pentru ca să vază că se vede.

Cine oare să fie acest fericit, atât de familiar cu Curtea ? întrebai pe oarecine.

Îmi răspunse: D. Iancu Docan.

Într-una din zile ni s-a întâmplat a vorbi cu un amic al colonelului Pisoschi, intendentul palatului:

— Închipuiește-ți – îmi zise – că săracul colonel de o bucată de timp nu mai poate scăpa de bunele dispozițiuni ale dlui Iancu Docan: îl vizitează de două și de trei ori pe zi...

— Cum așa ? întrebai cu mirare; vizitele cele dese ale dlui Iancu Docan la palat nu au în vedere decât numai și numai pe d. Pisoschi ?

— Numai și numai pe d. Pisoschi; măcar că tu și alții ca tine gândiți, precum văz, că d. Iancu Docan ar fi vizitând și rândul al doilea din palat: dezamăgiți-vă !

Deci, am tot dreptul de a zice că cunosc pe d. Iancu Docan, deși nu am schimbat cu d-lui nici două vorbe !

*

De acum înainte sunt hotărât a vizita și eu cât mai des pe d. Pisoschi, pentru a mă poza, ca d. Iancu Docan, în opiniunea publică.

*

Când boierii s-a (sic) decis, în fine, a risca un vot de blam contra ministerului, ei au ales și au pus înainte pe d. Iancu Docan ca să facă d-lui moțiunea.

De ce anume pe d. Iancu Docan ?

Pentru că d-lui vizitează pe d. Pisoschi și, prin urmare, se bucură le opiniunea publică.

Lumea zice: d. Iancu Docan merge la palat !

D. Iancu Docan, care merge la palat, dă blam ministerului.

Lucru nu-i de glumă !

*

Dar știți oare, de ce însuși d. Iancu Docan, însuși d-lui s-a grăbit a primi sarcina ce i-o impuse boierii ?

Întrebați pe d-șoarele Vârnav de la Iași, acelea cu bătaia președintelui Filipescu.

D-lor vor răspunde că:

1. D. Iancu Docan are obicei de a împrumuta bani orfanicești de pe-n tribunale pentru a-și cumpăra moșii;

2. D-lui nu are obicei de a plăti acei bani, căci deacă i-ar plăti, președinții tribunalelor nu s-ar vedea bătuți de către orfani...

D. Kogălniceanu a vrut să dezvețe pe d. Iancu Docan de obiceiul nr. 1 și să-l învețe obiceiul nr. 2.

D. Iancu Docan se simți, firește, ca un om deja în vârstă, de a se dezvăța de ceea ce a învățat o dată, nici de a mai învăța ceea ce n-a învățat până acuma.

Deci, d-lui avea puternice rațiuni pentru a dezaproba *politica* ministerului.

*

Când d. Iancu Docan, în ședința de vineri, s-a suit pe tribună cu hârtia în mână, toți deputații ațintară ochii asupra dlui Kogălniceanu.

D. Kogălniceanu a ascultat citirea moțiunii și a căscat de trei ori.

Dacă nu e adevărat, provocăm pe d. Kogălniceanu de a ne dezminți prin „Monitorul oficial".

Ba chiar și atunci noi tot vom persista a zice că moțiunea d-lui Iancu Docan l-a făcut pe d. Kogălniceanu să caște de trei ori.

Să nu fi căscat d-lui de trei ori, Camera vota blamul; dar d-lui a căscat de trei ori și Camera, înțelegând de pe aceasta că e pericol de a fi dizolvată, și-a văzut încercarea căzută și a respins moțiunea d-lui Iancu Docan.

Camera nu voiește a fi dizolvată și are dreptate... din propriul său punct de vedere.

*

În ședința de luni, când s-a încheiat cestiunea blamului, ședeam în tribuna ziariștilor, *vis-à-vis* cu neamicul meu, adecă un om ce nu-mi este amic, d. Ion Ionescu, cu care vorbea atunci d. Rosetti.

Deodată, d. Iancu Docan abordează pe d. Rosetti și-i zice cu lacrimi în voce:

— *Vous ne m'avez pas soutenu...*

— *C'est trop top...* răspunse d. Rosetti.

E vederat că d. Rosetti și-a adus aminte cele trei căscături ale d-lui Kogălniceanu și gândi în sine: vom vota blamul atunci când vom vedea că d-lui nu mai cască!

*

Pentru a mulțumi Camerei că a respins blamul, d. Kogălniceanu îi prezintă tot în ședința de luni proiectul legei rurale, care se începe așa:

„Claca, dijma, podvezile, zilele de meremet, carele de lemne și alte asemenea însărcinări răspunse pe țărani proprietarilor de moșii, aceste fie în natură, fie prin îndatoriri bănești ce țineau locul clăcei, unele sau altele stabilite prin legi, hrisoave, contracte sau învoieli perpetue ori timpurali, *se desființează odată pentru totdeauna în toată întinderea României*".

Puteți judeca înșivă cât de mare trebuie să fi fost mulțumirea Camerei!

Această mulțumire a fost atât de mare, încât ieși din marginile sale, deveni, firește, ne-mulțumire!

*

D. Lascăr Catargiu, cel cu oasele, se scoală și zice că proiectul legei rurale nu poate fi dezbătut în lipsa celorlalți deputați, duși peste Milcov; deci, d-lui cere zece zile până ce d-lor se vor întoarce.

D. Oteteleșeanu pretinde că 10 zile nu sunt de ajuns: d-lui propune 15 zile.

D. Văsescu nu crede a fi destule numai 15 zile: d-lui voiește ca cestiunea să se amâne până după Paști.

D. Ion Ghica crede că e mult mai practic de a amâna lucrul pe un timp nefinit... vreau să zic nedefinit!...

ARITMETICA ȘI CHIMIA PARLAMENTARĂ

Camera a votat pân-acuma:

1. Luarea averilor monastirești;
2. Desființarea pedepsei de moarte;
3. Desființarea pedepselor corporale;
4. Libertatea presei;
5. Libertatea întrunirilor;
6. Libertatea individuală și inviolabilitatea domiciliului;
7. Instrucțiunea publică gratuită și obligătorie;
8. Armarea țărei;
9. Drumurile de fer;
10. Legea comunală.

Adecă, ea a votat vro zece legi mari.

Camera n-a votat pân-acuma:

1. Împroprietărirea țăranilor;
2. Votul universal.

Adecă ea n-a votat două legi mari.

Două legi mari nevotate și zece legi mari votate; adecă legi votate de cinci ori mai multe!

Liberalismul Camerei ni se pare a fi aritmeticește probat; dar știți oare ce este aritmetica?

Să nu vă supere această întrebare: un om poate fi foarte onorabil, fără ca să știe ce este aritmetica.

Ba încă aș putea zice că mai cu seamă sunt onorabili aceia cari nu știu ce este aritmetica!

Aritmetica vă zice: 1 e deopotrivă cu 1; însă *un* munte este el oare deopotrivă cu *un* șoarice?

Aritmetica se uită la cifre, la unul – două – trei, fără a avea în vedere natura lucrurilor; pentru a găsi adevărul cată să recurgem la chimie!

1. *Luarea averilor monastirești* a fost un fapt împlinit de către ministerul Cretzulesco: votând-o, Camera n-a făcut nemica.

Deci, din 10 rămâne numai 9.

2. *Desfiinţarea pedepsei de moarte* de mult exista *de facto* în ţara noastră: votând-o, Camera n-a ficut nemica.

Deci, din 10 rămâne numai 8.

3. *Desfiinţarea pedepselor corporale* e cu neputinţă, în cât timp ţăranul va fi sclav: votând-o, Camera n-a făcut nemica.

Deci, din 10 rămâne numai 7.

4. *Libertatea presei* a proclamat-o ministerul Kogălniceanu a doua zi după venirea-i la putere: votând-o, Camera n-a făcut nemica.

Deci, din 10 rămâne numai 6.

5. *Libertatea întrunirilor* nu poate să aibă nici un haz, în cât timp deciziunile lor nu vor avea un răsunet în legislatură prin votul universal; votând-o, Camera n-a făcut nemica.

Deci, din 10 rămâne numai 5.

6. *Libertatea individuală şi inviolabilitatea domiciliului...* cum ? prin concursul vătăşeilor şi feciorilor boiereşti ? votând-o, Camera n-a făcut nemica.

Deci, din 10 rămâne numai 4.

7. *Instrucţiunea publică gratuită şi obligatorie,* despre care „Aghiuţă" şi-a expres deja părerea sa în versuri:

„Instrucţia ?... vorbă ! n-or merge la şcoli
Ţăranii bătuţi, fără parte şi goli !"

Votând-o, Camera n-a tăcut nemica.

Deci, din 10 rămâne numai 3.

8. *Armarea ţărei...* dar care pământ să-l apere bietul ţăran, lipsit de pământ ? să apere ceea ce nu are ? votând-o, Camera n-a făcut nemica.

Deci, din 10 rămâne numai 2.

9. *Drumurile de fer,* cedate în aşa mod încât nemic nu garantează că ele se vor face vreodată; şi apoi chiar făcându-se, vor costa ţării sume nepilduite, rămâind totdodată, la noi ca la nimeni, în deplina dispoziţiune a concesionarilor străini. Votându-le, Camera a făcut o nemică superlativă.

Deci, din 10 rămâne numai 1.

10. *Legea comunală...* într-o ţară unde ţăranii nu au proprietate şi nu au vot în legislatură ? Votând-o, Camera a vrut să ne păcălească...

Deci, din 10 rămâne numai... *numai zero* ! !

Iată la ce se reduce toate voturilc principale ale acestei laborioase sesiuni !

Din cele 10 legi mari votate, cinci sunt ridicule în câtă vreme nu avem împroprietărirea ţăranilor; sunt ridicule desfiinţarea pedepselor corporale, libertatea individuală cu inviolabilitatea domiciliului, instrucţiunea publică gratuită şi obligatorie, armarea ţării şi legea comunală !

Avem oare împroprietărirea ţăranilor ? Nu !

Din cele zece legi mari votate, două sunt ridicule în câtă vreme nu avem votul universal; sunt ridicule: libertatea întrunirilor şi legea comunală.

Avem oare votul universal ? Nu !

Ni-a rămas tot ceea ce a făcut ministerul Cretzulesco, precum luarea averilor monastireşti; tot ce a făcut ministerul Kogălniceanu, precum libertatea presei; tot cea a adus de la sine spiritul timpului, precum desfiinţarea pedepsei de moarte; nu avem nemica din câte a trebuit să facă sau să aducă Camera... ba din contră: avem o nemica toată !

Vedeţi dară, în ce contradicţiune stau cifrele şi natura, aritmetica parlamentară şi chimia parlamentară !

APELUL LUI „AGHIUȚĂ“ ÎN FAVOAREA DLUI ULYSSE DE MARSILLAC

În numărul de joia trecută a foii „La voix de la Roumanie“, d. Ulysse de Marsillac zice:

„De când am luat asupră-ne greaua onoare de *a reprezinta România în ochii Europei,* ni s-au făcut mai multe luări aminte despre maniera în care noi am înțeles *misiunea noastră.* În țară am fost bănuiți *de a nu susținea cu destulă energie pe cutare sau pe cutare;* în străinătate, am fost acuzați *de a fi prea indulgenți pentru națiunea română“.*

Ca să dovedească că d-lui și-a înțeles cum se cade misiunea ce pretinde că o ar avea de a reprezinta România în ochii Europei, ca să dovedească că d-lui a sprijinit pe cutare nu cu puțină energie, ci tocmai cât trebuia să-l sprijinească, ca să dovedească că d-lui a fost drept, iară nu prea indulginte pentru națiunea română, ca să dovedească toate astea, d. Ulysse de Marsillac zice:

„Articolii noștri sunt acolea; – recitiți-i !“

(Nos articles sont là. Qu'on les relise)

Văzând această amabilă invitațiune, eu unul m-am pus pe dată cu toată stăruința a citi – nu zic a reciti, căci nu i-am citit până acuma – vro patruzeci de numeri ai foii franceze; și n-am zăbovit a mă încredința, în urma unui așa studiu, că „La voix de la Roumanie“ în adevăr se justifică pe deplin prin articolii săi, cari toți sunt, bunăoară, de felul următor:

„Sergentul Antonie Petrescu a găsit împotriva Pasagiului Român, podul Mogușoii, un portofoliu cu două livre turcești, un galbăn, un icusar, un firfiric de 22 parale și șase gologani...“

„Baritonul Mari de la Operă are o voace tot atât de frumoasă și un talent mai mare decât Pandolfini...“

„La 29 iunie a avut loc distribuțiunea solemnă a premiilor la elevii colegiali. Salonul a fost decorat cu mult gust de către d.

Bourely: un larg baldachin de mătasă roșie cu franjuri de aur etc.“

La *5* iulie s-a făcut înmormântarea doamnei Cretzulescu, muma d-lui președinte al Consiliului miniștrilor...“

„Guvernul românesc este, din toate guvernele Europei, acela care își impune mai multe sacrificii pentru educațiunea junilor lipsiți de mijloace...“

„Situațiunea copiilor-găsiți este în București mai puțin tristă, mulțumită energiei guvernului și bunătății naturale a femeilor din popor...“

La balul de la palat d-na X n-a avut o rochie „en tuile blanc avec tunique en satin vert, ouverte à chaque lé et garnie de roses entourés de blondes blanches etc.“; ceea ce ni este cu neputință a traduce în românește, fiindcă ni-a lipsit ocaziunea de a studia terminologia lipscanilor.

Articolul, intitulat: *Noroiul (La boue)* și care se începe așa: „De-ntâi a nins și pământul se învălia într-o manta albă și dulce...“

Sau, în fine, poezii de ale d-lui Ange Pechméja intitulate *Pochades grottesque, Sensualités estivales* etc. și din cari iată începutul uneia:

„Je puis le dèlarer, sans mêtre et sans cotnpas; Ce nez n'est pas un nez comme un autre: Non pas !...“

Din aceste câteva extracte, vedeți deja lămurit *(quod erat demonstrandum)* că d. Ulysse de Marsillac este unul din acei rari bărbați cari știu ei singuri a-și aprețui meritele; ba chiar poci zice că, de n-am avea în București pe d. maior Papazoglu, apoi nu m-aș sfii a declara în gura mare că d. redactor al ziarului francez este unic în felul său.

Papazoglu ia în mână o hartă generală oarecare, de pildă acea a Moldovei, făcută de d. Filipescu-Dubău; o ia și o lipește la fereastră, o lipește și pune d-asupra o hârtie subțire, pe care o copiază întocmai, nu harta întreagă, ci deocamdată un district; apoi litografiază această producere a sa, și în fine începe a striga

în dreapta și în stânga: eu cel dintâi m-am apucat a face hărți districtuale ale României! Atunci Ministerul Cultelor se grăbește a cumpăra x exemplare, Direcțiunea Statisticei z exemplare, Ministeriul Internelor y exemplare, și așa mai departe.

D. Ulysse de Marsillac scrie articoli de fond asupra noroiului, constatează numărul gologanilor perduți în uliță, admiră pe baritonul Mari, analizează chimicește rochiile damelor, celebrează bunătatea naturală a femeilor din popor etc. etc.; și face toate astea strigând: „Eu reprezint România în ochii Europei !“ Iată că pe loc guvernul s-a crezut dator a-i acorda o subvențiune de opt sute sau o mie de galbeni pe an !

Guvernul !... Noi vorbim aici de lucruri trecute, iară nu de guvernul d-lui Kogălniceanu. Ministerul actual, cel cu legea rurală și cu legea electorală, face la tot pasul greșeli peste greșeli; între cari una din cele mai mari este de a tăia acuma deodată și chiar fără politeță subvențiunea d-lui Ulysse de Marsillac.

De azi înainte cine oare va reprezinta în ochii Europei noroiul nostru ? gologanii ? fiongurile damelor ? minunile operei lui Papa-Nicola ? etc. etc. Cine le va reprezinta ? Aceste îngrijiri îmi sfâșie înima. Și tot vina d-lui Kogălniceanu, care nu s-a sfiit a aduce țării o asemenea pagubă *ne-prețuită !*

Încât privește în parte pe d. Ulysse de Marsillac, nu-l jelim deloc; oamenii mari ca d-lui nu pot rămânea în umbră. Ministerul i-a întors spatele: ei bine ! și d-lui se întoarce acuma cu fața cătră altcineva; și în numărul său de joia trecută, după ce rădică până la ceriu pe patrioticii noștri deputați, cari votează și au votat tot, tot afară numai de două legi de mică importanță (împroprietărirea țăranilor și votul universal – o bagatelă !), dui zice mai departe:

„Acuma nu ne mai ajută acei ce ni-au ajutat în curs de mai mult de trei ani; foaia noastră se va stinge în curând, de nu se va găsi cineva ca să-i întinză o mână binefăcătoare...“

Noi nu ne îndoim că Coalițiunea va deschide brațele sale d-lui Ulysse de Marsillac... dar numai să nu uite de a ținea punga în brațe !

DIAGNOSTICA ȘI FARMACOPEEA PARLAMENTARE

Medicina zice că nenorocirile mari și neașteptate au puterea de a face ca omul să piarză memoria trecutului său.

Proiectul legii rurale a fost pentru Camera noastră (zic „noastră“ fiindcă nu știu cum s-o numesc altfel) o nenorocire foarte mare și foarte neașteptată, al cării rezultat fu o perdere totală a memoriei din partea onorabililor domni deputați.

Faptul e cu atât mai trist că o așa boală, dupre câte ni spun medicii, constituie un *casus alienationis* și se poate vindeca – o declarăm cu cea mai mare mâhnire – numai prin regimul balamucului; încât iată că țara își perde deodată *representationem suam nationalem,* care își perduse *representationem suam mentalem.*

Cititorii noștri vor binevoi să ni ierte acești termeni tecnici, fără cari ar fi cu neputință de a înțelege toată gravitatea morbului.

Apelăm la d. Davila și chiar la d. Iatropulo, pentru a mărturisi că așa este; pentru a recunoaște că în medicină trebuie să vorbești lătinește, fiind că limba latină este o limbă *moartă* și medicina se află în cea mai strânsă legătură cu moartea.

Văz că deputații s-au îngălbenit, auzind cuvântul „moarte“. Ce-i dreptul, boala d-lor, precum am spus, e foarte gravă; însă până acuma, slavă Domnului ! ea nu este încă mortală și o cură grabnică, dar de tot grabnică, li se poate scăpa zilele, cu puține mici sacrificiuri din partea d-lor.

Articolul nostru e menit a descri *diagnosin* Camerei, a defăşura principalile simptome ale morbului şi de a baza apoi pe cunoştinţa lor mijloacele de vindecare, cari lesne se vor putea găsi la spiţeria sub forma „Guvern".

1.
Simptomul întâi

Îţi aduci aminte, cititoriule (căci sper că tu nu ţi-ai perdut încă memoria), îţi aduci aminte că d. d. Lascăr Catargiu, Costafor etc., cu câteva zile mai nainte de înfăţişarea proiectului legii rurale, au fost declarat în gura mare, vreau să zic din gura d-lor, că nu vor vota bugetul până nu se va limpezi o dată pentru totdauna cestiunea împroprietăririi ţăranilor.

D-lor arătau atunci o sublimă îngrijire pentru soarta bieţilor săteni; d-lor nu se puteau încrede în bunele dispoziţiuni ale guvernului; d-lor bănuiau că ministerul se face numai că ar dori împroprietărirea ţăranilor, pe când d-lor, Camera, o doresc şi o grăbesc din toată îninia.

Ei bine, sărmanul minister văzând că i se refuză bugetele, văzând că i se pregăteşte până şi blamuri, fu nevoit a prezinta proiectul legii rurale; un proiect aşa fel încât onorabilii domni deputaţi, oricât de liberali, n-ar fi fost în stare de a face unul mai liberal.

Până aci lucrurile au mers bine, dar iată nenorocirea! Camera perde cu desăvârşire memoria trecutului său! morbul se declară! proiectul legii rurale se pune la o parte şi se începe votarea bugetului!

2.
Simptomul al doilea

În o şedinţă din luna martie, Camera a fost decis că prezinţa unui număr de 54 deputaţi e de ajuns pentru a pune ţara la cale.

Unii din onorabilii reprezintanţi ai naţiunii erau deja aleşi pentru a o reprezinta la Paris sau la Torin; alţii plecau pe toată ziua peste Milcov sau în judeţe, pentru a se odihni ca Cincinaţi în liniştea retragerii după atâtea servicii făcute patriei; cu toate astea, Camera, întemeindu-se pe deciziunea ce a luat-o, nu căuta la deşertarea băncilor, păşea înainte cu lucrările sale, vorbea, discuta, vota…

În aşa chip am căpătat instrucţiunea obligatorie, libertatea individuală, neviolabilitatea domiciliului, legea comunală etc.: adecă le-am căpătat în foarte regretabila nefiinţă a d-lor Panu, Ştirbei, Botez-Florescu şi alţi capi ai majorităţii.

Neminea, chiar duşmanii cei mai aprinşi ai reprezentaţiunii naţionale, nu se îndoiau că tot aşa vom căpăta şi împroprietărirea ţăranilor… dar vai! Camera cade în starea morbidă despre cari ni este vorba; uită tot ce a făcut şi tot ce a zis până astăzi şi declară că nu se poate pronunţa asupra legii rurale până la întoarcerea d-lor deputaţi lipsiţi… vreau să zic absenţi.

3.
Simptomul al treilea

Mie unuia niciodată nu mi-a venit în cap de a presupune măcar că Camera de pe Dealul Mitropoliei n-ar fi o *reprezentaţiune a ţării întregi.*

Chiar să fie aşa şi tot încă n-aş avea curajul de a o spune; fiindcă între povăţuirile lordului Chesterfield către fiul său am citit maxima: „Să nu divulgi adevărul vătămător moralităţii

publice"; şi eu am învăţat de la d. Rosetti şi de la d. Ion Ghica a respecta povăţuirile englezeşti.

Însă, din nenorocire, nu toţi sunt ca mine! Cei mai mulţi tăgăduiesc Camerei însuşirea de *naţională* şi pretind că ea ar fi o reprezentaţiune a clasei boiereşti. Deci, onorabilii domni deputaţi, pentru a dezminte o aşa pernicioasă doctrină, nu încetau de a repeta în auzul tuturora că d-lor reprezintă ţara întreagă; ba încă d. Panu nu s-a sfiit a zice că d-lui reprezintă pe toţi *cetăţenii români, omnes cives romanos.*

Lumea începea deja a crede că în adevăr aşa este; înima mea se bucura văzând această treptată împrăştiare a luminei; când iată fatalitatea a voit ca memoria trecutului să părăsească busta pe onorabilii domni reprezentanţi, făcându-i să declare că: „legea rurală priveşte pe toţi deputaţii pân'la cel de pe urmă şi, prin urmare, trebuie să se aştepte venirea d-lor". Aşadară, Camera nu mai este reprezentaţiunea ţării, ea nu mai este nici reprezentaţiunea clasei boiereşti; ea reprezintă numai pe sine!

Aceste trei simptome principale sunt destule pentru a arăta în ce deplorabilă poziţiune a ajuns Camera prin perderea memoriei.

Ea uită că grăbea pe ministerul de a-i înfăţişa proiectul legii rurale; încât ministerul are tot dreptul să-i spună acuma: „voiai să furi popularitate, fără ca s-o meriţi".

Ea uită că a votat mai multe legi în lipsa deputaţilor celor duşi, încât urmează că acele legi, cu cari ea se lăuda atât prin organul d-lui Rosetti, nu au nici o valoare!

Ea uită că reprezintă tot poporul românesc, iar nu numai pe sine însăşi şi nemica alta!

Ea a uitat toate şi tot uită mai mult pe zi ce merge, încât în curând va ajunge a fi ca acea fată pe care o descrie poetul Conachi:

„Aleargă pe *dealuri,* plânge,
Se vaietă suspinând;

Dar focul ei nu se stinge,
Ci s-adaugă arzând..."

numai atâta, că în loc de *dealuri,* să puneţi *Dealul Mitropoliei.*

Singura vindecare putincioasă pentru morbul nenorocitei Camere e repaos, un repaos complet... Balamucul fiind prea mic, datoria guvernului este de a o trimite pe acasă, luând totdodată măsuri pentru ca d-lor să nu se turbure prin amestecuri în afacerile publice. până îi va veni la loc memoria, văzând că lucrurile se pot face şi fără d-lor.

Aşadară, prescriem următoarea reţetă:

„*Recipe.*

Desfiinţarea Camerei;

140 deputaţi.

Împroprietărirea ţăranilor prin votul universal;

5.000.000 romani.

Să se aplice fără întârziere.

Dr. Aghiuţă"

UN ARTICOL GRAV DESPRE LUCRURI FRIVOLE

Toată lumea crede că cestiunea rurală e foarte serioasă.

Noi, din contra, avem mai multe temeiuri pentru a susţinea că o cestiune mai comică nici că s-a auzit vreodată pe faţa pământului... fireşte, românesc.

Citiţi *buletinele* Camerei, citiţi *revistele* „Românului" şi veţi recunoaşte ca mine că cestiunea rurală este încă mai mult decât comică: ea a devenit la noi bufă.

Cum că boierii deputaţi voiesc a împroprietări pe ţărani, aceasta a ajuns a fi tot atât de ridicul, încât n-o mat cred nici chiar oamenii politici de la Fialkowski; d-lor, cari credeau

totdauna toate, afară numai şi numai de avizul *au comptant* deasupra comptoariului cafenelei, un aviz în a cărui validitate d-lor n-au socotit de cuviinţă de a crede.

Însă, nu e destul a şti că Camera nu doreşte împroprietărirea ţăranilor. Cea ce e mai frumos este *saltum mortale* al domnilor deputaţi. Precum în Veneţia, în timpul faimoasei ciume din veacul de mijloc, oamenii, fiind siguri că n-ar putea să scape, petreceau rămăşiţa vieţei şi ajunul morţii în beţii de tot felul; tot aşa Camera noastră, ştiind cu bună seamă că nu e chip a alunge de la sine stafia împroprietăririi ţăranilor, petrece… în beţii ? ba în rezultatul beţiilor: în aiuriri de tot felul.

Ştiţi despre blamul d-lui Docan, despre chemarea prin depeşe telegrafice a deputaţilor ambulanţi, despre necontenite amânări sub pretextul de buget, de drum de fer etc. etc. Acuma, cu toate astea, lucrul a ajuns în fine a nu mai putea fi tărăgănat mai departe: „Monitoriul" cu proiectul legii rurale s-a citit în toate comunele; ţăranii au băut şi au strigat în sănătatea domnitorului; Mircea-Malaieriul dencoace de Milcov şi Bosie-Răzaşul dencolo de Milcov au venit la Bucureşti ca să măsoare înălţimea Dealului Mitropoliei şi să vază dacă este greu de urcat; mai în sfârşit, situaţiunea e aşa fel, încât Camera sau trebuie să voteze fără zăbavă împroprietărirea ţăranilor, sau cată să se pregătească a se îneca cu *oul* cel *roşu* al Paştilor ce se apropie. Ce fac dară domnii deputaţi pentru a conjura fortuna ?

De-ntru-ntâi d-lor cumpără pana d-lui Ulysse de Marsillac, o pană de gâscă, pentru ca să o poată ascute cum vrea cumpărătorul, mai gros, mai subţire, mai tâmp; şi iată, „La voix de la Roumanie" publică în numărul de joi că: „Chiar deacă nu se va da legea rurală şi încă tot habar nu avem de revoluţiune ţărănească, fiindcă sătenii noştri sunt oameni cu sânge rece: *le paysan roumain a beaucoup de bon sens et aussi beaucoup d'apataie*". Lipsea numai atâta ca d. Marsillac să mai adauge că săteanul nostru e mai cu sânge rece decât toate popoarele, decât înşişi olandezii; căci la toate popoarele şi la înşişi olandezii au

fost revoluţiuni ţărăneşti, iară la noi – habar nu avem ! D. Marsillac n-a adaos aceasta; dar înţelesul cuvintelor d-lui nu este altul.

Însă „La voix de la Roumanie" nu era de ajuns. Ea fiind menită a face să se înţeleagă în străinătate starea *lucrurilor boiereşti,* adecă a ţăranilor din România, mai trebuia un alt organ, un organ romanesc pentru a ameţi spiritele chiar în ţară, pentru a face ca nici să se mai gândească cineva la legea rurală. „La voix de la Roumanie" a găsit un tovarăş în „Românul", d. Marsillac a găsit un frate de cruce în d. Rosetti.

Cerem iertare la d. Marsillac pentru această cutezare de a-l alătura cu d. Rosetti; pe d-lui, care pretinde a fi reprezintant al României în ochii Europei.

Cerem iertare la d. Rosetti pentru că nu ne-am silit a-l pune într-o linie cu d. Marsillac; pe d-lui, care pretinde a fi reprezintant al opiniunii publice în România.

Cerem iertare la d-lor amândoi, dacă având în vedere nu cea ce d-lor sunt, ci numai ceea ce d-lor pretind a fi, noi nu am putut găsi în toată ţara noastră doi bărbaţi mai bine potriviţi pentru a merge braţ la braţ, mână în mână, în armonie…

Am zis „armonie": acest cuvânt cată să ni explice deplin caracterul legăturii ce există între d. d. Marsillac şi Rosetti. Armonia, în muzică, se compune din varietatea tonurilor, însă o varietate care tinde la acelaşi scop. D. Marsillac este un fel de ton; d. Rosetti este un alt fel de ton; dar amândoi tind la acelaşi scop, adecă de a nu se împroprietări ţăranii şi fiecare în parte, ca un ton deosebit ce este, tinde la acest scop pe o altă cale: d. Marsillac încredinţând Europa cum că ţăranul român este o vită încălţată, sau mai bine desculţă, iară d. Rosetti… o ! noi am dori foarte mult ca să ni se spună tot aşa şi d. Rosetti, căci d-lui nu scrie francezeşte, nu scrie pentru Europa, şi, prin urmare, înţelegându-l ţăranii, ar putea să-i facă mai multe obiecţiuni *lovitoare;* dar nu ! d. Rosetti apucă un alt tărâm, oarecum *mai naţional.*

Începând de luni, toate *revistele politice* ale „Românului“ nu obosesc de a ne tot repeta: *Nu vom vorbi nici astăzi de cestiunea rurală, și ne vom mărgini în cestiunile politice,* adecă, cu alte cuvinte: nu vă mai bateți capul cu împroprietărirea țăranilor, căci avem la ordinea zilei lucruri mari... *mai mari decât lucrul cel mai mare, deacă se mai poate* !

D. Rosetti traduce din „L'Indépendence Belge“: „S-a răspândit *un minut* în Viena zgomotul unei ocupări militarii a Principatelor. Se *zice* că Austria va intra în acele provincii cu consimțirea Rusiei și a Porții. Găsim explicarea *acestei absurde știri* într-un fapt al Austriei, cărui i se va fi dat o rea interpretare...“

Până aci, adecă până unde vorbește „Independința belgică“ nu vedeți încă nemică înspăimântător; ba din contră, cuvintele cele dulci, *un minut, se zice, absurde știri, rea interpretare,* sunt făcute a ne liniști cu desăvârșire. Dar aceasta este numai în cât timp vorbește „Independința belgică“; dindată ce cuvântul trece la d. Rosetti, scena se schimbă, perspectiva se posomorăște, tunetul bubuie, fulgerele scânteie; și auziți vocea proorocului, prin care se încheie revista politică: „Nu vedem înainte-se decât întuneric și mari catastrofe !“

Catastrofele cele mari noi nu le vedem, dar *întunericul,* ce-i dreptul, este preavederat în zisele d-lui Rosetti ! În adevăr, cine altul afară numai de d-lui ar fi în stare de a deduce atâtea din cele cuprinse în „Independința belgică“ sub cualificațiunea de *știri absurde* etc. ? Cine altul ?

Însuși d. Rosetti recunoaște că guvernul austriac este amenințat de comploturi și revoluțiuni în toate provinciele sale, în Galiția, în Ungaria, în Boemia, în Moravia etc.; însuși d. Rosetti relatează despre opintirile austriacilor în Danemarca; însuși d. Rosetti, precum ați văzut, reproduce cuvintele „Independinței belgice“ despre „absurditatea știrilor răspândite un minut în Viena“ și așa mai departe; și apoi tot însuși d.

Rosetti ne sperie cu *catastrofe mari* în numărul de la 6 aprilie, iară în numărul de la 7 aprilie mai adaugă: *negura* !

Noi nu știm deacă teoria idropatică a d-lui Marsillac despre sângele rece al țăranului român a reușit sau nu a amăgi pe străini; dar știm bine că doctrina homeopatică a d-lui Rosetti despre peire, invaziune etc., fu încununată în țară cu un succes fabulos, fabulos în toată întinderea expresiunii. De vro trei zile încoa toată lumea a uitat la noi cestiunea legii rurale. La Fialkowski, la Briol, la Caracaș, la Concordia, pe piețe, pe strade și în prăvălii nu auziți alta decât numai și numai comentarii asupra viitoarei primiri a oștirilor austriace. Toți însurățeii de mai-nainte au început a simți pe cap usturimea futurelor coarne. Toate frumoasele visează de pe acum pe caizaro-crăiești și foarte crăiești ofițeri sau măcar caporali. D. maior Papazoglu și-a ascuțit deja sabia lui Abesalom pentru a o prezinta în dar generalului austriac. Oamenii politici de pe-n cafenele au decis în unanimitate că Austria va trimite aci 2 milioane 999 mii de ostași, nici mai mult, nici mai puțin. Cine oare se mai gândește la țărani în fața unui asemenea pericol !

RETROSPECTIVA PROGRAM A LUI „AGHIUȚĂ“

A trecut o jumătate de an de când am început publicațiunea lui „Aghiuță“; și cititorii noștri lesne au putut să observe, în maniera noastră de a scri, două lucruri:

1. N-am schimbat niciodată, niciodată în o jumătate de an, fondul ziarului: principiele sale democratice și naționale.

2. Schimbăm necontenit, necontentit în o jumătate de an, forma ziarului: dentâi cu caricaturi, apoi fără caricaturi, dentâi mai mult umor și mai puțină satiră, apoi mai multă satiră și mai puțin umor, dentâi duminicele, apoi joile; etc.

Dacă nu ne schimbăm în fond, este că ne simţeam siguri de bunătatea credinţelor noastre politice; dacă şi schimbam în formă, este, din contra, că nu ştiam tocmai bine care e modul cel mai nimerit pentru a face ca opiniunile noastre să fie gustate.

Aşadară, publicul nu are nici un drept de a se mira că şi astăzi, după o „experiinţă de... şase luni, principiele noastre rămân neschimbate, deşi foile române cam au obiceiul de a şi le schimba pe toată ziua, nu are nici un drept de a se mira că şi astăzi forma ziarului nostru se schimbă pentru a nu ştiu câta oară, deşi foile române cam au obiceiul de a schimba numai principiele, lăsând neatinsă forma.

De azi înainte „Aghiuţă" va apare de două ori pe săptămână, joia şi duminica. Preţul abonamentului nu se adaugă deloc... ghiciţi de ce ?

Cuprinsul lui „Aghiuţă" se va împarte în două genuri: partea oficială şi partea neoficială, adecă lucrurile serioase şi lucrurile neserioase.

Lucrurile serioase privesc în parte pe d. director şi proprietar al ziarului care, imitând monogramele iscăliturіei dlui Rosetti cu iniţialele C.A.R., însă imitându-le, fireşte, în sens opus, va subscri articolii săi prin finalile: ... n ... o ... u.

Lucrurile neserioase vor fi pe responsabilitatea colaboratorilor noştri: Caracancea, Urtimud, Farfara, Abarassab, Tricolici, Papalugă etc.; colaboratori tot atât de necunoscuţi precum sunt colaboratorii tutulor foilor noastre române.

CE VREA CAIMATA ?

De o bucată de timp ziarul „Românul" a devenit o cimilitură de cele mai încurcate. Toată lumea îl citeşte şi toată lumea repetă în cor, ca păstorul lui Alecsandri: „Cinel-cinel ghici ?"

Luaţi un număr proaspăt al „Românului". Ce vedeţi pe cele patru pagine ? Aproape o pagină şi jumătate de anunţuri, cari sunt acuma partea cea mai citită şi cea mai inteligibilă a ziarului, deşi chiar acolo vă întâmpină „nemurirea sufletului" a d-lor Nicoleanu şi Şerbănescu, „broşura nepublicată încă cu preţ de un galbăn plătit înainte" etc. O pagină întreagă ocupă *Foiţa „Românului"* în care se cuprinde *„O istorie polonă* de Jokai Mor tradusă din limba maghiară", iar în *istoria* se cuprinde... nemica. Aproape o pagină şi jumătate – vro relaţiune despre călătoria lui Garibaldi sau o rea traducere a unei rele produceri, intitulată: *Fiecare pus la locul său* şi încheiată prin următoarele cuvinte:

„Pe când, în partea scufundării, din ce în ce mai plecată spre prăpastie, înflăcărata pleiadă a oamenilor forţei se coboară, cu învineţirea sinistră a morţii apropiate, la cealaltă extremitate a spaţiului, acolo unde cel din urmă nor a perit, în profundul cer al viitorului, azur de acum nainte, se rădică, strălucitoare, grupa sacră a adevăratelor stele: Orfeu, Hermes, Iob, Omer, Eschyle, Isaia, Ezechiel, Hippocrate, Fidias, Socrate, Sofocle, Platon, Aristot, Arhimede, Euclide, Pitagora, Lucreţiu, Plaut, Juvenal, Tacit, santul Paul, Ioan de Pathmos, Tellian, Pelag, Dante, Gutenberg, Ioana D'Arc, Cristof Columb, Luther, Michel-Angelo, Copernic, Shakespeare, Rembrandt, Kepler, Milton, Molière, Newton, Descartes, Kant, Piranese, Beccaria, Diderot, Voltaire, Beethoven, Fulton, Montgollier, Washington, şi prodigioasa constelaţiune, la fiecare minut mai luminoasă, strălucitoare ca o glorie de diamante cereşti, luceşte în lumina orizontelui şi se rădică mestecată în acea imensă auroră, Iisus Christ !"

Iată dar aproape patru pagine ! Cât spaţiu nu se ajunge pentru ca foaia să poată fi pusă în teasc, adecă vro câteva rânduri, este aruncată, ca de pomană, *politicei interioare* ! Când ţara geme de speranţe şi aşteptări pe de o parte, iar pe d-alta de disperaţiuni şi amânări; când cuvintele „legea rurală" şi „votul universal" au devenit ca *bună ziua* în gura tuturor românilor şi ca *rămâi*

sănătoasă pentru toți boierii, când la tot pasul și în toată clipa nu auzi alta decât întrebările triste pentru ciocoi:

Împroprietări-se-vor țăranii ? lărgi-se-va legea electorală ? numai ziarul „Românul“ se mulțumește a ne povesti despre Garibaldi, Victor Hugo, o istorie polonă etc.; iar ceea ce ne doare pentru astăzi și ne mângâie pentru mâni, tortura și dorul nostru, organul Caimatei lasă în nebăgare de seamă, cum zice cântecul, ca:

„Un zid părăsit
Și neisprăvit:
Cânii cum îl văd,
La el se repăd
Și latră-n pustiu
Și urlă-a morțiu...“

Însă laconismul rural-electoral al ziarului „Românul“ nu este încă păcatul său cel mai mare, cel mai neiertat, cel mai mortal. Montesquieu a zis: *qui sait tout, abrége tout,* adecă: cine știe tot, scurtează tot. Nu cumva și d. Rosetti, știind tot, s-a apucat și d-lui a scurta ? Dar atunci îl vom întreba de ce d-lui își scurtează numai pantalonii și articolii despre România, fără a scurta totdeodată, și mai cu seamă, pe Garibaldi, pe Victor Hugo etc. ?

Stilul ziarului „Românul“ are un ce care face totdeuna asupră-ne efectul de a privi un corp leșinat, ce-l poți recunoaște că nu e mort numai despre câteva convulsive mișcări și schimonosituri. Cu toate astea, am avut angelica răbdare de a citi tot, tot cât a scris d. Rosetti asupra votului universal și a împroprietăririi țăranilor; și această lectură ne-a convins deplin că d-lui nu numai a scris prea puțin, ci încă a scris astfel ca să nu-l poată înțelege nici oamenii, nici D-zeu, nici chiar Dracul !

Boileau, vorbind asupra regulelor cugetării zice că o galimatie poate fi simplă și dublă. Galimatia simplă este când cititorii nu înțeleg pe autor, galimatia duplă – când nici autorul nu se înțelege pe sine însuși. Deaca d. Rosetti ține la onoarea sa

– și suntem siguri că d-lui nu o prețuiește deplin – apoi grăbească-se a declara singur că galimatiile sale sunt duple, că nici chiar d-lui nu le înțelege; căci e mai bine a fi prost, decât a prosti pe alții din prea multă dibăcie !

De la început, din ziua când mulțumită bătrânului atlet Bolliac, ideea votului universal și a împroprietăririi țăranilor a contenit de a fi un vis al câtorva înime izolate în generozitatea lor, și a devenit un strigăt viu și real al poporului întreg, din acea zi încoace ziarul „Românul“ și-a ales tactica de a amăgi lumea, vorbind cât putea mai puțin asupra cestiunilor vitale, de a distrage atențiunea românilor prin evocarea fantomelor din străinătate, de a împrăștia idei false, câte cu o mică picătură spițerească, curat ca o otravă cu care această foaie vroia a deprinde biata țară !

Ne va întreba cineva: care să fie cauza rătăcirii ziarului „Românul“ ? Unii zic cum că tribunii de la Caimata ar fi vânduți străinilor sau boierilor – totuna. Poate să fie și asta; dar nouă nu ni vin a crede; căci știm bine că cu un preț mic d-lor n-ar primi a se vinde, iar cu un preț mare n-ar priimi alții să-i cumpere. Cauza ni se pare a fi mai mult psihologică, decât financiară. Ziarul „Românul“ este personificat în directorele său d. Rosetti.

D. Rosetti are nobila ambițiune ca în România nemic să nu se facă decât numai prin d-lui, de către d-lui, cu d-lui, d-lui ! D. Rosetti nu cercetează deaca D-zeu l-a înzestrat sau nu cu capacitatea de a putea face toate. D-lui *voiește și prin urmare poate,* iar deaca poate d-lui, apoi de ce să facă alții ? de ce să facă Cretzulesco, Kogălniceanu, Tell, Boliac, cea ce *voiește* și *poate* a face d. Rosetti. Fiind însă că d-lor o fac, pe când d. Rosetti e lăsat la o parte, ziarul „Românul“ critică toate, hulește toate, înjosește toate, mințește toate !

Mâhnirea de a se vedea uitat către puterea executivă și de a simți scăzând cu toată ziua înființa ce izbutise a și-o așeza asupra burgheziei bucureștene încă de pe când „Românul“ era singurul organ al publicității și, prin urmare, era un organ bun

fiind unic, d. Rosetti devenise ca acele domnişoare bătrâne cari, necăjite că nemine nu le mai bagă în seamă, caută şi găseşte la tot pasul motive de supărare, de bănuială, de dojană, pe cari nemic nu le mai poate mulţumi, afară de căţeii lor, de neşte căţei numiţi când Fidel sau Treior, când Ion sau Radu !

Caractere ca al d-lui Rosetti nu sunt noi şi, mai cu deosebire, ele nu sunt româneşti. Grecia e patria familiei Rosetti. Ei bine ! Un autor grec, Teofrast, trăitor cu vro 400 de ani înaintea lui Christ, descrie pe un compatriot al său în care oricine va recunoaşte tiparul d-lui Rosetti şi chiar d. Rosetti singur şi-l va recunoaşte măcar în tăcere.

„Spiritul pe care voim a-l analiza aci – zice Teofrast – consistă întru a fi nemulţumit de toată lumea şi întru a se plânge necontenit fără nici un temei. Vedeţi pe acest om care, după ce ploaia a răcorit pământul, în loc de a fi voios, se tânguieşte că adecă de ce n-a plouat de mai-nainte. El găseşte în calea-i o pungă plină cu bani şi se vaită că n-a avut niciodată ca alţii norocul de a descoperi o comoară. Când cineva îl fericeşte asupra naşterii unui fiu, el răspunde că copiii sunt sărăcia oamenilor. După ce câştigă procesul, el se plânge că avocatul său a uitat a înşira toate argumintele; şi aşa mai departe".

Va fi foarte cu anevoie pentru un om nepărtenitor de a nu mărturisi că grecul lui Teofrast este portretul d-lui Rosetti sau, viceversa, că d. Rosetti e portretul grecului lui Teofrast. Asemănarea caracterelor este atât de perfectă încât dacă grecul lui Teofrast merita spânzurătoarea, d. Rosetti ar scăpa numai pentru că... s-a desfiinţat pedeapsa de moarte !

Urmăriţi politica ziarului „Românul", începând, bunăoară, cu comicul răzbel de la Costangalia şi până astăzi. A aduce toate exemplele de *grecismul teofrastian* al d-lui Rosetti în acest interval este cu neputinţă, sau nu avem intenţiunea de a scrie un roman *à la Dumas* în sute de tomuri. Vom lua dară un exemplu de la început şi un exemplu de la sfârşit.

O ceată sau, mai bine zicând, o ceată de poloni, cu steaguri fâlfâinde, înarmaţi pân' la dinţi, semeţi ca Don Chişot şi stupizi ca Sancio-Pansa, calcă cu despreţ pământul României. Guvernul îi înfrânează, însă cu aşa moderaţiune, încât înşişi polonii, oricât de don-chişotişti şi sancio-pansişti, totuşi se grăbesc a recunoaşte cu căinţă că au fost greşiţi. Ziarul „Românul" se apucă a tuna contra guvernului, îl acuză că susţine cauza Rusiei, îl învinovăţeşte că lucrează contra libertăţii popoarelor, îl blamează că a rupt cu politica Franciei, îl stigmatizează pentru că a compromis şi a dezonorat România etc. etc. etc. Să nu fi făcut guvernul ceea ce a tăcut şi ceea ce trebuia să facă, d. Rosetti ar fi strigat că ministerul atrage asupră-ne puternica răzbunare a Rusiei, că nu ştie a impune străinilor respectul datorit teritoriului liber al românilor, că se pronunţă pentru Polonia mai-nainte de a vedea deciziunea definitivă a Franciei şi celelalte, şi celelalte. Apoi mulţumeşte pe d. Rosetti, dacă îţi mai dă mâna, despre vorba ţăranului, „la soarele te poţi uita, iar la dânsul – ba !"

D. Kogălniceanu pune pe biroul răposatei cocoane Camere proiectul legii rurale. Boierii–deputaţi, tulburându-se, încep a cloci şi nasc blamul. Ziarul „Românul" îndeamnă pe d. Kogălniceanu de a-şi da demisiunea. D. Kogălniceanu demisionează. Domnitorul nu primeşte demisiunea primului său consiliar şi trimite pe d. d. deputaţi pe acasă, rugându-i d-a reveni după Paşti, pentru a vota nu legea rurală, cauza neînţelegerii şi motivul blamului, ci legea electorală. Ziarul „Românul" se pune a striga: de ce nu s-a dizolvat Camera ? În intervalul dentre 13 aprilie şi 2 mai se răspândeşte vorba despre căderea ministerului. Ziarul „Românul" se supără că adecă de ce d. Kogălniceanu voieşte a demisiona ? de ce nu aşteaptă revenirea Camerei ? de ce lasă situaţiunea încurcată ? D. d. deputaţi se întorc şi în şedinţa de la 2 mai, văzând că d. Kogălniceanu n-a demisionat, Caimata, în persoana d-lui Iancu Brătianu, îi dă un sfat de a se retrage de la putere. Ministerul

dizolvă Camera şi a doua zi ziarul „Românul" zbiară contra despotismului !

Din toate astea, dacă în adevăr *voiţi a vă lumina*, trebuie să înţelegeţi, în fine, sublima politică apocaliptică a d-lui Rosetti, care este:

1. Ministerul face rău când demisionează;
2. Ministerul face rău când nu demisionează
3. Ministerul face rău când dizolvă Camera;
4. Ministerul face rău când nu dizolvă Camera;...
5. Ministerul face rău când mănţine neutralitatea teritoriului român;
6. Ministerul face rău când nu mănţine neutralitatea teritoriului român...

Oare este cu putinţă, după o asemenea teorie, ca ministerul să facă vreodată bine ? Oare este cu putinţă una ca asta nu numai în afacerea de la Costangalia sau în cestiunea Camerei, două exemple luate din o mie, ci în toate, în toate despre câte a vorbit şi vorbeşte ziarul „Românul", repetând necontenit: „ministerul face rău alb ! ministerul face rău negru !"

„— Ce-ţi mai trebuie, Profiriţo ?

— Scufiica de mărgăritar !"

Nu e nicidecum ciudat că d. Rosetti judecă cum îi place, căci plăcerea filonichie nu are, sau, cum ni-a zis o cocoană: „de gustibus nos est *distupandum*". Este ciudat că sunt mulţi din public cari îl cred pe acel fantastic d. Rosetti şi de bunăvoie se oferesc de a fi colportori, curieri, samsari ai putredei marfe de la Caimata. Este ciudat şi nu prea. Să cercetaţi numai cine sunt acei *mulţi* şi cu ce chip îi domesticeşte d. Rosetti.

În Franţa este o deosebită clasă de oameni politici, cunoscuţi sub denumirea tecnică de „gobe-mouches". În România, şi mai ales în Bucureşti, acea clasă de oameni politici s-a transplantat odată cu mănuşile, cu dantelele etc., şi s-a naturalizat sub numele de „burtă-verde". Însuşirea caracteristică a unui Burtă-verde este de a fi pururea şcolar, de a avea toată viaţa sa un

profesor, de a crede orbeşte în toate braşoavele câte i le vinde lui acel Pitagora şi de a le revinde apoi altora ca o sacră dogmă, ca un mister mai pe sus de raţiunea umană, ca pe cuvântul lui Dumnezeu rostit prin proorocul sau.

Un Burtă-verde poate fi de unul din două temperamente opuse: sau limfatic, sau sanguinic. Toţi ciracii d-lui Rosetti sunt sau ca acel flegmatic lipscan pe care îl vedeţi duminicele şezând nemişcat pe o bancă în grădina de la Sân-Giorge, automat necapabil de a gândi prin sine însuşi şi forţat astfel de a lua în arendă mintea ziarului „Românul"; sau ca acel înfocat actor tragic, pe care îl puteţi întâlni în cafeul lui Filakowski, o natură inteligintе, dar care sinte şi cugetă aşa de repede, încât nu e în stare de a descifra adevărul, de a descoperi minciuna, din câte îi spune patriarhul Caimatei ! Limfaticul lipscan se trezeşte numai atunci din oarba sa credinţă când vede că d. Rosetti lucrează contra intereselor pipăite ale pieţei; precum s-au trezit, de pildă, unii văzând că d-lui susţine drepturile ovreilor. Sanguinicul artist se va emancipa numai atunci când va vedea că d. Rosetti îi despreţuieşte autorul-propriu; precum s-a emancipat, de pildă, un colaborator al „Românului", pe care cititorii lesne îl ghicesc fără a cere de la noi divulgarea unui nume de amic... Dar acestea sunt mai mult excepţiuni din regulă; căci natura unui Burtă-verde cuprinde între celelalte condiţiuni ale sale tendinţa de a dormi totdauna sub aripa patronului ! de a dormi chiar când acea aripă îl sugrumă ! de a dormi, şoptind cu răbdare ca ţiganca lui Donici:

„Arde-mă, frige-mă,
Pe foc vânăt pune-mă..."

Afară de Burtă-verde, d. Rosetti mai are o specie de partizani, cari difer de cei de mai sus prin lipsa de bună credinţă: d. Radu Ionescu, d. Ion Ionescu etc. D-lor cunosc foarte bine valoarea negativă a d-lui Rosetti; dar totdeodată speră în steaua

popolarităţii lui, în colpacul său zodiacit de astrolog politic, şi-i ajută de a-i mări splendoarea acelui colpac înstelat cu egoistica rezervă de a se rădica la putere odată cu el. D-lor sunt întocmai ca acei falşi spectatori, plătiţi şi introduşi în parter, cu ajutorul cărora Bosco sau Hermann amăgeşte publicul şi cari au aerul de a admira mai mult decât toţi ştiinţa şarlatanului, deşi dintre toţi numai ei nu o admiră ! Dendată ce umbra de popolaritate şi perspectiva de mărire va părăsi pe d. Rosetti, dendată ce norocul se va părea a zâmbi într-o altă parte, d. d. Radu Ionescu, Ion Ionescu etc. vor adresa Caimatei o grabnică plecăciune şi-i veţi vedea directori, prefecţi... mai ştiu eu ! se poate să ajungă chiar paşale !

În fine, d. d. Brătieni complectează tabloul imperiului d-lui Rosetti. Ei diferesc de d. d. Ioneşti numai prin aceea că niciodată nu vor putea dezerta steagul împăratului lor: căci oamenii s-au deprins a-i celebra numai când îi văd împreună, precum vechii arabi celebrau totdauna la un loc pe califul Harun-al-Raşid şi pe vizirul Giafar. Rosetti şi Brătienii au fost ursiţi de a se urca, de a se clătina, de a se sprăvăli, ţinându-se la braţ unii de alţii. Fiecare din d-lor are dreptul de a cânta către cellalt cuvintele lui Sofocle în *Antigona:*

> ονδενγυρ αλγειν, σνταγηζ ατερ,
> ονιαλδχρον, οντατμδν ογ, οποιον ον
> τϖν ταμϖν ονχ οπωπ γω χαχϖν

adecă:

„Mă mir că nu este nici o durere, nici o scară, nici o dezonoare care să nu fie soarta mea şi soarta ta !"

Cităm versuri greceşti, căci ne adresăm către d. Rosetti şi dorim ca d-lui să ne poată înţelege mai bine.

Aşadară, acel care nu numai se face a crede şi chiar crede din tot sufletul în cazamiadele d-lui Rosetti este bietul Burtă-verde.

Precum un doftor casnic studiază natura specială a clientului său, ştiind bunăoară că-i prieşte borşul iar nu ciorba, o plimbare pe jos nu în trăsură, ceaiul iar nu cafeaua etc., tot aşa d. Rosetti a studiat natura specială a lui Burtă-verde şi a descoperit două mijloace sigure, cu ajutorul cărora îl poate ţinea înlănţuit după triumfalul său C.A.R.

Omul, cu cât înţelege mai puţin, cu atât mai sublim i se pare tot ceea ce nu înţelege. Pentru a fi prooroc, pentru a atrage şi a conduce gloatele, pentru a stăpâni prin puterea ideei, ideea singură nu este de ajuns: trebuieşte ca acea idee să fie îmbrăcată în hainele misticismului, încât oamenilor să li se pară că o pricep, fără ca s-o priceapă în realitate.

Pitagora, Confucius, Mahomet, Luther, Saint-Simon, Fourier, ar fi rămas fără să fi vorbit ei cum vorbim noi şi cum vorbeşte toată lumea. Noi vorbim omeneşte; ei vorbeau în limba *cerului,* adecă într-o limbă *de pe ceea lume.* D. Rosetti a ghicit foarte bine această tactică profetică, a ghicit-o cu atât mai lesne că însăşi natura i-a refuzat facultatea opusă de a fi clar şi lămurit în cugetările sale; şi d-lui a izbutit astfel, fără greutate, a domestici pe Burtă-verde prin convorbiri de felul următor:

Burtă-verde

D-le Rosetti ! oamenii încredinţează că d-ta te-ai fi unit cu boierii. Oare adevărat să fie ?

D. Rosetti

Nu e adevărat, nu e adevărat; nu m-am unit eu cu boierii, nu m-am unit eu cu boierii; boierii s-au unit cu mine, boierii s-au unit cu mine.

Burtă-verde

Vrea să zică nu este totuna a se uni cineva cu boierii, sau a se uni boierii cu cineva ?

D. Rosetti

Nu este totuna, nu este totuna. Sufletul se uneşte cu Dumnezeu, sufletul se uneşte cu Dumnezeu; Dumnezeu nu se uneşte cu sufletul, Dumnezeu nu se uneşte cu sufletul...

Iată dar că sărmanul Burtă-verde ieşea din sanctuarul dlui Rosetti cu neclintita încredinţare teologică că nu este totuna de a da cu capul de piatră sau cu piatra de cap ! Şi cine ştie dacă, în asemenea ocaziuni, chiar o căpăţână mai coaptă decât a unui Burtă-verde nu s-ar fi simţit, nu zic rătăcită, dar cel puţin impresionată şi mişcată pentru un moment prin galimatia unui prooroc cu plete lungi şi zburlite, cu pantaloni strimţi şi scurţi, cu aerul unui om care nu bagă în seamă buna-cuviinţă omenească şi, prin urmare, se presupune că s-ar fi aflând mai pe sus de condiţiunile acestei lumi peritoare ! Medicina patologică citează exemple cum oameni sănătoşi la minte au înnebunit prin coabitaţiune sau din cauza deselor relaţiuni cu nebunii. Excentricitatea are un fel de atracţiutte care ar prezinta psicologului o materie curioasă de studiu; luând-se, de pildă, d. Rosetti cu ai săi drept punctul de purcedere ! Îmi aduc aminte că a ci când amicul Aricescu, închis în monastirea Văcăreştii, s-a declarat deodată contra ziarului „Românul", d. d. Rosettişti s-au grăbit a striga în gura mare: „Aricescu a înnebunit !". Mi se pare că ar fi fost mai drept a zice: „Aricescu a revenit din nebunie de când i-a lipsit societatea electro-nnebunitoare a d-lui Rosetti. Aerul cel pur şi solitar al Văcăreştilor a împrăştiat miasmele misticismului Caimatei !

D-voastră credeţi, poate, că noi satirizăm pe d. Rosetti ? Ferească-ne Dumnezeu ! Din contra, analiza noastră arată profunda admiraţiune ce o simţim pentru un bărbat care singur la noi a reuşit aşa de bine în aplicaţiunea ştiinţei de a se face popolar. Kogălniceanu, Bolliac şi alţii au amici şi au duşmani, însă d-lor nu au de acei cari să-i idolatreze, precum Burtă-verde idolatrează pe d. Rosetti; căci Kogălniceanu, Bolliac şi alţii nu s-au dumerit niciodată de a dezbate pen peţe şi pe-n prăvălii principiele guvernamentale, explicând constituţiunile prin transparinţa cometelor sau căutând despotismul în focul central. D-lor nu li-a venit în cap de a domni din întunericul neînţeligibilităţii, precum Dalai-lama domneşte în Tibet

ascunzându-se în fundul misteriosului său palat şi nevăzut de nemine, de frică ca supuşii săi să nu poată constata că el nu este chiar o divinitate ! D. Rosetti e unic în România şi deci: d-lui va rămânea în istorie !

Am arătat mijlocul verbal prin care d. Rosetti îşi conservă imperiul asupra lui Burtă-verde; un mijloc însoţit de fascinarea pletelor lungi, a pantalonilor scurţi etc. Totuşi, bună numai pentru o conversaţiune intimă, această tactică ar fi făcut fiasco într-un ziar; căci ziarul nu zboară ca vorba şi se citeşte nu numai de Burtă-verde, ba chiar însuşi Burtă-verde când îl citeşte, are timpul d-a se mai gândi niţel la cele serioase, nemaiaflându-se sub farmecul magnetizator al vocii şi al exteriorului d-lui Rosetti.

În toate limbile există o expresiune care uşor scapă pe un ziarist cu rea-credinţă din greutăţi şi primejdii cât de mari. Acea expresiune este „se zice". *Se zice* poate fi de două feluri: *se zice* direct şi *se zice* indirect. *Se zice direct* este când ziaristul inventează de la sine o ştire; *se zice indirect* este când ziaristul publică o ştire inventată de un alt ziarist local sau străin. Luaţi acuma în mână ziarul „Românul" şi lesne vă veţi convinge că el se bazează totdauna numai pe neşte „se zice" directe şi indirecte.

NOTIŢĂ DESPRE DIZOLVAREA CAMEREI

Şedinţa Camerei de ieri este un act de naştere pentru poporul nostru: românii s-au născut ieri.

Când primul. ministru a declarat că nu va permite boierilor de a face altceva decât de a vota votul universal, Camera a început a turba, d. d. Manolachi Epureanu şi Dimitrie Ghica resimţind mai cu seamă atacurile idrofobiei, şi cu toţii au strigat că nu vor pe Kogălniceanu !

Tribunele, mulţumită bilelor împărţite de către dd. deputaţi, erau pline de ovrei şi de curierii Caimatei; ovreii aplaudau când vorbea Costaforu şi Boerescu, curierii Caimatei admirau pe Brătianu; d. Kogălniceanu n-a fost nici aplaudat nici admirat în Cameră: îl va aplauda şi-l va admira ţara.

Mesajul domnesc de dizolvarea ciocoismului va fi ca *Tatăl nostru* pe care toţi românii îi vor repetn cu veneraţiune în toate dimineţele şi serile !

DA ? SAU NU ?

După dizolvarea Camerei boiereşti, despre care am vorbit cu atât entuziasm în nr. de la 3 mai, guvernul a apelat către naţiunea întreagă, supuind sancţiunii tuturor românilor două proiecte de legi, pe care este menită a se clădi democraţia noastră: o lege electorală, bazată pe principiul votului universal şi un statut sau primele trăsături ale unei constituţiuni, prin care se regulează relaţiunile fundamentale între puterile statului.

În intervalul de la 10–14 mai ţara este chemată a-şi emite cuvântul asupra politicei guvernului; ţara este chemată a alege între oligarhie şi democraţie; ţara este chemată a zice Da sau Nu. Cari sunt simptomele acestei deciziuni ? care va fi opiniunea ţării ? Tot ce ştim până acum este despărţirea poporului nostru sub trei steaguri, în trei tabere, şi nici nu putea fi altminterea !

Tabăra cea mare, corpul naţiunii, aprobă actele guvernului, se veseleşte din toată inima că a scăpat în sfârşit de jugul boierilor şi răspunde prin o voce milionară DA ! DA ! la întrebarea domnitorului: Primiţi sau nu legea electorală şi statutul constitutiv supuse plebiscitului vostru ?

Tabăra cea mică, d. Rosetti cu ai săi şi turma foştilor privilegiaţi strigă: „NU ! NU ! nu voim a ne lepăda de monopolul nostru de a reprezinta noi singuri ţara română, nu vom a fi dezmoşteniţi de prerogativa noastră de a pune stavile liberalismului Tronului, nu voim a fi socotiţi deopotrivă cu mojicii noştri, NU ! NU !"

Între aceste două tabere, una foarte mare şi alta foarte mică, vedem o tabără intermediară, mută şi surdă, de la care nu auzi nici DA, nici NU; şi care se compune din:

1-u. Oameni indiferenţi, pentru cari patria este un cuvânt fără înţeles;

2-lea. Oameni cu două feţe, cari n-ar voi a se strica nici cu unii, nici cu alţii, nici cu boierii, nici cu ţara;

3-lea. Vro câţiva patrioţi sinceri cari văd în legile propuse şi lucruri bune, şi neajunsuri, şi cari stau pe gânduri fără a şti cum să se rostească !

Noi suntem, fireşte, din tabăra cea mare: aprobăm spulberarea Camerei oligarhice şi aprobăm legea electorală cu statutul constitutiv; pe tabăra cea mică a rosetto-boierilor o lăsăm în pace să se zbuciume în cârceii desperaţiunii; pe indiferenţi şi pe cei cu două feţe îi despreţuim; dar nu putem a nu plânge asupra acelor câtorva suflete nobile cari, zăcând în nehotărâre, se confundă prin însăşi aceasta ei singuri cu duşmanii naţiunii.

Defectele cele parţiale ale noii instituţiuni electorali şi ale noului concept constitutiv vă opresc de a îmbrăţişa întregul, precum, din contra, elementele sale bune vă opresc de a-l respinge; şi astfel, asemenea pendulei ceasornicului voi vă clătinaţi între o parte şi cealaltă, nu ziceţi NU, dar nu ziceţi nici DA.

Ei bine ! închipuiţi-vă că toată ţara ar urma acestui fatal exemplu. Ce ar decurge din asta ? care ar fi consecinţa ? au nu vă este vederat că am fi siliţi de a întoarce la putredul regim boieresc, care ar deveni atunci cu atât mai infernal că ar căta să se răzbune şi nici ar avea de cine să se teamă, zicând că are pentru sine sentinţa ţării. Aceasta o doriţi voi ?

Oricari să fie imperfecţiunile celor două legi, nu puteţi a nu recunoaşte că până şi acele imperfecţiuni sunt mai bune decât faimoasa perfecţiune a legilor de până acum. Pentru ca patria să vă dea voie de a vă abţine, pentru ca România să vă ierte de o aşa criminală abţinere, trebuie să probaţi că legile propuse nu sunt mai liberale decât acelea de până astăzi.

Un profesor, de acum înainte, nu va avea trebuinţă de a lua o femeie cu zestre, pentru ca astfel, de pe patul conjugal, să poată sări pe bancele reprezintaţiunii naţionale !

Un avocat, de acum înainte, pentru a cumpăra dreptul de a intra în Cameră, nu va avea trebuinţă de a vinde procesele clienţilor săi.

Un cleric va putea fi deputat fără a se face mitropolit, ceea ce ar fi logic numai doară atunci dacă am avea în ţară cel puţin zece mitropoliţi !

Un ţăran va căpăta ocaziunea de a dovedi boierilor, pe tărâmul de egalitate, că boierii înţeleg foarte bine interesele boiereşti dar nu li este dat a simţi nevoile ţăranului !

Aşadară, la apelul suveranului nostru, la chemarea Mântuitorului neamului românesc, să răspundem cu toţii: DA ! DA !

REVISTA INTERIOARĂ

Registrurile cu *da* şi *nu*, pe d-o parte, pe d-altă parte, comploturile boiereşti, au fost ceea ce a preocupat spiritele în cursul săptămânei trecute.

Acuma se ştie că aproape toată ţara s-a pronunţat pentru *da*, pentru desfiinţarea Camerei oligarhice, pentru reforma de la 2 mai; nici o sută de iscălituri în toată România nu sunt pentru *nu*,

pentru mănţinerea trecutului, pentru dezaprobarea politicei guvernamentale.

Adversarii noştri se îngâmfă, zicând că mulţi cetăţeni n-au subscris nici *da*, nici *nu*, abţinându-se de a lua parte a plebiscit. O curioasă laudă ! Acei cari nu sunt nici cu *da* nici cu *nu* arată prin aceasta că d-lor se împacă lesne cu orice regim. D-lor sunt asemenea acelor femei blonde despre cari fiziologistul Cabanis spune că ele nu au un caracter propriu al lor ci se fasonă după caracterul bărbaţilor ce li trimite soartea adică se fac hoţoaice cu hoţi şi preutese cu preoţi. Chiar dacă toţi românii, toţi până la unul, s-ar fi abţinut de a vota, şi tot încă aceasta n-ar fi fost în defavoarea guvernului, deşi ar face puţină cinste naţiunii noastre, pe care în aşa caz oricine ar putea nunti o turmă de oi cuvântătoare.

Ceea ce în adevăr e ciudat este că aproape toţi foştii deputaţi din fosta majoritate a fostei Camere, şi tocmai acei cari au strigat mai tare contra guvernului, beizadeluţele şi baş-boierii, Epurenii, Ghicii etc. şi tocmai d-lor nu s-au rostit nici *da*, nici *nu*; şi, prin urmare, au îmbrăţişat faptul acomplit prin o tăcere foarte filosofică. Ce e drept, d-lor nu puteau zice *da* fără a se face neconsecinţi; nu puteau zice *nu* fără a-şi închide drumul la ministeriile şi Camerele de pe acum înainte; pe când, abţinându-se, d-lor nu strică nici trecutul, nici viitorul, nici cu vântul de la nord, nici cu vântul de la apus. A dracului politică !

Deşi boierii n-au subscris nici *da*, nici *nu*, totuşi d-lor nu au lăsat nimic încercat pentru a îndemna pe alţii de a se rosti contra faptului de la 2 mai. Se povesteşte că aginţi ai lor colindară pe-n toate judeţele, pe-n toate satele, pe-n toate cătunele, punând la cale pe ţărani de a nu atinge cu degetul registrul cu *da* ci pe cel cu *nu*, căci registrul cu *da* este sporirea birului, luarea la oaste etc. etc. etc., pe când registrul cu *nu* deschide de-a dreptul porţile raiului. Dar ţăranul român gândea în gândul său: „pesemne bun e acel *da* de vreme ce nu place ciocoilor !" şi

întărit prin această sublimă logică naţională, el iscălea cu bucurie în registrul cu *da*.

În toată România s-a găsit un singur om care a subscris *da* nu în registrurile guvernamentale, ci pe poarta casei ! Acel om este faimosul călugăr Sofronie Vârnav. Oricine trecea în zilele trecute pe strada Franceză, se oprea pentru a citi d-asupra porţii sântului Dimitrie, pe o tablă cu litere aurite, roşii şi albastre: *Părintele S. Vârnav zice DA*. Fiindcă de nicăiri nu se vede la ce anume se raportează cuvintele părintelui Vârnav, de aceea noi avem tot temeiul de a crede că sânţia sa a vrut să arate prin inscripţiunea de mai sus că priimeşte nu numai reforma de la 2 mai ci orişice i se va da, de pildă:

– vrei a fi mitropolit ?

– „Părintele S. Vârnav zice *da*".

– vrei a te însura ?

– „Părintele S. Vârnav zice *da*".

– vrei să te duci la dracu ?

– „Părintele S. Vârnav zice *da*".

Marele Talleyrand zicea: *nu prea mult zel* (pas trop de zéle); marele Napoleon zicea: *de la sublim până la ridicol e un singur pas* (de sublime au ridicole il n'y a qu'un pas); marele Vârnav, arătând un prea mare zel, a căzut din sublim în ridicol ! Ne-ar părea dară mai bine de a vedea numele sânţiei sale figurând între acelea cu *nu*: încai acolea totul e menit a fi de râsul ţării !

Afară de singura umoristică excepţiune a părintelui Vârnav, înscrierile plebiscitului s-a petrecut în Bucureşti cu cea mai completă lipsă de pompă şi vuiet. Nu ştiu, poate că natura mea a devenit de o bucată de tintp prea serioasă (şi nu vă miraţi, căci am început a mă gândi la însurătoare), dar trebuie să mărturisesc că această perfectă linişte a capitalei a făcut asupră-mi o impresiune mai plăcută de cum ar fi fost aceea a zgomotoaselor manifestaţiuni, iluminaţiuni, aclamaţiuni şi banchete. De la 10 mai încoace poporul român este un rege, el va domni de acum

înainte, lui i s-a încredinţat coroana şi sceptrul; ei bine ! regii nu saltă, cel puţin în Europa.

Prin asta noi nu voim deloc de a mustra cumva pe entuziasticii fraţi provinciali, cari s-au grăbit de a-şi arăta patriotismul cu ajutoriul muzicei vocale şi instrumentale. Nu ne îndoim că şi domnia-lor sunt regi, însă regi juni, copilaşi, bunăoară ca majestatea sa elină; şi cată să recunoaştem că prudinţa nu e dată tuturor vârstelor. Mai cu seamă avântul fraţilor craioveni a fost atât de mare, încât cerură a li se trimite într-un număr fabulos fotografia d-lui Kogălniceanu, ca şi când primul ministru ar avea timpul de a poza tocmai acuma !

Oricum să fie, măcar că, după opiniunea noastră, nu era vro trebuinţă neapărată de lăutari şi torţe, de blana părintelui Vârnav şi fotografia craiovenilor, totuşi, lăsând astea la o parte, nu putem a nu admira colosalele progres practic ce l-am făcut în câteva zile, mulţumită unui guvern bine inspirat. A răsturna şi a umili o clasă puternică prin avere, numi şi o tiranie secolarie şi a o reduce la potriva clasei bieţilor robi de mai deunăzi, a întrona democraţia în scaunul oligarhiei, nu era un lucru uşor şi noi am făcut-o !

Duşmanii noştri nu contenesc de a striga că sub numele democraţiei şi în locul oligarhiei noi n-am câştigat alta decât un despotism. Vrabia mălai visează şi ciocoii visează despotism. O aşa teorie se dărâmă prin logica cea mai elementară.

Un domnitor, în ţara noastră, suindu-se pe tron, vedea totdauna înaintea ochilor două elemente: poporul şi nobilimea. Poporul era cel asuprit, nobilimea era cea asupritoare. Pentru a domni, pentru a nu fi o umbră fără corp, fără razăm, domnitorul era silit de a se identifica cu unul din acele două elemente, adecă sau de a ţinea cu poporul apărându-l contra asupritorilor nobilimii, sau de a ţinea cu nobilimea ajutându-i în asuprirea poporului. În cazul dentâi este democraţie, în cazul al doilea este oligarhie. Despotismul poate fi numai atunci când domnitorul va asupri şi pe popor şi pe nobili; dar atunci poporul se va uni cu

nobilii şi... cine oare va rămânea cu domnitorul? Astfel, despotismul este cu neputinţă în România! Este cu putinţă la noi numai una din două: sau democraţia, sau oligarhia şi cestiunea este de a şti care din acestea două e mai bună, mai liberală, mai naţională; iară nu să ne speriaţi cu himera despotismului! Căci acei ce se vaietă contra despotismului în mijlocul democraţiei, aceia nu voiesc pe însăşi democraţia, nu o pot suferi, democraţia e despotism pentru ei!

Boierii niciodată nu s-au temut de despotism, din contră îl chemau şi-l încurajau; căci despotismul îi împăca cu poporul şi aşeza astfel oligarhia pe baze mai solide. Aşa Epurenii şi Moruzii erau acei cari se ţanţoşau în fruntea poporului în mişcarea moldoveană de la 48 contra despotismului lui Sturdza. Boierii se pot teme numai de un principe adevărat democratic, căci în faţa unui asemenea ei devin mai puţin decât slabi, ci de tot nimica. Prin urmare, dacă boierii sunt contra lui *Cuza*, dovadă că suveranul românilor nu tinde la despotism – care este o simplă treaptă la triumfala readucere a oligarhiei – ci tinde la democraţie, piatra mormântală a ciocoismului! O dovadă şi mai pipăită că despotismul nu este şi nu poate fi în planurile Alesului României este că în cazul de faţă boierii n-au alergat în contra sa la arma revoluţiunii interne ca Epurenii şi Moruzii din '48 în privinţa lui Sturza; nu! ci au alergat acum, ca Suţu şi Balş, la arma străină, ştiind că nu vor găsi cel mai mic răsunet în sânul patriei!

Am ajuns pe nesimţite a vorbi despre al doilea mare eveniment al săptămânii trecute: complotul boieresc, în ziua de 10 şi 11 mai, guvernul a descoperit, ca prin minune, acte autentice, cari probează că d. Constantin Suţu în Valahia şi d. Panait Balş în Moldova se aflau în corespondinţă cu străinii pentru a răsturna pe Alexandru Ioan I şi a se rumpe Unirea, numindu-se doi domni din străinătate, ca în epoca fanarioţilor. Nu este misiunea noastră de publicist de a intra în cercetarea acestui fapt, mai-nainte de a vedea sentinţa judecăţii. Tot ce

putem face este dentâi de a constata că demascarea acestui fapt tocmai în timpul plebiscitului a avut influinţa cea mai salutară asupra spiritului poporului, care nu putea acum în consecinţă a nu aproba reforma de la 2 mai, văzând soarta ce-l aştepta de ar mai fi rămas sub regimul oligarhiei! şi al doilea, nu ne putem opri de a caracteriza aci infernala politică a Caimatei în cestiunea boierilor.

Este o artă de a combate apărând şi este o artă de a apăra combătând; două arte mizerabile, fără îndoială, dar cărora totuşi nu li se poate refuza numirea de artă, ba încă o artă foarte perfectibilă; întocmai precum în Italia erau în floare în secolii trecuţi arta de a otrăvi sau arta de a lovi cu pumnarul! Cine oare nu-şi aduce aminte chipul cu care, în penultima şedinţă a foastei Camere, d. Iancu Brătianu, *alter-ego* al d-lui Rosetti, a sprijinit pe d. Kogălniceanu? L-a sprijinit *precum funia sprijină pe cel spânzurat* după însăşi expresiunea d-lui Kogălniceanu, adecă a omului ce a simţit acea funie. Deci, Caimata posedă cu perfecţiune arta de a apăra combătând şi se întâmplă totdauna, nu ştiu cum, că ea apără astfel pe tot ce e liberal. Încât priveşte antiliberalismul, Caimata îl combate, însă iarăşi nu ştiu cum se întâmplă totdauna, că acea combatere are puterea apărării. D. Rosetti s-a arătat doctor în această artă în cestiunea comploturilor boiereşti din săptămâna trecută.

Mai întâi trebuie să observăm că, din cei doi complotişti cunoscuţi până acum, d. Rosetti lasă în pace pe d. Panait Balş şi se mărgineşte a fi îngrijat numai de d. Constantin Suţu, deşi gravitatea vinei amânduror este tot aceeaşi. Nu ştim cum îşi vor explica alţii această reticinţă despre d. Balş; dar ştim că noi unii ni-o comentăm prin origina curat română a boierului de peste Milcov; pe când d. Suţu sau Sutzos, ca grec prin sânge, nu poate avea simpatia unui d. Rosetti sau Rosettis. Această explicaţiune e valabilă până la descoperirea unei alte mai bune, precum sistema lui Ptolemeu a fost valabilă până la introducerea acelei a lui Copernic.

Mai apoi, rezervându-și în seama sa pe d. Suțu, d. Rosetti se apucă a-l combate... și anume iată să vedeți cum îl combate.

1. Ce drept avut-a guvernul – întreabă d. Rosetti – de a da jos marca princiară de pe frontul casei d-lui Suțu ?

2. De ce guvernul – mai întreabă d. Rosetti – face atâta zvon pentru un caz atât de micuțel ca acel al d-lui Suțu ?

3. De ce guvernul – zice d. Rosetti – prin organul său „Dâmbovița" (așa crede d. Rosetti), amestecă în afacerea d-lui Suțu pe d-na Lamberti ?

4. De ce guvernul – mai zice d. Rosetti – bagă în seamă *un complot* făcut de străini ?

Și așa mai departe.

Aceasta se numește, în limbajul d-lui Rosetti, a combate pe d. Suțu !

COMPLOTUL

Persoanele cari au atras în săptămâna trecută atențiunea publicului bucureștean sunt: d. d. Constantin Suțu, Panait Balș, dr. Lamberti, Mitropolitul, d-na Lamberti și C. A. Rosetti.

Mitropolitul – începem de la personajul cel mai înalt al dramei – a atras asupră-și atențiunea publicului bucureștean în privința că d. Lamberti, soțul d-nei Lamberti, a fost „medic al casei sântei mitropolii", dupre cum rostește „Monitorul oficial", în suplementul său *extraordinar* de la 10 mai. Este vederat că orice cuvânt dintr-un ce *extraordinar* trebuie să aibe o însemnătate a sa *extraordinară*.

„D. dr. Lamberti, soțul d-nei Lamberti și medic al casei sântei mitropolii, a fost *aginte principal al unora, din răi-cetățeni, cari aveau de scop a aduce prin luptele lor din*

întru căderea Domnului Alexandru Ioan I, iar prin stăruințele din afară de a dobândi rumperea Unirii și numirea d-a dreptul a doi Domni, unul în București și altul la Iași". Așa se exprimă suscitatul suplement monitorial de la 10 mai, fără a adăugi dacă era sau nu era a se mai numi alți Domni, unul în Ploiești, unul în Pitești, unul în Botoșani, în Galați, în Hârlău etc. Facem această observățiune pentru că suplementul de mai sus nu vorbește despre numirea unui Domn în Moldova și unu altul în Țara Românească, ci simplu: *unul în București și altul în Iași*; încât oricine poate să înțeleagă că și în celelalte orașe ale României era a se înființa câte o domnie, pentru ca astfel nici un boier să nu rămână fără colac.

D. Suțu, „vechi ministru sub domniile regulamentare și părintele deputatului din Cameră d. Grigorie Suțu" – așa zice suplementul cel monitorial care în cazul de față poate servi drept act de botez pentru d. Grigorie Suțu – s-a dovedit prin acte scrise și subscrise de însuși d-lui că umbla ca să fie numit de străini principe – caimacam în Valahia.

D. Panait Balș, deputat din fosta Cameră, cum zice un alt suplement monitorial extraordinar de la 11 mai, își rezerva din modestie căimăcănia Moldovei; ba se arăta încă destul de blajin pentru a nu respinge o unire federativă, suplementul monitorial nu spune cu cine era să fie acea unire federativă ! cu Rusia ? cu Austria ? cu Mexico ? cu Cochinchina ? Nu știm și ne temem de a ne arunca în ghicituri de frica avertismentelor.

În fine am ajuns la C. A. Rosetti, deputat și d-lui din fosta Cameră și prin urmare vechi coleg cu d. Grigorie Suțu și Panait Balș, cari în ocaziunea de față erau colegi cu d. dr. Lamberti, soțiul d-nei Lamberti și medic al părintelui mitropolitul. D. Rosetti, ca director al ziarului liberal „Românul", s-a mulțumit a apăra pe d. d. Suțu, Balș *și ceilalți de mai sus,* declarând că trădarea este o bagatelă care, după expresiunea d-lui, *nu poate turbura nici chiar apa dintr-un pahar.*

D. Suţu, Balş, Lamberti şi d-na soţie a d-lui medic al sântei case a mitropoliei sunt arestaţi şi daţi în judecată criminală.

Numai d-lor ?

Numai; dar rugăm foarte mult ca cei cu musca pe căciulă să nu uite cuvintele marelui poet românesc:

„O Făt-logofete
Cu netede plete,
Cu părul de aur !
Stăi, te odihneşte
Că-n deal te pândeşte
Un negru balaur !"

NOTE

În volume

Strat şi substrat. Genealogia popoarelor balcanice. Articolul a fost gândit de B. P. Hasdeu ca introducere la tomul III din *Etymologicum Magnum Romaniae*. S-a tipărit în broşură separată la Stabilimentul grafic I. V. Socec, Bucureşti, 1892.

Louis Leger şi slavii. Articol apărut, întâi, în „Revista nouă", III, nr. 3, 15 iunie 1890, p. 119-120. Introdus de B. P. Hasdeu în volumul *Sarcasm ideal* (1897). Textul a fost reprodus după volum.

Cine sunt albanezii. Extras din Analele Academiei Române, seria II, tom XXIII. Memoriile Secţiei Literare, Bucureşti, Institutul de Arte Grafice Carol Gobl, 1901.

Discursul dlui B. P. Hasdeu primind preşedinţia Societăţii „Românismul", în şedinţa din 15 noiembrie 1869. Publicat în partea întâi a volumului *Olteneştele*, intitulat *Naţiunea şi umanitatea*, Craiova, Editura Librăriei Samitca, 1884, p. 3-10. A apărut, întâi, în revista „Traian", I, nr. 81, 15 noiembrie 1869, p. 325. În ediţia noastră, reproducem textul, ca şi la următoarele trei discursuri, după volum.

Cosmopolitism şi naţionalism, în volumul citat, p. 11-15. Discursul din 26 septembrie 1870 a fost publicat în „Columna lui Traian", I, nr. 50, 30 septembrie 1870, p. 1-2 şi reluat în „Foaia Societăţii Românismul", I, nr. 7, octombrie 1870, p. 303-305.

Cauzele şi rezultatele cosmopolitismului, în volumul citat, p. 15-20. A apărut, întâi, în „Columna lui Traian", II, nr. 7(69), 15 februarie 1871, p. 25-26 cu subtitlul: *Discursul preşedinţial la inaugurarea anului III al Societăţii Românismul, rostit în şedinţa publică din 24 ianuarie 1871.*

Discursul de deschidere la serbarea pe câmpia Cotroceni în memoria lui Tudor Vladimirescu. A fost publicat în volumul citat,, p. 21-21. Mai întâi, însă, a fost tipărit în „Columna lui Traian", II, nr. 22(84), 9 iulie 1871, p. 83-84.

Papa de la Neva. Conferinţă ţinută la Ateneul Român, în ziua de 7 decembrie 1901. Editura Societăţii „Tinerimea Română", 1901. Va fi tipărită şi în ziarul „Apărarea naţională", II, nr. 327, 10 decembrie 1901, nr. 329, 20 decembrie; nr. 330, 21 decembrie; nr. 331, 22 decembrie, p. 1-2. Puternicul pamflet va fi reluat de acelaşi periodic şi în anul următor.

În periodice

Convențiunea și țara. Articol tipărit în „România", I, nr. 1, 18 noiembrie, 1858, p. 1-2.

Adunarea și candidaturile la domnie. Articol apărut în săptamânalul său, „România", I, nr. 1, 18 noiembrie 1858, p. 2-6.

Alegerea Domnului. Publicat în „România", I, nr. 2, 9 ianuarie 1859, p. 9.

Mandatele-mperative-n privirea propășirei. Articol tipărit în „România", I, nr. 2, 9 ianuarie 1859, p. 1ă3-15.

O notiță istorică în obiectul lărgireai bazelor legii electorale. Articol apărut în periodicul „Trecutul", nr. 29, 13 mai 1861, p. 9-12.

Câteva cuvinte în cestiunea monastirilor închinate. Tipărit în „Trecutul", nr. 37, 10 iunie 1861, p. 2.

Votul universal. Un articol neterminat publicat în „Buciumul", I, nr. 124, 9 octombrie 1863, p. 493-494; nr. 127, 13 octombrie 1863, p. 505-506.

Sofismele „Românului". Articol apărut în „Buciumul", nr. 132, 20 octombrie 1863, p. 525-526.

Solidaritatea presei! Scrisoare deschisă de mulțumire, în „Românul", VIII, nr. 48, 5/6 iunie, 1864, p. 2.

Fraternitatea și Unirea. Articol tipărit în „Buletinul Instrucțiunii Publice", august 1866, p. 620-626.

Rechizitoriul dlui Pantazi Ghica. Articolul a apărut în „Românul", XII, 5 ianuarie 1868, p. 10; 6 ianuarie 1868, p. 13-14.

Caracterul naționalității române ca baza legislațiunii sale. Articol amplu publicat în „Românul", XII, 11 ianuarie 1868, p. 25-26; 13 ianuarie 1868, p. 35; 14 ianuarie 1868, p. 39; 17 ianuarie 1868, p. 45-46; 20 ianuarie 1868, p. 57-58; 21 ianuarie 1868, p. 62; 25 ianuarie 1868, p. 73-74.

O voce năbușită. Tipărit în „Românul", XII, 27 ianuarie 1868, p. 81-82.

Misticismul dreptei. Articol publicat în „Românul", XII, 1 martie 1868, p. 189-191.

Armarea generală. Articol apărut în „Românul", XII, 3 martie 1868, p. 199; 6 martie 1868, p. 207-208.

Fracțiunea independintă. A apărut în „Românul", XII, 17 martie 1868, p. 243.

Poliția rurală. Articol tipărit în „Românul", XII, 21 martie 1868, p. 255; 22 martie 1868, p. 259; 24 martie 1868, p. 267.

Liberalismul dreptei. Articolul a fost publicat în „Românul", XII, 15-16 aprilie 1868, p. 323-324; 17 aprilie 1868, p. 327-328.

Prima epistolă despre politica de la Bacău. Scrisoare deschisă apărută în „Românul", 21 aprilie 1868, p. 343. Reprodusă în „Sentinela română", V, 23 aprilie 1868.

A doua epistolă despre politica de la Bacău. Scrisoare către redacție a lui B. P. Hasdeu publicată în „Românul", XII, 28 aprilie 1868, p. 363; reprodusă în „Sentinela română", V, nr. 144, 2 mai 1868, p. 575.

A treia epistolă despre politica de la Bacău. Scrisoare publicată în „Românul", XII, 28 aprilie 1868, p. 570-571.

Probele ziarului „Țara" despre patriotismul boierilor. Articol apărut în „Românul", XII, 22-23 aprilie 1868, p. 348.

Cugetări asupra ziarului „Țara". „Cugetările" au fost publicate în „Românul", XII, 2-3 mai 1868, p. 275-276; 4 mai 1868, p. 379-380; reprodus în „Sentinela română", nr. 145; 6 mai 1868, p. 578-580.

Cine a făcut pe 1848 ? Articol tipărit în „Românul", 5 mai 1868, p. 383-384; reprodus în „Sentinela română", nr. 146; 12 mai 1868, p. 583-584.

Discuțiunea generală a concesiunii drumului de fer. Articol apărut în „Românul", XII, 24 mai 1868, p. 435-436; 25 mai 1868, p. 439-440; 26 mai 1868, p. 443-444; 29 mai 1868, p. 451; 1 iunie 1868, p. 463-464; 2 iunie 1868, p. 469.

Votul Senatului și votul Camerei. Articolul a apărut în „Românul", XII, 3-4 iunie 1868, p. 471-472.

Patriotism și neîncredere. Articol publicat în „Românul", XII, 1 septembrie 1868, p. 747; 8 septembrie 1868, p. 771; 12 septembrie 1868, p. 783-784; reprodus în „Sentinela română", V, nr. 152; 5 septembrie 1868, p. 607-608; nr. 154, 12 septembrie 1868, p. 615-616; nr. 155, 15 septembrie 1868, p. 619-620.

Anglia în Ardeal. Publicat în „Românul", XII, 19 septembrie 1868, p. 804; 22 septembrie 1868, p. 815-816; 25 septembrie 1868, p. 823; 29 septembrie 1868, p. 840; 15-16 octombrie 1868, p. 892.

Trei cestiuni vitale. Articol publicat în „Aghiuță", I, nr. 5, 1 decembrie 1863, p. 49.

O doleanță asupra sănătății dlui Rosetti. Articol publicat în „Aghiuță", I, nr. 7, 15 decembrie 1863, p. 54-55.

D. Aricescu – unorist. Articol publicat în „Aghiuță", I, nr. 8, 22 decembrie 1863, p. 61.

Apocalipsul Caimatei. Articol publicat în „Aghiuță", I, nr. 9, 1 ianuarie 1964, p. 70-71.

D. Rosetti și polonii. Articol publicat în „Aghiuță", I, nr. 11, 16 ianuarie 1864, p. 83.

O revistă atât de interioară încât se atinge chiar de intestine. Articol satiric apărut în „Aghiuță", I, nr. 12, 26 ianuarie 1864, p. 89-90.

Ziaristica de peste Milcov. Articol publicat în „Aghiuţă", I, nr. 12, 26 ianuarie 1864, p. 92-93.

Scufiţa de mărgăritar. Articol apărut în „Aghiuţă", I, nr. 12, 26 ianuarie 1864, p. 93-94.

Ştiri vesele şi ştiri triste. Articol publicat în „Aghiuţă", I, nr. 14, 13 februarie 1864, p. 107-108.

Berliconiada. Articolul a apărut în „Aghiuţă", I, nr. 14, 13 februarie 1864, p. 108.

Studii engleze. Articol tipărit în „Aghiuţă", I, nr. 15, 20 februarie 1864, p. 114-115.

Pentru biografia lui Berlicoco. Articol publicat în „Aghiuţă", I, nr. 16, 27 februarie 1864, p. 123-124.

Cine poate intra în garda naţională ? Articol apărut în „Aghiuţă", I, nr. 17, 5 martie 1864, p. 129-130.

Bucureşti, 18/30 martie 1864. Publicat în „Aghiuţă", I, nr. 19, 19 martie 1864, p. 145-148.

Aritmetica şi chimia parlamentară. Apărut în „Aghiuţă", I, nr.20, 26 martie 1864, p. 154-156.

Apelul lui „Aghiuţă" în favoarea dlui Ulysse de Marsillac. Articol apărut în „Aghiuţă", I, nr. 20, 26 martie 1864, p. 154.

Diagnostica şi chimia parlamentară. Articol apărut în „Aghiuţă", I, nr. 21, 2 aprilie 1864, p. 161-163.

Un articol grav despre lucruri frivole. Articol a fost publicat în „Aghiuţă", I, nr. 22, 9 aprilie 1864, p. 169-171.

Retrospectiva programului lui „Aghiuţă". Articol apărut în „Aghiuţă", I, nr. 22, 9 aprilie 1864, p. 173.

Ce vrea Caimata ? Articol publicat în „Aghiuţă", I, nr. 24, 3 mai 1864, p. 179-180; nr. 25, 7 mai 1864, p. 183-186; nr. 26, 10 mai 1864, p. 187-188.

Notiţă despre dizolvarea Camerei. Publicată în „Aghiuţă", I, nr. 26, 10 mai 1864, p. 189.

Da sau nu ?. Articol publicat în „Viitorul", I, nr. 9, 10 mai 1864, p. 34.

Revista interioară. Articol apărut în „Aghiuţă", I, nr. 27, 17 mai 1864, p. 191-194.

Complotul. Articol apărut în „Buciumul", II, nr. 232, 19/31 mai 1864, p. 926-927.

SUMAR

